

การสร้างความปลอดภัยทางการเมืองของ ส.ป.ป.ลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1975 – 2003

นาย อนูรัตน์ ฝั้นถึงภูมิ

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2548

ISBN 974-17-4097-2

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE ESTABLISHMENT OF POLITICAL LEGITIMACY OF THE LAO PDR
BETWEEN 1975 - 2003

Mister Anurat Phuntungpoom

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Government

Department of Government

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2005

ISBN 974-17-4097-2

อนุรัตน์ ผันถึงภูมิ : การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของ ส.ป.ป.ลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1975-2003. (THE ESTABLISHMENT OF POLITICAL LEGITIMACY OF THE LAO PDR BETWEEN 1975-2003) อ. ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ ใจ อึ้งภากรณ์, 142 หน้า. ISBN 974-17-4097-2.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ศึกษากระบวนการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาลลาว ระหว่างปี 1975 – 2003 โดยใช้แนวทางมาร์กซิสต์ในการศึกษา โดยมีเป้าหมายคือ เพื่อทราบถึงวิธีการที่รัฐบาลลาวสร้างความชอบธรรมทางการเมือง และวิพากษ์วิธีการนั้นตามมุมมองมาร์กซิสต์ ซึ่งผลการศึกษาพบว่า การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองในลาวมีลักษณะตามแนวคิดที่นำมาศึกษาดังนี้

1.แนวคิดที่นำมาใช้สร้างความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว มีการเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาตามรูปแบบวิถีการผลิตทั้งในส่วนโครงสร้างพื้นฐาน(base)และโครงสร้างส่วนบน(superstructure) รวมทั้ง สถานการณ์ทั้งในและต่างประเทศซึ่งเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง

2.การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของการต่อสู้ทางชนชั้นในลาว แนวคิดที่ถูกนำมาใช้สร้างความชอบธรรมทางการเมืองจะถูกเลือกจากแต่ละชนชั้นเพื่อปกป้องผลประโยชน์ผลประโยชน์ของชนชั้นตัวเอง ท่ามกลางการทำทลายจากชนชั้นอื่น

3.การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองเป็นไปเพื่อครอบงำความเป็นใหญ่ทางความคิด ทำให้มุมมองของชนชั้นตนเองเป็นมุมมองหลักของสังคม และยับยั้งการตระหนักถึงจิตสำนึกทางชนชั้นของชนชั้นอื่นได้ ซึ่งแต่ละแนวคิดที่รัฐบาลลาวใช้ เช่น ชาติ พุทธศาสนา สังคมนิยม กลไกตลาด และสร้างกฎหมายรัฐธรรมนูญ ก็เป็นความพยายามของชนชั้นปกครองในการปิดบังจิตสำนึกทางชนชั้นผู้ถูกปกครองในลาว

ภาควิชา.....การปกครอง.....ลายมือชื่อนิสิต.....
 สาขาวิชา.....การปกครอง.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
 ปีการศึกษา.....2548.....

458 11985 24 : MAJOR GOVERNMENT

KEY WORDS: POLITICAL LEGITIMACY / LAO PDR / LAOS GOVERNMENT / MARXISM

ANURAT PHUNTUNGPOOM : THE ESTABLISHMENT OF POLITICAL LEGITIMACY OF THE LAO PDR BETWEEN 1975-2003. THESIS ADVISOR : ASSOCIATE. PROF. JI UNGPAKORN, 142 pp. ISBN 974-17-4097-2.

This study has applied a Marxist approach to reveal the methods of establish legitimacy by the Laos Government between the years 1975-2003. The purpose of the study is to know how the Laos Government has established its political legitimacy and provide some critiques to the actions of the government. Based on the Marxist approach, the study has found consistent results as follows:

1. Concepts and ideas used to set up political legitimacy by the Lao government are constantly changing in compliance with changes in the basic(economic structure) and political superstructure taking into account shifting internal and external situations.
2. The establishment of political legitimacy is a part of the class struggle in Laos. Each class uses their ideas to support their version of political legitimacy to win economic and political power that helps to protect their class interests from being contested by other classes.
3. The establishment of political legitimacy aims to win hegemony by making a particular class perception the main perception of the society, and by deterring the birth of other forms of class consciousness. The Laos government uses concepts to establish legitimacy such as nationalism, Buddhism, Socialism, the free markets and the rule of law under constitution. This is an attempt to suppress alternative class consciousness of the dominated classes by the dominant one.

Department..... Government..... Student's signature..... *[Signature]*

Field of study..... Government..... Advisor's signature..... *[Signature]*

Academic year 2005.....

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณอาจารย์ ใจ อึ้งภากรณ์ อาจารย์ที่ปรึกษา ที่กรุณาอดทนกับพฤติกรรมเกี้ยวจ้อร่าของนิสิตผู้นี้ และได้ตรวจทานฉบับร่างหลายต่อหลายฉบับ จนได้วิทยานิพนธ์ที่พอใช้ได้ฉบับนี้ออกมา การทำงานครั้งนี้ นับเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ครั้งแรกกับนักวิชาการ เศรษฐศาสตร์การเมืองแนวมาร์กซิสต์ที่ผู้เขียนได้สัมผัสโดยตรง ซึ่งผู้เขียนจะใช้ประสบการณ์นี้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมในอนาคต รวมถึง ขอขอบพระคุณอาจารย์ สุชาย ตีรวิรัตน์ ประธานกรรมการฯ และอาจารย์ ดร. ชลธิศ กรรมการฯ ที่ให้ความช่วยเหลือ ดึงข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นตลอดมา

ขอขอบพระคุณอย่างสุดซึ้งกับการปฏิบัติต่อผู้เขียนในทุก ๆ ด้านของครอบครัว (พ่อ-แม่-น้องชาย) โดยเฉพาะบิดา-มารดาของผู้เขียนวิทยานิพนธ์ คือ พ่อชิต-แม่สุดเฉลียว ซึ่งส่งผลดีต่อทั้งชีวิตของผู้เขียนและวิทยานิพนธ์ฉบับนี้อยู่มากมายมหาศาลในสังคมที่ครอบครัวยังถูกเชื่อว่าเป็นสิ่งสำคัญ

นอกจากนี้ ขอขอบคุณ คุณวรางคณา มุทุมม ที่ให้กำลังใจตลอดมาไม่ว่าจะเป็นเรื่องใด และเพื่อนร่วมรุ่นหลักสูตรมหาบัณฑิตทุกท่านที่มีส่วนในการให้กำลังใจ และแลกเปลี่ยนทัศนคติ, ความรู้ทางด้านวิชาการ ที่ไม่เคยได้รับก่อนหน้านี้มาก่อน

สุดท้ายขอขอบพระคุณทุก ๆ องค์ประกอบที่มีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชีวิตผู้เขียน อาทิเช่น เพื่อน-พี่น้อง ครูบาอาจารย์ที่โรงเรียนปรินส์รอยแยลสวิทยาลัยและภาควิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่(โดยเฉพาะควาย ที่ให้อาศัยหอพักในบางเวลาที่จำเป็น) นักคตินักเขียน บุคคลต่าง ๆ ที่ผู้เขียนได้เคยสัมผัสและเรียนรู้แนวความคิด รวมทั้ง สิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้เขียนแต่ยังไม่ได้เอ่ยถึง ผู้เขียนเชื่อว่า สิ่งทั้งหมดมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน และมีส่วนสำคัญในการปรุงแต่งชีวิตของผู้เขียน จนผู้เขียนได้รับอันนิสงค์จากสิ่งเหล่านี้จนพินิจความคิดเป็นของตัวเองที่ใช้ช่วยในการวิเคราะห์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรอบตัว และการตัดสินใจในการดำเนินชีวิตที่ตัวผู้เขียนพอใจในระดับหนึ่ง(ในขณะนี้) และมีผลไม่น้อยต่อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1. ที่มาและความสำคัญ.....	1
2. คำถามในการวิจัย.....	5
3. วัตถุประสงค์ในการศึกษา.....	5
4. สมมุติฐานในการศึกษา.....	6
5. วิธีในการศึกษาและขอบเขตในการศึกษา.....	6
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	7
1. กลุ่มแนวความคิดความชอบธรรมทางการเมืองที่เน้นการอธิบายลักษณะของ ผู้ปกครองที่มีความชอบธรรมทางการเมือง.....	9
2. กลุ่มแนวความคิดความชอบธรรมทางการเมืองที่เน้นการอธิบายองค์ประกอบของ ความชอบธรรมทางการเมืองที่เน้นมิติที่หลากหลาย.....	11
3. แนวความคิดความชอบธรรมทางการเมืองแบบมาร์กซิสต์.....	17
3.1. พื้นฐานแนวคิด.....	18
3.2. ชนชั้น.....	21
3.2.1. การแบ่งชนชั้น.....	22
3.2.2. ความขัดแย้งทางชนชั้น.....	23
3.3. จิตสำนึกทางชนชั้นและการครองความเป็นใหญ่.....	24
3.3.1. ปัจจัยที่ทำให้ชนชั้นปกครองสามารถครองความเป็นใหญ่ทาง ความคิดได้.....	25
3.3.1.1. การครองความเป็นใหญ่.....	25
3.3.1.2. ความแปลกแยก.....	27

3.3.2. การที่กรรมมาชีพยังสามารถสร้างจิตสำนึกทางชนชั้นภายใต้การ ครอบงำของชนชั้นนายทุน.....	29
3.4. ความชอบธรรมทางการเมืองในแนวมาร์กซิสม์.....	31
3.4.1. ความชอบธรรมทางการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงเสมอ.....	31
3.4.2. ความชอบธรรมทางการเมืองเป็นเรื่องของความขัดแย้งทางชนชั้น.....	32
3.4.3. ความชอบธรรมทางการเมืองเป็นการช่วงชิงความเป็นใหญ่ ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง.....	32
4. การเลือกแนวมาร์กซิสม์มาศึกษาการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของ รัฐบาล ส.ป.ป.ลาว.....	32
บทที่ 3 เหตุการณ์ทางการเมืองและการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองในลาว ช่วงก่อนการปฏิวัติ 1975.....	34
1. พรรคประชาชนปฏิวัติลาวและแนวทางการเมือง.....	34
1.1. ประวัติของพรรค.....	34
1.2. ลักษณะสตาลินนิสม์ของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว.....	36
1.2.1. เน้นแนวชาตินิยมมากกว่าการต่อสู้ทางชนชั้น.....	37
1.2.2. ลดความสำคัญของชนชั้นกรรมมาชีพ.....	38
1.2.3. ใช้ระบบทุนนิยมโดยรัฐ.....	38
1.2.4. เน้นการรวมศูนย์จากบนสู่ล่าง.....	39
1.3. ความสำคัญของแนวชาตินิยมในแนวทางของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว.....	39
2. เหตุการณ์ทางการเมืองในช่วงก่อนการปฏิวัติ – ค.ศ. 1975.....	40
2.1. การกลับเข้ามาของเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศส.....	40
2.2. การรุกกลับของฝ่ายซ้าย.....	42
2.3. การเข้ามาของอเมริกา.....	43
2.4. ผลสำเร็จของฝ่ายซ้าย.....	45
2.5. รัฐบาลผสมชุดที่สาม และการปฏิวัติ 1975 : ปัจจัยช่วยในการเสริมสร้าง ความชอบธรรมทางการเมือง.....	47
3. การวิเคราะห์การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของขบวนการปะเทดลาว.....	50

3.1. การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้แนวชาตินิยมมีความชอบธรรมมากกว่า แนวคิดของระบบเก่าก่อนฝรั่งเศส.....	50
3.2. การใช้แนวคิดต่าง ๆ ในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของ ฝ่ายต่าง ๆ	51
3.2.1. ชาติ.....	51
3.2.1.1. ชาติลาวประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติ	51
3.2.1.2. ชาติที่ต่อต้านจักรวรรดินิยม.....	54
3.2.2. การใช้พุทธศาสนา.....	56
3.2.2.1. ใช้ภาพลักษณ์ของความศักดิ์สิทธิ์และมีเกียรติของพุทธ ศาสนาและพระสงฆ์	59
3.2.2.1.1. ส่วนของฝ่ายขวา.....	59
3.2.2.1.2. ส่วนของฝ่ายซ้าย.....	61
3.2.2.2. ใช้แนวทางการเมืองของฝ่ายตนเข้ามาประยุกต์ใช้กับ แนวคิดทางพุทธศาสนาที่ใกล้เคียงกัน	62
4.สรุป.....	64
บทที่ 4 การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาลลาวตั้งแต่การปฏิวัติ 1975 -ค .ศ.1985	66
1. การสร้างสังคมนิยมหลัง การปฏิวัติ 1975 และชุดแนวคิดความชอบธรรมใหม่	66
1.1. การสร้างความเข้มแข็งให้แก่แนวคิดสังคมนิยมแบบสตาลินนิสม์.....	67
1.1.1. การสร้างสถาบันทางการเมืองตามแนวสตาลินนิสม์.....	68
1.1.2. ขยายฐานผู้สนับสนุนพรรคฯ	69
1.2. การสร้างระบบเศรษฐกิจสังคมนิยม.....	70
1.2.1.การเกษตรแบบรวมหมู่.....	71
1.2.2 การค้าและอุตสาหกรรม.....	75
1.3. การเสริมสร้างแนวคิดชาตินิยมควบคู่กับแนวสังคมนิยมสตาลินนิสม์.....	76
1.3.1. ตราประเทศ	77
1.3.2. ภาษา เพลงชาติ ธงชาติ.....	77
1.3.3. วันชาติและวันสำคัญ.....	78

1.4. การสร้างแนวคิดชาติในกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ	79
1.5. พุทธศาสนา	80
1.5.1. การควบคุมองค์การสงฆ์	81
1.5.2. การยังคงใช้ภาพลักษณ์ที่ดีของพุทธศาสนา	83
2. ปัญหาที่เกิดขึ้นหลังจากการสร้างสังคมนิยม	85
2.1. ปัญหาจากระบบเศรษฐกิจที่สร้างขึ้น	85
2.2. การตอบโต้ของชนชั้นชาวนาในประเด็นศาสนา-วัฒนธรรม	89
2.3. ปัญหาการต่อสู้กับกลุ่มต่อต้านรัฐบาล	90
3. การปรับตัวของรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว เพื่อรักษาความชอบธรรมทางการเมือง	92
3.1. ใช้กลไกตลาดภายใต้มิติที่ 7	92
3.2. การยังคงพยายามรักษาแนวทางสังคมนิยม	95
3.3. การหันมาใช้แนวชาตินิยม และพุทธศาสนามากขึ้น	96
4. ปัญหาที่เกิดจากสร้างความชอบธรรมทางการเมืองในปี 1979	98
4.1. ปัญหาเศรษฐกิจที่ยังไม่ดีขึ้น	99
4.2. ปัญหาคอร์รัปชัน	100
4.3. ความลึกลับระหว่างแนวคิดสังคมนิยมกับแนวคิดปฏิรูป	100
5. สรุป	101
บทที่ 5 การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาลลาวระหว่างปี ค.ศ.	
1986 – 2003	102
1. ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในยุโรปตะวันออก	102
1.1. ระบบเศรษฐกิจแบบกลไกตลาด	103
1.1.1. การสร้างระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ในประเทศ	103
1.1.2. การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์กับต่างประเทศ	107
1.2. การเปลี่ยนโครงสร้างการปกครอง	108
1.3. การรักษาแนวคิดสังคมนิยมในแนวทางใหม่	112
2. ปัญหาในช่วงหลังการใช้แนว “จินตนาการใหม่”	113
2.1. ปัญหาทางเศรษฐกิจ	115
2.2. ปัญหาคอร์รัปชัน	115

2.3. การต่อต้านพหุภค และรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว	117
2.3.1. กลุ่มชาวม้ง	117
2.3.2. กลุ่มผู้สนับสนุนอดีตฝ่ายขวา	118
2.3.3. กลุ่มนักศึกษา ประชาชน และข้าราชการ.....	119
2.4. การเข้ามาของอิทธิพลจากต่างประเทศโดยเฉพาะไทย.....	120
3.การสร้างความปลอดภัยทางการเมืองภายใต้กระแสชาตินิยมใหม่.....	121
3.1. แนวคิดชาติ	123
3.2. การปรับใช้ศาสนาเพื่อสนับสนุนชาตินิยมใหม่.....	128
4. สรุป	130
บทที่ 6 สรุป	131
รายการอ้างอิง	138
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	142

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1. ที่มาและความสำคัญ

โดยทั่วไปแล้ว ความหมายของความชอบธรรมทางการเมือง คือ ความเหมาะสมของผู้ที่จะเข้ามามีอำนาจทางการเมืองการปกครอง และคนหมู่มากในสังคมยอมรับความเหมาะสมดังกล่าว ทำให้ผู้ปกครองสามารถใช้อำนาจนั้นในสังคมได้ โดยความชอบธรรมทางการเมืองมีมิติที่หลากหลาย กล่าวคือ มีทั้งมิติที่ถูกสร้างโดยกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ที่พยายามเข้ามามีอำนาจ โดยสร้างลักษณะความเหมาะสมของผู้ปกครองให้เข้ากับลักษณะของกลุ่มตนที่สุด นอกจากนี้ ยังมีมิติของวิธีการทำให้ความเหมาะสมของผู้ปกครองที่สร้างขึ้น(ในมิติแรก)นั้นได้รับการยอมรับจากคนจำนวนมากว่ากลุ่มอื่น ๆ ในเวลาเดียวกันด้วย ดังนั้น การเข้าใจความชอบธรรมทางการเมืองในระบบการเมืองหรือระบอบการปกครองหนึ่ง ๆ คือ การตระหนักรู้ถึงปฏิสัมพันธ์เกี่ยวกับการสร้างและยอมรับความเหมาะสมแห่งการมีและใช้อำนาจของกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ภายในระบบการเมืองหรือระบอบการปกครองนั้น ๆ

องค์ความรู้เกี่ยวกับความชอบธรรมทางการเมือง มีความหลากหลายของแนวทางเนื้อหา และรูปแบบ โดยจะมีความแตกต่างทั้งในการอธิบายว่า ที่มาของความชอบธรรมทางการเมืองมาจากอะไรบ้าง เช่น จารีตประเพณี ความสามารถ ฯลฯ ทั้งวิธีการที่สร้างความยอมรับให้เกิดในหมู่ประชาชน รวมถึง แนวทางใหญ่ภายใต้กรอบเศรษฐกิจการเมือง เช่น ความชอบธรรมทางการเมืองในแนวคิดสังคมนิยม ทุนนิยมตลาดเสรี ทุนนิยมรัฐสวัสดิการ ฯลฯ

หนึ่งในแนวทางที่สำคัญในหมู่แนวคิดสังคมนิยม ที่ถึงแม้จะไม่ได้อธิบาย หรือระบุคำว่า “ความชอบธรรมทางการเมือง(legitimacy)” โดยตรง แต่ก็ทรงอิทธิพลต่อแนวคิดหรือองค์ความรู้ทางสังคมนิยมอย่างกว้างขวาง ซึ่งสามารถอธิบายประเด็นความชอบธรรมทางการเมืองได้เป็นอย่างดี นั่นคือ แนวคิดมาร์กซิสม์ ที่มี Karl Marx และ Frederick Engels เป็นผู้ให้กำเนิดแนวคิดนี้ โดยใช้แนวคิดที่สำคัญคือ วัตถุนิยมประวัติศาสตร์(Historical Materialism) อธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นรอบตัวและประวัติศาสตร์ของมนุษย์ โดยเน้นไปที่ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับวิธีการผลิตเพื่อดำรงชีวิตในช่วงเวลาต่าง ๆ โดยจะแบ่งช่วงเวลาหรือยุคต่าง ๆ ตามรูปแบบวิธีการผลิต(mode of production) ซึ่งประกอบด้วยพลังทางการผลิต(force of production)กับความสัมพันธ์ทางการผลิต(relations of production) พลังทางการผลิต คือ วิธีการหรือเทคโนโลยี

ที่มนุษย์ใช้แรงงานของตนเองพัฒนาขึ้นมาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตในการต่อสู้เอาชนะข้อจำกัดของธรรมชาติ ส่วนความสัมพันธ์ทางการผลิตนั้น เป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ภายในแต่ละวิธีการผลิต โดยที่แต่ละคนจะมีความแตกต่างกันไปตามการมีส่วนร่วมและสัดส่วนในการควบคุมและครอบครองปัจจัยการผลิตที่ใช้ผลิตสิ่งของต่าง ๆ ¹ จากมุมมองดังกล่าว จะสามารถแบ่งคนออกได้เป็น “ชนชั้น” ซึ่งนอกจากจะแตกต่างกันทางเศรษฐกิจแล้ว ยังสะท้อนสถานะอำนาจทางสังคมและการเมืองที่แตกต่างกันด้วย ตลอดมาจะมีชนชั้นหลักอยู่สองชนชั้นในแต่ละยุคสมัยคือ ชนชั้นปกครองและชนชั้นผู้ถูกปกครอง โดยสองชนชั้นดังกล่าวมีส่วนสำคัญในการผลิตในแต่ละยุค และที่สำคัญชนชั้นทั้งสองเป็นปฏิปักษ์ซึ่งกันและกัน โดยในหมู่ชนชั้นปกครองอาจมีชนชั้นที่หลากหลายอีกด้วย มาร์กซิสม์มีการแบ่งยุคต่าง ๆ ในบริบทยุโรปตะวันตก(อย่างคร่าว ๆ) ตามลำดับดังนี้ คือ เริ่มตั้งแต่ ยุคชุมชนบุพกาลซึ่งยังไม่มีชนชั้น ยุคทาส ชนชั้นหลัก(ชนชั้นผู้ถูกปกครองในที่นี้จะใช้กล่าวถึงชนชั้นที่สำคัญที่สุดในหมู่ชนชั้นผู้ถูกปกครอง)คือ ชนชั้นนายทาสกับชนชั้นทาส ยุคฟิวดัล มีชนชั้นหลักคือ ชนชั้นเจ้าที่ดินกับชนชั้นไพร่เกษตรกร ยุคทุนนิยม มีชนชั้นหลักคือ ชนชั้นนายทุนกับชนชั้นกรรมาชีพ โดยที่ Marx และ Engels คาดหวังว่า ยุคต่อไปจะเป็นยุคสังคมนิยม โดยชนชั้นกรรมาชีพจะที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการผลิตในระบบทุนนิยมจะเป็นชนชั้นที่มีบทบาทในการนำการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมนิยม ซึ่งหลังจากนั้นจะไม่มีระบบชนชั้นต่อไปอย่างแท้จริง

ตามแนวคิดวัตถุนิยมประวัติศาสตร์จะแบ่งโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ-การเมืองออกเป็นโครงสร้างพื้นฐานหรือส่วนล่าง(base)กับโครงสร้างส่วนบน(superstructure) โดยโครงสร้างพื้นฐานก็คือ โครงสร้างทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วยพลังทางการผลิตและความสัมพันธ์ทางการผลิตที่มีอยู่ในวิธีการผลิตแต่ละแบบดังที่กล่าวไปแล้ว ส่วนโครงสร้างส่วนบน คือ ส่วนที่สะท้อนลักษณะของโครงสร้างพื้นฐานออกมา โดยเฉพาะความสัมพันธ์ทางการผลิตว่า ใครจะมีอำนาจทางการเมืองที่มาจากการมีส่วนร่วมในการผลิตอย่างไร ในทางหนึ่ง สิ่งที่สะท้อนออกมาในโครงสร้างส่วนบนเป็นไปเพื่อแสดงถึงความสัมพันธ์ทางการผลิตนั้น ๆ อีกทางหนึ่ง โครงสร้างส่วนบนจะช่วยพิทักษ์รักษาความสัมพันธ์ทางการผลิตนั้น ๆ ไว้ให้มีความทนทานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งแน่นอนว่าการรักษาความสัมพันธ์ทางการผลิตนั้นไว้จะสร้างผลประโยชน์ให้แก่ชนชั้นที่ได้เปรียบจากความสัมพันธ์ทางการผลิตนั้น ๆ หรือชนชั้นปกครองนั่นเอง เช่น ชนชั้นนายทุนในระบบทุน

¹ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, **ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง**(กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2526), หน้า 85.

นิยม อย่างไรก็ตามก็ดี โครงสร้างส่วนบนที่ว่านี้ก็ไม่ได้สร้างโดยชนชั้นปกครองแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่จะสะท้อนสภาวะการต่อสู้ขัดแย้งทางชนชั้นออกมา

อย่างไรก็ดี เมื่อพลังทางการผลิตพัฒนามากขึ้น ความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบเดิมจะไม่สามารถดำรงอยู่ได้ เพราะความขัดแย้งทางชนชั้นจะมีความรุนแรงมากขึ้น หากไม่เกิดการทำลายความสัมพันธ์ทางการผลิตและโครงสร้างส่วนบนเดิมโดยชนชั้นผู้ถูกปกครอง ชนชั้นผู้ปกครองจะเป็นฝ่ายปรับเปลี่ยนสองส่วนดังกล่าวเพื่อรักษาสถานะได้เปรียบของตนเอง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาจากความขัดแย้งตามสภาพทางวัตถุนี้เป็นการมองแบบ วัตถุนิยมวิภาษวิธี (Dialectical Materialism) ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของแนวมาร์กซิสต์

โครงสร้างส่วนบนที่อธิบายในข้างต้นก็คือ ส่วนของการเมือง สถาบันทางการเมือง เช่น รัฐบาล พรรคการเมือง ฯลฯ รวมถึง แนวคิดความเชื่อ วรรณกรรม ศิลปะ ฯลฯ² ดังนั้น ความชอบธรรมทางการเมืองตามความหมายทั่วไปข้างต้นจึงอยู่รวมในโครงสร้างส่วนบนตามแนวความคิดของมาร์กซิสต์นี้ด้วย แม้จะเป็นเพียงส่วนหนึ่งของโครงสร้างบนทั้งหมด แต่ก็เป็นส่วนสำคัญที่ช่วยอธิบายว่า ผู้ปกครองสร้างและเผยแพร่แนวคิดความเหมาะสมของผู้ปกครองขึ้นมปกป้องอำนาจใน ระบอบการปกครองในช่วงระยะเวลาหนึ่งอย่างไร แนวมาร์กซิสต์สามารถเชื่อมโยงกับแนวความคิดความชอบธรรมทางการเมืองได้ตรงจุดนี้เอง โดยทำให้ สามารถเข้าใจได้ว่า การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของการรักษาสถานะของการเป็นชนชั้นปกครองต่อไปท่ามกลางความขัดแย้งทางชนชั้น ดังนั้น หากสังคมใดยังคงมีระบบชนชั้นอยู่ การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองในสังคมนั้นก็ยังคงจะแสดงลักษณะทางชนชั้น และสามารถวิพากษ์ได้ด้วยแนวทางมาร์กซิสต์เสมอ

ในลาว หนึ่งในรัฐที่ยังคงใช้ระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ แม้จะประกาศว่าใช้แนวคิดมาร์กซิสต์-เลนินนิสต์เป็นแนวทางในการปกครองประเทศภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์ลาวหรือพรรคประชาชนปฏิวัติลาว แต่แท้ที่จริงแล้วมีระบบชนชั้นอยู่ภายในประเทศมาโดยตลอด เริ่มตั้งแต่หลังจากการปฏิวัติโค่นล้มระบอบการปกครองแบบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญในปี 1975 พรรคฯ ใช้แนวทางที่เรียกว่า สตาลินนิสต์ (Stalinism) ซึ่งเป็นระบอบที่มีต้นแบบมาจากระบอบการปกครองในรัสเซียยุคที่ Joseph Stalin เป็นผู้นำและมีอำนาจ โดยเส้นทางก้าวสู่อำนาจของ Stalin คือ การเนรเทศและกำจัดผู้นำในบอลเชวิคที่ขัดขวาง Stalin

² พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์, **ทฤษฎีเศรษฐกิจการเมือง** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, 2546), หน้า 36.

โดยเฉพาะ Leon Trotsky ซึ่งมีบทบาทนำในการปฏิวัติรัสเซียในปี 1917 เคียงคู่กับ Lenin โดย Stalin เนรเทศ Trotsky ออกจากรัสเซียในปี 1928 และตามสังหารต่อในเม็กซิโกในปี 1940³

สตาลินนิสต์มีสิ่งที่แตกต่างกันจากมาร์กซิสต์หลายประการ ประเด็นสำคัญคือ แทนที่จะมีการทำลายระบบชนชั้นกลับมีการสร้างชนชั้นปกครองขึ้นมาใหม่อีกชนชั้นหนึ่ง คือ ชนชั้นข้าราชการ ซึ่งการวิเคราะห์ดังกล่าวอาศัยมุมมอง “ทุนนิยมโดยรัฐ(state capitalism)” ที่นักมาร์กซิสต์ชื่อ Tony Cliff เสนอ โดย Cliff ศึกษาสังคมเศรษฐกิจการเมืองในสมัยพรรคคอมมิวนิสต์สายสตาลินมีอำนาจในรัสเซีย(ตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1920) ซึ่งสร้างระบบทุนนิยมโดยรัฐขึ้นมาทำให้ชนชั้นข้าราชการกลายเป็นชนชั้นปกครองที่รัฐเป็นหน่วยสะสมทุนเพื่อขยายทุนต่อไป เหมือนที่เกิดขึ้นในระบบทุนนิยม ชนชั้นข้าราชการจะมีการพิทักษ์รักษาสถานะของตนเองเอาไว้ รวมถึง มีการส่งต่อสถานะพิเศษดังกล่าวให้กับทายาทของตนอีกด้วย⁴

เหตุที่มีการรับแนวทางสตาลินนิสต์มาใช้ในระยะเริ่มแรกของพรรคคอมมิวนิสต์ลาวหรือพรรคประชาชนปฏิวัติลาวนั้น ส่วนหนึ่งมาจากต้องการการสนับสนุนในการต่อสู้กับเจ้าอาณานิคมเดิมที่กลับเข้ามาหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งผู้ที่เข้ามาสนับสนุนจะต้องไม่เป็นพวกเดียวกับเจ้าอาณานิคม(ฝรั่งเศส อเมริกา) ซึ่งรัสเซียอยู่ในข่ายนี้(โดยได้รับแนวคิดผ่านมาจากเวียดนามเหนืออีกต่อหนึ่ง) อีกประการมาจากการที่แนวสตาลินนิสต์ตรงกับแนวทางของขบวนการของผู้นำพรรคฯ คือ การกู่ชาติ ซึ่งเกิดจากการปรับเอาแนวคิดสิทธิในการปกครองตัวเองของชาติผู้ถูกรุกรานของ Lenin มาใช้จนกลายเป็นแนวคิดแบบขบวนการกู่ชาติ อย่างไรก็ดี ระบบเศรษฐกิจการเมืองลาวในช่วงหลังการปฏิวัติปี 1975 ก็ไม่มีลักษณะทุนนิยมโดยรัฐดังกล่าวข้างต้นทั้งหมด โดยเฉพาะในส่วนของระบบเศรษฐกิจเพราะมีพื้นฐานเศรษฐกิจก่อนการปฏิวัติไม่เหมือนในรัสเซีย แต่การปฏิบัติตามแนวสตาลินนิสต์ก็ทำให้เกิดระบบชนชั้นคล้ายกับสหภาพโซเวียตอยู่ โดยเฉพาะการทำให้ข้าราชการเป็นชนชั้นปกครอง

หลังจากนั้นมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางเศรษฐกิจในต้นปี 1986 ตามแนวคิด “จินตนาการใหม่” โดยเปิดรับทุนจากต่างประเทศและในประเทศ กล่าวคือ นำเอาระบบทุนนิยมแบบกลไกตลาดมาเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจลาว โดยเฉพาะหลังจากปี 1991 ที่มี

³ สัจชัย สุวังบุตร, **ตรอตสกีบนเส้นทางปฏิวัติรัสเซีย ค.ศ.1917** (กรุงเทพฯ : คัดติโสภาการพิมพ์, 2547), หน้า 228- 233.

⁴ Tony Cliff , **State Capitalism in Russia** (London: Bookmark , 1996), pp 178-187.

รัฐธรรมนูญฉบับแรกภายใต้ระบอบสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชน โดยีการรับรองการลงทุนอย่างเต็มที่ ทำให้นายทุนเอกชนกลับเข้ามามีบทบาทในเศรษฐกิจลาวอีกครั้ง ซึ่งน่าจะทำให้นายทุนเอกชนมีอิทธิพลทางการเมืองเพิ่มขึ้น แต่ความเป็นจริง ชนชั้นข้าราชการยังคงมีอำนาจจากการรักษาอำนาจไว้โดยรักษาแนวทางพรรคเดียวในลาวต่อไป อย่างไรก็ตาม หากดูในความสัมพันธ์ทางการผลิตและผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในสังคมลาวเราอาจจะมองได้ว่าในขณะนี้เป็นการผสมผสานผลประโยชน์ระหว่างชนชั้นข้าราชการและชนชั้นนายทุนเอกชน

ถึงแม้ วัตถุประสงค์ของการศึกษานี้ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายสำคัญในการวิเคราะห์โครงสร้างพื้นฐานของลาวเป็นหลัก แต่ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ต้องทำ เพราะจะนำไปสู่เป้าหมายหลักคือ การพิจารณาและวิพากษ์แนวทางการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาลลาวตั้งแต่ปี 1975 – 2003 ซึ่งการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาลลาวในช่วงเวลาดังกล่าวอาจจะมีความปนเปไปด้วยแนวคิดต่าง ๆ มากมาย รวมถึง มีช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางเศรษฐกิจหลายครั้ง การศึกษานี้จะพยายามจัดแยกแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองออกมา และมองตามแนวมาร์กซิสต์ว่า การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองในสถานการณ์เศรษฐกิจ-การเมืองที่เปลี่ยนแปลงของลาวมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นชนชั้นอย่างไร

2. คำถามในการวิจัย

การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองภายในลาว เป็นส่วนหนึ่งของการต่อสู้ทางชนชั้นหรือไม่ อย่างไร

3. วัตถุประสงค์ ในการศึกษา

3.1. เพื่อศึกษาถึงวิธีการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองที่รัฐบาล ส.ป.ป.ลาว ใช้ หลัง ค.ศ. 1975

3.2. เพื่อวิพากษ์การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาลลาวหลัง ค.ศ. 1975 ตามมุมมองมาร์กซิสต์

4. สมมติฐาน ในการศึกษา

การสร้าง ความชอบธรรมทางการเมืองในลาวเป็นเรื่องของชนชั้น ที่แต่ละชนชั้น จะมีการสร้าง ความชอบธรรมทางการเมืองเพื่อให้ชนชั้นของตัวเองได้มีอำนาจทางการเมือง ซึ่งแนวคิดที่ใช้ในการสร้าง ความชอบธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปไม่หยุดนิ่ง

5. วิธีในการศึกษา และขอบเขตในการศึกษา

ใช้วิธีการค้นคว้าจากเอกสาร (documentary research) จากเอกสารชั้นรอง เช่น หนังสือ และบทความที่เกี่ยวกับลาว เพราะความจำกัดของโอกาสในการเข้าถึงเอกสารชั้นต้น และปัญหาเรื่องภาษา

ขอบเขตของเวลาที่จะทำการศึกษาก่อสร้าง ความชอบธรรมทางการเมืองในลาว เริ่มจากก่อนปี ค.ศ. 1975 ที่มีการต่อสู้ระหว่างขบวนการปะเทดลาวกับรัฐบาลฝ่ายขวา จนถึงสิ้นปี ค.ศ. 2003 โดยจะแบ่งช่วงในการศึกษาเป็นสามช่วง คือ **ช่วงแรก** เริ่มตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงการปฏิวัติ 1975 ซึ่งช่วงดังกล่าว มีสองฝ่ายที่ช่วงชิงความชอบธรรมทางการเมืองอย่างชัดเจน ความเข้าใจสถานการณ์การเมืองในช่วงนี้ จะทำทราบถึงพัฒนาการของการสร้าง ความชอบธรรมทางการเมืองในต่อ ๆ มา โดยเฉพาะของฝ่ายรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว **ช่วงที่สอง** เริ่มจากปี ค.ศ. 1975 ถึงปี 1985 ทั้งนี้เพราะในช่วงดังกล่าวมีความพยายามจะใช้นโยบายที่มุ่งเน้นการสร้างสังคมนิยมตามแนวสตาลินนิสต์ เช่น การผลิตแบบรวมหมู่ เป็นหลักในการพัฒนาประเทศ **ช่วงที่สาม** เริ่มจากปี ค.ศ. 1986 ที่มีการปฏิรูปเศรษฐกิจจนถึงปี ค.ศ. 2003 ทั้งนี้หลังจากปีค.ศ. 1986 มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายการพัฒนาประเทศโดยมีการปรับลดความเป็นสังคมนิยมที่ไม่อาจจะทำได้ แล้วให้มาใช้วิธีการแบบทุนนิยมมากขึ้น ซึ่งจะมีหลักการในการสร้าง ความชอบธรรมแตกต่างกัน

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาประเด็นการสร้าง ความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาลลาว จะได้ฐานในการศึกษาในสองประเด็นพร้อม ๆ กัน ทั้งในเรื่องความชอบธรรมในมุมมองมาร์กซิสม์ นอกจากนี้ยังได้แง่มุมใหม่ ๆ เกี่ยวกับประเทศลาว ที่มักไม่ค่อยมีหนังสือออกมาเป็นรูปเล่มมากนัก

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ความชอบธรรมทางการเมืองได้รับการอธิบายความหมายในหลาย ๆ รูปแบบ แต่ มักจะอยู่ในกรอบของความหมายที่ว่า ความชอบธรรมทางการเมือง หมายถึง ความเหมาะสมในการมีและใช้อำนาจปกครอง ผู้ปกครองที่มีความชอบธรรมทางการเมืองก็หมายถึงผู้ที่มีความเหมาะสมในการปกครอง จากความหมายโดยทั่วไปดังกล่าว ทำให้เมื่อศึกษาความชอบธรรมทางการเมืองจำเป็นต้องพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองในประเด็นที่ว่า ผู้ปกครองมีลักษณะพิเศษหรือเหมาะสมบางประการ และผู้ถูกปกครองได้รับรู้ถึงลักษณะพิเศษดังกล่าวและยอมรับอำนาจการปกครองของผู้ปกครอง จนทำให้ผู้ปกครองมีอำนาจในการปกครอง ซึ่งรูปแบบของความสัมพันธ์ดังกล่าวจะแตกต่างกันออกไปในแต่ละระบอบการปกครอง

ลักษณะความเหมาะสมของผู้ปกครองที่เป็นประเด็นสำคัญในการศึกษาความชอบธรรมทางการเมืองนั้น แท้ที่จริงแล้วอยู่ในองค์ความรู้ทางด้านรัฐศาสตร์มานานแล้ว ตั้งแต่ในปรัชญาการเมืองที่ถามว่า ลักษณะการปกครอง หรือผู้ปกครองที่ดีควรเป็นอย่างไร เช่น ในแนวคิดของ John Locke ก็อธิบายว่า ผู้ปกครอง(รัฐบาล)ที่ดีควรจะทำตามสัญญาประชาคม คือ การสร้างผลประโยชน์ให้แก่ประชาชนที่เป็นผู้ที่มีอำนาจแท้จริง ซึ่งการกระทำดังกล่าวถือเป็นหน้าที่(obligation)ไม่ได้เป็นสิทธิ(rights)แต่อย่างใด¹ หรือแนวคิดเกี่ยวกับระบบการเมือง ที่จะกล่าวถึง ส่วนต่าง ๆ และหน้าที่ของส่วนเหล่านั้นในระบบการเมือง เช่น สถาบันทางการเมือง การคิดสรรหาการเมือง การกล่อมเกล่าทางการเมือง ฯลฯ ซึ่งจะสรุปว่า ระบบการเมืองที่ดี คือ ระบบที่หน้าที่ต่าง ๆ ของระบบทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งผู้ปกครองที่ดี คือ ผู้ที่ทำหน้าที่ทำให้ระบบทำงานมีประสิทธิภาพมากที่สุด

การศึกษาเกี่ยวกับความชอบธรรมทางการเมืองโดยเฉพาะเป็นความพยายามแยกเนื้อหาที่อยู่ในองค์ความรู้ทางด้านรัฐศาสตร์เดิม และสิ่งที่เกิดขึ้นในโลกจริงในช่วงเวลาต่าง ๆ มาศึกษา และรวบรวมให้เกิดเป็นองค์ความรู้เฉพาะ โดยเน้นประเด็นการยอมรับสถานะทางอำนาจในความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองเป็นสำคัญ ซึ่งหากเราพิจารณาแล้ว

¹ อ้างถึงใน สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, การเมือง :แนวคิดและการพัฒนา

(กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เสมาธรรม, 2547), หน้า 162-163.

ความชอบธรรมทางการเมืองจะแบ่งออกเป็นสองมิติใหญ่ ๆ กล่าวคือ มิติของการสร้างความเหมาะสมของผู้ปกครองว่าควรจะมีลักษณะอย่างไร และมิติของการทำให้ความเหมาะสมที่สร้างขึ้นนั้นเข้าไปมีอิทธิพลทางความคิดต่อประชาชนทั่วไปเพื่อให้การยอมรับต่อความเหมาะสมนั้น ๆ ซึ่งแนวทางการศึกษาความชอบธรรมทางการเมืองส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การศึกษาในมิติแรก และไม่ได้มองไปถึงมิติที่สองมากนัก ซึ่งการมองเพียงมิติแรกจะบิบบมมองให้มองเห็นเพียงสถานะผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองแบบตายตัว แต่การมองมิติที่สองจะทำให้เห็นถึงการแข่งขันหรือการช่วงชิงการสร้างความชอบธรรม ซึ่งไม่สร้างลักษณะตายตัวของสถานะทางอำนาจเพราะจะมีหลายกลุ่มที่พยายามเข้าไปมีอิทธิพลต่อประชาชน

การพิจารณาความชอบธรรมทางการเมืองในการศึกษานี้จะใช้แนวทางมาร์กซิสม์ในการศึกษา ซึ่งมองในมิติที่สองมากกว่ามิติที่หนึ่ง และยังมีมุมมองที่ต่างออกไปจากแนวคิดความชอบธรรมอื่น ๆ ซึ่งแนวมาร์กซิสม์พิจารณาประเด็นความชอบธรรมทางการเมืองผ่าน 3 มุมมองหลักคือ

(1) การมองแบบวิภาษวิธีวัตถุนิยมประวัติศาสตร์ ที่มองทุกสิ่งเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาตามการเปลี่ยนแปลงทางลักษณะทางวัตถุหรือการผลิตของมนุษย์ ซึ่งความชอบธรรมทางการเมือง ที่ถือเป็นโครงสร้างส่วนบนที่สะท้อนลักษณะทางวัตถุดังกล่าวต้องเปลี่ยนตามไปด้วย

(2) โดยความชอบธรรมทางการเมืองอยู่ภายใต้ความขัดแย้งทางชนชั้น ซึ่งต่อสู้แย่งชิงอำนาจกันในวิถีการผลิตหนึ่ง ๆ

(3) ซึ่งแต่ละชนชั้นจะมีการสร้างจิตสำนึกทางการเมืองเพื่อต่อสู้เอาชนะชนชั้นปฏิบัติ ประเด็นความชอบธรรมทางการเมืองเป็นส่วนสำคัญในการสร้างจิตสำนึกทางการเมืองดังกล่าว

อย่างไรก็ดี เพื่อทำความเข้าใจความหลากหลายของแนวทางการศึกษา จะเสนอกลุ่มแนวทางการศึกษาเกี่ยวกับความชอบธรรมทางการเมืองอื่น 2 แนวเพื่อเปรียบเทียบ ซึ่งจะนำไปสู่สาเหตุที่เลือกใช้แนวมาร์กซิสม์ ดังต่อไปนี้คือ

1. กลุ่มแนวความคิดความชอบธรรมทางการเมืองที่เน้นการอธิบายลักษณะของผู้ปกครองที่มีความชอบธรรมทางการเมือง

แนวคิดเกี่ยวกับความชอบธรรมทางการเมืองของแนวคิดกลุ่มนี้มักจะอธิบายถึงลักษณะการปกครองที่ผู้ปกครองใช้หรือเป็นลักษณะส่วนตัวของผู้ปกครองที่ทำให้ผู้ถูกปกครองเชื่อว่า ผู้ปกครองนั้นมีความเหมาะสมที่จะมีและใช้อำนาจ ตัวอย่างของความพยายามในการอธิบายความชอบธรรมทางการเมืองในกลุ่มนี้ที่มีความสำคัญ และมีอิทธิพลต่อแนวทางอื่น ๆ คือ การอธิบายของ Max Weber โดย Weber มักจะอธิบาย ความชอบธรรมทางการเมืองไปกับคำว่า อำนาจหน้าที่(authority) Weber อธิบายว่า “สิ่งจำเป็นพื้นฐานต่อทุกระบบที่จะมีอำนาจหน้าที่ได้ และทุกรูปแบบที่มุ่งหมายจะสร้างการยอมรับ คือ ความเชื่อ(belief)ที่ว่าบุคคลที่จะใช้อำนาจหน้าที่นั้นมีศักดิ์ศรีเพียงพอจึงได้รับมอบหน้าที่นั้นไป” โดย Weber จัดกลุ่มประเภทความชอบธรรมออกเป็นสามรูปแบบ คือ ความชอบธรรมตามประเพณี(tradition) ตามบารมี(charisma) ตามกฎหมาย(rational-legal) ซึ่ง Weber เสนอว่า ความชอบธรรมในประเภทต่าง ๆ มาจากความเชื่อของประชาชนต่อประเภทของความชอบธรรมนั้น(belief in legitimacy)² นอกจากนี้ Weber ยังอธิบายว่า อำนาจที่ชอบธรรมสามารถดำรงอยู่ได้เฉพาะเวลาที่ผู้ปกครองได้ถูกรับรู้(acknowledged)ว่า มีสิทธิที่จะออกคำสั่ง และผู้ถูกปกครองมีการรับรู้ว่ามีหน้าที่(obligation)ที่จะต้องเชื่อฟัง³

แนวคิดเรื่องความเชื่อและการรับรู้ของผู้ถูกปกครองเป็นองค์ประกอบสำคัญของแนวคิดของ Weber เกี่ยวกับความชอบธรรมทางการเมือง หากผู้ปกครองพยายามรักษารูปแบบที่ประชาชนเชื่อถือเอาไว้ได้ ผู้ปกครองก็จะมี ความชอบธรรมทางการเมืองต่อไป ความคิดของ Weber ส่งอิทธิพลต่อนักคิดอีกหลายคนเกี่ยวกับการดำรงไว้ซึ่งความเชื่อในความชอบธรรมทางการเมือง เช่น ในแนวคิดของ Seymour M. Lipset ที่อาจจะมีความโดดเด่นตรงที่เสนอว่า ความชอบธรรมจะต้องมาควบคู่กับประสิทธิผล(effectiveness)ของรัฐบาล แต่ Lipset เองก็อยู่ใน

² Max Weber, *On charisma and institution building: Selected papers*(Chicago : University of Chicago Press , 1968), p. 46.

³ Cited in Muthiah Alagappa(ed.), *Political Legitimacy in Southeast Asia : The Quest for Moral Authority*(California: Stanford Univ. Press ,1995), p.11.

อิทธิพลของ Weber⁴ ในการให้ความหมายของความชอบธรรมทางการเมือง โดย Lipset ให้ความหมายว่า “การที่ระบบการเมืองสามารถที่จะสร้าง และรักษาความเชื่อของประชาชนที่ว่าสถาบันทางการเมืองที่ดำรงอยู่ในขณะนั้นมีความเหมาะสมที่สุดแล้วสำหรับสังคมนั้น”⁵

W. Phillips Shively เสนอว่า ความชอบธรรมทางการเมืองเป็นความรู้สึกของประชาชนที่เชื่อว่า รัฐบาลของตนมีอำนาจหน้าที่ และใช้อำนาจหน้าที่นั้นด้วยความเหมาะสม Shively เสนอว่า ความชอบธรรมทางการเมืองมองได้ว่าอยู่ในระดับใดเท่านั้น ไม่สามารถบอกได้ว่ามีหรือไม่มีโดยชัดเจน และไม่มีใครเห็นว่า ทุก ๆ การกระทำของรัฐบาลจะมีความชอบธรรมไปทั้งหมด Shively ได้กำหนดแหล่งที่มาของความชอบธรรมทางการเมืองไว้ 4 ประการดังนี้ คือ ⁶

(1) ความชอบธรรมโดยผลจากการกระทำ

รัฐบาลอาจจะได้รับและรักษาความชอบธรรมทางการเมืองจากประชาชนโดยให้ในสิ่งที่ประชาชนต้องการ เช่น ความมั่นคงปลอดภัยในร่างกาย รวมถึงมั่นคงในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ

(2) ความชอบธรรมโดยความเคยชิน

ความชอบธรรมอาจจะมาจากการที่ประชาชนรู้ว่า ต้องเคารพกฎหมาย ประชาชนรู้ว่ารัฐบาลจะคอยจัดการชีวิตความเป็นอยู่ต่าง ๆ ดังที่รัฐบาลชุดก่อน ๆ ทำมา ซึ่งหากรัฐบาลชุดปัจจุบันทำตามก็จะได้อ้อมมีความชอบธรรมทางการเมือง

(3) ความชอบธรรมโดยอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์, ศาสนา หรือทางชาติพันธุ์

รัฐบาลผูกติดความชอบธรรมของตนเองไปกับการที่ผู้นำมีความสำเร็จในอดีตเช่น บทบาทในหน้าประวัติศาสตร์ หรือความเหมือนกันทางศาสนาและเชื้อชาติระหว่างผู้นำรัฐบาลและประชาชน แหล่งที่มาของความชอบธรรมประเภทนี้อาจจะจำเป็นต่อรัฐบาลที่ตั้งขึ้นมาใหม่ที่ไม่อาจจะมีเวลาพอที่จะได้ความชอบธรรมจากความเคยชิน หรือจากผลงาน

⁴ David Beetham, *The Legitimation of Power* (London: Macmillan, 1991), p. 9.

⁵ Seymour M. Lipset, *Political Man* (London: Heinemann , 1960), p. 77.

⁶ W. Phillips Shively, *Power and Choice : An Introduction to Political Science* (New York: Mcgraw Hill, 2003) pp.148-151.

(4) ความชอบธรรมโดยผ่านกระบวนการ

ความชอบธรรมลักษณะนี้มาจากการที่มีกระบวนการบางอย่างภายในรัฐ ซึ่งกิจกรรมนั้นสร้างความมั่นใจให้กับประชาชนทำให้เกิดความชอบธรรมในตัวของรัฐบาลภายในหมู่ประชาชนขึ้น ตัวอย่างที่ดี คือ กระบวนการประชาธิปไตย ที่ให้ทุกคนมีส่วนร่วมทั้งการเลือกผู้นำ รวมถึง อาจจะมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของรัฐ ในความชอบธรรมลักษณะนี้ รัฐบาลที่มาจากระบวนการประชาธิปไตยที่ผ่านการเลือกตั้งเสียงข้างมากก็จะได้รับการยอมรับในความชอบธรรมทางการเมืองจากคนส่วนใหญ่ไปโดยปริยาย กระบวนการอื่นก็อย่างเช่น การสืบทอดอำนาจโดยสายเลือด เช่น เมื่อกษัตริย์ตายก็ส่งราชบัลลังก์ต่อให้มกุฎราชกุมาร แต่กระบวนการดังกล่าวก็อาจจะไม่มีความชอบธรรมเมื่อเวลาผ่านไป

แนวคิดเกี่ยวกับความชอบธรรมทางการเมืองในกลุ่มแรกนี้ มองว่า ความชอบธรรมทางการเมืองในระบบการปกครองหนึ่งเกิดขึ้นจากลักษณะบางประการของผู้ปกครอง เช่น มาจากวิธีการตามกฎหมาย ตามจารีตประเพณี ฯลฯ ซึ่งลักษณะดังกล่าวทำให้ประชาชนผู้ถูกปกครองยอมรับสถานะการมีและใช้อำนาจของผู้ปกครอง การมองในกรอบดังกล่าวค่อนข้างจะแคบ โดยเน้นไปที่มิติของการสร้างแนวคิดเรื่องความเหมาะสมของผู้ปกครองอย่างเดียว ว่าผู้ปกครองจะต้องทำตัวอย่างใดถึงจะได้ความชอบธรรมทางการเมือง นอกจากนี้ ยังไม่เปิดพื้นที่ให้ลักษณะอื่น ๆ ของผู้ปกครองที่ต่างจากการเสนอของแนวคิดเหล่านี้มาเป็นที่มาของความเหมาะสมของผู้ปกครอง โดยหาก ที่มาของความชอบธรรมมีความหลากหลายเกินกว่าที่เคยเสนอ ก็มักจะเอาลักษณะของผู้ปกครองที่เสนอมานผสมกัน เช่น หากมองแบบ Weber อาจจะนำเอา ความชอบธรรมโดยกฎหมาย รวมกับบารมีมาอธิบาย เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังไม่เน้นมิติของการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองในหมู่ประชาชน ซึ่งจะทำให้มองเห็นภาพโดยรวมว่า ภายใต้การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองจะมีการต่อสู้ขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ อย่างไร มีการต่อต้านหรือยอมรับมากน้อยเพียงใด รวมถึง การเปลี่ยนการสร้างความชอบธรรมให้แตกต่างไปจากเดิมเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนไป

2. กลุ่มแนวความคิดความชอบธรรมทางการเมืองที่เน้นการอธิบายองค์ประกอบของความชอบธรรมทางการเมืองที่เน้นมิติที่หลากหลาย

แนวทางที่สองนี้พยายามรวบรวมเอาองค์ประกอบที่กระจัดกระจายของความชอบธรรมทางการเมืองมารวมกัน และเชื่อมโยงองค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านั้น เพื่อนำมาอธิบายความชอบธรรมทางการเมืองให้มีความครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุดมากกว่าจะอธิบายถึงเพียงแค่

ลักษณะผู้ปกครองที่ชอบธรรมแบบแนวแรก รวมถึง มีการกล่าวถึงส่วนของผู้ถูกปกครองมากขึ้นทั้งในแง่ของการอธิบายถึงสถานะทางอำนาจที่แตกต่างกันระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง และการแสดงออกของผู้ถูกปกครองต่อความชอบธรรมของผู้ปกครอง จากลักษณะดังกล่าวอาจจะเรียกแนวทางนี้ว่า แนวทางทฤษฎีความชอบธรรมทางการเมือง ซึ่งจะยกตัวอย่างนักคิดในแนวทางดังกล่าวมาสามคน คือ David Beetham, Muthiah Alagappa, Jean-Marc Coicaud โดยจะอธิบายแนวคิดของ Beetham เป็นตัวอย่างโดยละเอียด

Beetham เสนอว่า ความชอบธรรมมีองค์ประกอบอยู่สามมิติ คือ ความถูกต้องตามกฎหมาย (legitimacy derived from rules) , ความสามารถในการสร้างความสมเหตุสมผลให้แก่กฎ (legitimacy as Justifiability of rules), การแสดงออกถึงการยอมรับ (legitimacy through expressed consent)

(1) ความถูกต้องตามกฎหมาย - เน้นการอธิบายความชอบธรรมทางการเมืองมาจากกฎ โดยถือว่าการได้มาและใช้อำนาจควรมาจากกฎที่สร้างขึ้น โดยมีการบัญญัติที่มาของผู้มีอำนาจไว้ เช่นมาจากทรัพย์สิน ตำแหน่ง หรือหน้าที่ทางสังคม ฯลฯ กฎทางสังคมดังกล่าวแตกต่างจากกฎธรรมชาติที่หมุนไปตามฤดูกาล กลางวัน-กลางคืน ตรงที่กฎทางสังคมสามารถสร้างความแน่นอน คาดคะเนได้ตามแบบแผนที่ยอมรับกัน กฎทางสังคมจะสร้างพันธะหน้าที่และความเข้าใจในทิศทางเดียวกันภายใต้การรับรู้ของสาธารณะและการบังคับใช้แบบรวมหมู่ ซึ่งจะสร้างสภาพบังคับให้กับพฤติกรรมของคนและจะเป็นสิ่งที่ใช้อ้างถึงการตระหนักรู้ถึงตัวตน สิทธิหน้าที่ของแต่ละบุคคล

การตระหนักรู้ถึงพันธะหน้าที่นั้นมีความสำคัญต่อผู้มีอำนาจอยู่สองประการ คือ หนึ่ง การกำหนดวิธีการได้มาซึ่งอำนาจ คล้ายกับเป็นกฎแห่งการกีดกันที่จะไม่ให้ผู้อื่นที่ไม่มีคุณสมบัติสามารถเข้าถึงแหล่งที่มาของอำนาจ เช่น ทรัพย์สิน ตำแหน่งหน้าที่ได้ สอง คือ กฎจะให้สิทธิในการใช้อำนาจแก่ผู้มีอำนาจที่ผ่านการคัดเลือกของกฎนั้น ๆ มาแล้ว⁷

กฎมีทั้งที่เป็นกฎไม่เป็นทางการหรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษร และเป็นทางการหรือเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งกฎอย่างแรกมักจะเป็นต้นกำเนิดของกฎประเภทหลัง อย่างไรก็ตาม การที่สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปสามารถเปลี่ยนแปลงกฎที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรได้ง่ายกว่า ดังนั้น

⁷ David Beetham , *The Legitimation of Power*, p. 65.

กฎที่เป็นลายลักษณ์อักษรจึงได้รับการเลือกมาใช้ในการสร้างหลักประกันให้กับอำนาจและความชอบธรรมทางการเมืองมากกว่า⁸

(2) การสร้างความสมเหตุสมผลของกฎ - ความเหมาะสมตามกฎไม่เพียงพอที่จะสร้างความชอบธรรมทางการเมืองได้แต่เพียงอย่างเดียว เพราะกฎไม่สามารถสร้างความสมเหตุสมผลในตัวเองได้ แต่ต้องการการทำให้สมเหตุสมผลโดยข้ออ้างอิงที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับสิ่งที่กฎแสดงออกมา⁹ โดยBeetham แบ่งการอธิบายที่สร้างความสมเหตุสมผลเป็นสองรูปแบบ คือ

รูปแบบแรก ความชอบธรรมที่ได้รับมาจากแหล่งที่มาที่ถูกต้อง (legitimacy deriving from an authoritative source) รูปแบบแรกนี้ให้ความสำคัญกับแหล่งที่มาของกฎ แหล่งกำเนิดที่ถูกต้องโดยมากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งพื้นฐานที่สุดของความเชื่อต่าง ๆ ทางสังคมซึ่งตัวของมันเองไม่สามารถถูกตรวจสอบความถูกต้องจากแหล่งกำเนิดของความคิด, ความรู้อื่นใดได้อีกแล้ว ไม่ว่าจะเป็นคำสั่งทางศาสนา, ข้อสรุปทางวิทยาศาสตร์, อุดมการณ์ทางสังคม ฯลฯ แม้สิ่งเหล่านี้จะไม่สามารถถูกตรวจสอบความถูกต้องในตัวของมันเองได้ (เว้นแต่ตรวจด้วยหลักวิพากษ์และตรรกะทางปรัชญา) แต่ตัวของมันเองมีพลังที่จะทำให้กฎเกณฑ์ทางสังคมเป็นที่ยอมรับได้¹⁰

Beetham แบ่งแหล่งที่มาออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทแรก คือ แหล่งที่มาภายนอกสังคม (external source) เช่น หลักทางศาสนา หลักธรรมชาติ หลักการทางวิทยาศาสตร์ที่ถูกนำมาใช้ในการสร้างความชอบธรรม ประเภทที่สอง คือ แหล่งภายในสังคม (internal source) เช่น การใช้ประเพณี (tradition) มาสร้างความชอบธรรมให้กับผู้ที่แก่กว่าหรือผู้ที่ปฏิบัติตามประเพณี¹¹

รูปแบบที่สอง ความชอบธรรมในฐานะเนื้อหาสาระแห่งกฎที่สามารถพิสูจน์ความถูกต้องได้ (legitimacy as justifiable rule-content) นอกจากความชอบธรรมจะโยงไปสู่แหล่งที่มาของความชอบธรรมทั้งจากภายนอกและภายในดังที่กล่าวมาแล้ว ยังจะต้องการการอธิบายว่า การ

⁸ Ibid., pp.65-66.

⁹ Ibid., p.69.

¹⁰ Ibid., pp.70-71.

¹¹ Ibid., pp.71-76.

ปฏิบัติตามแหล่งที่มาเหล่านั้น ทำไมเกิดการกำหนดบทบาทและหน้าที่เชิงอำนาจของคนในสังคม โดยมี 2 หลักการคือ หลักการแรกคือ หลักการของความแตกต่าง (principles of differentiation) ที่อธิบายถึงสภาพโดยทั่วไปของความสัมพันธ์แห่งอำนาจ (relation of power) ที่จะมีกฎแห่งการเข้าถึงกับกฎแห่งการกีดกันเป็นกฎพื้นฐาน อันก่อให้เกิดความแตกต่างและการแบ่งแยกกันระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง อำนาจจะได้รับการใช้โดยผู้ที่ได้รับการคัดเลือกเท่านั้น และจะมีการกีดกันผู้ที่ไม่ได้รับการคัดเลือกออกไป ซึ่งหลักของความแตกต่างอาจจะแตกต่างกันออกไปในแต่ละสังคม เช่น การแบ่งตามการเกิด ของแนว ascriptive theories หรือการคัดเลือกตามการเกิด - การสืบสายเลือด และความสำเร็จตามแนว meritocratic theories หรือการคัดเลือกตามความสามารถ¹²

หลักการที่สอง คือ แนวคิดแห่งผลประโยชน์ทั่วไป (idea of the common interests) แนวคิดดังกล่าวเป็นส่วนที่เข้ามาเติมเต็มช่องว่างระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองที่หลักการแห่งความแตกต่างพยายามแยกสถานะในความสัมพันธ์ทางอำนาจออกจากกัน ซึ่งแนวคิดแห่งผลประโยชน์ร่วมพยายามสร้างความสมเหตุสมผลของการแยกดังกล่าวโดยชี้ไปที่การจะได้รับผลประโยชน์ร่วมกันหากมีการแยกสถานะดังกล่าว¹³

(3) การแสดงการยอมรับ - Beetham เสนอว่า การแสดงออกซึ่งการยอมรับเป็นเรื่องของการพิสูจน์การยินยอมในการถูกปกครองของประชาชนและจะนำไปสู่การก่อร่างความสัมพันธ์ทางอำนาจตามมา เมื่อพิจารณาเรื่องของการแสดงออกซึ่งการยอมรับความชอบธรรมก็จะพบว่า การแสดงออกของการยอมรับจะต้องเป็นเรื่องของการแสดงออกโดยสังคมหรือต้องมีการกระทำของการยินยอมอย่างเป็นทางการ สิ่งที่จะกลายเป็นความชอบธรรมได้ก็ต่อเมื่อมันถูกแสดงออกมาในมิติของสังคมไม่ใช่เป็นปัจเจกบุคคล และสิ่งที่สำคัญอีกประการคือ การยอมรับนั้นเกิดขึ้นจากความเป็นอิสระหรือเป็นการแสดงออกโดยสมัครใจ¹⁴

ในส่วนแนวทางและเนื้อหาของ Alagappa มิติของความชอบธรรมไม่ได้แตกต่างไปจากงานของ Beetham เท่าใดนัก แต่มีส่วนสำคัญที่เพิ่มขึ้นมา คือ การเพิ่มมิติที่สี่เข้าไป มิติที่ว่านี้คือ ความชอบธรรมที่มาจากการใช้อำนาจอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิผล (proper and

¹² Ibid., p.77.

¹³ Ibid., p.82.

¹⁴ Ibid., p.91.

effectiveness use of power) ทั้งนี้เกิดจากการที่ Alagappa ต้องการเน้นไปที่การใช้อำนาจ คือ ต้องเป็นการใช้ให้เป็นไปตามกฎที่ได้รับการสร้างความสมเหตุสมผลหรือได้รับการแลกเปลี่ยนเชิงคุณค่าระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองแล้ว และการใช้อำนาจจะต้องสามารถสร้างประโยชน์โดยรวมให้เกิดขึ้นจริงได้ด้วย คือ ใช้อำนาจอย่างมีประสิทธิภาพ(performance) ซึ่งการใช้อำนาจทั้งสองลักษณะจะสามารถเพิ่มเกณฑ์ในการพิจารณาความหมายและการประเมินความชอบธรรมได้ดียิ่งขึ้น¹⁵

โดย Alagappa แบ่งมิติทั้งสี่ดังนี้¹⁶

- (1) ความชอบธรรมโดยมีการแลกเปลี่ยนปทัสถานและคุณค่า(shared norms and values)
- (2) ความชอบธรรมโดยการสถาปนากฎในการเข้าสู่อำนาจ(conformity with established rules for acquiring power)
- (3) ความชอบธรรมโดยการใช้อำนาจอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิผล(proper and effective ness use of power)
- (4) ความชอบธรรมโดยการยอมรับของผู้ถูกปกครอง(consent of the governed)

Alagappa กล่าวโดยรวมถึงมิติของความชอบธรรมทั้งสี่ว่า “ความสัมพันธ์เชิงคำสั่ง-การเชื่อฟัง จะมีความชอบธรรม ถ้าคำสั่งทางการเมืองมีรากฐานมาจากการแลกเปลี่ยนปทัสถานและคุณค่า, ถ้ารัฐบาลตระหนักถึงการเข้าไปมีอำนาจโดยปฏิบัติตามกฎที่สถาปนาขึ้น,

¹⁵ มิติ หรือองค์ประกอบข้อนี้ของ Alagappa ต่างจากความเห็นของ Beetham ตรงที่ว่า Beetham เห็นว่า ประสิทธิภาพจะเป็นผลของการมีความชอบธรรมทางการเมือง ความชอบธรรมจะทำให้การเข้าร่วมมือ(cooperation)ของประชาชนมากขึ้น และเป็นไปในรูปแบบที่เต็มใจ ส่งผลให้ประสิทธิผลมากตาม.

¹⁶ ดู Muthiah Alagappa(ed.), *Political Legitimacy in Southeast Asia : The Quest for Moral Authority*, pp. 14-24.

ถ้าอำนาจถูกใช้ในขอบเขตของตัวบทสำหรับสนับสนุนการสร้างผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชน และถ้าผู้ถูกปกครองได้มอบการยอมรับให้แก่รัฐบาล”¹⁷

นักคิดอีกคนที่เน้นองค์ประกอบหลาย ๆ ประเภท คือ Jean-Marc Coicaud ที่เน้นการมองความชอบธรรมทางการเมืองไปในปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองเป็นหลัก โดยเสนอว่า แนวคิดเกี่ยวกับความชอบธรรมทางการเมือง คือ การรับรู้ถึงสิทธิที่จะปกครอง (right to govern) การแสวงหาความรู้ประเด็นเรื่องความชอบธรรมทางการเมืองเป็นการหาทางออกของปัญหาทางการเมืองที่สำคัญ คือ การสร้างข้อพิสูจน์ที่สมเหตุสมผลในประเด็นอำนาจทางการเมืองและการยอมเชื่อฟังอำนาจนั้นในเวลาเดียวกัน ซึ่ง Coicaud เสนอว่า การอธิบายที่ดีที่สุดควรนำเอาองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาประกอบขึ้นเป็นความชอบธรรม องค์ประกอบเหล่านี้ ได้แก่ การยอมรับ (consent) ปทัสถาน (norm) และกฎ (law) ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ไม่อาจจะแยกออกจากกันได้¹⁸

Coicaud เสนอว่า ความสำคัญของความชอบธรรมมีอยู่สามประการคือ จุดช่องระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองตามความสัมพันธ์ของอำนาจ เพื่อที่จะทำให้ระบอบการปกครองนั้นทำหน้าที่ต่อไปได้โดยไม่ได้รับการต่อต้าน ประการที่สอง คือ สร้างความรับผิดชอบให้กับผู้ที่มีสิทธิในการปกครอง ทั้งนี้เกิดจากหลักการที่ว่า อำนาจที่มีความชอบธรรมทางการเมืองต้องมาพร้อมกับความรับผิดชอบเสมอ ประการสุดท้าย คือ การช่วยการตัดสินใจทางการเมือง กล่าวคือ ความชอบธรรมเป็นการแปลงคุณค่าออกมาเป็นรูปธรรม เช่น ออกมาในรูปกฎหมาย ในการประเมินว่าอะไรที่ควรทำไม่ควรทำ ซึ่งสามารถนำมาใช้ในโลกแห่งความเป็นจริงได้¹⁹

ถึงแม้ แนวคิดกลุ่มที่สอง จะมีการขยายการศึกษาองค์ประกอบของความชอบธรรมทางการเมืองออกเป็นส่วนต่าง ๆ ที่สามารถเชื่อมโยงกันได้ มากกว่าการกล่าวถึงเฉพาะรูปแบบและลักษณะอันเป็นที่มาของความชอบธรรมทางการเมืองตามที่กลุ่มแรกเสนอ แต่ก็ยังข้อบกพร่องอยู่ คือ ในแง่ของการมีส่วนร่วมของประชาชนในความชอบธรรมทางการเมือง ยัง

¹⁷ Ibid., p.15.

¹⁸ Jean-Marc Coicaud , *Legitimacy and Politics : A contribution to the study of political right and political responsibility* (Cambridge: Cambridge University Press , 2002), p.10.

¹⁹ Ibid., pp.25-42.

เป็นไปในรูปแบบการยอมรับหรือไม่ยอมรับมากกว่าการเสนอมุมมองของการทำทนายและตอบโต้ แนวคิดความชอบธรรมทางการเมืองของผู้ปกครอง ทำให้การมองความชอบธรรมทางการเมืองจะถูกแช่แข็งอยู่ภายใต้กรอบความชอบธรรมทางการเมืองที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้ยอมรับกันภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครอง-ผู้ถูกปกครองเท่านั้น ไม่มองว่าเป็นการขัดแย้งระหว่างกลุ่มที่มีความแตกต่างกันจากความสัมพันธ์อย่างอื่นจนทำให้ต้องต่อสู้กัน และจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ซึ่งผู้ชนะไม่จำเป็นจะต้องเป็นผู้ปกครองกลุ่มเดิมและใช้แนวคิดที่มาของความชอบธรรมทางการเมืองแบบเดิม ๆ ตลอดไป จุดบกพร่องดังกล่าวทำให้มีการเลือกแนวมาร์กซิสต์เข้ามาศึกษา ซึ่งจะแก้ไขข้อบกพร่องได้ในระดับหนึ่ง

3. แนวความคิดความชอบธรรมทางการเมืองแบบมาร์กซิสต์

ถึงแม้จะเห็นวิธีการที่ใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมืองทั่ว ๆ ไปไม่ต่างไปจากแนวที่หนึ่งและที่สองเสนอ เช่น ความชอบธรรมทางการเมืองมาจากในกฎ ประเพณี ประสิทธิภาพในการบริหาร ความเคยชิน ฯลฯ แต่สิ่งที่ทำให้แนวมาร์กซิสต์แตกต่างไปจากแนวคิดอื่น ๆ ก็คือ แนวมาร์กซิสต์สามารถเชื่อมโยงเอาแนวคิดเหล่านี้เข้ากันกับส่วนอื่น ๆ ของสังคม ไม่ว่าจะเป็น เศรษฐกิจ ผู้คน สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเข้าด้วยกัน โดยพื้นฐานที่แนวมาร์กซิสต์นำมาใช้เป็นหลักในการอธิบาย คือ แนวคิดวัตถุนิยมประวัติศาสตร์วิภาษวิธี ที่สามารถเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยการมองว่า แนวคิด การเมือง ศิลปะ ฯลฯ เป็นโครงสร้างส่วนบนที่สะท้อนมาจากโครงสร้างพื้นฐาน(เศรษฐกิจ) แต่โครงสร้างส่วนบนนี้ก็จะมิอิทธิพลต่อโครงสร้างเศรษฐกิจด้วย เช่น ช่วยในการรักษาความสัมพันธ์ทางการผลิตที่บางชนชั้นได้เปรียบเอาไว้ หรือในทางกลับกันก็จะทำลายความสัมพันธ์ทางการผลิตนั้น ๆ เพื่อชนชั้นที่เสียเปรียบก็ได้ ซึ่งปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของโครงสร้างทั้งสองและภายในของแต่ละโครงสร้างเองจะเป็นไปตามลักษณะขัดแย้งที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับความชอบธรรมทางการเมืองที่เป็นส่วนหนึ่งในโครงสร้างส่วนบนจะมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาไม่หยุดอยู่เฉพาะแนวคิดใดแนวคิดหนึ่ง(โดยเฉพาะเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างพื้นฐาน)ตามแนววิภาษวิธี

นอกจากนี้ แนวมาร์กซิสต์ต่างออกไปจากกลุ่มแนวคิดที่หนึ่งและสองอีกก็คือ การแบ่งกลุ่มคนตามแนววัตถุนิยมว่า กลุ่มใดมีส่วนในความสัมพันธ์ทางการผลิตอย่างไร หากใครเป็นผู้สามารถครอบครองและควบคุมปัจจัยการผลิตและสามารถใช้ให้เป็นประโยชน์ในการกดขี่คนกลุ่มอื่น ๆ ในวิธีการผลิตใดได้ก็ถือเป็นผู้ปกครอง หรือแบ่งคนออกเป็น “ชนชั้น” นั่นเอง トラバโด หากยังคงมีระบบชนชั้นอยู่ในสังคม แนวมาร์กซิสต์จะไม่เชื่อว่าผลประโยชน์ร่วมกันของคนในสังคมอย่างแน่นอน การแบ่งคนออกเป็นชนชั้นต่าง ๆ เพื่อจะได้ทำความเข้าใจความแตกต่างทาง

จิตสำนึกและผลประโยชน์ของชนชั้น ซึ่งจะสามารถโยนไปสู่อธิบายถึงสาเหตุที่ทำให้ชนชั้นหนึ่ง ๆ จะต้องสร้างแนวคิดความชอบธรรมทางการเมืองขึ้นมาเพื่อตอบโต้อีกชนชั้นหนึ่งเพื่อจะรักษาผลประโยชน์ของชนชั้นตัวเอง ซึ่งต่างจากแนวคิดกลุ่มอื่นที่มักจะอธิบายถึงผู้ถูกปกครองว่า เป็นเพียงฝ่ายที่จะยอมรับหรือไม่ยอมรับความชอบธรรมทางการเมืองของผู้ปกครองหรือไม่เท่านั้น

3.1. พื้นฐานแนวคิด

แนวคิดมาร์กซิสต์ได้รับการวางรากฐานโดย Karl Marx และ Frederick Engels โดยมีพื้นฐานแนวคิดที่ได้รับมาจากแนวคิดสังคมนิยมฝรั่งเศส ปรัชญาเยอรมัน และเศรษฐศาสตร์การเมืองอังกฤษ²⁰ ลักษณะของแนวคิดที่สำคัญ ๆ มีสามประการคือ ทำความเข้าใจและอธิบายสภาพที่มนุษย์ประสบในสังคมของระบบทุนนิยม, เพื่อปลดปล่อยพลังของพลวัตของสังคมทุนนิยม และเปิดหน้ากาการทำงานภายในระบบทุนนิยม รวมถึง ผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของมนุษย์, เพื่อสร้างทฤษฎีที่เพียงพอต่อการสร้างความเข้าใจในกลไกการทำงานทุก ๆ กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ ซึ่งระบบทุนนิยมก็เป็นส่วนหนึ่งในนั้น²¹

แนวมาร์กซิสต์มีปรัชญาพื้นฐาน คือ วัตถุนิยมวิภาษวิธี ซึ่งมีลักษณะสำคัญคือ²²

(1) ถือว่าสรรพสิ่งและปรากฏการณ์ทั้งหลายเกี่ยวข้องกัน ต่างกำหนดซึ่งกันและกัน การจะเข้าใจปรากฏการณ์ได้จะต้องพิจารณาปรากฏการณ์เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม คือ การมองแบบองค์รวมแยกสิ่งต่าง ๆ ออกจากกันไม่ได้

(2) ถือว่าสรรพสิ่งอยู่ในสภาพเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงเป็นนิจ มีทั้งพัฒนาการ การเสื่อมสลาย และเกิดขึ้นใหม่ ซึ่งต้องพิจารณาปรากฏการณ์ทั้งในแง่ที่เกี่ยวข้องกัน และในแง่ที่กำลังมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง ขบวนการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทาง

²⁰ ใจ อึ้งภากรณ์ (บ.ก.), **อะไรนะลัทธิมาร์กซ์เล่ม 1** (กรุงเทพฯ : ชมรมหนังสือประชาธิปไตยแรงงาน, 2545), หน้า 21.

²¹ Jim Johnston and David P. Dolowitz, "Marxism and Social Class" in Andrew Gamble, David March and Tony Tant(eds.), **Marxism and Social Science** (MacMillan : London, 1999)

²² เรียบเรียงจาก ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, **ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2526), หน้า 81-82.

ปริมาณที่ละน้อยซึ่งอาจมองไม่เห็น นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพอันเป็นการเปลี่ยนแปลงที่พื้นฐานอย่างชัดเจน การเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพที่เกิดขึ้นจะมีความเฉียบพลันเป็นก้าวกระโดด แต่การเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพที่เฉียบพลันนี้ไม่ได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ หากเป็นไปอย่างมีกฎเกณฑ์ เป็นผลรวบยอดของการเปลี่ยนแปลงทางปริมาณที่ละน้อยที่มองไม่เห็น การเปลี่ยนแปลงแบบวิภาษวิธีแตกต่างกับการเปลี่ยนแปลงแบบวิวัฒนาการ เพราะการเปลี่ยนแปลงแบบวิภาษวิธีเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบปฏิวัติ การเปลี่ยนแปลงแบบวิภาษวิธีนี้จะไม่เคลื่อนไหวเป็นวงกลม ไม่ซ้ำรอยเดิม แต่จะเป็นการเคลื่อนไหวไปสู่สภาพใหม่

(3) ถือว่าสรรพสิ่งมีความขัดแย้งภายใน ในของสิ่งเดียวกันจะมีทั้งด้านบวกและด้านลบ ของเก่าและของใหม่ สิ่งที่ดีและสิ่งที่ไม่ดี การต่อสู้ขัดแย้งกันภายในสรรพสิ่งนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางปริมาณไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพ วิภาษวิธีถือว่าขบวนการพัฒนาไม่ได้เกิดขึ้นโดยการผสมกลมกลืน แต่เป็นการต่อสู้ของสิ่งที่ยึดแย้งกัน

ใน แนวคิดเรื่องวัตถุนิยม Marx ประยุกต์มาจาก Feuerbach ซึ่ง Marx เห็นว่าปรัชญาวัตถุนิยมแบบเดิมของ Feuerbach นั้นมีข้อเสียประการหนึ่งที่พิจารณาสรรพสิ่ง และความ เป็นจริงเฉพาะในแง่ที่เป็นผู้ถูกกระทำ(object) ไม่ได้อยู่ในฐานะของกิจกรรมของมนุษย์ที่มีความรู้สึก ดังนั้น จึงถือเป็นลัทธิวัตถุนิยมแบบกลไก ที่ละเลยการพิจารณาว่า สภาพแวดล้อมถูกเปลี่ยนแปลงได้โดยมนุษย์ ละเลยที่จะพิจารณาว่าการปฏิบัติของมนุษย์มีความสำคัญ²³ ในทรรศนะของ Marx มนุษย์เป็นทั้งผลของสภาพแวดล้อม และเป็นผู้มีศักยภาพที่จะเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมด้วยตัวของตัวมนุษย์เอง มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติก็จริง แต่อีกด้านธรรมชาติก็เป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ด้วยเพราะว่า ธรรมชาติเองก็เป็นผลจากการกระทำของมนุษย์ การวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ว่า มีพื้นฐานจากวัตถุธรรมชาติกับมนุษย์ และการขัดแย้งตอบโต้ระหว่างทั้งสองสิ่ง (ตามแนววิภาษวิธี) เรียกว่า การมองประวัติศาสตร์แบบวัตถุนิยม(the materialist conception of history) หรือ วัตถุนิยมประวัติศาสตร์ (historical materialism)²⁴

Marx สรุปถึงประวัติศาสตร์ของมนุษย์ตามแนววัตถุนิยมประวัติศาสตร์ว่า “ในการผลิตของสังคมซึ่งมนุษย์กระทำลงไปในัน มนุษย์เข้าสู่ความสัมพันธ์ที่มีความจำเป็น และเป็น

²³ ดู Karl Marx , “Theses on Feuerbach” in *Selected Writings* (New York: Oxford University Press , 2000), pp. 171-174.

²⁴ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, *ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง*, หน้า 84.

อิสระจากเจตจำนงของมนุษย์ ความสัมพันธ์ทางการผลิตจะมีความเชื่อมโยงกับระดับของการพัฒนาพลังการผลิตทางวัตถุของมนุษย์ ผลรวมของความสัมพันธ์ทางการผลิตก่อให้เกิดโครงสร้างทางเศรษฐกิจของสังคม อันเป็นพื้นฐานที่แท้จริงโครงสร้างส่วนบน คือ กฎหมาย และการเมือง รวมถึง รูปแบบของจิตสำนึกของสังคม วิธีการผลิตของชีวิตแบบวัตถุนี้กำหนดกระบวนการทางสังคม ทางการเมือง รวมถึง ปัญหาของชีวิตโดยทั่วไป มันไม่ใช่ที่จิตสำนึกของมนุษย์กำหนดความเป็นอยู่ของมนุษย์ ในทางตรงกันข้าม ความเป็นอยู่ทางสังคมของมนุษย์ต่างหากที่เป็นตัวกำหนดจิตสำนึกของมนุษย์ ในขั้นตอนของการพัฒนาช่วงหนึ่งของมนุษย์ พลังการผลิตทางวัตถุของสังคมจะขัดแย้งกับความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ดำรงอยู่ในขณะนั้น หรือ-สิ่งที่แสดงออกมาทางกฎหมาย- คือ ความสัมพันธ์แบบกรรมสิทธิ์นั่นเอง ซึ่งพลังการผลิตทำงานภายใต้ความสัมพันธ์นี้มาก่อน ความสัมพันธ์ทางการผลิตนี้เองได้กลายเป็นโซ่ตรวนฉุดลากพัฒนาการของพลังการผลิตเอาไว้ ซึ่งจะเป็จุดเริ่มของช่วงเวลาการปฏิวัติทางสังคม ด้วยการเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจ จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างส่วนบนอันมีขนาดใหญ่โตโดยฉับพลันไม่มากนัก²⁵

ดังนั้นในการพิจารณาแบบวัตถุนิยมประวัติศาสตร์จะต้องพิจารณาแต่ละช่วงประวัติศาสตร์ว่า เป็นรูปแบบหรือวิธีการผลิต(mode of production)รูปแบบใด ซึ่งจะประกอบด้วยสามส่วนหลัก คือ

(1)พลังการผลิต(productive force) คือ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ คือ วิธีการผลิตหรือเทคโนโลยีที่มนุษย์ได้ใช้แรงงานพัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในการเอาชนะความจำกัดของธรรมชาติ

(2)ความสัมพันธ์ทางการผลิต(relations of production) คือ โครงสร้างเศรษฐกิจหรือระบบกรรมสิทธิ์ ซึ่งกำหนดว่าใครเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตนี้จะกำหนดต่อไปว่า ใครจะได้ส่วนเกินที่เหลือจากการบริโภค

(3)โครงสร้างส่วนบน (superstructure) คือ ระบบกฎหมาย ระบบการเมือง วัฒนธรรม และระบบความคิด

²⁵ Karl Marx , "Preface to A Critique of Political Economy" in **Selected Writing**, p. 425.

โครงสร้างพื้นฐาน(ส่วนล่าง)หรือโครงสร้างเศรษฐกิจอันได้แก่ พลังการผลิตและความสัมพันธ์ทางการผลิต เป็นส่วนที่รองรับโครงสร้างส่วนบน เมื่อเกิดการพัฒนาของพลังการผลิตจะทำให้ความสัมพันธ์ทางการผลิต และระบบกรรมสิทธิ์เปลี่ยนแปลงไปเกิดความขัดแย้งทางชนชั้นซึ่งส่งผลทำให้เกิดแรงกดดันเพื่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างส่วนบน แต่การที่ต้องการรักษาความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบเดิมของผู้มีอำนาจ ทำให้ต้องมี “การปฏิวัติสังคม” เกิดขึ้น การมองประวัติศาสตร์แบบวัตถุนิยม วัตถุนิยมชาติและการผลิตของมนุษย์เป็นปัจจัยพื้นฐาน รวมกับการขัดแย้งระหว่างวัตถุนิยมชาติกับมนุษย์ ระหว่างการผลิตกับระบบกรรมสิทธิ์ และระบบกรรมสิทธิ์กับระบบการเมืองวัฒนธรรม เป็นสาระสำคัญของการเปลี่ยนแปลงในประวัติศาสตร์ โดยพื้นฐานแล้วประวัติศาสตร์ของมนุษย์เป็นประวัติความขัดแย้งทางเศรษฐกิจ²⁶ ซึ่งความขัดแย้งต่าง ๆ ตามแนวมาร์กซิสต์วางอยู่บนพื้นฐานแนวคิดวัตถุนิยมวิภาษวิธีที่กล่าวไว้ข้างต้น

จากการมองแบบวัตถุนิยมวิภาษวิธีและวัตถุนิยมประวัติศาสตร์ดังกล่าวของแนวมาร์กซิสต์ ทำให้การพิจารณาความชอบธรรมทางการเมืองต้องมองไปตามพื้นฐานดังกล่าวด้วย กล่าวคือ การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองที่มีในช่วงเวลาหนึ่งจะไม่อยู่ยั่งยืนตลอดกาล แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง ทั้งจากการเปลี่ยนแปลงไปตามโครงสร้างพื้นฐานโดยตรง รวมทั้ง การเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทส่วนอื่นของโครงสร้างส่วนบนเอง เช่น การเมืองภายในหรือสถานการณ์ภายนอกประเทศ ซึ่งทั้งหมดถูกขับเคลื่อนไปด้วยความขัดแย้งระหว่างชนชั้นที่อยู่ในวิถีการผลิต ดังนั้น ต้องเข้าใจแนวคิดชนชั้นในมาร์กซิสต์ด้วย

3.2. ชนชั้น

ประเด็นชนชั้นมีความสำคัญมากในการวิพากษ์สังคมของแนวมาร์กซิสต์ จากพื้นฐานการมองแบบวัตถุนิยมวิภาษวิธีและวัตถุนิยมประวัติศาสตร์ ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นถือเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาประวัติศาสตร์ของมนุษย์ การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของแต่ละชนชั้นก็จะต่างกันและขัดแย้งกัน ดังนั้น การจะทำความเข้าใจความชอบธรรมทางการเมืองของแต่ละชนชั้น ต้องเข้าใจความสำคัญของชนชั้นในแนวคิดมาร์กซิสต์เสียก่อน

²⁶ จักรทิพย์ นาถสุภา, **ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง**, หน้า 85.

Marx เสนอว่า ในยุคประวัติศาสตร์เริ่มแรก การกระทำที่เริ่มแยกมนุษย์ออกจากสัตว์ได้ ไม่ใช่การที่มนุษย์คิดได้อย่างเดียว แต่เริ่มตรงที่มนุษย์สามารถสร้างปัจจัยการดำรงชีพ²⁷ และในการผลิตนั้นไม่ใช่เป็นการทำของใครของมันแต่เป็นการกระทำร่วมกันของคนในสังคม มนุษย์ไม่กระทำเฉพาะต่อธรรมชาติเท่านั้น และยังกระทำต่อมนุษย์คนอื่น ๆ ด้วย มนุษย์จะทำการผลิตได้ก็ต่อเมื่อมีการประสานงานกัน ต้องมีการติดต่อและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วย ซึ่งหากไม่มีความติดต่อและความสัมพันธ์ก็จะไม่สามารถกระทำต่อธรรมชาติ(ทำการผลิต)ได้

ดังนั้น ตามแนวคิดของ Marx การผลิต คือ ความสัมพันธ์ทางสังคม อย่างไรก็ตามก็ตีการเริ่มจัดสังคมเพื่อการผลิตนำไปสู่การจัดแบ่งงานเพราะมีการพัฒนาพลังทางการผลิต ซึ่งทำให้สามารถผลิตปัจจัยการยังชีพได้มากเกินกว่าปริมาณที่จะใช้ในการประทังชีวิตอยู่ได้ ความสามารถในการผลิตดังกล่าวทำให้เกิดชนชั้นขึ้น โดยเริ่มจากคนส่วนน้อยสามารถเข้าครอบครองผลผลิตส่วนเกิน(ที่เกินกว่าระดับการใช้ประทังชีวิต) ทำให้กลุ่มคนดังกล่าวไม่ต้องเข้าไปอยู่ในการกระบวนการผลิต และมีโอกาสในการสร้างความเข้มแข็งในการที่จะเป็นผู้ปกครองต่อไป การเบียดบังของกลุ่มคนนี้ ทำให้อีกกลุ่มคนเป็นผู้ที่ต้องทำงานในระบบการผลิต กลุ่มคนต่าง ๆ ที่ว่านี้หากจะเรียกให้ถูกคือ ชนชั้น นั่นเอง²⁸

3.2.1. การแบ่งชนชั้น

จากพื้นฐานในการมองชนชั้นดังกล่าวของ Marx ทำให้สามารถแบ่งชนชั้นได้ตามความสัมพันธ์ของแต่ละบุคคลทางการผลิต ซึ่งอาจจะแบ่งได้เป็นสองส่วนหลักใหญ่ ๆ คือ ความสัมพันธ์หรือระบบกรรมสิทธิ์(property relation) และการจัดแบ่งงาน(division of labour) ระบบกรรมสิทธิ์เกี่ยวข้องกับการประกันความเป็นเจ้าของทั้งพลังทางการผลิตและผลผลิตที่ได้จากแรงงาน ซึ่งจะนำไปสู่ส่วนที่สองคือ การจัดแบ่งงานของแต่ละคนที่จะแตกต่างกันไปตามความ

²⁷ Karl Marx and Federick Engels, **Selected Works**(Moscow: Progress Publishers, 1969) p. 20 cited in Jim Johnston and David P. Dolowitz, "Marxism and Social Class" in Andrew Gamble, David March and Tony Tant(eds.) , **Marxism and Social Science**, p.132.

²⁸ Jim Johnston and David P. Dolowitz, "Marxism and Social Class" in Andrew Gamble ,David March and Tony Tant(eds.) , **Marxism and Social Science**, pp.131-133.

เกี่ยวข้องกับปัจจัยการผลิตในกระบวนการผลิตที่เข้าร่วมซึ่งแต่ละชนชั้นจะไม่เหมือนกัน²⁹ กล่าวคือ คนจะอยู่ในชนชั้นไหนจะต้องดูทั้งตำแหน่งหน้าที่และความสามารถในการครอบครองปัจจัยการผลิตกับผลผลิตที่จะเกิดขึ้นไปพร้อม ๆ กัน จะดูเพียงหน้าที่อย่างเดียวไม่ได้ โดยในแต่ละวิถีการผลิตก็จะมีชนชั้นแตกต่างกันไป

3.2.2. ความขัดแย้งทางชนชั้น

ความขัดแย้งทางชนชั้นเกิดจากการที่ชนชั้นแต่ละชนชั้นได้รับผลประโยชน์แตกต่างกันจากการแบ่งชนชั้นข้างต้น โดยชนชั้นที่สามารถครอบครองปัจจัยการผลิตได้มากกว่าชนชั้นอื่น ๆ จะใช้ความได้เปรียบดังกล่าวเอาผลผลิตที่ได้จากการทำงานของชนชั้นอื่นมาเป็นของชนชั้นตนเอง โดยเฉพาะความขัดแย้งของสองชนชั้นหลักในแต่ละวิถีการผลิต เช่น ในระบบการผลิตฟิวต์ล ชนชั้นหลัก คือ ชนชั้นขุนนาง ที่มีปัจจัยการผลิตที่สำคัญ คือ ที่ดิน โดยชนชั้นอีกชนชั้นคือ ชนชั้นไพร่เกษตรกร ที่จำเป็นต้องทำงานให้ชนชั้นแรกเพื่อแลกกับผลผลิตส่วนแบ่ง หรือในระบบทุนนิยม ที่มีชนชั้นหลักคือ นายทุน ซึ่งครอบครองและควบคุมปัจจัยการผลิตได้หมด กับชนชั้นกรรมกรที่ไร้ปัจจัยการผลิต ทำให้ต้องทำงานให้แก่ชนชั้นนายทุนเพื่อแลกกับค่าจ้าง

จากความขัดแย้งทางชนชั้นในโครงสร้างส่วนล่างหรือโครงสร้างเศรษฐกิจ นำไปสู่ความขัดแย้งในโครงสร้างส่วนบนด้วย โดยชนชั้นผู้ได้เปรียบในโครงสร้างพื้นฐานจะใช้ผลประโยชน์ที่ได้สร้างทั้งความมั่งคั่งให้แก่ชนชั้นตัวเอง รวมทั้ง สร้างโครงสร้างส่วนบนเพื่อรักษาความมั่นคงของความสัมพันธ์ทางการผลิตที่สร้างประโยชน์ให้แก่ชนชั้นเอาไว้ โดยเฉพาะในส่วนของการเมือง ในการสร้างระบบการเมืองหรือระบอบการปกครองที่เอื้ออำนวยต่อการกดขี่ชนชั้นอื่นต่อไปให้นานที่สุด ทำให้ชนชั้นดังกล่าวกลายเป็น “ชนชั้นปกครอง” ส่วนชนชั้นอื่นที่ถูกกดขี่ในโครงสร้างส่วนล่างก็จะกลายเป็น “ชนชั้นผู้ถูกปกครอง”

อย่างไรก็ดี โครงสร้างส่วนบนทั้งหมดก็ไม่ได้เกิดจากชนชั้นปกครองฝ่ายเดียวแต่มาจากชนชั้นผู้ถูกปกครองด้วย ตามแนวคิดวิภาษวิธี ชนชั้นที่ถูกขูดรีดจากความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ไม่เท่าเทียม จะสร้างเนื้อหาในโครงสร้างส่วนบนของชนชั้นตนเองขึ้นมาเพื่อตอบโต้ชนชั้นปกครอง เพื่อมุ่งหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางการผลิต โดยชนชั้นผู้ถูกขูดรีดจะต้องมีสำนึกทางชนชั้น(class consciousness) เพื่อพัฒนาโครงสร้างส่วนบนของตนในการปลุกระดมชนชั้นของตนเองและชนชั้นผู้ถูกกดขี่อื่น ๆ เพื่อร่วมกันปฏิวัติโค่นล้มโครงสร้างสังคมที่กดขี่

²⁹ Ibid ., p. 131.

ลักษณะดังกล่าวมีความสำคัญมากในการอธิบายประวัติศาสตร์ของแนวมาร์กซิสม์โดยเชื่อว่า ในสังคมทุนนิยม ชนชั้นกรรมาชีพเท่านั้นที่จะเป็นชนชั้นที่จะนำการปฏิวัติโค่นล้มดังกล่าวได้

จากมุมมองชนชั้นของแนวมาร์กซิสม์ข้างต้น ทำให้ต้องมองว่า ความชอบธรรมทางการเมืองถูกสร้างขึ้นโดยชนชั้นต่าง ๆ ในระบบการผลิต และจากความขัดแย้งทางชนชั้น จะทำให้แต่ละชนชั้นจะสร้างความหมายหรือลักษณะความชอบธรรมทางการเมืองของชนชั้นตัวเองที่ขัดแย้งกับชนชั้นอื่น เพื่อจะให้เป็นส่วนหนึ่งในการทำให้ชนชั้นของตัวเองได้ผลประโยชน์ในโครงสร้างพื้นฐาน โดยชนชั้นปกครองก็จะมีการใช้การอำนาจทางการเมืองเพื่ออำนวยความสะดวกในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองเพื่อรักษาความได้เปรียบของชนชั้นตัวเองต่อไป ส่วนชนชั้นผู้ถูกปกครองจะสร้างความชอบธรรมทางการเมืองเพื่อต่อต้านโครงสร้างส่วนบนของชนชั้นผู้ปกครองเพื่อโค่นล้มระบบเศรษฐกิจ-การเมืองนั้น ๆ

3.3. จิตสำนึกทางชนชั้นและการครองความเป็นใหญ่(class consciousness and hegemony)

ถึงแม้ แนวมาร์กซิสม์จะเชื่อว่า แต่ละชนชั้นจะสร้างความชอบธรรมทางการเมือง (รวมถึง โครงสร้างส่วนบนอื่น ๆ) ออกมาเพื่อผลประโยชน์ของชนชั้นของตัวเอง แต่ความชอบธรรมทางการเมืองนั้นไม่ได้เกิดขึ้นมาเพราะเพียงแค่มิชนชั้นในสังคมเท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับระดับจิตสำนึกทางชนชั้นในการตระหนักถึงสถานะและผลประโยชน์ทางชนชั้นของตัวเองอย่างชัดเจน จิตสำนึกนี้จะกระตุ้นทำให้สร้างความโครงสร้างส่วนบนอื่น ๆ เพื่อผลประโยชน์ทางชนชั้นได้อย่างแท้จริง

จากการที่ชนชั้นปกครองได้รับผลประโยชน์จากการผลิตมากมาย ทำให้เป็นเรื่องธรรมดาที่ชนชั้นเหล่านี้จะสร้างโครงสร้างส่วนบนเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของตนเอง และยังทำได้ดีมากด้วยจากความมั่งคั่งของชนชั้น แต่ปัญหาอยู่ที่ชนชั้นผู้ปกครองหรือถูกกดขี่ ที่มักจะไม่มีการสร้างโครงสร้างส่วนบนที่แท้จริงของตัวเองออกมา เพราะไม่สามารถสร้างจิตสำนึกทางชนชั้นขึ้นมาได้มากเพียงพอ(ในสถานการณ์ปกติในสังคมชนชั้น) เนื่องจากด้อยกว่าชนชั้นปกครองทั้งอำนาจเศรษฐกิจ-การเมือง และการใช้กำลัง

สถานการณ์ดังกล่าวเป็นการต่อสู้ขัดแย้งระหว่างชนชั้น เพราะสิ่งหนึ่งที่ทำให้ชนชั้นผู้ถูกกดขี่ไม่มีสำนึกชนชั้นได้ก็มาจากทั้งระบบการผลิตที่ทำให้เกิดความแปลกแยกของชนชั้นผู้ถูกกดขี่ และจากการที่ชนชั้นปกครองสามารถครองความเป็นใหญ่ทางความคิดภายในสังคมนั้น อย่างไรก็ตาม จากประวัติศาสตร์ของมนุษย์ ในที่สุดแล้วจิตสำนึกถึงผลประโยชน์ทางชนชั้นมักจะ

ปรากฏการณ์เช่นนี้ทำให้เกิดการโค่นล้มปฏิวัติระบบเศรษฐกิจ-การเมืองต่อมาเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบัน ซึ่งแนวมาร์กซิสม์เชื่อว่า ในระบบทุนนิยม ชนชั้นกรรมาชีพจะปมเพาะจิตสำนึกทางชนชั้นจากประสบการณ์การทำงาน ชีวิตประจำวัน จนสามารถเปลี่ยนจาก"ชนชั้นในตัวของมัน(class in itself)" กล่าวคือ กลุ่มคนที่มีลักษณะในความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบเดียวกันและมีผลประโยชน์เดียวกันก็ถือเป็นชนชั้นเดียวกันเท่านั้น มาเป็น "ชนชั้นเพื่อตัวเอง(class for itself)" คือ การมีความรู้สึกสำนึกถึงความเป็นชนชั้นของคนในชนชั้นนั้น ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การต่อสู้เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของชนชั้นตัวเอง จนนำกรรมาชีพไปสู่การรวมตัวปฏิวัติเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตได้ในที่สุด³⁰

ดังนั้น เพื่อทำความเข้าใจต่อการสร้างจิตสำนึกทางชนชั้น จำเป็นต้องศึกษางานของนักมาร์กซิสม์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเหล่านี้ ดังที่จะเสนอดังต่อไปนี้

3.3.1. ปัจจัยที่ทำให้ชนชั้นปกครองสามารถครองความเป็นใหญ่ทางความคิดได้

3.3.1.1 การครองความเป็นใหญ่(hegemony)

แนวคิดครองความเป็นใหญ่ที่สำคัญ คือ แนวคิดของ Antonio Gramsci นักมาร์กซิสม์ชาวอิตาลี ซึ่งถูกยกให้เป็นนักทฤษฎีโครงสร้างส่วนบนที่สำคัญ Gramsci เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการครองความเป็นใหญ่ อันเกี่ยวกับความสามารถในการครอบงำทางอุดมการณ์ ความคิด-ความเชื่อของชนชั้นปกครอง Gramsci เห็นถึงความสำคัญของโครงสร้างส่วนบน โดย Gramsci มักจะยกคำคมของ Marx ที่ว่า ความเชื่อของคนนั้น เมื่อมันสามารถเข้าไปเกาะกุมมวลชนได้ก็จะกลายเป็นพลังทางวัตถุ แต่ Gramsci เสนอว่า ไม่ใช่ว่าความคิดที่ดึงดูดใจได้จะเป็นพลังทางวัตถุทั้งหมด แต่ Gramsci เสนอว่า จะมีเพียงความคิดที่ตอบสนองความต้องการของประวัติศาสตร์ในแต่ละยุคเท่านั้นที่จะสามารถคงทนอยู่ได้ ส่วนความคิดที่สร้างขึ้นตามใจชอบนั้นจะถูกการแข่งขันท่างประวัติศาสตร์กวาดล้างไปอย่างรวดเร็ว และไม่สามารถกุมหัวใจของมวลชนได้ ดังนั้น จะต้องมีการแยกอุดมการณ์ที่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ในแต่ละยุค ซึ่งมีความจำเป็นต่อโครงสร้างหนึ่ง ๆ กับความคิดที่สร้างขึ้นมาจากใจชอบแต่ด้วยเหตุผล³¹ การมองเช่นนี้ทำให้ Gramsci

³⁰ Ibid., pp. 136-137.

³¹ อ้างถึงใน เจอโรม คาราเบล, **ความขัดแย้งของการปฏิวัติ : อันโตนิโย**

มองเห็นว่า โครงสร้างส่วนบนทั้งหลายของกรรมาชีพถูกสร้างขึ้นด้วยความพิถีพิถัน ดังนั้น การทำลายโครงสร้างส่วนบนของชนชั้นปกครองโดยกรรมาชีพต้องทำให้ดีกว่า

Gramsci แยกโครงสร้างส่วนบนเป็นสองส่วน ส่วนแรก คือ ส่วนของประชาสังคม(civil society) และสังคมการเมือง(political society) โดยประชาสังคม หมายถึง ปริมาณพลที่รัฐไม่มีอำนาจผูกขาด เป็นแหล่งรวมอุดมการณ์ วัฒนธรรม สื่อมวลชน การศึกษา ศาสนา แหล่งเกิดปัญญาชน ทั้งยังเป็นส่วนของการต่อสู้ทางอุดมการณ์ ความคิด ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ที่ต้องการครองความเป็นใหญ่ของสังคม โดย Gramsci เห็นว่า ประชาสังคมเป็นปัจจัยชี้ขาดในการครองความเป็นใหญ่ ซึ่งหากได้รับชัยชนะ ก็หมายถึงการได้รับความยินยอม(consent) จากประชาชน ส่วนสังคมการเมืองนั้นเป็นส่วนที่อำนาจรัฐผูกขาดอยู่แล้ว เป็นกลไกของรัฐต่าง ๆ ที่ใช้บังคับกดขี่ลงโทษผู้ที่ไม่เชื่อฟัง หรือไม่เคารพต่ออำนาจรัฐในขณะนั้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นการบังคับ(coercion) ที่ชนชั้นปกครองไม่จำเป็นต้องแสวงหาเพราะมีอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม ชนชั้นปกครองก็จำเป็นต้องแสวงหาความยินยอมของคนส่วนใหญ่ในส่วนประชาสังคมด้วย เพราะหากใช้แต่กลไกของรัฐในการบังคับอย่างเดียวจะเป็นแค่จะเป็นการครอบงำ(dominate)เท่านั้น ไม่ใช่ลักษณะของการปกครอง(rule) Gramsci อธิบายว่า ชนชั้นที่สามารถครองความเป็นใหญ่ได้ในความเป็นจริงต้องเป็นชนชั้นที่ปกครองคนส่วนใหญ่(ซึ่งหมายถึงการได้รับความยินยอม) และครอบงำบังคับคนส่วนน้อย(ซึ่งหมายถึงการใช้กำลัง) คำว่าปกครอง(rule)และครอบงำ(dominate) จึงมีความหมายและแตกต่างกันมาก³²

ในระบบทุนนิยม ความสามารถของชนชั้นนายทุน(ชนชั้นปกครอง)มาจากการได้เปรียบในโครงสร้างพื้นฐาน ที่ครอบครองและควบคุมปัจจัยการผลิตได้ ทำให้สามารถใช้ความมั่งคั่งจากการขูดรีดชนชั้นกรรมาชีพมาสนับสนุนการทำลายการตระหนักรู้ถึงความขัดแย้งทางด้านผลประโยชน์ทางชนชั้นในส่วนประชาสังคม เมื่อกรรมาชีพ(ชนชั้นผู้ถูกปกครอง)ไม่สามารถรับรู้อย่างเต็มที่ว่า มีความขัดแย้งนี้อยู่ ความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบทุนนิยมก็ยังสามารถดำรงอยู่ได้ Gramsci เสนอว่า ปัจจัยทางอุดมการณ์ของมวลชน มักจะอยู่ล้าหลังปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจของชนชั้น เพราะฉะนั้นในช่วงใดช่วงหนึ่ง การตื่นตัวโดยอัตโนมัติของมวลชนอันเกิดขึ้นจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ จึงมักจะถูกปัจจัยทางอุดมการณ์เก่า ๆ คอยเหนี่ยวรั้ง ขัดขวางหรือทำลายลง

³² อ้างถึงใน สุรพงษ์ ชัยนาม , “ อันโตนิโอ กรัมชิ กับทฤษฎีว่าด้วยการครองความเป็นใหญ่ ” ใน เจอโรม คาราเบล, **ความขัดแย้งของการปฏิวัติ : อันโตนิโอ กรัมชิ กับปัญหาของปัญญาชน**, แปลโดย สมบัติ พิศสะอาด, หน้า 158-162.

ไปชั่วขณะ กากเดนอุดมการดังกล่าวสามารถเหี่ยวร้างความก้าวหน้าของชนชั้นที่กำลังขึ้นไปมีอำนาจทางเศรษฐกิจ แต่ตกเป็นเบี้ยล่างทางปัญญาได้อย่างชะงัด เมื่อเป็นเช่นนี้จะต้องกวาดล้าง กากเดนอุดมการเหล่านี้ออกไป หากชนชั้นดังกล่าวต้องการเป็นชนชั้นปกครองแทน³³

3.3.1.2. ความแปลกแยก(Alienation)

Marx เสนอว่า ความแปลกแยกมาจากการที่กรรมาชีพสร้างผลผลิตขึ้นมา แต่ผลผลิตนั้นถูกขูดรีดไปโดยผู้อื่น ทำให้มนุษย์เกิดความแปลกแยก ซึ่งมีผลต่อไปในระบบความเชื่อ โดยอาจจะแบ่งรูปแบบของความสัมพันธ์ที่แปลกแยกของมนุษย์ออกเป็นสามรูปแบบ คือ ความแปลกแยกออกจากผลผลิต, แรงงานที่ใช้ในการผลิต, ความเป็นมนุษย์³⁴

รูปแบบที่หนึ่ง คือ ความสัมพันธ์ที่แปลกแยกระหว่างกรรมาชีพกับผลผลิต กล่าวคือ ทั้งที่ผลผลิตนั้นเกิดจากแรงงานของกรรมาชีพ แต่ผลผลิตนั้นกลับมีอำนาจเหนือกว่าผู้ที่ผลิตมันขึ้นมา เช่น ในระบบทุนนิยมที่สินค้าจากการผลิตของกรรมาชีพกลายเป็นสิ่งที่เป็นเหตุของการขูดรีดโดยนายทุน ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นความรู้สึกเดียวกันที่โลกแห่งความต้องการภายนอกและวัตถุประสงค์ทางธรรมชาติกลายเป็นสิ่งที่แปลกแยก และอยู่ตรงกันข้ามกับกรรมาชีพ

รูปแบบที่สอง คือ ความสัมพันธ์ที่แปลกแยกระหว่างแรงงานกับการทำการผลิต กล่าวคือ กรรมาชีพรู้สึกว่าการทำงานของตนเป็นสิ่งที่แปลกแยก คล้ายกับว่าการทำงานนั้นไม่ใช่การกระทำของตน การทำงานของตนเป็นการที่ไม่ทำอะไรเลย พลังแรงงานกลายเป็นสิ่งอ่อนแอ การสร้างสรรค์ คือ การถูกทำให้เป็นหมัน ชีวิตของกรรมาชีพกลายเป็นการกระทำที่เป็นสิ่งต่อต้านกรรมาชีพเอง เป็นสิ่งที่ไม่ขึ้นต่อกรรมาชีพ และไม่ได้เป็นของกรรมาชีพ

รูปแบบที่สาม คือ การที่มนุษย์แปลกแยกออกจากความเป็นมนุษย์ โดยปกติแล้วมนุษย์ก็ไม่ต่างจากสัตว์ที่มีกิจกรรมเพื่อที่จะทำให้มีชีวิตรอด แต่ในขณะที่สัตว์กระทำไปด้วยสัญชาตญาณโดยอัตโนมัติ มนุษย์กลับเป็นสายพันธ์ที่มีพัฒนาร่างกายของตัวเองทั้งอวัยวะที่สำคัญในการผลิต เช่น มือ และมันสมองที่รู้จักคิด วางแผน ทำให้แรงงานของตนเองสร้างผลผลิตให้แก่ตนเองได้ดีกว่าสัตว์อื่น ซึ่ง Engels เสนอว่า “สัตว์ใช้เพียงธรรมชาติแวดล้อมของมันและทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในธรรมชาติเพียงด้วยการปรากฏตัวอยู่ที่นั่นของมันเท่านั้น แต่มนุษย์นั้น

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 84-85.

³⁴ Karl Marx, “Economic And Political Manuscripts” in *Selected Writing*, pp. 89-91.

ด้วยการเปลี่ยนแปลงตนเอง ก็ทำให้ธรรมชาติของสิ่งแวดล้อมมาจับคู่ประสงค์ของตนเอง เพื่อเป็นนายของธรรมชาติแวดล้อม”³⁵ ดังนั้น โลกที่ได้รับการสร้างสรรค์โดยมนุษย์ควรจะได้รับการมองโดยผู้สร้างสรรค์ด้วยความภาคภูมิใจ แต่การเป็นการทำงานที่แปลกแยกของมนุษย์กลายเป็นสิ่งที่ละทิ้งธรรมชาติและปัญญาของมนุษย์ไป โดยทำให้การทำงานเป็นเพียงแค่หนทางในการมีชีวิตอยู่เท่านั้น

ผลของความแปลกแยกของมนุษย์ทั้งสามทำให้มนุษย์ถูกทำให้เป็นฝ่ายตรงข้ามกับตัวเอง รวมถึง ผู้อื่นก็อยู่ตรงกันข้ามกับตนเองเช่นกัน เพราะความสัมพันธ์ที่แปลกแยกของคน ๆ หนึ่งก็เป็นความสัมพันธ์ที่แปลกแยกระหว่างคน ๆ หนึ่งกับผู้อื่น ผลผลิตของผู้อื่น และแรงงานของผู้อื่นด้วย ระยะห่างระหว่างคนงานทำให้การรวมตัวเป็นชนชั้น และมีจิตสำนึกทางชนชั้นเป็นเรื่องยาก รวมถึง เกิดภาวะยอมจำนนต่อระบบเศรษฐกิจการเมืองที่เป็นอยู่ เปิดโอกาสให้ชนชั้นตรงกันข้าม คือ ชนชั้นปกครองสามารถสร้างโครงสร้างส่วนบนมาคอยต่อยอดกับความแปลกแยกให้มากขึ้น เช่น การที่ชนชั้นนายทุนตั้งสหภาพแรงงานจอมปลอมขึ้นมาแบ่งแยกชนชั้นกรรมมาชีพ หรือตั้งรัฐขึ้นมาแบ่งแยกอำนาจการเมืองออกจากระบบการผลิตซึ่งความจริงเป็นเรื่องเดียวกัน ทำให้กรรมมาชีพส่วนหนึ่งรู้สึกแปลกแยกจากการเมือง

นอกจากประเด็นความแปลกแยกที่เกิดจากระบบการผลิตที่มีการแบ่งชนชั้นของ Marx แล้ว Gramsci ก็ให้ความเห็นคล้ายกันว่า ระบบเศรษฐกิจทำให้เกิดจิตสำนึกที่ขัดแย้งในตัวกรรมมาชีพเอง โดยมีจิตสำนึกในตัวเองเป็นสองรูปแบบ หนึ่ง มาจากประสบการณ์ในที่ทำงานที่มีการติดต่อ-การประสานงานกับเพื่อนร่วมงาน ซึ่งจิตสำนึกนี้เป็นประโยชน์ต่อการจะทำการรวมตัวกันปฏิบัติของชนชั้นกรรมมาชีพ แต่ก็มีอีกจิตสำนึกหนึ่งที่ได้รับหรือได้ฟังคำพูดต่าง ๆ ในอดีตและดูซ้ำอย่างขาดการพิจารณา ซึ่งจิตสำนึกนี้สามารถเชื่อมคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเข้าด้วยกันรวมทั้งกำหนดความคิด และพฤติกรรมของคนได้ด้วย ความขัดแย้งระหว่างจิตสำนึกทั้งสองนี้ บางส่วนทำให้กรรมมาชีพเกิดอาการนิ่งเฉยไม่กล้าทำอะไรหรือไม่กล้าตัดสินใจ คือ ทำให้ไร้จุดยืนทางการเมืองก็ได้ เพราะจิตสำนึกอย่างหลังที่กรรมมาชีพรับต่อมาไปยังยังจิตสำนึกที่พร้อมจะ

³⁵ อ่างถึงโน ใจ อึ้งภากรณ์ และคณะ, *อะไรนะลัทธิมาร์กซ์ เล่ม 2*, หน้า 195-

แสดงออกทางการเมืองไปเสีย³⁶ การมองเช่นนี้ของ Gramsci สามารถนำไปเชื่อมโยงกับการอธิบายความแปลกแยกของ Marx ข้างต้นได้อย่างดี

3.3.2. การที่กรรมาชีพยังสามารถสร้างจิตสำนึกทางชนชั้นภายใต้การครอบงำของชนชั้นนายทุน

ถึงแม้ จะมีการใช้ประชาสังคมเพื่อครองความเป็นใหญ่โครงสร้างส่วนบนทั้งหมดของชนชั้นปกครอง และผลจากระบบการผลิตที่สร้างให้เกิดความแปลกแยกและจิตสำนึกที่สับสนในหมู่กรรมาชีพ แต่แนวมาร์กซิสม์ก็เชื่อว่า กรรมาชีพเป็นชนชั้นพิเศษที่จะสามารถสร้างจิตสำนึกทางชนชั้นขึ้นมาจนนำไปสู่การระดมกำลังที่มีคุณภาพเพื่อปฏิวัติได้ในที่สุด เพราะมีสถานะพิเศษในกระบวนการผลิต

Gramsci กล่าวว่า "...ด้วยเหตุที่การทำความเข้าใจกับตัวเองและสภาพความเป็นจริงมาจากการต่อสู้เพื่อผูกขาดทางความคิดทางการเมืองระหว่างสองขั้ว ทั้งในด้านความคิดเกี่ยวกับคุณธรรมและความคิดเกี่ยวกับการเมือง การที่มนุษย์มีจิตสำนึกเพียงพอที่จะรู้ว่าตัวเองสังกัดอยู่ในกระแสความคิดใด เป็นขั้นตอนแรกที่น่าไปสู่การรวมทฤษฎีและการปฏิบัติเข้าเป็นหนึ่ง..." นั่นคือ Gramsci เสนอว่า เมื่อกรรมาชีพเริ่มต่อสู้ในทางที่ขัดกับความเชื่อหลักที่ชนชั้นปกครองสร้างขึ้นในประชาสังคม เช่น การหยุดงานประท้วง ทั้งที่เคยถูกสอนว่าไม่ดี จะเริ่มเกิดเอกภาพของทฤษฎีและการปฏิบัติของชนชั้นกรรมาชีพ ทำให้มีการปรับเปลี่ยนมามีจิตสำนึกทางชนชั้นและมุมมองต่อโลกของชนชั้นกรรมาชีพในที่สุด³⁷

จากปัญหาที่นายทุนสามารถครองความเป็นใหญ่ไว้ได้ Gramsci จึงเพิ่มเติมว่า ส่วนที่ค่อนข้างสำคัญต่อการปลุกจิตสำนึกปฏิบัติของกรรมาชีพได้ก็คือ ปัญญาชน โดยจะเป็นตัวเชื่อมระหว่างพรรคกับกรรมาชีพ โดย Gramsci เสนอว่าในแต่ละชนชั้นจะมีปัญญาชนเป็นของตนเองอยู่แล้ว แต่ปัญญาชนมักจะมีความคิด และค่อนข้างจะมีอิสระ ซึ่งทำให้ชนชั้นอื่นสามารถดึงเอาปัญญาชนของชนชั้นอื่นมาเป็นพวกได้ ซึ่งหากทำได้ก็ถือว่าเป็นการทำฝ่ายตนมีประสิทธิภาพ

³⁶ เจอโรม คาราเบล, ความขัดแย้งของการปฏิวัติ : อันโตนิโอ กรัมสกี กับปัญหาของปัญญาชน, แปลโดย สมบัติ พิศสะดาด, หน้า 51-52. และ ใจ อึ้งภากรณ์ และคณะ, อะไรนะลัทธิมาร์คซ์เล่ม 2, หน้า 221-222.

³⁷ อ่างถึงใน ใจ อึ้งภากรณ์ และคณะ, อะไรนะลัทธิมาร์คซ์เล่ม 2, หน้า 221-222.

มากขึ้น เพราะปัญญาชนจะช่วยในการชักจูงคนได้มากขึ้นกว่าเดิม ดังนั้น นอกจากจะต้องสร้างปัญญาชนที่มีความสามารถแล้ว ชนชั้นกรรมาชีพต้องทำให้ปัญญาชนของชนชั้นอื่นมาสนับสนุนชนชั้นของตนอีกด้วย

Marx และ Engels เองก็กล่าวทำนองเดียวกันว่า “...การต่อสู้คัดค้านชนชั้นนายทุนของชนชั้นกรรมาชีพเริ่มขึ้นขณะเดียวกับการดำรงอยู่ของชนชั้นนี้ ในระยะเริ่มแรกจะเป็นกรรมาชีพเฉพาะราย...แต่ด้วยการคู้ขนานไปกับพัฒนาของอุตสาหกรรม ชนชั้นกรรมาชีพไม่เพียงแต่เพิ่มขึ้นในด้านจำนวนคนเท่านั้น หากแต่ยังได้รวมเข้าเป็นกลุ่มก้อนที่ใหญ่โตขึ้น พลังของชนชั้นนี้เติบโตใหญ่ขึ้นทุกวันและชนชั้นนี้ก็มีสำนึกถึงพลังของตนเองมากยิ่งขึ้นทุกที...ความสามัคคีนี้ขยายตัวออกไปเพราะเครื่องมือการคมนาคมสมัยใหม่ได้ทำให้กรรมาชีพในที่ต่าง ๆ สัมพันธ์ติดต่อกันมากขึ้น...”³⁸ นั้นหมายถึงจากลักษณะของชนชั้นกรรมาชีพที่ถูกรวมกันไว้โดยการจัดการของนายทุน ซึ่งเมื่อเกิดความไม่พอใจต่อชนชั้นนายทุน จะนำไปสู่การรวมตัวที่ยิ่งใหญ่ของชนชั้นกรรมาชีพ นอกจากนี้ กรรมาชีพยังมีทักษะะจากการทำงานและมีเทคโนโลยีทันสมัยซึ่งพัฒนาขึ้นมาพร้อม ๆ กับชนชั้นกรรมาชีพด้วย

George Lukacs นักมาร์กซิสต์ ชาวฮังการีก็เสนอในทำนองเดียวกันแต่จะเน้นไปทางประวัติศาสตร์กับจิตสำนึกทางชนชั้น ในหนังสือ History and Class Consciousness Lukacs เสนอว่า โดยประวัติศาสตร์ ตลอดการพัฒนาระยะเวลา 4 ศตวรรษ มีข้อจำกัดมากมายทำให้จิตสำนึกทางชนชั้นเกิดขึ้นไม่เต็มที่ ซึ่งจิตสำนึกทางชนชั้นที่เหมาะสมจะเกิดขึ้นหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมเพราะจะทำให้เกิดขั้วระหว่างกรรมาชีพและนายทุนอย่างชัดเจน ถึงแม้จะมีพลวัตและความซับซ้อนของสังคมทุนนิยมที่สร้างความยากลำบากในการสร้างจิตสำนึกชนชั้นก็ตาม Lukacs เชื่อว่า จิตสำนึกจะสำคัญที่สุดในช่วงเวลาที่เงื่อนไขทางวัตถุสูงเกินไปแล้วจะเกิดการปฏิวัติโลก ซึ่งขอเพียงองค์ประกอบจิตสำนึกของกรรมาชีพที่จับต้องได้เท่านั้น³⁹ Lukacs เสนอว่า

“องค์ประกอบใหม่ที่สำคัญ คือ จิตสำนึกของชนชั้นกรรมาชีพจะต้องกลายเป็นการกระทำ แต่ความขัดแย้งที่เกิดจะต้องเป็นความขัดแย้งที่มีสำนึกตามแนววิภาษวิธี, ต้องเป็น

³⁸ คาร์ล มาร์กซ์ และเฟเดอริค เองเงิลส์, *แถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์* อ้างถึงใน *ใจ อธิภากรณ์ และคณะ, อะไรนะลัทธิมาร์คซ์เล่ม 2*, หน้า 33-34.

³⁹ Cited in David McLellan, *Marxism after Marx*(New York: Harper & Row Publishers, 1979), p.159.

การกระทำของสำนักที่จะก้าวไปสู่จุดเปลี่ยนเพื่อการปฏิบัติ เราจะเห็นความมั่นคงที่ยิ่งใหญ่ใน บทบาทแบบวิภาษวิธีของกรรมาชีพที่เราเคยแต่อ้างถึงบ่อย ๆ : เพราะจิตสำนึกในที่นี้ไม่ได้หมายถึง ความรู้ถึงวัตถุหรือผู้ที่อยู่ตรงกันข้ามกับผู้ถูกกระทำ(กรรมาชีพ-ผู้เขียน) แต่มันคือจิตสำนึกแห่งตน ของผู้ถูกกระทำถึงการปฏิบัติของจิตสำนึกในการโค่นล้มสภาพทางวัตถุวิสัย(ความสัมพันธ์ทางการ ผลิต-ผู้เขียน)อง ผู้ถูกกระทำ”⁴⁰

จากความพยายามในการครองความเป็นใหญ่ของชนชั้นปกครองและการมี จิตสำนึกของชนชั้นผู้ถูกปกครองที่ต่อต้านความเป็นใหญ่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบทุนนิยม ข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบที่หลากหลายของการตอบโต้กันในโครงสร้างส่วนบน ระหว่างชนชั้นที่เป็นปฏิปักษ์กัน ทั้งตัวกระบวนการผลิตเองและรายละเอียดอื่น ๆ โดยทั้งหมด เป็นไปเพื่อการสร้างความยอมรับของคนหมู่มากในความคิดที่แต่ละชนชั้นเสนอ ซึ่งการยอมรับ ความชอบธรรมทางการเมืองก็ของแต่ละชนชั้นก็เป็นหนึ่งในนั้น

3.4. ความชอบธรรมทางการเมืองในแนวมาร์กซิสม์

จากแนวคิดมาร์กซิสม์ทั้งหมด สร้างกรอบความชอบธรรมทางการเมืองตาม มุมมองมาร์กซิสม์ได้ว่า

3.4.1. ความชอบธรรมทางการเมืองมีการเปลี่ยนแปลงเสมอ

จากแนววัตถุนิยมวิภาษวิธีและวัตถุนิยมประวัติศาสตร์ ที่เห็นว่า โครงสร้างของ สังคมจะมีความขัดแย้งกันระหว่างพลังทางการผลิตกับความสัมพันธ์ทางการผลิตในส่วน โครงสร้างพื้นฐาน และความขัดแย้งระหว่างโครงสร้างพื้นฐานกับโครงสร้างส่วนบน หรือแม้แต่ ความขัดแย้งภายในโครงสร้างส่วนบนของแต่ละชนชั้น ลักษณะของความขัดแย้งดังกล่าวจะ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในส่วนต่าง ๆ ตลอดเวลา ความชอบธรรมทางการเมืองอยู่ในส่วนของ โครงสร้างส่วนบนก็จะมีเปลี่ยนแปลงตามการมองแบบวิภาษวิธีนี้เช่นกัน โดยจากลักษณะ ของความชอบธรรมทางการเมืองที่มีหน้าที่ในการสร้างความยอมรับสถานะทางอำนาจที่แตกต่างกัน ทำให้ชนชั้นผู้ปกครองจะต้องพยายามสร้างแนวคิดเกี่ยวกับที่มาของความชอบธรรมทาง การเมืองให้เหมาะกับการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างสังคมอยู่เสมอ ๆ ดังนั้น การมองความชอบ ธรรมทางการเมืองของมาร์กซิสม์จะไม่มองในลักษณะหยุดนิ่งอยู่ในช่วงระยะเวลาหนึ่งหรือใน ระบอบการปกครองหนึ่ง ๆ เท่านั้น แต่จะพยายามมองถึงการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

⁴⁰ Ibid., pp.159-160.

3.4.2. ความชอบธรรมทางการเมืองเป็นเรื่องของความขัดแย้งทางชนชั้น

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมมาจากความขัดแย้งของชนชั้นตามแนวคิด วิภาษวิธี เช่น ในระบบทุนนิยม ชนชั้นนายทุนจะต่อสู้กับชนชั้นกรรมาชีพและชนชั้นอื่น ๆ ที่อยู่ใต้ การปกครอง เช่น เกษตรกร-ชาวนา โดยเป้าหมายของแต่ละชนชั้น คือ การได้ผลประโยชน์การผลิต ซึ่งความขัดแย้งนี้จะแสดงออกมาในส่วนของโครงสร้างส่วนบน ทั้งในแง่การรักษา ความสัมพันธ์ทางการผลิตของชนชั้นผู้ปกครอง และการทำลายความสัมพันธ์ทางการผลิตของชน ชั้นผู้ถูกปกครอง ดังนั้น ความชอบธรรมทางการเมืองจะมีมาจากทั้งชนชั้นผู้ปกครองและผู้ถูก ปกครองที่ขัดแย้งกัน

3.4.3. ความชอบธรรมทางการเมืองเป็นการชิงชิงความเป็นใหญ่ระหว่าง ผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง

ชนชั้นหลักที่ขัดแย้งกันจะพยายามครองความเป็นใหญ่ โดยเฉพาะการ ครอบครองประชาสังคม ทำให้มุมมองของชนชั้นตัวเองเป็นมุมมองหลักของสังคม โดยชนชั้น ปกครองจะพยายามปิดบังความเหลื่อมล้ำทางสังคมและยับยั้งการเติบโตของจิตสำนึกทางชนชั้น ของชนชั้นผู้ถูกปกครอง ส่วนชนชั้นผู้ถูกปกครอง(โดยเฉพาะชนชั้นกรรมาชีพ ใน ระบบทุนนิยม)จะ สร้างจิตสำนึกทางชนชั้นขึ้นมาต่อต้าน ทั้งจากการทบทวนทฤษฎีกับการปฏิบัติของตนเอง และจาก การกระตุ้นเตือนปัญญาชนของชนชั้น ความชอบธรรมทางการเมืองเป็นเรื่องของความเชื่อถือหรือ การยอมรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจว่า ใครที่เป็นผู้ปกครองซึ่งจะมีอำนาจและผู้ถูกปกครองที่ จะต้องยอมรับอำนาจ ซึ่งรวมอยู่ในกระบวนการครองความเป็นใหญ่นี้ด้วย ทำให้แต่ละชนชั้นจะใช้ แนวคิดที่หลากหลายเพื่อสร้างแนวคิดเกี่ยวกับความชอบธรรมทางการเมืองที่เหมาะสมแก่ชนชั้น ตัวเอง

สรุปแล้ว ความชอบธรรมทางการเมือง คือ รูปแบบที่สะท้อนถึง การชิงชิง(ทั้งแย่ง สร้าง ทำลาย ฯลฯ)อำนาจระหว่างชนชั้นผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองที่เป็นปฏิปักษ์กัน ดังนั้น จะไม่ มีชุดแนวคิดความชอบธรรมทางการเมืองเดียวในสังคม และการสร้างความชอบธรรมทาง การเมืองจะไม่หยุดนิ่งแต่จะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยเสมอ

4. การเลือกแนวมาร์กซิสต์มาศึกษาการสร้างเมืองของรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว

ในลาวมีการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างพื้นฐานตั้งแต่การทำสงครามกู้ชาติอยู่ สองครั้งหลัก ๆ ซึ่งสามารถพิจารณาตามมุมมองมาร์กซิสต์ได้พอสังเขปดังนี้ คือ หนึ่ง ในปี 1975

มีการเปลี่ยนจากระบบการผลิตแบบตลาดดั้งเดิมผสมกับหมู่บ้านเกษตรมาเป็นระบบทุนนิยมโดยรัฐ จากชนชั้นปกครองที่เป็นชนชั้นข้าราชการกับนายทุนในระบบตลาดดั้งเดิม มาเป็นชนชั้นข้าราชการภายใต้พรรคฯ สอง ในปี 1986 ที่นำการใช้นโยบาย “จินตนาการใหม่” เปลี่ยนจากระบบทุนนิยมโดยรัฐมาเป็นทุนนิยมกลไกตลาด ซึ่งเพิ่มชนชั้นนายทุนเข้ามาประสานผลประโยชน์กับชนชั้นข้าราชการ ส่วนชนชั้นผู้ถูกปกครองยังคงเป็นกรรมมาชีพ-ชาวนาอยู่เช่นเดิม การมองแบบมาร์กซิสต์นอกจากจะเข้าใจการเปลี่ยนแปลงเชิงวัตถุนิยมดังกล่าวได้แล้ว ยังจะเข้าใจการสร้าง ความชอบธรรมทางการเมืองที่จะเปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างข้างต้นได้ด้วย รวมถึง เข้าใจถึงแนวคิดที่แต่ละชนชั้นใช้สร้างความชอบธรรมเพื่อแข่งขันกัน ซึ่งหากไม่ใช่แนวมาร์กซิสต์อาจจะทำให้สับสนว่าแนวคิดที่ใช้สร้างความชอบธรรมแนวหนึ่งไม่มีแยกย่อยออกไปตามกลุ่มที่ใช้ เพราะแนวคิดหลายแนวถูกใช้จากหลายชนชั้นในเวลาเดียวกัน เช่น แนวคิดพุทธศาสนา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

เหตุการณ์ทางการเมืองและการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองในลาวช่วง ก่อนการปฏิวัติ 1975

ในบทนี้จะแบ่งออกเป็นสองส่วนหลัก โดยในส่วนแรกจะเป็นการเสนอประเด็นเกี่ยวกับพรรคประชาชนปฏิวัติลาว แนวทางการเมืองพื้นฐานของพรรค และสถานการณ์ทางการเมืองปี 1945 (หลังสงครามโลกครั้งที่สอง)จนถึงปี 1975 ประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ จะช่วยให้รู้จักและเข้าใจสถานการณ์ที่มีกลุ่มการเมืองเข้าต่อสู้แย่งชิงชัยชนะในประเด็นความชอบธรรมทางการเมือง รวมถึง ปัจจัยหรือเงื่อนไขที่มีส่วนกำหนดลักษณะแนวคิดที่ใช้ในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวโดยเฉพาะในส่วนของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว ซึ่งจะนำไปสู่การขยายความในส่วนที่สอง ที่จะเสนอรายละเอียดของแนวคิดที่นำมาใช้สร้างความชอบธรรมของฝ่ายต่าง ๆ เช่น แนวคิดชาติ ศาสนา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างกันของฝ่ายการเมืองต่าง ๆ การเห็นถึงความต่างนี้จะทำให้สามารถเข้าใจได้ว่าเหตุใดฝ่ายซ้ายหรือพรรคประชาชนปฏิวัติจึงได้รับการยอมรับในความชอบธรรมจากคนจำนวนมากในลาว รวมถึง สะท้อนให้เห็นความขัดแย้งทางชนชั้นในช่วงเวลาดังกล่าวอีกด้วย

1. พรรคประชาชนปฏิวัติลาวและแนวทางการเมือง

1.1. ประวัติของพรรค

พรรคประชาชนปฏิวัติลาวหรือพรรคคอมมิวนิสต์ลาว เริ่มต้นมาจากการเป็นสาขาหนึ่งของพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1930 ต่อมาได้แยกออกเป็นคณะพรรคของแต่ละชาติในปี 1934 ในส่วนของลาวนั้น เรียกว่า “คณะพรรคแคว้นลาว”¹ มีหน้าที่หลัก คือ การขยายมวลชนพื้นฐานในเขตชนบท และบริเวณของชนเผ่าต่าง ๆ รวมถึง จัดตั้งองค์กรต่างเพื่อประท้วงและเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ จากฝรั่งเศส และเมื่อฝรั่งเศสเข้ามาพยายามทวงคืนอำนาจในลาวอีกครั้งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คณะพรรคแคว้นลาวพยายามติดต่อรวบรวมกลุ่ม

¹ ก่อตั้งในปี 1930 โดยแยกสาขาเป็นสามส่วน คือในเวียดนาม , กัมพูชา และลาว โดยทั้งหมดอยู่ภายใต้อิทธิพลของเวียดนาม.

ต่าง ๆ เพื่อร่วมต่อสู้กับเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศส ซึ่งสามารถรวบรวมกลุ่มกลุ่มชาติพันธุ์เฝ้าต่าง ๆ ในลาวที่มีผู้นำสำคัญ ๆ เช่น สีหน กมมะตัน ผู้นำลาวเทิง,ไฟตาง ผู้นำชาวม้ง เข้ามาเป็นพันธมิตรได้

ในวันที่ 13 สิงหาคม ค.ศ. 1950 ภายหลังจากการปรึกษากับโฮจิมินห์ และโว เวียน เกียบ ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามแล้ว ได้จัดให้มีการประชุมสมัชชาใหญ่ของแนวต่อต้านฝรั่งเศสครั้งแรกขึ้น ที่ประชุมใหญ่ให้มีการจัดตั้ง “แนวลาวอิสระ” หรือเป็นที่รู้จักกัน คือ “ขบวนการปะเทดลาว”(ซึ่งต่อไปจะใช้เรียกขบวนการฝ่ายซ้ายในช่วงก่อนการปฏิวัติ 1975) เพื่อเป็นองค์กรแสวงหาแนวร่วมต่อสู้ฝรั่งเศส โดยมีพรรคซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นพรรคประชาชนลาวเป็นองค์กรหลักอยู่เบื้องหลัง นอกจากนี้ ที่ประชุมสมัชชาได้แต่งตั้งคณะกรรมการกลางของพรรควางแผนการเมืองรวมถึง แต่งตั้งรัฐบาลของกลุ่มแนวลาวอิสระแทนที่รัฐบาลลาวอิสระเดิมที่ถูกยุบไป โดยรัฐบาลชุดใหม่มีสุพานวงเป็นนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศ, ไกสอน พมวิหานเป็นรัฐมนตรีกระทรวงการป้องกันประเทศ, หนูฮัก พูมสะหวัน เป็นรัฐมนตรีเศรษฐกิจและการเงิน, พูมีวงวิจิต เป็นรัฐมนตรีกิจการภายใน และเจ้าสุก วงสัก เป็นรัฐมนตรีโฆษณา ศึกษาและวัฒนธรรม โดยจะสืบทอดภารกิจจากรัฐบาลลาวอิสระ นอกจากนี้ ที่ประชุมยังตกลงเอาธงวงเดือนเป็นธงประจำชาติ และมีเพลงชาติเป็นของตนเองอีกด้วย²

ภายใต้องค์กรพรรค ยังมีกองทัพที่เรียกว่า กองทัพปลดปล่อยชาติลาว(Lao People's Liberation Army : LPLA) โดยมีไกสอน พมวิหานเป็นผู้บัญชาการคนแรก นอกจากนี้ ยังมีนโยบายการเมืองควบคุมทหาร กล่าว คือ กองทัพจะทำสงครามภายใต้การชี้นำของพรรคเท่านั้น³

หลังจากการได้รับชัยชนะในสมรภูมิที่เตียนเปียนฟูแล้ว(จนมีสนธิสัญญาระหว่างฝ่ายฝรั่งเศสกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ แต่สงครามก็ยังไม่ยุติเนื่องจากอเมริกาจับช่วงมาเป็นชาติผู้รุกรานใหม่) และสามารถสร้างโครงสร้างของพรรคได้มั่นคงในระดับหนึ่งแล้ว คณะพรรคแค้วนลาวได้

² ประวัติศาสตร์ฉบับกระทรวงศึกษาธิการ ลาว, แปลโดย สมชาย นิลอาภี (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2545), หน้า 63.

³ สุธิดา ตันเลิศ , ไกสอน พมวิหานกับพัฒนาการสังคมนิยมลาวระหว่าง ค.ศ.1975 – 1986 วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2541), หน้า 66,69.

เปลี่ยนชื่อมาเป็น “พรรคประชาชนลาว”(หรืออีกชื่อหนึ่ง คือ พรรคคนงาน)ในปี 1955⁴ เพื่อดำเนินการทำสงครามต่อสู้เพื่อเอกราชของชาติจากจักรวรรดินิยม(อเมริกา)ต่อไป โดยมีนายไกสอน พมวิหานเป็นเลขาธิการใหญ่ของพรรค พรรคได้วางแนวนโยบายในการต่อสู้เพื่อเอกราชในสงครามปลดปล่อยชาติไว้ 2 รูปแบบ คือ หนึ่ง การเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างปิดลับ ซึ่งเป็นการดำเนินงานของพรรคประชาชนลาวโดยตรงที่ในขณะนั้นถือว่าพรรคฯ เป็นองค์กรปิดลับหรือขบวนการใต้ดิน และ สอง การเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างเปิดเผยในรูปขององค์กรแนวร่วมซึ่งถือเป็นการดำเนินงานที่เปิดเผยแต่ก็อยู่ภายใต้การควบคุมของพรรคประชาชนลาว องค์กรเหล่านี้ได้แก่ ขบวนการปะเทดลาวหรือแนวลาวิสระ(แนวลาวิสชาติในเวลาต่อมา) ชมรมครูก้าวหน้า ฯลฯ⁵

ต่อมา ในปี 1956 พรรคเปลี่ยนชื่อแนวลาวิสระมาเป็นแนวลาวิสชาติ ซึ่งเป็นชื่ออย่างเป็นทางการของขบวนการปะเทดลาว ทั้งนี้มาจากการที่สุพานวงเข้าร่วมการประชุมที่เจนีวา ครั้งที่ 1 แล้วถูกกล่าวหาว่าเป็นองค์กรของฝ่ายคอมมิวนิสต์(เพราะพรรคฯต้องการให้องค์กรแนวร่วมอย่างปะเทดลาว หรือแนวลาวิสระมีภาพลักษณ์เป็นกลาง ๆ มากที่สุด) ทำให้พรรคประชาชนลาวเปลี่ยนชื่อ แนวลาวิสระมาเป็นแนวลาวิสชาติทันทีเพื่อเปลี่ยนการยึดถือเดิม⁶

ในช่วงปี 1972 มีการประชุมใหญ่ของพรรคประชาชนลาวครั้งที่สองขึ้น และได้มีการเปลี่ยนชื่อมาเป็น “พรรคประชาชนปฏิวัติลาว(Laos People Revolution Party) ” ซึ่งมีการทำงานที่เปิดเผยมากขึ้น และใช้ชื่อนี้มาจนถึงปัจจุบัน

1.2. ลักษณะสตาลินนิสต์ของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว

พรรคประชาชนปฏิวัติลาว เป็นพรรคการเมืองที่เน้นแนวทางสตาลินนิสต์ในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งลักษณะของสตาลินนิสต์มีดังนี้คือ

⁴ ดู Arthur J. Dommen, *Conflict in Laos : The Politics of Neutralization* (New York: Frederick A. Praeger, 1967), p.84.

⁵ สุจิตา ตันเลิศ , ไกสอน พมวิหานกับพัฒนาการสังคมนิยมลาวระหว่าง ค.ศ.1975 – 1986, หน้า 57.

⁶ สีสะนะ สีสาน(ภาษาลาว), “การสู้รบที่ทำแขก” ใน *เจ้าสุพานวงผู้นำในการปฏิวัติ* (เวียงจัน: คณะกรรมการวิทยาศาสตร์สังคมแห่ง ส.ป.ป. ลาว, 1989), หน้า 19. อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้า 65.

1.2.1. เน้นแนวชาตินิยมมากกว่าการต่อสู้ทางชนชั้น – Stalin ต้องการให้ไม่มีอุปสรรคในการสร้างอำนาจเผด็จการให้แก่ตนเองภายในประเทศ ดังนั้น จึงสร้างแนวคิดชาตินิยมเพื่อลดความขัดแย้งทางชนชั้นที่เกิดขึ้นในประเทศ โดยชักจูงให้ประชาชนเชื่อว่า ทุกคนในประเทศมีผลประโยชน์อันเดียวกัน นอกจากนี้ สตาลินนิสต์ยังแปรแนวคิดการสนับสนุนขบวนการกู้ชาติของประเทศโลกที่สามทั้งหลายของ Lenin ที่เสนอว่า ให้พรรคคอมมิวนิสต์ของแต่ละประเทศเป็นพันธมิตรกับขบวนการกู้ชาติของประเทศตน เพราะถือว่าเป็นการต่อสู้กับระบบทุนนิยมอย่างหนึ่ง แต่ต้องไม่ละทิ้งอิสระของพรรคคอมมิวนิสต์ และไม่หลอมเข้ากับขบวนการกู้ชาติที่นำโดยนายทุนเด็ดขาด แต่ Stalin กลับเสนอให้สร้างแนวร่วมกู้ชาติถาวร ตัวอย่างคือ การสั่งให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนเข้าร่วมกับพรรคก๊กมินตั๋ง⁷

พรรคประชาชนปฏิวัติลาวใช้แนวสตาลินนิสต์ที่เน้นความร่วมมือระหว่างชนชั้น โดยยังจะไม่วิพากษ์วิจารณ์ชนชั้นอื่นที่ไม่ใช่ชนชั้นกรรมาชีพอย่างรุนแรง และยังพยายามประกันความสะดวกในการผลิตของแต่ละชนชั้นอย่างเดิม เช่น ในรายงานต่อกองประชุมใหญ่พรรคประชาชนลาวปี 1955 ในส่วนของโครงการข้อที่ 5 กล่าวว่า “ต่อกรรมกร ต้องประกันให้มั่งงานทำ และต้องได้รับการดูแลเป็นอย่างดี ต่อชาวไร่ชาวนาต้องมีที่ดินทำกิน เพื่อขยายการกสิกรรมและมีอยู่มีกิน...ต่อนายทุนอุตสาหกรรมการค้า ต้องมีการส่งเสริมพวกเขาให้ดำเนินการผลิตธุรกิจเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมการค้า ต่อผู้ทรงคุณวุฒิ, เจ้าก็เจ้าเหล่า ต้องมีนโยบายอันเหมาะสม”⁸ หรือในคำกล่าวที่ว่า “มีนโยบายให้พ่อค้าเอกชนทำการค้าได้ตามความเหมาะสม ต้องมีนโยบายและแผนการอันละเอียด เพื่อเปลี่ยนการซื้อขายจากการเอาสินค้าแลกกับสินค้า มาเป็นการเอาสินค้าแลกกับเงินตรา”⁹ ทั้งนี้เพื่อดึงเอาแต่ละชนชั้นเข้ามาร่วมในขบวนการให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้(แต่คนที่ไม่ได้เข้าร่วมขบวนการก็จะถูกโจมตี เช่น ฝ่ายขวา) ซึ่งพรรคฯมักจะพยายามใช้คำพูด “แนวร่วมประชาชน” “มหาสามัคคีทั่วมวลชน” ฯลฯ ในการชักจูงให้สร้างแนวร่วมของคนในชาติมากกว่าการเน้นชนชั้นใดเป็นหลักอย่างจริงจัง

⁷ ใจ อึ้งภากรณ์, **สังคมนิยมคือทางออกสำหรับเมืองไทย**(กรุงเทพฯ: กลุ่มประชาธิปไตยไทยแรงงาน, ม.ป.ป.), หน้า 17-18.

⁸ ไกสอน พมวิหาน, **สรณินพนธ์เล่ม 1 :เกี่ยวกับการปฏิวัติชาติ - ประชาธิปไตย**(กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สันติธรรม, ม.ป.ป.), หน้า 5.

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 50-51.

1.2.2. ลดความสำคัญของของชนชั้นกรรมาชีพ และเสนอว่า ชนชั้นกรรมาชีพเป็นชนชั้นเดียวกับชนชั้นชาวนา - ซึ่งความจริงแล้วทั้งสองชนชั้นมีความแตกต่างกัน โดยชนชั้นกรรมาชีพไม่มีปัจจัยการผลิตใด ๆ อยู่ในมือ แต่ชนชั้นชาวนาอย่างน้อยจะมีที่ดินเป็นของตนเองไม่มากนักน้อย(ยกเว้นชาวนารับจ้างไร่ที่ดิน ที่ถือเป็นกรรมาชีพในภาคเกษตรกรรม) ทั้งนี้ Stalin ลดความสำคัญของกรรมาชีพเพื่อลดระดับอำนาจในการควบคุมสังคมของชนชั้นกรรมาชีพ แต่จะเพิ่มอำนาจให้แก่ชนชั้นข้าราชการ ทำให้เกิดอำนาจเผด็จการขึ้น¹⁰

พรรคประชาชนปฏิวัติลาวได้เสนอให้มีการสร้างแนวร่วมระหว่างสองชนชั้นนี้อย่างชัดเจน และจากระบบเกษตรกรรมอันเป็นภาคเศรษฐกิจหลักของประเทศ ทำให้พรรคฯ ให้ความสำคัญกับชาวนามากกว่าด้วยซ้ำในบางเวลา โดยเสนอว่า "...ส่วนชาวไร่ชาวนานั้นก็มีความสำคัญ เพราะเป็นผู้ออกแรงงานส่วนใหญ่ของประเทศ (แม้)ชาวนากลางและชาวนารวยมีแนวโน้มสะสมทุนเพื่อขยายกิจการในระบบทุนนิยม (แต่)ชาวนาจนกลายเป็นชาวนาผู้ออกแรงงานมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งจะโดนเหล่าจักรวรรดินิยม นายทุน และศักดินาขูดรีด ถึงแม้ ชาวนาเหล่านี้จะไม่พัฒนาอย่างลึกซึ้ง แต่จากการขูดรีด ทำให้มีจิตใจปฏิวัติ และมีความสำคัญต่อการปฏิวัติ เพราะมีจำนวนมากในลาว ซึ่งเป็นพันธมิตรที่ดีที่สุดของชนชั้นกรรมาชีพ"¹¹

1.2.3. ใช้ระบบทุนนิยมโดยรัฐ - ทฤษฎีนี้มีนักคิดคนสำคัญ คือ Tony Cliff เสนอโดยเสนอว่า ข้าราชการรัสเซียกลายเป็นชนชั้นปกครอง โดยทำหน้าที่แทนนายทุนในการสร้างระบบทุนนิยมให้เกิดขึ้นในรัสเซีย โดยใช้หน่วยประเทศเป็นหน่วยในกาสะสมทุนจากการผลิตและสร้างผลกำไรแทนที่หน่วยบริษัทหรือธุรกิจของนายทุนเอกชนในระบบทุนนิยมทั่วไป แต่ก็มีกรกดขี่ขูดรีดชนชั้นกรรมาชีพและชาวนาไม่ต่างกัน ผลผลิตที่ได้โดยส่วนใหญ่จะนำไปสะสมเพื่อขยายทุนในการผลิตให้มากขึ้นไปเรื่อย ๆ โดยเฉพาะการผลิตอาวุธเพื่อต่อสู้กับข้าวมืดตรงข้ามมากกว่าผลิตเพื่อการบริโภค โดยชนชั้นข้าราชการจะดูดซับผลผลิตให้แก่ตัวเองโดยเฉพาะผู้ที่มีตำแหน่งสูง ๆ ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำของรายได้ไม่ต่างกับระบบทุนนิยมทั่วไป ระบบทุนนิยมโดยรัฐสอดคล้องกับแนวคิดสังคมนิยมในประเทศเดียว ที่ทำให้รัสเซียเป็นเหมือนบริษัทขนาดใหญ่ที่

¹⁰ ใจ อึ๊งภากรณ์, **สังคมนิยมคือทางออกสำหรับเมืองไทย**, หน้า 17-18.

¹¹ ไกสอน พมวิหาน, **สรณินพนธ์เล่ม 1 :เกี่ยวกับการปฏิวัติชาติ - ประชาธิปไตย**, หน้า 110-111.

สามารถสะสมทุนเพื่อไปแข่งขันกับประเทศทุนนิยมตะวันตกอื่น ๆ ได้¹² ซึ่งความพยายามในการใช้ระบบทุนนิยมโดยรัฐนี้ของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวเกิดขึ้นหลังจากการปฏิวัติ 1975 เช่น การรณรงค์ให้ชาวนานำเอาปัจจัยการผลิตส่วนตัวมาเข้าร่วมกันหน่วยการเกษตรรวมหมู่ ความพยายามจะกำจัดการค้า-การลงทุนของนายทุนของชนชั้นข้าราชการ เป็นต้น(ดูรายละเอียดได้ในบทถัดไป)

1.2.4. เน้นการรวมศูนย์จากบนสู่ล่าง - ถึงแม้จะมีการอ้างหลักการประชาธิปไตยรวมศูนย์ แต่วิธีการบังคับบัญชาและการทำงานภายในพรรคฯ ก็ไม่ได้มีการลงคะแนนหรือมีการเปิดให้แสดงความคิดเห็นแต่อย่างใด สมาชิกจะต้องปฏิบัติตามวินัยของพรรคอย่างเคร่งครัดและขึ้นต่อหน่วยงานระดับสูงขึ้นไปที่ไม่สามารถวิพากษ์วิจารณ์ได้ นอกจากนี้ ยังมีการใช้ความรุนแรงกับผู้ไม่เชื่อฟังคำสั่งของพรรคฯ โดยเฉพาะหลังการปฏิวัติ 1975 เพื่อสร้างความมั่นใจว่า จะได้รับการเชื่อฟังและเข้าร่วมกิจกรรมกับองค์กรต่าง ๆ ของพรรคฯ จากชาวบ้าน ทำให้กิจกรรมของพรรคฯ กลายเป็นสิ่งที่ชาวบ้านถอนตัวออกได้ยาก แต่หากยืนยันที่จะต่อต้าน จะมีบทลงโทษอยู่ 3 ประการ คือ การทำให้โดดเดี่ยว, การส่งไปอบรมสัมมนา และการพิจารณาในศาลลับ ในแบบแรกนั้น ผู้ที่ต่อต้านปะเทดลาวจะถูกทำให้แยกออกจากคนอื่นในหมู่บ้าน โดยไม่อนุญาตให้คนอื่นให้อาหารหรือที่พัก ห้ามคนในครอบครัวพบปะ หรือพูดคุยกับคน ๆ นั้น ในแบบที่สอง ผู้ต่อต้านจะถูกนำตัวออกจากหมู่บ้านไปยังค่ายพิเศษ ที่ซึ่งจะบอกว่าคน ๆ นั้นผิดอะไร และจะทำการอบรมสัมมนาให้ใหม่(re-education) หากเขาไม่กลับมาที่บ้านหลังจากการพิจารณาก็หมายถึงถูกฆ่าเรียบร้อยแล้ว คือ การลงโทษแบบสุดท้ายนั่นเอง

1.3. ความสำคัญของแนวคิดนิยมในแนวทางของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว

แนวคิดชาตินิยมมีความจำเป็นต่อการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของประเทศลาวเป็นอย่างมาก เพราะมีเป้าหมายทางการเมืองที่สำคัญ คือ การเรียกร้องเอกราชของลาวจากเจ้าอาณานิคมเพื่อที่จะได้สร้างรัฐชาติลาวใหม่ที่คนลาวเป็นผู้ปกครอง ซึ่งแม้ฝรั่งเศสตัดสินใจที่จะถอนตัวออกไปหลังสนธิสัญญาเจนีวาปี 1954 แต่อเมริกาก็เข้ามาครอบงำอำนาจทางการเมืองในลาวต่อจากฝรั่งเศสเพื่อทำสงครามเย็นในเวียดนาม ซึ่งการเข้ามามีอิทธิพลของเจ้าอาณานิคมทั้งสองสร้างความลำบากให้แก่คนชนชั้นล่างเป็นอย่างมาก เช่น ชาวนาต้องถูกเรียก

¹² ดู Tony Cliff , State Capitalism in Russia (London: Bookmark , 1996)

เก็บภาษีหรือเกณฑ์แรงงานในสมัยฝรั่งเศส และแม้จะไม่ถูกเก็บในสมัยอเมริกาแต่ก็ต้องหนีระเบิด ทำให้แนวคิดกึ่งชาติ-ชาตินิยมที่สามารถระบุถึงปัญหาการกดขี่ของต่างชาติจึงเป็นแนวคิดที่สำคัญ และเมื่อรวมเข้ากับแนวทางสตาลินนิสม์ที่ปะทะลาวรับเอามาใช้(ซึ่งเข้ากันได้เป็นอย่างดีเพราะสตาลินนิสม์เน้นแนวร่วมชาติมากกว่าชนชั้น) ทำให้การสร้าง ความชอบธรรมทางการเมืองของปะทะลาว ในประเด็นชาติมีความแตกต่างไปจากฝ่ายขวาที่รับการสนับสนุนจากฝรั่งเศส-อเมริกา กล่าวคือ จะมีการใช้แนวคิดชาติของชนชั้นกรรมาชีพ-ชาวนาลาวที่ต่อสู้กับชาติจักรวรรดินิยมซึ่งร่วมมือกับ ชนชั้นปกครองลาว ที่เสริมทัศนคติลบต่อการเอาใจเอียงหรือการเข้ารุกรานของชาติที่ เห็นอกว่าให้ชัดเจนมากขึ้น

นอกจากนี้ จากอิทธิพลของสตาลินนิสม์ ยังมีการสร้างความหวังในการสร้างชาติ ที่ใช้ระบบสังคมนิยมที่มีความเท่าเทียมอีกด้วย ลักษณะการสร้าง ความชอบธรรมทางการเมือง ดังกล่าวของปะทะลาวได้รับการยอมรับจากคนลาวโดยเฉพาะชนชั้นผู้ถูกปกครองไม่น้อยจนเป็น ส่วนหนึ่งที่ทำให้ได้รับชัยชนะในการปฏิวัติปี 1975 ซึ่งจะนำเสนอในหัวข้อถัด ๆ ไป โดยเริ่มจาก การบรรยายเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาก่อนการปฏิวัติ 1975 ก่อน

2. เหตุการณ์ทางการเมืองในช่วงก่อนการปฏิวัติ – ค.ศ.1975

ในส่วนนี้จะบรรยายเหตุการณ์ทางการเมืองที่ส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้าง ความชอบธรรมทางการเมืองตลอดช่วงเวลาที่พรรคประชาชนปฏิวัติลาวเริ่มเคลื่อนไหวจนถึงการ ปฏิวัติ 1975

2.1. การกลับเข้ามาของเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศส

เมื่อญี่ปุ่นแพ้สงครามต่อฝ่ายสัมพันธมิตร ฝรั่งเศสพยายามจะเข้ามามีอิทธิพลใน ภูมิภาคอินโดจีนอีกครั้ง โดยเจ้าสว่างวัฒนาภคษัตริย์ที่เคยอยู่ภายใต้ฝรั่งเศสตัดสินใจให้ลาว เป็นอารักขาของฝรั่งเศสเช่นเดิม แต่เจ้าเพ็ดชะลาด นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นไม่ยอม โดยมีการ ปลดกษัตริย์และจัดตั้งรัฐบาลลาวอิสระในวันที่ 12 ตุลาคม ปี 1945 รวมไปถึงการจัดตั้งขบวนการ ลาวอิสระซึ่งเป็นขบวนการกู้ชาติที่สำคัญในเวลาต่อมา แต่เมื่อทหารฝรั่งเศสรุกเข้ามา กองกำลัง ของขบวนการลาวอิสระไม่อาจทัดทานได้ จนต้องหนีเข้าไปตั้งรัฐบาลลาวพลัดถิ่นในไทย ส่วนใน

ลาว ฝรั่งเศสสามารถได้ชัยชนะในเดือน พฤษภาคม ปี 1946 และประกาศให้ลาวปกครองตนเอง ในเครือสหพันธรัฐฝรั่งเศสโดยประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ในวันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ. 1946¹³

ปี 1949 ฝรั่งเศสลงนามในสนธิสัญญา Franco-Lao โดยจะสถาปนา ราชอาณาจักรลาว รัฐธรรมนูญ และสภาแห่งชาติที่มาจากการเลือกตั้ง ซึ่งแต่งตั้งรัฐบาลในการ บริหารประเทศต่อไป(ซึ่งต่อไปจะเรียกรัฐบาลนี้ว่า รัฐบาลราชอาณาจักรหรือรัฐบาลฝ่ายขวา) ส่วน หนึ่งที่ทำให้ฝรั่งเศสเลือกที่จะให้ลาวมีอิสระระดับหนึ่งมาจากการที่ฝรั่งเศสไม่ต้องการวุ่นวายมา จัดการกับทั้งลาวและเวียดนามในเวลาเดียวกัน เพราะหากลาวมีภาวะสงบ ฝรั่งเศสจะได้แบ่งกำลัง ทหารส่วนใหญ่ไปสู่รบกับเวียดนามในเวียดนามโดยไม่ต้องกลัวปัญหาในลาวมากนัก¹⁴ จาก สนธิสัญญาดังกล่าวมีผลทำให้เกิดการแบ่งแยกในรัฐบาลลาวอิสระ เป็น 3 กลุ่ม คือ หนึ่ง ตาม เจ้าสุวณพูมากลับลาวเพื่อไปพัฒนาประเทศตามสนธิสัญญา Franco-Lao กลุ่มดังกล่าวมีแนวคิด หลัก คือ ต้องการเพียงแค่เอกราชของลาว นอกจากนี้ ยังมีอีกส่วนหนึ่งหวังที่จะได้รับผลประโยชน์ จากอำนาจที่ฝรั่งเศสจะแบ่งให้ ซึ่งในลาวขณะนั้นกลุ่มคนที่เข้าข้างฝรั่งเศสมาตลอดทำงานใน รัฐบาลอยู่แล้ว และในเวลาต่อมายังให้การสนับสนุนสหรัฐอเมริกาที่เข้ามาครอบงำทางการเมือง ลาว จะมีตระกูลสำคัญ ๆ ดังนี้ ตระกูล จำปาสัก, สายราชวงศ์หลวงพระบาง รวมทั้ง สายตระกูลตู ปี, วง จากชนกลุ่มชาติพันธุ์ลาวสูง นอกจากนี้ ยังมีตระกูลชนชั้นกอน และหน่อสวรรค์ ซึ่งมี บทบาทเด่นชัดมากขึ้นหลังช่วงทศวรรษที่ 1950¹⁵ สอง ตามสุพานวงไปรวมมือกับเวียดนามในการ ต่อต้านฝรั่งเศสต่อไป แนวทางของกลุ่มที่สองนี้ ต้องการต่อต้านฝรั่งเศสอย่างถึงที่สุด ต่อมาส่วน ใหญ่เข้าร่วมกับพรรคประชาชนลาว(พรรคคอมมิวนิสต์ลาว) สาม อยู่ที่ไทยต่อกับเจ้าเพ็ดชะลาด ซึ่งต่อมาประกาศวางมือทางการเมือง

การแบ่งกลุ่มที่ว่าเป็นการเลือกเส้นทางเดินของชนชั้นปกครองเก่า ว่าจะ สนับสนุนชนชั้นไหน ซึ่งจะทำให้แนวทางการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองแตกต่างกัน โดย กลุ่มที่ยอมฝรั่งเศสเข้าร่วมรัฐบาลราชอาณาจักรหรือฝ่ายขวานั้น จะมีการสร้างความชอบธรรมทาง

¹³ ภูวดล ทรงประเสริฐ, อินโดจีนในคริสต์ศตวรรษที่ 20(กรุงเทพฯ : สมาคม สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2535), หน้า 28.

¹⁴ Arthur J. Dommen, *Conflict in Laos : The Politics of Neutralization*, p.34.

¹⁵ ดู สุจิตา ตันเลิศ , ไกสอน พมวิหานกับพัฒนาการสังคมนิยมลาวระหว่าง ค.ศ.1975 – 1986 หน้า 47.

การเมืองเพื่อรักษาผลประโยชน์ของชนชั้นตัวเองที่ได้มาจากการเอื้อเฟื้อของฝรั่งเศส(และอเมริกา ในเวลาต่อมา) ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งหรือฝ่ายซ้ายที่เลือกที่จะยกแนวคิดแนวร่วมชนชั้นขบวนการมาซีตามแนวสตาลินนิสต์มาเป็นธงนำทางการเมือง โดยมุ่งหวังที่จะสร้างรัฐชาติลาวแบบใหม่ที่มีเอกราช เป็นอิสระจากเจ้าอาณานิคม รวมถึง มุ่งหวังจะสร้างสังคมแห่งความเท่าเทียมด้วย อย่างไรก็ตามการเข้ามาร่วมของชนชั้นปกครองเก่านั้นก็เพียงเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการซ้ายในลาว เพราะชนชั้นขบวนการทั้งลาวลุ่ม และกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึง ปัญญาชน ได้มีการริเริ่มสร้างขบวนการมาก่อนหน้านี้แล้ว (นั่นคือ พรรคแคว้นลาวที่ได้ทำงานมากกว่าสามปีแล้ว ก่อนที่สุพานุวงจะพา พรรคพวกเข้าร่วม)¹⁶

2.2. การรุกกลับของฝ่ายซ้าย

ขบวนการกู้ชาติในภูมิภาคอินโดจีนส่วนใหญ่ในช่วงเวลาที่ฝรั่งเศสกลับเข้ามาอีกครั้งหลังสงครามโลก เป็นขบวนการที่ยึดแนวคิดสังคมนิยมสตาลินนิสต์ ที่นอกจากต้องการกู้ชาติแล้วยังคาดหวังให้มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่รัฐลาวแบบใหม่โดยไม่ยึดติดกับระบอบการปกครองที่ฝรั่งเศสกับชนชั้นปกครองเดิม(ฝ่ายขวา)สถาปนาขึ้นเพื่อรักษาอำนาจ แม้การต่อสู้ของกลุ่มฝ่ายซ้ายนี้จะได้รับการสนับสนุนจากผู้นำโลกคอมมิวนิสต์สหภาพโซเวียตไม่น้อย แต่โดยพื้นฐานแล้ว กองทัพก็สร้างขึ้นมาจากประชาชนธรรมดาและใช้อาวุธที่ด้อยประสิทธิภาพกว่าฝ่ายขวามาก แต่ผลการต่อสู้ที่ปรากฏออกมานั้นกลับเป็นว่า ฝ่ายซ้ายกลับเป็นฝ่ายชนะได้หลายต่อหลายครั้ง ถึงแม้ ในระยะแรกจะไม่ได้เป็นชัยชนะที่เด็ดขาดแต่ก็นำไปสู่สถานการณ์ที่สร้างความได้เปรียบของฝ่ายซ้ายมากขึ้นเป็นลำดับรวมถึงในลาวด้วย ซึ่งเริ่มต้นหลังสนธิสัญญาเจนีวาปี 1954

ในวันที่ 22 ตุลาคม ค.ศ. 1953 เมื่อเห็นว่า ไม่มีความเป็นไปได้ในการรักษาลาวไว้ได้อีกต่อไป ฝรั่งเศสได้ตกลงมอบเอกราชที่สมบูรณ์แก่ลาวโดยการลงนามในสนธิสัญญา Treaty of Amity and Association between Frances and Lao Treaty ซึ่งได้มีการแต่งตั้งให้เจ้าสุวณพูมาที่ถือว่าเป็นฝ่ายเป็นกลางเป็นนายกรัฐมนตรี อย่างไรก็ตาม การต่อสู้ก็ยังไม่จบเพราะฝ่ายปะเทดลาวต้องการให้มีการเจรจาทางการเมืองกับฝ่ายตนเองด้วย เพราะที่ผ่านมาเป็นการตกลงกับลาวฝ่ายเป็นกลางที่ไม่เข้ากับฝ่ายใดและฝ่ายขวาเท่านั้น จนกระทั่งฝรั่งเศสแพ้ในสงครามที่เวียดนาม ทำให้มีผลกระทบต่อการประชุมสันติภาพในดินแดนอินโดจีนที่กรุงเจนีวา ประเทศ

¹⁶ Martin Stuart-Fox , *Buddhist Kingdom, Marxist State : The Making of Modern Laos*(White Lotus Press: Bangkok, 2002), p. 75.

สวิตเซอร์แลนด์ ข้อตกลงในการประชุมส่งผลดีต่อฝ่ายซ้ายในลาว คือ ฝ่ายปะเทดลาวจะได้รับสิทธิในการรักษาที่ดินของตนในแขวงจำปาสักและพงสาลีในระหว่างที่มีการหยุดยิง และรอให้มีการจัดการเลือกตั้งจากกลุ่มการเมืองทุกฝ่าย ข้อตกลงที่สำคัญที่สุดของสนธิสัญญาเจนีวาปี 1954 คือ การให้ลาว กัมพูชา เวียดนามมีนโยบายเป็นกลางและต่างชาติต้องให้เคารพอธิปไตยของทั้งสามชาติและละเว้นจากการแทรกแซงกิจการภายในหรือใช้ดินแดนของประเทศทั้งสามในการรุกรานประเทศอื่น ๆ ¹⁷

สนธิสัญญาเจนีวาได้ทำให้สถานะของขบวนการปะเทดลาวดีขึ้นไม่น้อย ทั้งการได้รับการยอมรับสถานะตัวตน ที่ตั้ง สิทธิในการเจรจาต่อรองเรียน รวมถึง การที่จะสามารถเข้าร่วมในรัฐบาลผสมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งถึงแม้รัฐบาลผสมที่เกิดขึ้นในปี 1957 จะเกิดขึ้นมาหลังจากสนธิสัญญาเจนีวาหลายปี ผ่านการถ่วงเวลาและเล่ห์กลของฝ่ายขวามากมาย เช่น การใช้กำลังเข้ายึดพื้นที่ของฝ่ายปะเทดลาว การเลือกตั้งเองโดยพลการ รวมถึง เมื่อเข้าร่วมรัฐบาลผสมฝ่ายซ้ายมีอำนาจต่อรองน้อยกว่าฝ่ายขวาอยู่ในระดับหนึ่ง แต่ถือว่าการเข้าร่วมรัฐบาลผสมมีส่วนทำให้ฝ่ายซ้ายสามารถเข้ามาสร้างความชอบธรรมทางการเมืองในเขตอิทธิพลของฝ่ายขวาได้อย่างเปิดเผยเป็นครั้งแรก เพราะได้ตำแหน่งรัฐมนตรีของกระทรวงที่สำคัญต่อการสร้างความชอบธรรมคือ กระทรวงศาสนาที่ดูแลกิจการศาสนาพุทธ อันเป็นพื้นฐานปรัชญา แนวคิด และวัฒนธรรมของลาวมาช้านาน ซึ่งฝ่ายซ้ายก็ใช้โอกาสดังกล่าวสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่ฝ่ายตนได้มากในระดับหนึ่ง

2.3. การเข้ามาของอเมริกา

แม้การรुकตอบโต้เจ้าอาณานิคมเก่าและฝ่ายขวาได้สำเร็จในระดับหนึ่ง ได้ส่งผลดีต่อฝ่ายซ้ายในอินโดจีนไม่น้อย แต่ภายใต้สถานการณ์โลกที่เริ่มมีการแบ่งขั้ว-ค่ายอำนาจการเมืองระหว่างประเทศอย่างรุนแรงระหว่างอเมริกา-ผู้นำค่ายทุนนิยมเสรี กับรัสเซีย-ผู้นำค่ายโลกคอมมิวนิสต์ ทำให้การเมืองในภูมิภาคก็ต้องตกอยู่ในบริบทการต่อสู้ด้วย โดยเฉพาะภูมิภาคอินโดจีน

อเมริกาปฏิเสธที่จะลงนามในสนธิสัญญาเจนีวา เพราะเห็นว่าสนธิสัญญาดังกล่าวเป็นความพ่ายแพ้ของฝ่ายโลกเสรี และหากไม่ขัดขวางก็จะทำให้ประเทศต่าง ๆ ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อื่น ๆ กลายเป็นประเทศคอมมิวนิสต์ตาม “ทฤษฎีโดมิโน” อเมริกาได้

¹⁷ สุรัชย์ ศิริไกร, การพัฒนาเศรษฐกิจ และการเมืองลาว(กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2542), หน้า 51-57.

ดำเนินนโยบายปิดล้อมประเทศคอมมิวนิสต์ และเข้าแทรกแซงประเทศต่าง ๆ ในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ องค์การที่สำคัญที่อเมริกาจัดตั้งขึ้นมาคือ องค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้-สปอ. (South East Asian Treaty Organization-SEATO) ในปี 1954 ซึ่งมีการประกาศให้ประเทศอินโดจีนทั้งสามอยู่ในอารักขาขององค์การดังกล่าวด้วย นอกจากนี้ อเมริกาและไทยซึ่งเป็นพันธมิตรที่ดีของอเมริกา)ยังให้การช่วยเหลือฝ่ายขวาของลาวในการต่อสู้กับฝ่ายปะเทดลาว ซึ่งทั้งหมดถือเป็นการละเมิดสนธิสัญญาเจนีวา อีกเหตุผลหนึ่งที่อเมริกากระโดดเข้ามาในสมรภูมิอินโดจีนก็เพราะทุ่งไหหิน คือ จุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญ หากสามารถสร้างเป็นสนามบินได้ ก็จะสามารถเป็นฐานส่งกำลังครอบครัวบุคคลภาคใต้ของจีนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เกือบทั้งหมด รวมถึง การที่อยู่บริเวณที่สูงยังจะสามารถติดตั้งจรวดนำวิถีที่ดีได้อีกด้วย¹⁸

อเมริกาเข้าแทรกแซงลาวทั้งการส่ง CIA เข้าไปทำสงครามลับ(secret war)ในลาวที่เรียกว่า เป็นสงครามลับก็เพราะเป็นสงครามที่ไม่มีการประกาศ และฝ่ายบริหารของสหรัฐได้ปกปิดข้อมูลต่าง ๆ ไม่ให้ฝ่ายนิติบัญญัติล่วงรู้เป็นเวลาหลายปีจนถึงปี 1969 โดยมีทั้งการฝึกทหาร ,การสร้างกองกำลังของชาวม้งเพื่อต่อต้านขบวนการปะเทดลาว รวมถึง การสนับสนุนฝ่ายขวาในลาว ซึ่งมีผู้นำที่สำคัญ คือ นายพล พูมี หน่อสะหวัน, ผุย ชนะนิคอน, กระจ่าย ดอนสโลลิต รวมถึง ใช้ไทยในการเป็นส่วนสนับสนุนฝ่ายขวาในลาว เพราะในขณะนั้นอเมริกามีอิทธิพลในไทยมาก โดยสามารถใช้สนามบินในไทยเพื่อใช้เป็นฐานทัพทางอากาศในการโจมตีที่มั่นทางการทหารของกองกำลังเวียตมินห์และปะเทดลาว¹⁹

การเข้ามาของชนชั้นปกครองใหม่อย่างอเมริกาซึ่งอยู่ในช่วงร้อนระอุของสงครามเย็น ทำให้แต่ละฝ่ายกลับเข้าสู่สมรภูมिर้อนแรงกว่าเดิม ในช่วงทศวรรษที่ 1960 อเมริกาได้ขยายกำลังทหารขึ้นเป็น 66,000 คน จัดตั้งกองกำลังพิเศษชาวม้งของนายพลวังเปาและทหารรับจ้างจากประเทศไทยเพิ่มขึ้น รวมทั้ง เพิ่มที่ปรึกษาทางทหารจากอเมริกาเพื่อยึดพื้นที่คืนจากทางปะเทดลาว ในกลางปี 1964 สหรัฐเริ่มทิ้งระเบิดเพื่อทำลายที่มั่นของปะเทดลาวโดยเฉพาะในตอนเหนือของลาว ในปีเดียวกันนั่นเอง รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจรของไทยได้อนุญาตให้อเมริกาสร้างฐานทัพในไทยรวม 7 แห่ง เพื่อทำสงครามในอินโดจีน ซึ่งเป็นการทุ่นระยะทางในการบินมาทิ้งระเบิดได้อย่างมากหากเทียบกับการบินมาจากไอกินาว่าในญี่ปุ่นหรือเกาะกวม ส่วนการทิ้งระเบิด

¹⁸ รุ่งมณี(นามแฝง), **สงครามปฏิวัติในลาว**(กรุงเทพฯ :สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2519), หน้า 7.

¹⁹ สุรชัย ศิริไกร, **การพัฒนาเศรษฐกิจ และการเมืองลาว**, หน้า 15-17.

นั้น เทียบวินที่มีการนำลูกระเบิดมาทิ้งตลอดระยะเวลาการทำสงครามในลาวและเวียดนามมีกว่า 580,000 เทียบ เฉลี่ย 400 ลูกต่อวันในเขตคอมมิวนิสต์ และ 16,000 ลูกต่อวันในเส้นทางโฮจิมินห์ ทำให้ลาวเป็นประเทศที่ถูกทิ้งระเบิดมากที่สุดในโลก คือ 2 ตันต่อคน จำนวนระเบิดที่ทิ้งในลาวมีมากกว่าที่ทิ้งในสงครามโลกครั้งที่สองทั้งหมด มูลค่าของระเบิดเป็นมูลค่ากว่า 10 พันล้านเหรียญสหรัฐ²⁰

ส่วนฝ่ายปะเทดลาวได้รับการช่วยเหลือจากเวียดนามเหนือ (เวียตมินห์) สหภาพโซเวียต จีน และกลุ่มประเทศสังคมนิยมในยุโรปตะวันออก รวมทั้ง เกาหลีเหนือและคิวบา²¹ โดยได้รับการกิจสำคัญ คือ การปกป้องเส้นทางโฮจิมินห์เส้นทางลำเลียงพลและเสบียงที่สำคัญของเวียตมินห์ ซึ่งนี่เป็นชีตตายสงครามเวียดนาม และยังทำหน้าที่ปลดปล่อยประเทศตัวเองอีกด้วย ทำให้การต่อสู้จากฝ่ายซ้ายก็มีความมุ่งมั่นเช่นกัน

2.4. ผลสำเร็จของฝ่ายซ้าย

ถึงแม้ อเมริกาจะเป็นมหาอำนาจของโลก ซึ่งได้สนับสนุนฝ่ายขวาในการสู้รบกับฝ่ายปะเทดลาวอย่างเต็มที่ แต่ผลชนะในการต่อสู้กลับมักตกเป็นของฝ่ายซ้ายเสียส่วนใหญ่ การต่อสู้จะเกิดขึ้นเสมอแม้จะมีรัฐบาลผสมขึ้นก็ตาม ในช่วงเวลาของรัฐบาลผสมชุดแรก ฝ่ายขวาก็พยายามใช้กำลังบังคับกองกำลังของฝ่ายซ้าย คือ ค่ายเชียงเงินเขตหลวงพระบางและค่ายทุ่งไหหินให้เข้ามาอยู่ในความควบคุมของฝ่ายตน ซึ่งเมื่อทำไม่สำเร็จ ฝ่ายขวาจึงใช้กำลังรุนแรง โดยในวันที่ 27 กรกฎาคม 1959 ได้ทำการจับตัวเจ้าสุพานวงและผู้นำแนวลาวยักชาติในเวียงจันทน์รวม 16 คนไปขังไว้ที่คุกโพนเค็ง²² ในวันที่ 17 พฤษภาคม 1959 กองกำลังที่ค่ายเชียงเงินยอมเข้าร่วมกับกองทัพของรัฐบาล แต่ที่ค่ายทุ่งไหหินไม่ยอมเข้าร่วม และสามารถหลบหนีออกไปจากค่ายได้ แต่ต่อมา สุพานวงและพวกก็สามารถหนีเข้าเวียดนามเหนือได้ หลังจากนั้น ฝ่ายปะเทดลาวจึงละทิ้งการต่อสู้ทางการเมืองมาใช้ในการต่อสู้ทางทหาร เช่นเดียวกับเวียดนามเหนือที่เห็นว่าไม่จำเป็นที่จะต้องเคารพต่อสนธิสัญญาเจนีวาเมื่ออีกฝ่ายละเมิดสนธิสัญญาก่อน รัฐบาลผสมจึง

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 60-61.

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 15-17.

²² ประวัติศาสตร์ฉบับกระทรวงศึกษาธิการลาว, แปลโดย สมชาย นิลอาภี, หน้า 80.

สลายไปโดยปริยาย โดยรัฐบาลที่อยู่ที่กรุงเวียงจันทน์ก็จะบริหารโดยฝ่ายขวา ซึ่งแม้จะมีการเลือกตั้งตั้งแต่คนที่ลงสมัครก็จะเป็นคนของฝ่ายขวาแทบทั้งหมด

หลังจากนั้นก็มีการต่อสู้ระหว่างสองฝ่ายมาโดยตลอด ภายในฝ่ายขวาเริ่มมีการแบ่งขั้วออกเป็นฝ่ายที่มีท่าทีแข็งกร้าวนำโดยนายพลพุมิ หน่อสะหวัน กับฝ่ายที่ต้องการประนีประนอมกับฝ่ายปะเทดลาว เช่น ผุย ชนะนิคอน ซึ่งเคยสั่งปลดนายพลพุมิออกจากคณะรัฐมนตรีในปี 1959²³ หรือร้อยเอกกองแลที่ถึงกับทำการปฏิวัติรัฐบาลฝ่ายขวาในปี 1960²⁴ แต่ในที่สุดฝ่ายขวาที่แข็งกร้าวกียึดอำนาจกลับมาได้ ซึ่งอเมริกาก็เริ่มมีท่าทีลังเลในการสนับสนุน แต่ในที่สุดก็เลือกที่จะเข้าข้างฝ่ายแข็งกร้าวเพื่อปราบปรามฝ่ายซ้ายต่อไป อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นมักจะออกเป็นในทิศทางที่ว่า ฝ่ายขวาไม่สามารถรุกหรือต่อต้านกองกำลังของฝ่ายปะเทดลาวในสมรภูมิมหาใหญ่ ๆ ได้ ทำให้ต้องมีการเจรจาสงบศึกหรือการจัดตั้งรัฐบาลผสม ซึ่งถือเป็นการพักรักษาแผล ต่อเมื่อคิดว่าถึงเวลาที่จะสามารถโจมตีฝ่ายปะเทดลาวได้ใหม่ก็จะเข้าโจมตี ซึ่งการเจรจาหรือรัฐบาลชุดนั้นก็จะเป็นโมฆะไปโดยปริยาย

ข้อสังเกตหนึ่งเกี่ยวกับรัฐบาลผสม คือ จะมีขึ้นเมื่อฝ่ายรัฐบาลราชอาณาจักรเกิดเพลี่ยงพล้ำในสงครามและไม่อาจจะรักษาสถานการณ์ไว้ได้เสมอ เช่น ในรัฐบาลผสมชุดที่หนึ่งก็เกิดจากสนธิสัญญาเจนีวาหลังจากความพ่ายแพ้ของฝรั่งเศสที่เดียนเบียนฟู รัฐบาลผสมชุดที่สองมาจากความล้มเหลวในการบุกฝ่ายซ้าย หน้าที่ยังถูกรุกกลับด้วย เช่นเดียวกับรัฐบาลผสมชุดสุดท้าย

ตัวอย่างของสถานการณ์ดังกล่าวข้างต้นที่สำคัญคือ การจัดตั้งรัฐบาลผสมชุดที่สอง ซึ่งเริ่มต้นจากการที่ ประธานาธิบดี จอห์น เอฟ. เคนเนดี สนับสนุนให้นายพลพุมิเข้าเจรจากับปะเทดลาวที่กรุงเจนีวาในวันที่ 16 พฤษภาคม 1961 โดยมีผู้แทนจาก 14 ประเทศเข้าร่วม เพื่อยุติการสู้รบ และทำให้ลาวเป็นกลาง แต่การเจรจาเพื่อจัดตั้งรัฐบาลผสม 3 ฝ่ายระหว่างเจ้าสุวัณพูมา เจ้าสุพานวง และเจ้าบุญอุ้ม ณ จำปาสัก(ตัวแทนฝ่ายขวา)ที่เมืองซุริค ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ ไม่ประสบผลสำเร็จ ทำให้ฝ่ายขวาระดมกำลังในการต่อสู้เพื่อยึดดินแดนอย่างหนัก โดยมีความช่วยเหลือจากความช่วยเหลือของอเมริกา ทหารรับจ้างจากไทย ทหารเจียงไคเช็คกองทัพที่ 93 จำนวนหลายพันคน รวมทั้ง ทหารเวียตนามใต้ และทหารฟิลิปปินส์ แต่การเข้ายึดเมืองหลวง

²³ สุรัชย์ ศิริไกร, **การพัฒนาเศรษฐกิจ และการเมืองลาว**, หน้า 44.

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 47-48.

น้ำทาในปี 1961 ลัมเหลว และถูกปะเทดลาวยึดขึ้นได้ในปี 1962 ในวันที่ 23 กรกฎาคม 1962 ผู้แทนลาว 3 ฝ่ายจึงตกลงลงนามในสนธิสัญญาที่กรุงเจนีวา ตกลงให้ประเทศลาวเป็นกลาง และให้จัดตั้งรัฐบาลผสมแห่งชาติในวันที่ 12 มิถุนายน 1962²⁵ อย่างไรก็ตาม รัฐบาลผสมชุดที่ 2 ก็ไม่ได้เกิดขึ้น เพราะปะเทดลาวไม่เข้าร่วมเนื่องจากไม่มั่นใจเรื่องความปลอดภัย และการขัดขวางของนายพลพูมี

หลังจากนั้นฝ่ายขวาก็เปิดการรบขึ้นอีก แต่การต่อสู้ภาคพื้นดินฝ่ายขวาก็ไม่อาจได้รับชัยชนะได้อย่างเด็ดขาด ส่วนหนึ่งมาจากการฝ่ายซ้ายของทั้งสามประเทศในอินโดจีนต่อสู้ร่วมกัน และได้รับความช่วยเหลือจากโซเวียต จีน คิวบา และประเทศยุโรปตะวันออก ในปี 1972 ทหารปะเทดลาวและเวียดนามเหนือยึดที่มั่นของฝ่ายรัฐบาลลาวที่ทุ่งไหหินได้ นายพลวังเปาและทหารรับจ้างจากไทยไม่สามารถยึดคืนได้ ทำให้ฝ่ายปะเทดลาวสามารถยึดพื้นที่ประเทศได้ประมาณร้อยละ 80 ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ที่มีอาณาเขตติดต่อกับเวียดนามทั้งหมด หลังจากที่ยพยายามรักษาที่มั่นสำคัญ ๆ ฝ่ายขวาได้ทำการเจรจาขอหยุดยิงกับปะเทดลาวในวันที่ 14 ตุลาคม 1972 สถานการณ์ของฝ่ายขวาลาวยิ่งแย่ลงเมื่ออเมริกาตัดสินใจถอนตัวจากออกจากเวียดนามโดยเจรจาและลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพกับเวียดนามเหนือที่กรุงปารีส ในวันที่ 27 มกราคม ค.ศ. 1973²⁶ ซึ่งทำให้รัฐบาลขวาทำเช่นเดียวกับเวลาที่ผ่านมาเมื่อต้องเผชิญสถานการณ์ที่เลวร้าย คือ การเจรจากับฝ่ายปะเทดลาว ซึ่งนำไปสู่การจัดตั้งรัฐบาลผสม “ชุดสุดท้าย” ที่ฝ่ายขวามีโอกาสจะได้เข้าร่วม

2.5. รัฐบาลผสมชุดที่สามและการปฏิวัติ 1975 : ปัจจัยช่วยในการเสริมสร้างความชอบธรรมทางการเมือง

ในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 1973 มีการลงนามร่วมกันของรัฐบาลลาว กับฝ่ายปะเทดลาวในสนธิสัญญา “ฟื้นฟูสันติภาพและความปรองดองแห่งชาติในลาว”²⁷ ซึ่งนำไปสู่การจัดตั้ง

²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 57-58.

²⁶ Martin Stuart-Fox, *Buddhist Kingdom, Marxist State : The Making of Modern Laos*, p. 77.

²⁷ ก่อนหน้านี้อาจมีความพยายามเจรจาเพื่อใช้แนวทางสันติในการยุติสงครามระหว่างรัฐบาลฝ่ายขวากับฝ่ายปะเทดลาวเป็นระยะ ๆ มาตั้งแต่ปี 1970, 1972.

รัฐบาลผสมชุดที่สามารถระหว่างลาวทั้งสองฝ่าย สารสำคัญของสนธิสัญญาฉบับดังกล่าวมีประโยชน์ต่อฝ่ายปะเทดลาว คือ นอกจากที่จะสามารถเข้าร่วมรัฐบาลได้แล้ว ยังเป็นโอกาสในการโฆษณาแนวคิดทางการเมืองของตนออกไปในเขตของฝ่ายขวาได้อย่างอิสระ ซึ่งมีผลดีอย่างมากต่อการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของฝ่ายปะเทดลาว นอกจากนี้ ปะเทดลาวยังสามารถส่งกำลังเข้าตรวจรักษาความปลอดภัยร่วมกับฝ่ายรัฐบาล(ขวา)ได้ในเมืองหลวงพระบางและเวียงจันทน์แห่งละ 1,500 คน เพื่อรักษาความปลอดภัยแก่ผู้นำของฝ่ายปะเทดลาวที่ปฏิบัติงานร่วมในรัฐบาลผสม ซึ่งในรัฐบาลมีสุวันพูมาเป็นนายกรัฐมนตรี ฝ่ายปะเทดลาวส่งพุมิ วงวิจิต เป็นรองนายกรัฐมนตรี ส่วนสุพานวงไปเป็นประธานสภาที่ปรึกษาการเมืองแห่งชาติ (the National Political Consultative Council(NPCC))²⁸

องค์กรที่สุพานวงไปเป็นประธานนั้นมีความสำคัญมากในการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง เพราะเป็นองค์กรที่มีหน้าที่ออกมาตรการหรือโครงการทางการเมืองที่จะกำหนดทิศทางของรัฐบาลผสมชุดสุดท้าย จากการที่สุพานวงเป็นคนของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว ทำให้เป็นที่รับรู้กันว่าองค์กรนี้เป็นของพรรคฯ ซึ่งโครงการที่มีความสำคัญและสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่พรรคฯ เป็นอย่างมาก คือ โครงการทางการเมือง 18 ข้อ โดยพรรคฯ ยึดหลักการไม่แสดงออกในแนวคิดสังคมนิยมมากจนเกินไป รวมถึง ยังจะรักษาสถาบันบางอย่างของลาวต่อไป เช่น การดำรงไว้ซึ่งสถาบันกษัตริย์ การให้หลักประกันสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล การใช้ระบบเศรษฐกิจแบบผสมผสานระหว่างรัฐบาลและเอกชน และการยึดถือแนวนโยบายต่างประเทศที่เป็นกลาง²⁹

หลังจากชัยชนะของฝ่ายซ้ายในเวียดนาม และกัมพูชา ทำให้ขวัญกำลังใจของทหารฝ่ายขวาลดน้อยลง ในทางตรงกันข้ามสร้างความได้เปรียบให้กับปะเทดลาวเพิ่มมากขึ้นปะเทดลาวได้ใช้โอกาสดังกล่าวสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่ตนเอง และโจมตีการบริหารประเทศของฝ่ายขวาที่ผ่านมา ทำให้ประชาชนออกมาเดินขบวนประท้วงต่อต้านฝ่ายขวา ซึ่งมีพฤติกรรมที่สร้างความไม่พอใจแก่ชาวบ้านมานาน เช่น การคอร์รัปชัน ใช้อำนาจข่มเหงรังแกประชาชน นอกจากนี้ มีเหตุการณ์รุนแรงโดยมีการสังหารบุญคุ้ม ณ จำปาศักดิ์ นักการเมืองฝ่าย

²⁸ Ibid., p. 68.

²⁹ วีระ นุชเปียม, **อินโดจีนภายใต้ระบบคอมมิวนิสต์ : ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองตั้งแต่ ค.ศ. 1975-1991**(กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), หน้า 93.

ชาวคนสำคัญ ทำให้เหตุการณ์ทางการเมืองวุ่นวายจนทำให้เจ้ามหาชีวิตยุบสภาวันที่ 13 เมษายน 1975

การขยายอำนาจของฝ่ายปะเทดลาวที่มีมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้นักการเมืองฝ่ายขวาเริ่มหนีออกประเทศมากขึ้น รวมทั้ง รัฐมนตรีของฝ่ายขวากว่า 5 คน ที่หนีไปยังประเทศไทย ทำให้ส่ววันพุมมาต้องแต่งตั้งรัฐมนตรีใหม่ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนที่มีความคิดมาทางฝ่ายซ้าย ฝ่ายปะเทดลาวใช้โอกาสดังกล่าวเข้ายึดอำนาจทั้งทางการเมืองและการทหาร

ในวันที่ 2 ธันวาคม ปี 1975 ได้มีการประกาศจัดตั้งรัฐบาลสังคมนิยมภายใต้การนำของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว และสถาปนาประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ส.ป.ป.ลาว) ขึ้นหลังจากการประชุมผู้แทนทั่วประเทศจำนวนรวม 264 คน ซึ่งมีการแต่งตั้งตำแหน่งต่าง ๆ ที่สำคัญดังนี้ คือ สู้พานวง เป็นประธานประเทศและประธานสภาสูงสุด ไกสอน พมวิหาน เป็นนายกรัฐมนตรี คำสูก แก้วลาเป็นรองประธานสภา และเลขาธิการใหญ่สภาประชาชนสูงสุด สีสมพอน ลือวันชัย เป็นรองประธานสภา ไพตาง ลอเปียวาว เป็นรองประธานสภา หนุฮัก พุมสะหวัน เป็นรองนายกรัฐมนตรีคนที่หนึ่ง และรัฐมนตรีกระทรวงการเงิน พูมี วงวิจิต เป็นรองนายกรัฐมนตรีคนที่สองและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษา การกีฬา และศาสนา พุน สีปะเสิด เป็นรองนายกรัฐมนตรีคนที่สี่และรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศ และ คำไต สีพันดอน เป็นรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีกระทรวงป้องกันประเทศ รวมถึง ผู้บังคับบัญชาสูงสุด กองทัพลดปล่อยประชาชนลาว ส่วน เจ้าสีสว่างวัฒนา กษัตริย์ลาวได้ประกาศสละราชสมบัติไปก่อนแล้ว ในวันที่ 29 พฤศจิกายน 1975 และทรงได้รับแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษาสูงสุดของประเทศ ส่วนส่ววันพุมมาได้รับแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษาของรัฐบาล³⁰

ชัยชนะของฝ่ายปะเทดลาวมาจากหลาย ๆ สาเหตุคือ หนึ่ง สงครามเวียดนามใกล้จะยุติ ซึ่งมีแนวโน้มที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์จะได้รับชัยชนะ ดังนั้น ฝ่ายขวาจึงต้องหวั่นหน้า(การเมือง) พะวงหลัง(การลอบทำร้าย ฆ่า กำจัด การจะถูกลบชื่อ) ทำให้การสร้างความปลอดภัยทางการเมืองเป็นไปอย่างกระท่อนกระแท่น ไม่มีประสิทธิภาพ สอง เกิดการเปลี่ยนแปลงเหตุการณ์ภายในของประเทศที่เข้ามาบูรณาการลาวอย่างอเมริกากับไทย ซึ่งมีส่วนสนับสนุนชัยชนะของปะเทดลาว กล่าวคือ ในอเมริกามีการประท้วงสงครามเวียดนามอย่างรุนแรง ในไทย มีการเดินขบวนขับไล่ท้าวราชย์ในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ทำให้รัฐบาลเผด็จการทหารถูกโค่นล้ม การ

³⁰ สุรชัย ศิริไกร, การพัฒนาเศรษฐกิจ และการเมืองลาว, หน้า 67-68.

ช่วยเหลือฝ่ายขวาลาวถูกเปิดโปง ทำให้นายทหารไทยไม่สามารถช่วยเหลืออย่างออกหน้าออกตาได้อีก สาม การขาดผู้ที่จะเข้ามาสนับสนุนปัจจัยในการต่อสู้ทั้งการเมืองและการทหาร เพราะอเมริกาและไทยถอนตัวออกจากสงคราม ทำให้ฝ่ายขวาที่ไม่เคยสร้างกองกำลังด้วยตัวเองในระดับรากหญ้าอย่างประเทศลาวไม่มีกำลังเพียงพอในการยับยั้งกิจกรรมทางการเมืองและการเมืองของประเทศลาวได้

นอกจากนี้ยังปฏิเสธไม่ได้เลยว่า การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของลาวยังมีส่วนสำคัญในชัยชนะครั้งนี้ โดยเฉพาะการได้กำลังพลและการสนับสนุนอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในเขตพื้นที่สูงและชนบท ซึ่งต่อไปจะเป็นส่วนของการวิเคราะห์ถึงลักษณะความชอบธรรมที่ทำให้ฝ่ายซ้ายได้เปรียบดังกล่าว

3. การวิเคราะห์การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของขบวนการประเทศลาว

3.1. การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้แนวชาตินิยมมีความชอบธรรมมากกว่าแนวคิดของระบบเก่าก่อนฝรั่งเศส

ทั้งฝ่ายซ้ายและขวาพยายามสร้างความชอบธรรมทางการเมืองที่มาจากพื้นฐานแนวคิดชาตินิยม ซึ่งแนวคิดชาตินิยมดังกล่าว เป็นแนวคิดสมัยใหม่ภายใต้กรอบรัฐชาติ ชาติที่ทันสมัย ซึ่งมีขอบเขตของอำนาจอธิปไตยชัดเจน ต่างจากแนวคิดภายใต้กรอบหมู่บ้านอิสระหรือระบอบศักดินาที่ปรากฏอยู่ในภูมิภาคอินโดจีนในอดีต ที่ไม่มีขอบเขตรัฐที่ชัดเจน

สิ่งที่ทำให้แนวคิดชาตินิยมภายใต้รัฐชาติกลายเป็นเรื่องที่สำคัญ จนถูกนำมาใช้ ก็เพราะ การพัฒนาระบบรัฐชาติดังกล่าวมาพร้อม ๆ กับระบบเศรษฐกิจการเมืองในระดับสากล ที่รัฐชาติเติบโตมาพร้อมกับการปฏิวัติอุตสาหกรรมภายใต้ระบบพหุชนานิยมในยุโรปโดยเฉพาะยุโรปตะวันตกที่ชนชั้นปกครองต้องการการหลักประกันในการผลิตและสะสมทุน ไม่ให้เกิดความวุ่นวายจากการรบกวนกันบ่อยครั้ง ทำให้เกิดการตกลงเพื่อสถาปนารัฐชาติจำกัดขอบเขตอำนาจของชนชั้นปกครองในแต่ละพื้นที่ของยุโรป การเกิดขึ้นของรัฐชาติมีผลทำให้ประเทศในยุโรปมีเสถียรภาพทางการเมืองเพื่อสะสมทุนในการพัฒนาประเทศได้อย่างดี ขณะเดียวกันรัฐชาติเหล่านี้ก็ได้เข้ายึดครองอาณานิคมเพื่อสะสมความมั่งคั่งให้แก่ตนเอง ซึ่งสิ่งที่เจ้าอาณานิคมเข้ามาทำก็เป็นไปตามกรอบแนวคิดรัฐชาติ คือ การขีดเส้นแบ่งขอบเขตอำนาจอธิปไตยของอาณานิคมที่ตนปกครอง โดยเฉพาะเมื่อมีความขัดแย้งระหว่างเจ้าอาณานิคมอื่น ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน เช่น ใน

กรณีฝรั่งเศสและอังกฤษที่มีการตกลงเพื่อแบ่งพื้นที่ในการยึดครอง โดยฝรั่งเศสยึดพื้นที่อินโดจีน ส่วนอังกฤษ ยึดพื้นที่อินเดีย พม่า มาเลเซีย

การรุกเข้ามาของอาณานิคมนี้เองที่ทำให้แนวคิดเรื่องชาตินิยมภายใต้กรอบรัฐชาติแบบทันสมัยนี้แพร่กระจายเข้ามาในหมู่ชนชั้นผู้ถูกปกครองในประเทศอาณานิคม ซึ่งมีเป้าหมายหลักเพื่อกู้เอกราช ขับไล่เจ้าอาณานิคมออกไปจากประเทศของตน ซึ่งในการจะขับไล่เจ้าอาณานิคมออกไปจำเป็นต้องจะใช้แนวคิดรัฐชาติของเจ้าอาณานิคมใช้นั่นเองในการตอบโต้ เพราะจะได้รู้ว่าขอบเขตใดที่เจ้าอาณานิคมต้องออกไป และชนชาติใดเป็นเจ้าของดินแดนนั้นมาก่อน แม้ในความเป็นจริงดินแดนดังกล่าวอาจจะไม่สามารถระบุได้เลยว่าเป็นการครอบครองของชนกลุ่มใด

แนวคิดการใช้แนวทางชาตินิยมแบบใหม่จึงมีความสำคัญในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่ผู้ปกครองของลาวในยุคกึ่งชาติมากที่สุด กล่าวคือ การเป็นผู้ที่สามารถกอบกู้ความเป็นชาติลาวจากการครอบงำของเจ้าอาณานิคมได้ และพร้อมที่จะพัฒนาประเทศชาติในกรอบรัฐชาติให้ทัดเทียมรัฐชาติอื่น ๆ ในระดับสากล ซึ่งดีกว่าการใช้แนวคิดที่เรียกกร้องให้กลับไปสู่ระบอบเดิมก่อนระบบอาณานิคม ที่กลุ่มต่อต้านเจ้าอาณานิคมเคยใช้ซึ่งไม่มีทางออกไปสู่โลกที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น กลุ่มต่อต้านของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งไม่สามารถต่อกับฝรั่งเศสได้ จนหลายกลุ่มต้องเข้ามารวมตัวกับขบวนการปะเทดลาว ที่เสนอกรอบชาตินิยมแบบใหม่ข้างต้นซึ่งทันสมัยกว่ากลุ่มเหล่านี้

3.2. การใช้แนวคิดต่าง ๆ ในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของฝ่ายต่าง ๆ

ความสำคัญของแนวคิดชาตินิยมทำให้กลุ่มการเมืองในลาวหลังระบบอาณานิคมฝรั่งเศสต่อยอดอเมริกาในลาวหันมาใช้แนวชาตินิยมแบบรัฐชาติสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่ฝ่ายตนเอง ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มหลักได้เป็นฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวาดังที่บรรยายในส่วนเหตุการณ์การเมืองข้างต้น ภายใต้กรอบใหญ่ของแนวคิดชาตินิยม จะมีรายละเอียดเป็นแนวคิดย่อยที่เข้ามาเสริมทำให้แนวคิดชาตินิยมของแต่ละฝ่ายมีความแตกต่างกัน และส่งผลต่อประสิทธิภาพของการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง ซึ่งในที่นี้จะเสนอความแตกต่างของทั้งสองฝ่าย โดยเฉพาะส่วนของปะเทดลาวที่มีประสิทธิภาพมากกว่า

3.2.1. ชาติ

3.2.1.1. ชาติลาวประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติ

ปะเทดลาวเน้นชาติที่อยู่ภายใต้สังคมนิยมที่ไม่มีการแบ่งแยกกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึง แบ่งชาติลาวออกจากจักรวรรดินิยม ซึ่งจะมีความเท่าเทียมมากกว่า โดย นายไกสอน พมวิหานได้แสดงนโยบายเกี่ยวกับชนชาติในปี 1972 ว่า

“...สามัคคีบรรดาเผ่าเข้าเป็นกลุ่มก้อนอันเดียวกัน ทางด้านแนวคิดและการกระทำ, ปฏิบัติสิทธิเสมอภาคกันในทุกด้านอย่างแท้จริง และสร้างความรักแพงช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างเผ่าต่าง ๆ ในภารกิจกู้ชาติ และสร้างชาติ สร้างสติประเทศชาติเป็นอันหนึ่งอันเดียว, สร้างความเชื่อมั่นในกำลังของตนเอง, ความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างบรรดาเผ่า, ตัดสินใจสามัคคีปวงชนทั้งชาติเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว, ร่วมเป็นร่วมตาย, ร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วยกัน, เชิดชูสตรีระวางต่อต้านทุกเล่ห์กลแบ่งแยกของศัตรู, ต้านทุกแนวคิดผิดเขว แนวคิดชาติใหญ่ แนวคิดชาติคับแคบ และแนวคิดตีตัวต้อ, ลบล้างความอาฆาตบาดหมางและความขัดแย้งเกี่ยวกับสิทธิและผลประโยชน์ในหมู่ประชาชน บรรดาเผ่า, ในหมู่พนักงาน และสมาชิกพรรคฯ ด้วยกัน, เอาใจใส่ศึกษาอบรม พรรคชนชั้นอันถูกต้อง เพื่อค่อย ๆ ลบล้างความห่างไกลซึ่งกันและกันระหว่างบรรดาเผ่า...”³¹

ไกสอนพยายามสร้างชาติลาวในความหมายที่ว่า พื้นที่ภายในเขตแดนลาวที่ต้องถูกปกป้องจากจักรวรรดินิยมกับพรรคพวก(ฝ่ายขวา) นอกจากนี้ ยังเอาแนวคิดพื้นฐานของสังคมนิยมเรื่องความเท่าเทียมกันมาใช้รวมเอากลุ่มชาติพันธุ์หรือชนกลุ่มน้อยเข้ามาในความเป็นชาติลาว ทำให้แนวชาตินิยมของปะเทดลาวได้เปรียบชาตินิยมของฝ่ายขวา เพราะฝ่ายขวาพยายามสร้างแนวชาตินิยมที่กีดกันกลุ่มชาติพันธุ์หรือชนกลุ่มน้อยออกไปจากความเป็นชาติลาว ตามแนวคิดอนุรักษนิยมที่ได้รับอิทธิพลมาจากยุคศักดินาที่เห็นกลุ่มชาติพันธุ์เป็นเพียงคนชั้นสองเท่านั้น ตัวอย่างเช่น แนวทางของกระต่าย ดอนสโสลิด อดีตนายรัฐมนตรีฝ่ายขวาของลาว ซึ่งพยายามอย่างมากในการอธิบายถึงความเป็นเอกภาพของลาวในยุคโบราณ ถึงแม้ ในความเป็นจริงแล้วถูกแบ่งแยกหลาย ๆ ครั้งจนกระทั่งฝรั่งเศสเข้ามายึดครอง โดยกระต่ายเสนอว่า

“ ..มันชัดเจนว่าถึงแม้เมืองหลวงพระบาง, เมืองเวียงจันทน์ และเมืองจำปาสักจะถูกแบ่งแยกออกจากกัน อย่างไรก็ตาม เมืองลาวก็ยังคงเป็นเมืองลาว สำหรับอาณาจักรล้านช้างนั้น ไม่เหมือนอาณาจักรอื่นทั้งในอดีตและปัจจุบัน แต่คล้ายกับประเทศลาวที่ปรากฏในปัจจุบัน กล่าวคือ ผู้คนที่อยู่ในขอบเขตอันจำกัดของลาวนั้นมีความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

³¹ ไกสอน พมวิหาน(ภาษาลาว), **นิพนธ์เลือกเฟ้น เล่ม 1** (เวียงจันทน์: สำนักพิมพ์ จำหน่ายขึ้นแห่งรัฐ, 1985), หน้า 136-137.

อย่างมาก ถ้าเราแยกชนกลุ่มน้อย เช่น ข่า แม้ว ฯลฯ ที่มีเพียงเล็กน้อย และกระจายอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะบนที่สูงออกไป คนทั้งหมดของเมืองลาวล้วนแต่พูดภาษาเดียวกัน เชื้อในผีเดียวกัน นับถือศาสนาเดียวกัน รวมถึง มีประเพณีและธรรมเนียมปฏิบัติเหมือนกัน ปรากฏการณ์ความเหมือนดังกล่าวไม่เกิดในอาณาจักรโบราณอื่น ๆ รวมถึง ไม่เกิดขึ้นในอินเดียนหรือจีนในปัจจุบัน...”³²

คำกล่าวดังกล่าวของฝ่ายขวาเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องชาติลาวมีจุดอ่อนหลายประการ ในความเป็นจริงแล้วเรื่องแนวคิดชาตินั้นเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยากมากในการอธิบายและชักจูงให้เชื่อแนวคิดชาตินิยมในกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในขอบเขตที่เรียกว่า “ประเทศลาว” ทั้งนี้เพราะในกลุ่มคนเหล่านี้ มีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายเป็นหลายร้อยกลุ่มชาติพันธุ์ ไม่ใช่ “มีเพียงเล็กน้อย” ปัญหานี้เป็นปัญหามานานของลาวในการสร้างชาติ Arthur Dommen กล่าวว่า “ลาวนั้น คือ การชุมนุมของชนเผ่าต่าง ๆ มากกว่าประชาชน”³³ ถึงแม้จะมีคำอธิบายเกี่ยวกับการแบ่งคนโดยแบ่งออกเป็นสามกลุ่ม คือ ลาวลุ่ม ลาวเทิง ลาวบนหรือลาวสูง แต่การอธิบายดังกล่าวก็ไม่เพียงพอ นอกจากนี้ ภายใต้อิทธิพลของความแตกต่างกันของชาติพันธุ์นั้น ชนชั้นปกครองซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นชาวลาวลุ่มในสมัยศักดินายังเคยทั้งบังคับและหลอกล่อใช้กลุ่มชาวลาวเทิงและลาวสูง(กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ) โดสลาวเทิงถูกลาวลุ่มเกณฑ์เข้ามาใช้แรงงาน โดยพยายามใช้แนวคิด ความเชื่อ และสร้างพิธีกรรมบางอย่างที่ทำให้ดูเหมือนลาวเทิงจะมีความสำคัญ เช่น พิธีงานวันปีใหม่ของลาวที่หลวงพระบาง จะมีชาวลาวเทิงเป็นผู้ที่บทบาทสำคัญในพิธีกรรมดังกล่าว การสร้างแนวคิดดังกล่าวเพื่อจะทำให้ชาวลาวเทิงคิดว่าตัวเองสำคัญ และยอมเข้ามาทำงานให้ชาวลาวลุ่มโดยไม่รู้สึกรู้สึต่อต้านความทรงจำที่ไม่ค่อยดีนักของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ที่มีต่อชนชั้นปกครองในรัฐบาลราชอาณาจักร ทำให้ระดับของการยอมรับในความชอบธรรมทางการเมืองของฝ่ายขวามีน้อยมาก ซึ่งเมื่อรวมกับประเด็นการแบ่งคนภายในดินแดนรัฐออกเป็นกลุ่ม และแยกคนบางกลุ่มออกไปจากการมีส่วนร่วมทางการเมืองถึงแม้คนกลุ่มนั้นจะยังอยู่ในขอบเขตรัฐลาวอยู่ตามคำกล่าวของฝ่ายขวาข้างต้น จึงไม่ได้สร้างความชอบธรรมทางการเมืองของฝ่ายขวาให้เกิดขึ้นในกลุ่มคนที่ถูกกีดกันนี้ได้เลย นี่คือจุดอ่อนสำคัญของแนวชาตินิยมของฝ่ายขวา

³² Cited in Grant Evans, *The Politics of Ritual and Remembrance : Lao since 1975* (Chiang Mai: Silkworm Books, 1998), p.10.

³³ Cited in Ibid.

ถึงแม้จะมีการสร้างแนวร่วมระหว่างรัฐบาลราชอาณาจักรกับกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่ม คือ กองกำลังติดอาวุธชาวม้งของนายพลวังเปา แต่ก็ยังเป็นเพียงกองกำลังที่อเมริกาจัดตั้งให้เป็นกองกำลังกลุ่มชาติพันธุ์ต่อต้านฝ่ายปะเทดลาวในเขตพื้นที่ป่าเขา โดยประสานงานกับกองกำลังของนายพู่มี หน่อสะหวันเท่านั้น ซึ่งไม่เคยได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองในรัฐบาลราชอาณาจักรแต่อย่างใด

วังเปาใช้วิธีการปลุกระดมประชาชน และการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่ตัวเองไปพร้อม ๆ กัน กล่าวคือ วังเปาใช้แนวคิดผู้นำตามจารีต ที่มีลักษณะฟ้าส่งมาเกิดมาใช้สร้างความชอบธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้นำ และเรียกร้องให้ประชาชนเข้ามาทำงานให้ ทำให้ในหมู่ชาวม้งเชื่อว่า วังเปา คือ เจ้าฟ้าผู้จะมาปลดปล่อย และก่อสร้างอาณาจักรม้งในอนาคต ซึ่งสามารถระดมคนเข้าร่วมกองกำลังได้จำนวนหนึ่ง อย่างไรก็ตาม หลังจากการใช้รูปแบบจารีตในการปกครองมากเกินไป และมีการถอนตัวของอเมริกาไปจากภูมิภาคทำให้กองกำลังของนายพลวังเปาแตกสลาย ซึ่งอดีตกองกำลังเหล่านี้ก็ได้อพยพลี้ภัยไปยังประเทศต่าง ๆ เช่น ไทย และโดยเฉพาะอเมริกา นายพลวังเปาก็ลี้ภัยไปที่อเมริกาเช่นกัน แต่ยังคงมีกลุ่มชาวม้งบางส่วนที่เคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลส.ป.ป.ลาวอยู่ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากชาวม้งที่ลี้ภัยออกไปก่อนแล้วนั่นเอง

ในทางตรงกันข้าม พรรคประชาชนลาวก็สามารถดึงเอากลุ่มชาติพันธุ์อีกส่วนหนึ่งซึ่งถือเป็นส่วนใหญ่เข้ามาร่วมขบวนการปฏิวัติได้ ทั้งที่ร่วมมือตั้งแต่เริ่มการก่อตั้งอันได้แก่ สีทัน กมมะตัน, ไฟดาง (ซึ่งเป็นม้งอีกเผ่าหนึ่ง) รวมถึง ไร่ถิ่นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งลาวเทิง และลาวสูงเป็นฐานที่มั่นได้ เหล่ากลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ส่วนหนึ่งเจ็บแค้นจากการต้องถูกขนขึ้นปกครองสมัยศักดินาและเจ้าอาณานิคมอย่างฝรั่งเศสในการขูดรีด เมื่อปะเทดลาวที่ต่อสู้กับคนที่เคยขูดรีดตนเอง และยังรับรองสถานะที่ดีขึ้นหากรบชนะ รวมถึง การเข้ามาของปะเทดลาวยังทำให้กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ ได้ผลประโยชน์ทันทีทันใด เช่น การยกเลิกภาษีที่ต้องเคยให้กับรัฐบาลราชอาณาจักร การนำเกลือมาให้ถึงหมู่บ้าน การให้ปืนที่ทันสมัยกว่าธนูอาบยาพิษ หรือปืนคาบศิลา ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้เข้าร่วมขบวนการ³⁴

3.2.1.2. ชาติที่ต่อต้านจักรวรรดินิยม

³⁴ รุ่งมณี(นามแฝง), **สงครามปฏิวัติในลาว**, หน้า 24-25.

อีกประเด็นที่ทำให้ชาตินิยมหรือแนวคิดเรื่องชาติของปะเทดลาวเหนือกว่าฝ่ายขวา คือ การเน้นแนวคิดชาติของแนวร่วมชนชั้นกรรมาชีพ-ชาวนา รวมถึง กลุ่มชาติพันธุ์ที่ต่อต้านจักรวรรดินิยม³⁵ โดยเสนอว่า แนวร่วมชนชั้นดังกล่าวมีผลประโยชน์ที่ตรงกันข้ามกับจักรวรรดินิยมที่จ้องจะเข้ามาขูดรีดและเอาลาวเป็นอาณานิคม ดังนั้น จึงต้องร่วมมือกันต่อสู้กับอิทธิพลจักรวรรดินิยมไม่ว่าจะเป็นฝรั่งเศส อเมริกาหรือบรรดาบริวารไม่ว่าไทยหรือฝ่ายขวาในลาว ซึ่งนอกจากตัวแนวคิดนี้จะสามารถกระตุ้นความรู้สึกต่อต้านการถูกกดขี่ของชนชั้นผู้ถูกปกครองในอดีต(ไพร่ คนยากจน)และกลุ่มชาติพันธุ์ได้แล้ว บทบาทที่สหรัฐและบริวารในลาวยังทำให้แนวคิดการต่อต้านจักรวรรดินิยมน่าเชื่อถือมากขึ้นด้วย โดยอเมริกาและไทยเข้ามาแทรกแซงกิจการภายในของลาวอย่างชัดเจนโดยเฉพาะทางการทหาร เช่น เครื่องบินทิ้งระเบิด รถถัง ยุทโธปกรณ์ รวมถึง กำลังพล ซึ่งมีการอ้างว่า เป็นเพียงที่ปรึกษาทางทหารแต่แท้ที่จริงเข้ามารบ ซึ่งจำนวนชาวอเมริกาที่เข้ามาในลาวราวปี 1967-69 มีประมาณ 12,000 คน³⁶ นอกจากนี้ ฝ่ายขวาภายใต้อเมริกายังแสดงความทารุณโหดร้ายเพื่อบีบบังคับให้ประชาชนลาวเข้ามาอยู่ในพื้นที่อิทธิพลของตน โดยจะมีการโจมตีทิ้งระเบิดและนาปาล์มอย่างหนัก รวมถึง การโรยผงเคมีที่เป็นพิษต่อพืชทำให้เพาะปลูกไม่ได้ พื้นที่ที่จะไม่โดน คือ ส่วนที่ฝ่ายขวามีอำนาจอยู่ โดยจะมีการชักจูงว่า จะมีการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจจากอเมริกาด้วย ทำให้คนลาวบางส่วนเลือกที่จะเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตดังกล่าว แต่หากไม่เข้ามาจะมีกองกำลังเข้าไปในหมู่บ้านที่ถูกทิ้งระเบิดใครวิ่งหนีจะถูกยิงทันที³⁷ ส่วนคนที่จำนวนจะถูกต้อนเข้า “ค่ายผู้ลี้ภัย” ซึ่งความจริงคือ การจับคนให้มาเป็นทหาร โดยชายอายุ 13 ขึ้นไปก็ให้สวมเครื่องแบบถือปืน ซึ่งเมื่อ “ค่าย” ใหญ่ขึ้นก็เลื่อนเป็น “ศูนย์” จากนั้นก็เลื่อนเป็น “หมู่บ้านสามัคคี” ต่อมาจะเป็นระดับ “เขตฟื้นฟู” ซึ่งมีประมาณ 22 เขตในปี ค.ศ. 1970 ซึ่งในกรณีนี้ที่เข้ามาช่วยอเมริการบก็ยังคงถูกมาตรการดังกล่าวบังคับให้มารบอีกด้วย³⁸ และถึงแม้ ฝ่ายขวาจะโจมตีฝ่ายซ้ายว่าไม่ได้รักชาติเพราะสับสนกับเวียดนามเหนือ แต่จากบทบาทของฝ่ายจักรวรรดินิยมในลาวที่เด่นชัดมากกว่าเวียดนามเหนือพันธมิตรของฝ่ายปะเทดลาวที่ไม่ค่อย

³⁵ ไกสอน พมวิหาน, สารนิพนธ์ เล่ม 1 แปลโดย สุพจน์ ด้านตระกูล, หน้า 105.

³⁶ รุ่งมณี(นามแฝง), สงครามปฏิวัติในลาว, หน้า 138.

³⁷ ลักษณะดังกล่าวเกิดในเวียดนามด้วย โดยเฉพาะกรณีในเมืองไมลาเย ในเวียดนามใต้ปี 1968 ที่ทหารอเมริกันเข้า ฆ่าเด็ก ผู้หญิง และคนแก่ มีคนตายกว่า 400 คน เพื่อบังคับให้มีการอพยพเข้าค่ายผู้ลี้ภัยของอเมริกา.

³⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 132-137.

เปิดเผยตัว รวมถึง ฝ่ายซ้ายยังสามารถโต้กลับได้ด้วย โดยกล่าวหาว่า มีทหารจากเวียดนามได้เข้าช่วยฝ่ายขวารับถึง 45,000 คน³⁹ ทำให้ข้อเสนอนี้ของฝ่ายขวาไม่สามารถเอาชนะฝ่ายซ้ายได้

นอกจากนี้ ในทางเศรษฐกิจ การที่รัฐบาลราชอาณาจักรได้ทำข้อตกลงผูกขาดการค้าไว้กับไทย เช่น ในปี 1955 ทำวาระตายได้ตกลงให้องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.) ของไทยเข้ามาผูกขาดการขนส่งสินค้าเข้าออกระหว่างไทย-ลาว มีการร่วมทุนทำสายการบินแอร์ไลน์ระหว่างลาว -ไทยระหว่างทหารและนักการเมืองลาวกับนักธุรกิจไทย ฯลฯ ทำให้ในช่วงเวลาดังกล่าว นายทุนจากไทยได้เข้าครอบงำเศรษฐกิจลาวอย่างเด็ดขาด⁴⁰ ยิ่งย่ำให้เห็นถึงอิทธิพลของอเมริกาและไทย ที่ปะเทศลาวสามารถใช้เป็นข้ออ้างในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองเพราะเป็นหัวหอกต่อต้านจักรวรรดินิยมและสมุนเหล่านี้

จากความชัดเจนของการเข้ามามีอิทธิพล และความรู้สึกถูกเอาเปรียบของอเมริกากับไทยต่อคนชนชั้นกรรมาชีพลาวทำให้การสร้าง ความชอบธรรมทางการเมืองโดยใช้แนวคิดเรื่องชาติหรือชาตินิยมของปะเทศลาวมีประสิทธิภาพมากกว่าฝ่ายขวา

3.2.2. การใช้พุทธศาสนา

พุทธศาสนาเป็นแนวคิดหนึ่งที่ทั้งสองฝ่ายใช้ในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่ตนเอง ทั้งนี้มาจากการที่พุทธศาสนาเป็นแนวคิดพื้นฐานของโครงสร้างส่วนบนของคนลาว(กลุ่ม)หลายต่อหลายประการ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการผลิต เช่น มีการบูชาแม่โพสพ แม่คงคา รวมถึง ประเด็นของการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง เช่น การอ้างเรื่องกรรม-การเวียนว่ายตายเกิดมาอ้างการมีบุญของเหล่ากษัตริย์ทั้งหลายในระบบศักดินา การที่สังคมของคนลาว(กลุ่ม)ผูกพันกับแนวคิดพุทธศาสนามานาน ซึ่งถูกใช้ในการความชอบธรรมทางการเมืองของชนชั้นปกครองในระบบเศรษฐกิจการเมืองมาก่อนด้วย ทำให้ผู้ที่หวังจะมาเป็นผู้ปกครอง เช่น พรรคประชาชนปฏิวัติลาว ได้ใช้แนวคิดพุทธศาสนามาเป็นพื้นฐานเพื่อลดขั้นตอนการปลูกฝังแนวคิดอื่น ๆ ที่จะใช้สร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่ตนเองใหม่

เมื่อฝรั่งเศสเข้ายึดครองลาว ฝรั่งเศสพยายามใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือหนึ่งในการปกครอง ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงของพุทธศาสนาในลาว เริ่มตั้งแต่การบูรณะธาตุหลวงที่ถูกทำลายในสมัยที่มีสงครามกับไทยและฮ่อ ทั้งนี้เพื่อนำธาตุหลวงมาเป็นสัญลักษณ์ของชาติ ซึ่ง

³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 206.

⁴⁰ ภูวดล ทรงประเสริฐ, *อินโดจีนในคริสต์ศตวรรษที่ 20*, หน้า 47.

แนวคิดดังกล่าวเป็นการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ที่ฝรั่งเศสนำเข้ามายังลาว (การใช้สัญลักษณ์ทางภูมิทัศน์ในการสร้างความเป็นตัวตนของชาติ เช่น การยกหอไอเฟลเป็นสัญลักษณ์หมายถึงประเทศฝรั่งเศส หรือพระบรมมหาราชวังเป็นสัญลักษณ์หมายถึงประเทศไทยหรือกรุงเทพฯ) มีการสร้างกฎข้อบังคับทางราชการต่อพุทธศาสนา เช่น การออกกฎหมายมาควบคุมสงฆ์ในลาวเป็นครั้งแรกในปี 1927 นอกจากนี้ ยังมีการตั้งสถาบันของพุทธศาสนาขึ้นทั้งในลาวและกัมพูชาโดยให้เหตุผลว่าเพื่อช่วยพัฒนาหลักการพุทธศาสนา รวมทั้ง ตั้งโรงเรียนสอนภาษาบาลีขึ้นในทั้งสองประเทศ เพราะเกรงอิทธิพลของไทย เนื่องจากมีพระลาวและเขมรเดินทางไปศึกษาศาสนาที่กรุงเทพฯ ในสมัยนั้นจำนวนไม่น้อย⁴¹ อย่างไรก็ตาม การใช้พุทธศาสนาสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของฝรั่งเศสในลาวนั้น ก็ไม่ได้ผลเท่าใดนักเพราะเกิดจากความขัดแย้งระหว่างสถานะของแนวคิดดั้งเดิมของพุทธศาสนากับสถานะเจ้าอาณานิคมของฝรั่งเศส เนื่องจากแนวคิดพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมหลักของลาว(ลุ่ม) ทั้งพิธีกรรมต่าง ๆ ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน รวมถึง การสืบทอดความชอบธรรมของสถาบันกษัตริย์ที่ประชาชนบางส่วนให้ความเคารพ ซึ่งฝรั่งเศสเป็นผู้เข้ามาทำลายแบบแผนทั้งหมด(แม้จะไม่ได้ทำลายสถาบันกษัตริย์แต่ก็ถูกควบคุมจนเสียอำนาจที่เคยมี) รวมทั้ง ไม่ได้เป็นพุทธศาสนิกชนด้วย ทำให้การใช้พุทธศาสนาของผู้ทำลายแบบแผนดังกล่าวจึงไม่น่าเชื่อถือเท่าใดนัก และในเวลาต่อมาก็ถูกต่อต้านโดยการใช้พุทธศาสนาอีกด้วย

แม้ในช่วงสงครามโลกฝรั่งเศสจะสร้างพุทธศาสนาให้เป็นอัตลักษณ์หนึ่งของลาว เพื่อปลุกกระแสรักชาติต่อต้านญี่ปุ่นผู้รุกราน แต่ในทางกลับกันหลังปี 1945 เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง พุทธศาสนาและพระสงฆ์กลายเป็นส่วนหนึ่งที่ขบวนการเรียกร้องเอกราชใช้ปลุกระดมประชาชนให้เข้าร่วมขบวนการต่อต้านฝรั่งเศส โดยเฉพาะขบวนการลาวอิสระที่นำโดยเจ้าเพชรลาด และถึงแม้ขบวนการลาวอิสระจะหนีไปยังไทย แต่ก็ยังทิ้งพระบางส่วนในการปลุกระดมหาทุนในการเรียกร้องเอกราชต่อไป ทำให้ทั้งฝ่ายรัฐบาลอารักขาของฝรั่งเศสกับขบวนการลาวอิสระใช้พุทธศาสนา(ทั้งแนวคิดบางส่วน สัญลักษณ์ต่าง ๆ ฯลฯ)และพระสงฆ์ในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองตอบโต้ซึ่งกันและกัน

ในส่วนของรัฐบาลฝ่ายใต้อารักขาของฝรั่งเศสมีการนโยบายเกี่ยวกับพุทธ คือ ในปี 1947 หลังจากระบอบการปกครองแบบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญได้รับการจัดตั้งขึ้น ได้สร้างลักษณะแนวคิดพื้นฐานคล้ายไทยในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ซึ่งยังคงมีอิทธิพลต่อสังคมไทยในปัจจุบัน

⁴¹ Grant Evans, *The Politics of Ritual and Remembrance : Lao since 1975*, p.50.

คือ การผนวกเอาชาติ กษัตริย์ และศาสนารวมกันไว้เป็นอุดมการณ์หลักของความเป็นชาติ(แต่ก็ดูขัดแย้ง และแสดงออกได้ไม่เต็มที่เพราะยังคงอยู่ภายใต้อำนาจของฝรั่งเศส) ซึ่งความเป็นพิธีกรรมและความเชื่อในศาสนาจะถูกนำไปใช้โดยหลักอื่น ๆ ดังนั้น กิจกรรมศาสนาจึงถูกควบคุมอย่างใกล้ชิด นอกจากนี้ กระทรวงศาสนาและพิธีกรรมจะดูแลภาพรวมของศาสนา พุทธศาสนาได้รับการบรรจุไว้ในหลักสูตรของโรงเรียน นอกจากนี้ ยังมีรายการทางวิทยุที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาโดยตรง ในปฏิทินของประเทศวันหยุดต่าง ๆ ล้วนเกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางพุทธศาสนาหรือไม่ก็เป็นวันสำคัญที่เกี่ยวข้องกันของพุทธศาสนา-กษัตริย์-รัฐ โดยมีเพียงสามวันที่ไม่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเท่าใดนัก คือ วันรัฐธรรมนูญ(11 พฤษภาคม) วันเอกราช(19 กรกฎาคม) และวันขึ้นปีใหม่สากล⁴²

ปี 1950 ในช่วงเวลาที่ขบวนการลาวอิสระแยกตัวออกเป็นสองฝ่าย คือ ฝ่ายเป็นกลางและขวาที่ตกลงจะเข้าร่วมกับรัฐบาลราชอาณาจักรลาว โดยมีเป้าหมายที่จะได้รับเอกราชโดยการยินยอมของฝรั่งเศส และฝ่ายซ้าย หรือคอมมิวนิสต์ ซึ่งสนับสนุนการใช้กำลังต่อสู้ของเวียดมินห์ พระบางส่วนได้ลี้ภัยออกไปร่วมกับประเทศลาว แต่อีกบางส่วนเลือกที่จะสอนพุทธศาสนาในแนวทางที่สอดคล้องกับกิจกรรมในการต่อสู้เพื่อเอกราช⁴³

ในปี 1954 ความตระหนักในความสำคัญของพุทธศาสนาเพื่อใช้ในการต่อสู้ทางอุดมการณ์ระหว่างฝ่ายซ้าย-ฝ่ายขวาเริ่มมีขึ้นอย่างจริงจังหลังสนธิสัญญาเจนีวา ในปี 1957 หลังจากมีการจัดตั้งรัฐบาลผสมเป็นครั้งแรก ทั้งฝ่ายขวา(รัฐบาลราชอาณาจักร)กับฝ่ายซ้าย(ปะเทดลาว) ได้มีความพยายามในการดึงเอาสถาบันพุทธศาสนามาใช้ในการแสวงหาความร่วมมือของประชาชนให้มาเข้ากับพวกตน โดยมีการเชิดชูพุทธศาสนาว่ามีความสำคัญต่อวัฒนธรรมและสังคมลาวอย่างไร และมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับแต่ละฝ่ายอย่างไร ฝ่ายปะเทดลาวได้เปรียบเล็กน้อยเพราะได้ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศาสนา(พุมิ วงวิจิต) โดยมีการเตรียมในการสอนแนวความคิดความยุติธรรมต่าง ๆ เช่น การต่อต้านความเหลื่อมล้ำภายในสังคมชนชั้น ที่อยู่ในแนวทางคอมมิวนิสต์ให้กับพระสงฆ์ ส่วนฝ่ายขวา ซึ่งมีอำนาจในรัฐบาลเหนือกว่าฝ่ายปะเทดลาวได้เพิ่มการควบคุมอย่างใกล้ชิดต่อองค์กรพุทธศาสนา ทั้งการแต่งตั้งตำแหน่งต่าง ๆ และการ

⁴² Ibid., p.51.

⁴³ Khamtan Thepbuali, *Pha Song Lao kap kan pativat*(Viang Chan: Naeo Lao Hak Xat Press, 1975), p.36 cited in Martin Stuart-Fox, *Buddhist Kingdom, Marxist State : The Making of Modern Laos*, p.124.

ควบคุมการติดต่อภายในองค์กรสงฆ์ โดยฝ่ายขวานี้ได้สนับสนุนให้มีการรับเอาพุทธศาสนานิกายธรรมยุตจากประเทศไทยเข้าไปเผยแพร่ในลาว ซึ่งแต่ก่อนลาวมีเพียงแค่มหานิกายเท่านั้น⁴⁴

รูปแบบในการใช้พุทธศาสนาเป็นที่มาเพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของแต่ละฝ่ายมีอยู่สองประการ คือ

3.2.2.1. ใช้ภาพลักษณ์ของความศักดิ์สิทธิ์และมีเกียรติของพุทธศาสนาและพระสงฆ์

จากการที่เคยถูกใช้ในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองเมื่อครั้งยังอยู่ในสมัยศักดินา ที่มีการใช้คติทางพุทธว่า มีการย่อจักรวาลมาอยู่ในวัง รวมถึง การใช้แนวคิดเรื่องบุญและกรรม ซึ่งกรรมหมายถึงผลสะท้อนมาจากการกระทำ(กายกรรม, วาจกรรม)และความคิดภายในจิตใจ(มโนกรรม) ที่หากทำตามแนวปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า กรรมดังกล่าวจะถือเป็นบุญ เมื่อสะสมบุญไว้มาก ๆ ก็จะไปถึงนิพพานเหมือนพุทธเจ้า แต่เมื่อยังมีบุญไม่มากพอก็ยังคงจะเวียนว่ายตายเกิดอยู่ แต่ผลบุญที่เกิดจากกรรมดี จะทำให้การเกิดในชาติใหม่มีสถานะที่ดี ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่ กษัตริย์ เสนาอำมาตย์ และคนชั้นสูงในลาวในสมัยศักดินาได้เป็นอย่างดี การผลิตซ้ำไปกับระบบการผลิตไปในระยะเวลาอันนานทำให้กลายเป็นคติความเชื่อที่ได้รับการยอมรับในหมู่ประชาชนอย่างมาก นอกจากนี้ ในยุคที่ฝรั่งเศสเข้ามาแล้วทำให้ภูมิภาคนี้กลายเป็นสัญลักษณ์ของประเทศ วัดวาอารามที่มีมากมายในลาว(ซึ่งถูกสร้างในยุคศักดินาเพื่อหวังสะสมบุญ)ก็กลายเป็นส่วนหนึ่งที่ฝรั่งเศสใช้เป็นสัญลักษณ์แทนลาว พุทธศาสนาจึงกลายเป็นสิ่งคู่ประเทศลาวไปโดยปริยาย ลักษณะดังกล่าวทำให้ ชนชั้นต่าง ๆ ที่ต้องการจะเข้ามาเป็นชนชั้นปกครองจึงต้องการใช้ภาพลักษณ์ที่ดีของพุทธศาสนาและพระสงฆ์มาใช้โดยทางลัดเพื่อเทศน์หรือสอนประชาชนถึงแนวคิดของแต่ละฝ่าย โดยหวังให้ประชาชนที่เคารพพระสงฆ์ เชื่อฟังและปฏิบัติตามแนวทางการเมืองของตนโดยง่าย ทำให้ต้องจัดตั้งองค์กรสงฆ์ของฝ่ายตนขึ้นมาให้เป็นสถาบันที่พระฝ่ายตนจะเข้ามาอยู่ในสังกัดได้ โดยฝ่ายขวาจะใช้รูปแบบนี้เป็นพิเศษ ส่วนปะเทดลาวเองก็ใช้แนวทางนี้เช่นเดียวกัน จะเสนอดังต่อไปนี้

3.2.2.1.1. ส่วนของฝ่ายขวา

ผลประโยชน์ของปะเทดลาวในหมู่พระสงฆ์ และความสำเร็จในการสร้างความยอมรับในเหตุผลของปะเทดลาวเป็นสิ่งกระตุ้นให้รัฐบาลฝ่ายขวาและผู้อยู่เบื้องหลังอย่างอเมริกา

⁴⁴ ภูวดล ทรงประเสริฐ, อินโดจีนในคริสต์ศตวรรษที่ 20, หน้า 47.

เห็นความสำคัญของพุทธศาสนาว่า เป็นเสมือนอาวุธในการต่อสู้ทางการเมืองและอุดมการ
 รัฐบาลฝ่ายขวาของฝูย ชนะนิคอน ซึ่งเข้ามารับอำนาจหลังจากที่รัฐบาลผสมชุดที่หนึ่งยุบเลิกไป
 ได้ปรับองค์กรสงฆ์ให้มารับใช้นโยบายของฝ่ายรัฐบาลฝ่ายขวา ในวันที่ 25 พฤษภาคม 1959
 พระราชบัญญัติที่ 160 ถูกประกาศใช้เพื่อเน้นย้ำความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับสงฆ์ โดยมีการ
 กำหนดขององค์กรสงฆ์ และแผ่ขยายอำนาจของรัฐบาลในการควบคุมกิจการทางธรรมและกิจของ
 สงฆ์ ในบางส่วนของกฎหมายเป็นลักษณะ “คำสั่ง(order)” กล่าวคือ มีรัฐบาลมีสิทธิกลั่นกรอง
 และคัดค้านในการเลือกสังฆราชและพระชั้นผู้ใหญ่ที่จะเข้ามามีตำแหน่งบริหารขององค์กรสงฆ์
 ลำดับชั้นของสงฆ์เริ่มมีความใกล้เคียงกับลำดับชั้นของรัฐบาลมากขึ้น⁴⁵

ในช่วงระหว่างการยุบเลิกรัฐบาลผสมชุดที่หนึ่งต่อด้วยการทำการปฏิวัติของนาย
 พลกองแลในเดือนสิงหาคมปี 1960 การก่อกบฏของอเมริกาเป็นสิ่งกระตุ้นรัฐบาลขวาในการ
 พยายามใช้สงฆ์และพุทธศาสนาในการต่อสู้ทางอุดมการในประเด็นเรื่องของชาตินิยมกับฝ่ายปะ
 เทดลาว โดชี้นำเนื้อหาการเรียนการสอนในโรงเรียนภาษาบาลีสำหรับพระสงฆ์ในเวียงจันทน์
 รวมถึง การคัดเลือกพระสงฆ์เพื่อสวดเผยแผ่ความคิดต่อต้านคอมมิวนิสต์ และกดดัน
 พระสังฆราชให้สนับสนุนการต่อต้านคอมมิวนิสต์ นอกจากนี้ อเมริกายังช่วยเหลือในการสนับสนุน
 ทางการเงินให้แก่การเผยแผ่ทางพุทธศาสนา มีการจัดชั้นเรียนภาษาอังกฤษให้แก่พระสงฆ์ และ
 ส่งพระไปเรียนในอเมริกาซึ่งพระส่วนใหญ่ก็ฉวยโอกาสเหล่านี้เอาไว้ รัฐบาลขวายังชักชวนองค์กร
 สงฆ์ให้เข้าร่วมกับโครงการช่วยเหลือของรัฐบาลในแผนการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งต้องเข้า
 สัมมนาประเด็นเกี่ยวกับศาสนาโดยคณะกรรมการกิจการชนบทและกระทรวงกิจการศาสนา
 เป้าหมายของโครงการดังกล่าว คือ การใช้สงฆ์ในการดูแลผู้อพยพจากสงคราม มีการดึงเอาพระ
 หนุ่มเข้ามาในการถกเถียงทางการเมืองว่าเกิดอะไรขึ้นที่บ้านเมือง และสร้างการรับรู้ถึง
 เอกลักษณะณ์ของชาติ, จุดมุ่งหมายของสงคราม และความช่วยเหลือของอเมริกา⁴⁶

⁴⁵ Joel M. Halpern, “Government, Politics and Social Structure in Laos”
 in *Southeast Asia Studies, Monograph Series, No. 4*(New Haven Conn: Yale University
 Press, 1964), p.50.

⁴⁶ Martin Stuart-Fox, *Buddhist Kingdom, Marxist State : The Making of
 Modern Laos*, pp. 126-127,132.

3.2.2.1.2. ส่วนของฝ่ายซ้าย

ปะเทดลาวได้ก่อตั้งองค์กรของตนเองที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาขึ้นในที่ต่าง ๆ ของประเทศ เช่น องค์กรพระสงฆ์จากแขวงจำปาสัก ที่ซึ่งกองกำลังคอมมิวนิสต์ใช้เป็นที่ยึดมั่นอันเนื่องมาจากสนธิสัญญาเจนีวา ต่อจากนั้นก็มียางานเกี่ยวกับองค์กรสงฆ์ของฝ่ายแนวลาวยักชาติเรื่อย ๆ จนปี 1963 องค์กรเหล่านี้ก็อยู่ในองค์กรสนับสนุนพุทธศาสนาแห่งชาติลาวของปะเทดลาว(the Pathet Lao-sponsored National Association of Lao Buddhists)⁴⁷

พระสงฆ์จำนวนมากให้การสนับสนุนปะเทดลาว ทั้งนี้ก็เพราะพระมักจะมาจากครอบครัวยากจน ซึ่งการบวชเป็นทางเดียวที่จะได้เรียนหนังสือ รวมถึง เมื่อสึกออกมามักจะหางานยากกว่าคนที่เรียนในโรงเรียน(ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นลูกคนรวย) แนวคิดสังคมนิยมที่จะสร้างความเท่าเทียมและทำลายความเหลื่อมล้ำของปะเทดลาวจึงดึงดูดพระให้เข้าร่วมมือได้ไม่ยากนัก⁴⁸ หลังจากการยุบตัวของรัฐบาลผสมชุดที่หนึ่ง พูมี วงวิจิต รายงานถึงความสำเร็จในการชักจูงให้พระหนุ่ม ๆ เชื่อว่า เหตุผลของพวกคอมมิวนิสต์นั้นถูกต้อง เช่น คำพูดของพระสงฆ์ที่สนับสนุนปะเทดลาวที่ว่า “ท่าน(สุพานูวง)เยี่ยมพระที่วัดและบอกถึงปัญหาและความยากลำบากที่ได้รับภายในกองทัพเวลาที่ต่อสู้ในป่า ทหารไม่ได้รับเงินตอบแทนใด ๆ เพียงแต่ขอข้าวที่จะกินกันในหมู่บ้านเท่านั้น ฉันชอบสุพานูวง และปะเทดลาวเพราะคนเหล่านี้เป็นคนจริงใจ พระส่วนใหญ่เข้าข้างปะเทดลาวเพราะความยากลำบากของพวกเขาเอง”⁴⁹

ช่วงปี 1962 จนถึงการหยุดยิงในปี 1973 ปะเทดลาวเริ่มเข้าเผยแพร่แนวคิดกับสงฆ์ในพื้นที่การปกครองของรัฐบาลราชอาณาจักร จากการทำวัดของหมู่บ้านเป็นเหมือนที่ชุมนุมการนิเทศและแลกเปลี่ยนเรื่องราวต่าง ๆ พระจะเป็นเหมือนที่รับข้อมูลและประเมินความรู้สึกทางการเมืองของประชาชน เช่น ประชาชนมองภาพรัฐบาลราชอาณาจักรอย่างไร และอีกทางมองปะเทดลาวอย่างไร รวมถึง การสืบข่าวการเคลื่อนไหวทางทหารและการเคลื่อนย้ายอาวุธ นอกจากนี้

⁴⁷ Ibid., p. 125.

⁴⁸ Ibid., pp.127-128.

⁴⁹ Joel M. Halpern, “Government , Politics and Social Structure in Laos”

ฐานะที่สูงของสงฆ์ในสังคมทำให้สิ่งที่พระสงฆ์พูดมีน้ำหนักน่าเชื่อถือ โดยเฉพาะในชนบท ทำให้สงฆ์เป็นเครื่องมือสำคัญที่ปะเทดลาวใช้เป็นสื่อกลางในการสื่อสารกับประชาชน⁵⁰

ปะเทดลาวได้ใช้พระสงฆ์ออกเผยแผ่แนวชาตินิยม โดยเฉพาะการต่อต้านจักรวรรดิต่างชาติที่จะเข้ามาทำร้าย เช่นฆ่าคนลาว ซึ่งภาพของทหารอเมริกาเป็นสิ่งที่พบเห็นทั่วไปทำให้การเผยแผ่ประเด็นดังกล่าวมีอิทธิพลต่อประชาชนไม่น้อย โดยมีการเผยแผ่การซ่อมแซมเจดีย์ที่เสียหายจากการทิ้งระเบิดของอเมริกาของปะเทดลาว หรือมีการส่งพระของฝ่ายปะเทดลาวออกไป "...เทศน์เกี่ยวกับจริยธรรมปฏิบัติ, การปกป้องพุทธศาสนา, การฟื้นฟูศีลธรรมที่แท้จริง, อธิบายหน้าที่ของการปฏิบัติให้กับประชาชน และต่อสู้กับการทำสงครามจิตวิทยาและพฤติกรรมปฏิกริยาของจักรวรรดิอเมริกา..."⁵¹ โดยมีการกระจายพระออกไปยังเขตต่าง ๆ

3.2.2.2. ใช้แนวทางการเมืองของฝ่ายตนเข้ามาประยุกต์ใช้กับแนวคิดทางพุทธศาสนาที่ใกล้เคียงกัน

ฝ่ายชาวลาวจะใช้พุทธศาสนาในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองในรูปแบบนี้ได้น้อยกว่าฝ่ายชายหรือปะเทดลาว ฝ่ายลาวมักจะใช้รูปแบบแรกมากกว่า โดยอ้างพุทธศาสนาว่ามีความสำคัญและเคียงคู่กับชาตินิยม ซึ่งชาตินิยมจะล่มสลายหากพุทธศาสนาถูกทำลาย โดยเฉพาะการทำลายโดยปะเทดลาว โดยกล่าวหาว่า พวกที่นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์จะทำลายทุกศาสนาเมื่อได้อำนาจ ในทางตรงกันข้ามปะเทดลาว กลับสามารถปรับใช้แนวทางการเมืองของตนให้เข้ากับแนวคิดพุทธศาสนาได้ดีกว่า โดยมีประเด็นหลักคือ

หนึ่ง พรรคประชาชนปฏิวัติลาวจะเสนอว่า พุทธศาสนาและสังคมนิยมมีความคล้ายคลึงกัน ปะเทดลาวพูดถึงความต่างในความเหมือนระหว่างสังคมนิยมกับพุทธศาสนาว่าต้องการกำจัดความทุกข์ แต่ต่างกันเพียงเล็กน้อยในพื้นฐานที่เฝ้ามองการกำจัดความทุกข์ โดยขณะที่เป้าหมายของพุทธศาสนา คือ การหลุดพ้นจากทุกข์และเข้าถึงความสุขสูงสุด เป้าหมายของการปฏิวัติ คือ การปลดปล่อยชาติปลดปล่อยผู้คนจากการถูกกดขี่

⁵⁰ Martin Stuart-Fox, *Buddhist Kingdom, Marxist State : The Making of Modern Laos*, p. 130.

⁵¹ Joseph J. Zasloff, *The Pathet Lao : Leadership and Organization* (Lexington: D.C. Heath and Co., 1973), p. 141.

สอง พระพุทธเจ้าถูกสร้างให้เป็นนักสังคมนิยม ตัวอย่างเช่นคำพูดของพุมิ วงวิจิตที่ว่า “พระพุทธเจ้าละทิ้งการครอบครองทางโลกของท่าน(ฐานะกษัตริย์) และกลายเป็นคนสามัญธรรมดาที่มีแต่บาตรในการขออาหารจากผู้อื่นเท่านั้น นั่นหมายถึงท่านกำลังทำลายชนชั้นในประเทศของท่านเพื่อสร้างชนชั้นเพียงชนชั้นเดียว ชนชั้นของผู้คนที่มีสำนึกคุณธรรม ผู้ซึ่งเคารพผู้อื่น...เราสามารถเห็นถึงการเมืองแห่งการปฏิวัติกับการเมืองของพระพุทธเจ้าว่าเป็นไปเพื่อเป้าหมายเดียวกัน”⁵²

สาม ระบบสังคมนิยมเหมาะกับพุทธศาสนาที่สุด คำตัน เทพบัวลี ผู้นำสงฆ์ที่นิยมปะเทดลาว เสนอในหนังสือ “การเมืองกับพุทธศาสนา” ว่า ตลอดศตวรรษที่ผ่านมาพิสูจน์ได้ว่า พุทธศาสนาสามารถต่อสู้ภายใต้ระบบสังคมนิยมได้หลายระบบ ในแต่ละระบบ พุทธศาสนาสามารถปรับตัวสู่ระเบียบสังคมนิยมใหม่ได้ แต่ภายใต้ระบบทุนนิยม พุทธศาสนากลายเป็นเครื่องมือของนายทุนและถูกบิดเบือนด้วย ต่างจากภายใต้ระบบสังคมนิยมที่ “พุทธศาสนาจะปรับตัวมุมมองและปรัชญาให้เข้ากับระบบใหม่และการเมืองได้”⁵³ ดังนั้น หากต้องการขับไล่พุทธศาสนาออกจากลาวก็ให้รับเอาคุณค่าและความเชื่อในระบบสังคมนิยมเก่า แต่หากต้องการกระตุ้นศีลธรรมและความจริงของพุทธศาสนาก็ต้องเห็นคุณค่าของชาติและสนับสนุนกระบวนการสังคมนิยม⁵⁴

ความพยายามของรัฐบาลฝ่ายขวาที่จะใช้สงฆ์เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ทางการเมืองไม่ประสบความสำเร็จเท่าใดนักเพราะว่าถูกรับรู้ในด้านลบ กล่าวคือ แทนที่ประชาชนและพระจะรับรู้ว่าเป็นรัฐบาลราชอาณาจักรช่วยให้พุทธศาสนาที่มีความสำคัญขึ้นและมีบทบาทที่เป็นอิสระในการทำหน้าที่สร้างวัฒนธรรมและศีลธรรมลาว แต่การออกกฎหมายกลับสร้างภาพการเปลี่ยนสงฆ์ให้อยู่ในกำมือของรัฐบาลราชอาณาจักร ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลราชอาณาจักรกับสงฆ์สั้นคลอน มีการแสดงความไม่พอใจจากหมู่สงฆ์ เช่น ในเดือนกุมภาพันธ์ 1960 มีการชุมนุมประท้วงรัฐบาลที่ลงโทษสงฆ์เพราะไปวิจารณ์รัฐบาล ส่วนอีกฝ่ายหนึ่ง คือ ปะเทดลาวกลับสามารถใช้สงฆ์ให้เป็นประโยชน์ได้มากกว่า โดยแสดงว่าตนสนับสนุนความเป็นอิสระ

⁵² Cited in Grant Evans, *Laos peasant under socialism and post-socialism*(Chiang Mai : Silkworm Books, 1995), p. 5.

⁵³ Khamtan, *Kan Meuang kap Sasana phut in lao* (n.p.: Naeo Lao Hak Xat Press, 1976), p.46. cited in Martin Stuart-Fox, *Buddhist Kingdom, Marxist State : The Making of Modern Laos*, p. 136.

⁵⁴ *Ibid.*, p.136.

ของสงฆ์ รวมทั้ง สามารถส่งเสริมให้พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติและแกนหลักของวัฒนธรรมลาวได้ดีกว่าฝ่ายขวา⁵⁵

4.สรุป

การเปลี่ยนลาวให้มีลักษณะของรัฐธรรมนูญใหม่ของเจ้าอาณานิคม(ฝรั่งเศส)มีผลต่อการต่อสู้ของขบวนการกู้ชาติ โดยมีการเรียกร้องให้เกิดรัฐชาติลาวแบบใหม่ที่มีขอบเขตชัดเจนและมีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเองต่างจากระบบศักดินาเดิมที่มีเขตแดนไม่ชัดเจนและอำนาจจะกระจายไปตามหัวเมือง อย่างไรก็ตาม ว่าจะต่างไปจากรัฐลาวของเจ้าอาณานิคมเดิมคือ รัฐแบบใหม่จะมีคนลาวเป็นคนปกครองและไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของเจ้าอาณานิคมต่อไป(ซึ่งในระยะหลังคือ อเมริกา) ซึ่งขบวนการที่แข็งแกร่งและเป็นกลุ่มก้อนที่สุดในการเสนอข้อเรียกร้องดังกล่าวคือ ประเทศลาวหรือพรรคประชาชนปฏิวัติลาว ซึ่งนอกจากการเสนอกู้ชาติในลักษณะดังกล่าวแล้ว ยังเสนอแนวสตาลินนิสต์ควบคู่ไปด้วย ซึ่งทำให้แนวชาตินิยมของประเทศลาวมีภาพลักษณ์ที่ดีต่อชนชั้นผู้ถูกปกครอง เช่น การให้ความสำคัญแก่ชนชั้นกรรมมาชีพ-ชาวนา การอ้างเป้าหมายที่มีคุณค่าทางจิตใจต่อชนชั้นผู้ถูกปกครอง คือ สังคมนิยมที่มีความเท่าเทียมกันทั้งสิทธิทางการเมืองและเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ฯลฯ โดยฝ่ายประเทศลาวนี้มีฝ่ายตรงข้าม คือ ฝ่ายรัฐบาลราชอาณาจักรหรือฝ่ายขวา ซึ่งเป็นตัวแทนของชนชั้นปกครองที่ได้รับการถ่ายทอดและสนับสนุนอำนาจจากเจ้าอาณานิคม ที่แม้จะเสนอแนวคิดชาตินิยมเช่นเดียวกัน แต่การเน้นไปที่การรักษา "ความเป็นลาว"เอาไว้ในแบบวัฒนธรรมประเพณีเดิม เช่น การรักษาระบบบขัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ ซึ่งขัตริย์เป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญในการชูตริศ รวมถึง การกีดกันกลุ่มชาติพันธุ์ออกไปจากการนิยามลักษณะคนลาว ไม่ได้สร้างความหวังอะไรให้กับชนชั้นผู้ถูกปกครองที่เป็นคนส่วนใหญ่ของลาวมากนัก ทำให้แนวชาตินิยมของฝ่ายซ้ายนี้สามารถทำลายความชอบธรรมของชนชั้นปกครองฝ่ายขวาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในด้านประสิทธิภาพ แม้ในที่นี้จะไม่สามารถบอกถึงอิทธิพลของความชอบธรรมทางการเมืองต่อการยอมรับของคนลาวได้อย่างชัดเจน แต่จากเหตุการณ์หลายอย่างก็อาจจะพอประเมินได้ว่า ประสิทธิภาพการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของฝ่ายซ้ายมีอิทธิพลต่อชนชั้นล่างมากพอสมควรโดยเฉพาะคนในชนบทและกลุ่มชาติพันธุ์ ดังจะเห็นได้จากการเข้าร่วมกองกำลังประเทศลาว หรือเมื่อมีโอกาสเข้าไปสร้างความชอบธรรมทางการเมืองในเมือง ประเทศลาวยัง

⁵⁵ Joel M. Halpern, "Government , Politics and Social Structure in Laos" in Southeast Asia Studies, Monograph Series, No. 4, p. 50 .

สามารถชักจูงเอาคนที่เคยอยู่ข้างฝ่ายขวามาเป็นพวกได้ เช่น ผู้คุมคุกของฝ่ายขวาได้ปล่อยคนของฝ่ายปะเทดลาวออกจากคุกหลังจากถูกคุมขังหลังรัฐบาลผสมชุดที่ 1 ยุบตัวลง พร้อมกับยังพาหนีและเข้าร่วมกับกองทัพของฝ่ายซ้ายอีกด้วย⁵⁶ หรือการออกมาต้อนรับกองทัพปะเทดลาวของประชาชนในเมืองหลังจากเข้าเมืองเมื่อเข้าใกล้ชัยชนะ

ส่วนประสิทธิภาพของการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของฝ่ายขวานั้นดูจะด้อยไปกว่าของฝ่ายซ้ายมาก โดยไม่สามารถรักษากรอบรับสถานะผู้ปกครองของตัวเองจากประชาชนลาวได้ เหตุการณ์สำคัญที่ชี้ความล้มเหลวดังกล่าว คือ การทำการปฏิวัติของร้อยเอกกองแล ทหารของฝ่ายขวาเองในปี 1960 ที่กล้าล้มรัฐบาลของนายพลพุมมีที่มีอำนาจมากมายในขณะนั้น ซึ่งสิ่งที่กองแลพูดออกออกมาสะท้อนถึงการไม่ยอมรับความชอบธรรมโดยสิ้นเชิง โดยกองแลกล่าวว่า “รัฐบาลชุดที่แล้วได้นำชาติหลงทาง ทางการประกาศว่า กำลังสู้รบกับคอมมิวนิสต์ผู้รุกรานประเทศ แต่ในขณะเดียวกันกลับแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวจากเงินช่วยเหลืออเมริกัน”⁵⁷ หรือ “มหาอำนาจภายนอกกำลังสนับสนุนสงครามระหว่างคนลาวด้วยกันเอง ในขณะที่คนลาวบางคนกำลังกอบโกยความร่ำรวย”⁵⁸ นอกจากนี้ รัฐบาลขวายังไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่นในระบอบการปกครองของตนได้อีกด้วย โดยเมื่อฝ่ายรัฐบาลขวามีที่ทำว่าจะเสียเปรียบกลุ่มคนที่เคยอยู่ข้างรัฐบาลกลับหนีเอาตัวรอดข้ามแม่น้ำโขงเข้าไทย ไม่เว้นข้าราชการระดับสูงหรือรัฐมนตรีที่เคยมีอำนาจมาก⁵⁹ ต่างจากคนของฝ่ายปะเทดลาวที่ไม่ว่าจะถูกทิ้งระเบิดในพื้นที่นั้นอย่างไร ก็ยังคงรวมต่อสู้ต่อไป

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵⁶ พุมมี วงวิจิต, ในความทรงจำของพุมมี วงวิจิต, แปลโดย พิษณุ จันทรวีทัน, (กรุงเทพฯ : เนชั่นบุ๊คส์, 2546).

⁵⁷ Hugh toyé, Laos : Buffer State or Battleground(London: Oxford University Press, 1968), p.141.

⁵⁸ Ibid., p.142.

⁵⁹ สุรชัย ศิริไกร, การพัฒนาเศรษฐกิจ และการเมืองลาว, หน้า 64.

บทที่ 4

การสร้างความปลอดภัยทางการเมืองของรัฐบาลลาวตั้งแต่การปฏิวัติ 1975 - ค.ศ. 1985

ในบทนี้จะเสนอถึงการสร้างความปลอดภัยทางการเมืองหลังการปฏิวัติ 1975 จนถึงก่อนการปฏิรูประบบเศรษฐกิจในปี 1986 โดยจะมีช่วงเวลาในการสร้างความปลอดภัยทางการเมืองอยู่ 2 ช่วงหลัก คือ หลังการปฏิวัติ 1975 กับหลังการออกมติที่ 7 ปี 1979 ซึ่งแต่ละช่วงมีแนวคิดและวิธีการที่ใช้แตกต่างกันออกไป โดยหลังจากการเสนอการ สร้างความปลอดภัยแล้วจะเสนอส่วนของปัญหาที่เกิดขึ้นหลังจากการสร้างความปลอดภัยของทั้งสองช่วงเวลา ทั้งนี้ก็เพื่อแสดงให้เห็นถึงลักษณะแนวคิดความปลอดภัยที่จะไม่หยุดนิ่งเฉพาะรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งแต่มีการเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา และการเปลี่ยนแปลงนั้นมาจากความขัดแย้งภายในโครงสร้างสังคมโดยเฉพาะความขัดแย้งทางชนชั้นของช่วงเวลาดังกล่าว

1. การสร้างสังคมนิยมหลัง การปฏิวัติ 1975 และชุดแนวคิดความปลอดภัยใหม่

หลังจากมีการทำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบอบราชาอาณาจักรลาวมาเป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว(ส.ป.ป.ลาว)(The Lao People's Democratic Republic : Lao PDR)แล้ว เงื่อนไขในการต่อสู้ของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวก็เปลี่ยนไปจากสถานะผู้ถูกปกครองที่ต่อสู้เพื่อให้ได้อำนาจทางการเมืองมาเป็นผู้ปกครองที่จะต้องสร้างความปลอดภัยทางการเมืองเพื่อรักษาอำนาจทางการเมืองของตน รวมทั้ง ต้องสู้กับผู้ถูกปกครองที่พยายามทำลายความปลอดภัยดังกล่าว ซึ่งเป็นความยากลำบากสำหรับพรรคฯ และรัฐบาล ส.ป.ป.ลาวเป็นอย่างมาก เพราะเข้ามาบริหารประเทศในช่วงเวลาหลังสงคราม และลาวยังเป็นประเทศหนึ่งที่ล่าหลังขาดพลังทางการผลิตที่ทันสมัยอยู่มาก

พรรคฯ ได้ตัดสินใจเปลี่ยนสังคมนิยมเข้าสู่ระบบสังคมนิยมแบบสตาลินนิสต์ ทั้งนี้มาจากทั้งสาเหตุทางอุดมการณ์ที่สะสมมาตั้งแต่การต่อสู้ปลดปล่อยประเทศ และยังเป็นการรักษาความปลอดภัยทางการเมืองของพรรคฯ เพราะพรรคต้องรักษาคำมั่นที่ให้กับประชาชนก่อนการปฏิวัติในการสร้างสังคมนิยมที่มีความเท่าเทียมและมั่งคั่งของลาว ซึ่งหากไม่กระทำกรใด ๆ อาจจะทำให้เกิดความไม่มั่นคงของความปลอดภัยทางการเมืองของพรรคฯ และรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว

ต่อไปได้ โดยพรรคฯ ได้วางกรอบในการสร้างสังคมนิยมไว้ในนโยบาย 3 ปฏิวัติ ซึ่งเป็นทฤษฎี กระแสหลักในกลุ่มประเทศสังคมนิยมในอินโดจีน โดยรายละเอียดของการปฏิวัติ 3 แนวทางมีดังนี้

(1) การปฏิวัติด้านความสัมพันธ์ทางการผลิต - ยกเลิกการถือครองกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลหรือลบล้างระบบผูกขาดปัจจัยการผลิต โดยโอนกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลเข้าเป็นระบบ กรรมสิทธิ์ของรัฐซึ่งจะดำเนินการผลิตในรูปสหกรณ์หรือรัฐวิสาหกิจ ซึ่งนายไกสอนได้แสดง ทรรศนะว่า "...การปฏิวัติทางการผลิต(ความสัมพันธ์ทางการผลิต) แม่นัด สร้างการปฏิวัติทางการผลิตเก่าสร้างการปฏิวัติใหม่สังคมนิยม...ดัดสร้างเศรษฐกิจ เอกเทศของชาวนา ช่างหัตถกรรม และดัดสร้างการวิสาหกิจ ด้านอุตสาหกรรมของนายทุน..."¹

(2) การปฏิวัติด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี - เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การ ปฏิวัติความสัมพันธ์ทางการผลิตประสบความสำเร็จ และจะเพิ่มประสิทธิภาพของการผลิตใน ภาคอุตสาหกรรมและภาคเกษตรกรรม

(3) การปฏิวัติด้านแนวคิด-วัฒนธรรม - การที่จะประสบความสำเร็จในการปฏิวัติ ทั้งสองประการข้างต้น จะต้องได้มีการปฏิวัติประการสุดท้ายในขั้นเริ่มแรก เนื่องจากจะเป็นกลไก หลักในการเปลี่ยนแปลงแนวคิดของสังคมเพื่อสร้างคนสังคมนิยม(socialist man)ในอนาคต

รัฐบาล ส.ป.ป.ลาวได้พยายามจะนำแนวทาง 3 ปฏิวัติมาทำให้เป็นรูปธรรม โดยมี เป้าหมายในการทำให้ประเทศลาวพัฒนาขึ้น รวมถึง การกลายเป็นสังคมนิยมตามอุดมคติที่ พรรคฯ ได้คาดหวังเอาไว้ ซึ่งการกระทำของรัฐบาลและพรรคฯ ดังกล่าวถือเป็นการสร้างความชอบ ธรรมทางการเมืองทั้งส่วนที่เป็นการสร้างความชอบธรรมทางความคิดโดยตรง เช่น การเผยแพร่ อุดมการณ์สังคมนิยมอย่างเต็มที่ และการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองผ่านการบริหาร ประเทศ ซึ่งทั้งหมดสามารถแบ่งออกเป็นประเด็นหลัก ๆ ได้ดังนี้

1.1. การสร้างความเข้มแข็งให้แก่แนวคิดสังคมนิยมแบบstadalinism

¹ สุธิดา ตันเลิศ, ไกสอน พมวิหานกับพัฒนาการสังคมนิยมลาวระหว่าง ค.ศ.1975 – 1986 วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2541), หน้า 69-70.

หลังจากการได้อำนาจ รัฐบาล ส.ป.ป.ลาว และพรรคฯ ได้ใช้แนวคิดสังคมนิยม สตาลินนิสต์เป็นแนวคิดหลักในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่ตนเอง แนวคิดส่วนใหญ่พรรคฯ ได้สืบทอดมาจากที่เคยใช้ในช่วงก่อนการปฏิวัติ 1975 แต่จะเพิ่มความเข้มข้นมากขึ้น

1.1.1. การสร้างสถาบันทางการเมืองตามแนวสตาลินนิสต์

หลังจากการปฏิวัติปี 1975 พรรคประชาชนปฏิวัติลาวได้สถาปนารูปแบบการปกครองใหม่ เพื่อที่จะให้เป็นสถาบันหลักในการใช้อำนาจทางการเมือง ซึ่งมีสามส่วนหลัก คือ **หนึ่ง พรรคประชาชนปฏิวัติลาว** เป็นองค์กรที่มีอำนาจสูงสุด ทำหน้าที่กำหนดนโยบายทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และนโยบายต่างประเทศ **สอง รัฐบาล** มีหน้าที่ทางบริหารปฏิบัติ ตามนโยบายของพรรคให้สำเร็จลุล่วง ซึ่งผู้มีตำแหน่งในรัฐบาลก็มาจากผู้นำพรรคเป็นส่วนใหญ่ **สาม สภาประชาชนสูงสุด** ทำหน้าที่ด้านพิธีการในการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ และรับรองกฎหมายต่าง ๆ ที่เสนอโดยรัฐบาลหรือมติของพรรค โดยทางปฏิบัติแล้วพรรคฯ เป็นเหมือนพื้นฐานของสององค์กรหลัง โดยที่พรรคฯ จะเป็นส่วนที่กำหนดว่าใครจะไปอยู่ในตำแหน่งใดในทั้งรัฐบาลและสภาประชาชนสูงสุด ดังนั้น หากใครมีอำนาจภายในพรรคมากก็จะมีอำนาจในรัฐบาลหรือสภามากตามไปด้วย

ภายในพรรคประชาชนปฏิวัติลาวประกอบด้วยองค์กรสำคัญอยู่สี่องค์กรหลัก ๆ คือ

(1) สมัชชาพรรค(Party Congress) มาจากตัวแทนพรรคโดยจะทำหน้าที่นิติบัญญัติของพรรค และเลือกตั้งผู้ที่จะรับตำแหน่งต่าง ๆ ในองค์กรต่าง ๆ ของพรรค อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติ การทำหน้าที่ดังกล่าวจะเป็นเหมือนการรับรองบุคคลที่ผู้นำพรรคเลือกมาแล้ว

(2) กรมการเมือง(Political Bureau หรือ Politburo) ทำหน้าที่ตัดสินใจนโยบายสำคัญของพรรค ถือเป็นองค์กรที่มีอำนาจมากที่สุดของพรรค

(3) คณะกรรมการกลางของพรรค(Central Committee) ทำหน้าที่ด้านบริหารของพรรค ซึ่งอาจจะมีการประชุมปีละ 1-2 ครั้ง ลักษณะสำคัญที่สุดของคณะกรรมการกลางพรรค คือ จะมีการเรียงลำดับความสำคัญภายในพรรคเอาไว้ เช่น ไกสอนโนนฐานะผู้มีอำนาจมากที่สุดก็ได้อันดับหนึ่งในคณะกรรมการกลางของพรรค

(4) คณะเลขาธิการของคณะกรรมการกลางพรรค(Secretariat of the Central Committee)ทำหน้าที่เป็นเลขาธิการของคณะกรรมการกลางของพรรคและทำหน้าที่แทน

คณะกรรมการกลางของพรรค เพราะการประชุมของคณะกรรมการกลางของพรรคมีเพียงแค่นี้ที่
ครั้งต่อปีเท่านั้น

นอกจากนี้ ยังมีการวางระบบการจัดตั้งของพรรคฯ ออกเป็น 5 ระดับ กล่าวคือ
ระดับศูนย์กลางพรรคฯ ระดับแขวง(จังหวัด) ระดับเมือง ระดับตาแสง(ตำบล) และระดับ
หมู่บ้าน ระดับดังกล่าวนอกจากจะเป็นระดับที่ใช้ในการปกครอง และยังเป็นขอบเขตในการรักษา
ความมั่นคงภายในอีกด้วย กล่าวคือ จะมีการให้สมาชิกพรรคฯในระดับต่าง ๆ ในสังคมนาว คอย
ดูแล และคอยตรวจสอบความเคลื่อนไหวต่าง ๆ แล้วจัดทำรายงานประจำเดือนต่อสายบังคับ
บัญชาของพรรคฯ ตามลำดับชั้น เพื่อรวบรวมเป็นรายงานสรุปประจำครึ่งปี และปลายปีเสนอต่อ
ระดับศูนย์กลางของพรรค นอกจากนี้ ยังมีองค์กรมหาชนของพรรคฯ ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อเผยแพร่
แนวคิดและให้ประชาชนเข้ามาเป็นสมาชิกเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ กับพรรคฯ ได้แก่ แนวลาวสร้าง
ชาติ (แนวลาวยุคชาติเดิม) สหพันธ์แม่หญิงลาว สหพันธ์กรรมบาล(กรรมมาชีพ) และศูนย์กลาง
ชาวหนุ่ม(เยาวชน)โดยมีการจัดวางสายการจัดตั้งก็มีลักษณะเช่นเดียวกับสายการจัดตั้งของพรรค²

การจัดตั้งสถาบันทางการเมืองของรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว นอกจากจะเป็นการสร้าง
องค์กรเพื่อใช้อำนาจรัฐแล้ว ส่วนหนึ่งยังเป็นการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่พรรคฯ
ด้วย เพราะถือเป็นการแสดงตัวตนของพรรคฯ ผู้นำการปฏิวัติออกมาหลังจากเป็นองค์กรลับมาเป็น
เวลานาน นอกจากนี้ องค์กรหลาย ๆ ช่วยทำให้พรรคฯ มีภาพลักษณ์ของการเปิดโอกาส ให้
ประชาชนมีส่วนร่วมกับผู้ปกครองมากกว่าที่เคยเป็นในสมัยรัฐบาลราชอาณาจักรปกครองอยู่ เช่น
การสร้างสภาพประชาชนสูงสุดขึ้นมา ก็เพื่อให้ดูเหมือนว่าได้อำนาจมาจากประชาชนผ่านสภา
ดังกล่าว แต่แท้ที่จริงเป็นการเสริมความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่พรรคฯ ที่ปกครองในรูปแบบ
เผด็จการ ซึ่งเมื่อเวลาผ่านไปและไม่มีสิ่งที่มีมาบั่นทอนเสถียรภาพทางการเมือง สถาบันทาง
การเมืองเหล่านี้ก็จะมี ความชอบธรรมเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ

1.1.2. ขยายฐานผู้สนับสนุนพรรคฯ

การสร้าง ความชอบธรรมทางการเมืองโดยแนวคิดสังคมนิยมของพรรคฯ และ
รัฐบาล ส.ป.ป.ลาว ในหมู่นักรุ่นใหม่ที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในสงครามปลดปล่อยประเทศนั้นอาจจะ
ทำได้ยากกว่าคนที่มีส่วนสู้รบในสงคราม ดังนั้น พรรคฯ จึงพยายามดึงคนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีส่วน

² ทรงฤทธิ์ โพนเงิน, “ลาว : เศรษฐกิจการเมืองหลังยุคสงครามเย็น” เอกสาร
ประการบรรยายโครงการปริทัศน์ประเทศเพื่อนบ้านผ่านมิติภายใน(ม.ป.ท., 2542)

ร่วมในทางการเมือง เพื่อที่คนรุ่นใหม่จะยอมรับอำนาจของพรรคฯ และรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว มากขึ้น
 อย่างไรก็ดี ส่วนร่วมทางการเมืองดังกล่าวก็ยังอยู่ในกรอบของการเมืองในระบบstadalinism คือ
 อยู่ในความเห็นชอบของพรรคฯ เท่านั้น โดยหลังการประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ 3 ปี 1982 พรรคฯ
 พยายามขยายจำนวนสมาชิกคณะกรรมการกลางของพรรค(ที่พรรคฯเห็นว่าเหมาะสม) มีการถ่าย
 เลือดใหม่เข้ามาในองค์กรต่าง ๆ เช่น ในรัฐบาล พรรคฯ กองทัพ หรือแม้กระทั่งตัวแทนของกลุ่ม
 ชาตินิยมในพรรคฯ ทั้งนี้นอกจากจะขยายฐานการเมืองแล้ว พรรคฯ และรัฐบาลยังหวังที่จะให้คน
 รุ่นใหม่เหล่านี้ใช้ความรู้ความสามารถเข้ามาพัฒนาประเทศอีกด้วย ในส่วนของเยาวชน ผู้นำ
 ระดับสูงของพรรคฯ ได้ไปยังแขนงต่าง ๆ เพื่อรณรงค์ให้เยาวชนในองค์กรต่าง ๆ เห็นความสำคัญ
 ของแนวคิดสังคมนิยม และละทิ้งแนวคิดที่ไร้สาระ ฟุ้งเฟ้อไปให้หมดอีกด้วย³

การเข้ามาของคนรุ่นใหม่ นั้น แม้ส่วนหนึ่งจะเป็นการสร้างความปลอดภัยของ
 พรรคฯ แต่อีกส่วนก็เป็นความต้องการของคนรุ่นใหม่เองเพราะการเข้ามาเป็นสมาชิกพรรคฯ หรือ
 ข้าราชการจะสร้างโอกาสในฐานะหน้าที่เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งอาจจะไม่
 ได้มาจากอุดมการณ์โดยตรง ลักษณะประการหลังนี้จะทำให้การสร้างความปลอดภัยทาง
 การเมืองในรูปแบบนี้ อาจจะไม่ได้รับการยอมรับจนมีการปรับเปลี่ยนไปในเวลาต่อมา เช่น เน้นผู้ที่
 มีความรู้ความสามารถ(จบการศึกษาจากต่างประเทศ มีผลงานมาก่อน) แทนที่จะเอาสมาชิกอายุ
 น้อยทั่วไป

1.2. การสร้างระบบเศรษฐกิจสังคมนิยม

ในทางเศรษฐกิจ หลังจากพรรคประชาชนปฏิวัติลาวได้ทำการปฏิวัติสำเร็จในปี
 1975 มรดกทางเศรษฐกิจที่พรรคฯ ได้รับคือ การเป็นประเทศที่ยากจนที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
 รายได้เฉลี่ยต่อหัวในปี 1975 คือ 70-80 เหรียญสหรัฐต่อปี โดยมีระบบเศรษฐกิจแบบ
 พอย่งชีพเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ เพื่อความปลอดภัยรอดทางเศรษฐกิจก่อนการปฏิวัตินั้น รัฐบาลฝ่ายขวา
 ต้องพึ่งพาความช่วยเหลือของต่างชาติในรูปแบบทวิภาคี รวมถึง เงินกองทุนแลกเปลี่ยนเงินตรา
 ระหว่างประเทศที่สหรัฐจัดตั้งขึ้น(Foreign Exchange Operation Fund - FEOF) เป็นเครื่องมือ
 สนับสนุนค่าเงินกีบ FEOF จัดตั้งเมื่อปี 1964 ประกอบด้วยผู้สนับสนุนคือ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น

³ ธีระ นุชเปี่ยม, อินโดจีนภายใต้ระบบคอมมิวนิสต์ : ความเปลี่ยนแปลง
 ทางการเมืองตั้งแต่ ค.ศ. 1975-1991 (กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย), หน้า 100.

อังกฤษ ออสเตรเลีย และฝรั่งเศส ซึ่งสนับสนุนค่าเงินกีบของลาวและทำให้ลาวค้าขายกับต่างประเทศได้ด้วยคามมั่นคง โดย FEOF ให้เงินช่วยเหลือในส่วนของรายจ่ายรัฐบาลในสัดส่วนถึง 80 % หนึ่งในส่วนสำคัญของเงินทุนใน FEOF มาจากกองทุนเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของอเมริกา(United States Aid for International Development - USAID) โดยให้ความช่วยเหลือแก่กองทุน FEOF ปีละ 16.1 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และให้ความช่วยเหลือในโครงการต่าง ๆ รวมทั้ง เงินเดือนของข้าราชการลาวทั่วประเทศรวมประมาณปีละ 30 ล้านดอลลาร์ ในปี 1973 หลังจากที่มีการลงนามในสนธิสัญญาสงบศึกกับเวียดนามเหนือ ณ กรุงปารีส อเมริกาก็ได้ถอนความช่วยเหลือออกจากลาว ในปี 1974 FEOF ได้ให้เงินช่วยเหลือ 32 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี 1975 ลดลงเหลือเพียงครึ่งจากที่เคยให้ส่งผลให้เงินกีบไม่มั่นคง และเกิดเงินเฟ้อขึ้นอย่างมาก USAID เองถอนออกอย่างเต็มตัวเมื่อกลางปี 1975 ทำให้เงินเฟ้อยิ่งเพิ่มมากขึ้น การหายไปของเงินช่วยเหลือทางเศรษฐกิจถึงแม้ว่าจะทดแทนได้จากความช่วยเหลือจากประเทศสังคมนิยม แต่ก็ไม่สามารถทดแทนได้ทั้งหมด ในปลายปี 1975 เงินเฟ้อสูงถึง 100%⁴

รัฐบาลคาดหวังว่า ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมที่พรรคฯ กำลังจะดำเนินการนั้นจะสามารถแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นหลังจากสงคราม รวมถึง นำไปสู่การพัฒนาต่อไปให้ทัดเทียมกับประเทศต้นแบบอย่างรัสเซียได้ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในการสร้างความชอบธรรมภายใต้แนวคิดสังคมนิยม โดยมีการดำเนินการหลัก ๆ ดังนี้

1.2.1. การเกษตรแบบรวมหมู่

พรรคคาดหวังจะพัฒนาประเทศโดยใช้รากฐานการผลิตจากการเกษตรและป่าไม้ ทั้งนี้มาจากการที่พรรคเห็นว่าอาชีพของคนลาวส่วนใหญ่ คือ การทำการเกษตร และป่าไม้เป็นทรัพยากรที่มีมากในลาว นอกจากนี้ การผลิตในสองส่วนนี้สามารถทำได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้ต้นทุนและเทคโนโลยีในการผลิตที่สูงมากนัก ดังนั้น จึงน่าจะเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนอย่างหาตัวจับยากได้ที่ดีที่สุด โดยรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว ให้ความสำคัญกับการเกษตรมาก โดยสนับสนุนให้จัดตั้งสหกรณ์ทำนาแบบรวมหมู่ เพราะเชื่อว่า การทำนาแบบอิสระของใครของมันแบบเดิมไม่สามารถสร้างผลผลิตที่มากได้ ทำได้แค่พอกินถ้าเหลือก็แบ่งมาขายเท่านั้น เป็นการผลิตแบบยังชีพมากกว่าการผลิตเพื่อสะสมทุน แต่การผลิตร่วมกันจะสามารถเพิ่มผลผลิตได้ ซึ่งจะนำไปสู่การสะสมทุนเพื่อการพัฒนาในระบบอุตสาหกรรมต่อไป

⁴ สุรัชชัย ศิริไกร, การพัฒนาเศรษฐกิจ และการเมืองลาว(กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คปไฟ, 2541), หน้า 126-127.

ตั้งแต่ปี 1975 ก็เริ่มมีการสนับสนุนให้มีการผลิตแบบรวมหมู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งนี้ การทำนารวมดังกล่าวมีมานานแล้วในเขตปลดปล่อยของฝ่ายซ้ายในช่วงสงคราม ซึ่งต้องการ ขยายระบบการผลิตดังกล่าวให้กว้างออกไป โดยในช่วงแรก รัฐบาลพยายามชักชวนให้ชาวนามา ทดลองทำการผลิตแบบรวมหมู่โดยก่อตั้งหน่วยแรงงานที่มีอยู่สองประเภท⁵ คือ

(1) กลุ่มสามัคคี(unity units) เป็นหน่วยช่วยเหลือกันในการทำนา เช่น ในการ ปักดำ และเก็บเกี่ยว โดยสมาชิกทุกคนไม่ได้รับค่าตอบแทน ซึ่งวิธีการดังกล่าวคล้ายกับวิธีที่ ชาวบ้านในลาวและไทยเคยช่วยการทำนา คือ การลงแขก

(2) กลุ่มแลกเปลี่ยนแรงงาน(labour-exchange unit)เป็นหน่วยแรงงานที่รัฐบาล ให้ค่าตอบแทนในการทำงานต่าง ๆ ของส่วนรวม เช่น การทำเขื่อน ฝาย การถากป่า

การทำงานภายในหน่วยแรงงานนี้จะทำให้เกิดการช่วยเหลือกันในการผลิต เกิด ความสามัคคีกัน และรู้จักมักคุ้นกันภายในกลุ่ม ปลูกฝังความรู้จักช่วยเหลือซึ่งกันและกันไปในตัว ซึ่งการรวมกลุ่มทั้งสองถือเป็นการรวมหมู่ในระดับต่ำ ส่วนในระดับสูง คือ สหกรณ์ อย่างไรก็ตาม ก็ ไม่ได้ให้มีการเร่งรัดหรือบีบบังคับให้มีการเข้าร่วมการผลิตแบบรวมหมู่จากรัฐบาลแต่อย่างใด แต่ จะเป็นการชักชวนตามความสมัครใจของชาวนา นอกจากนี้ รัฐบาลยังไม่ต้องการทำให้ระบบ สหกรณ์ และระบบรวมหมู่(นารวม) เป็นการรวมเอาปัจจัยการผลิตทุกอย่างมาไว้ด้วยกันแต่ยังคง ให้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินได้อยู่ ทั้งนี้เพราะหากบีบบังคับมากเกินไปจะทำให้พรรคฯ หหมด ความชอบธรรมไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ในช่วงท้ายปี 1976 มีเพียงแค่ชาวนา 1,000 กว่าคน เข้าร่วม เกษตรรวมหมู่ในระดับต่ำ ใน 9 แขวงจาก 13 แขวง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการทำในเขตปลดปล่อยหรือ เขตอิทธิพลของประเทศลาวมาก่อนแล้ว⁶

ในช่วงกลางปี 1977 นอกจากจะมีการปัญหาการกระทบกระทั่งในเขตชายแดน ทั้งกับไทยและกัมพูชา⁷ (ในกรณีของไทย รัฐบาลไทยประกาศการปิดล้อมเศรษฐกิจต่อลาว เช่น

⁵ ดู Grant Evans, *Laos peasant under socialism and post-socialism*(Chiang Mai: Silkworm Books, 1995), p.47.

⁶ Ibid., p.45.

⁷ ดู MacAlister Brown and Joseph J. Zaslosloff, *Apprentice Revolutionaries : The Communist Movement in Laos (1930-1985)*(California: Hoover Institution Press, 1986), p.258.

การส่งสินค้าหมวดยุทธปัจจัยและแต่งตั้งคณะกรรมการควบคุมสินค้าไปตรวจสอบในลาว ทั้งนี้ รัฐบาลไทยในช่วงนี้ คือ รัฐบาลของนายธานินทร์ กรัยวิเชียรมีแนวทางต่อต้านคอมมิวนิสต์เต็มรูปแบบ ลาวยังประสบกับปัญหาภัยแล้งอย่างหนัก โดยในเขตพื้นที่เวียงจันทน์และภาคใต้มีปริมาณการฝนตกลงมากถึงร้อยละ 50 และ 75 ตามลำดับ ยังผลให้การเก็บเกี่ยวพืชผลในภาคกลางในเดือนกันยายนได้เพียงร้อยละ 95 ทำให้เกิดภาวะขาดแคลนข้าวถึง 367,200 ตัน⁸ หลังจากภัยแล้งรัฐบาลเริ่มให้มีการเร่งรัดในการสนับสนุนการทำการผลิตแบบรวมหมู่ โดยให้มีการจัดตั้งหน่วยงานให้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม ก็ยังเป็นการชักชวนชาวนาให้ทำโดยสมัครใจ และยังคงต้องการให้หน่วยการผลิตแบบรวมหมู่มีขนาดเล็ก และทรัพย์สินยังคงเป็นของชาวนาอยู่

ในที่สุดในปี 1978 รัฐบาล ส.ป.ป. ลาวก็ตัดสินใจในการจัดตั้งระบบสหกรณ์ การเกษตรและการผลิตแบบรวมหมู่อย่างเต็มตัว พร้อม ๆ กันนั้นก็ได้ออกแผนพัฒนาเศรษฐกิจ 3 ปี(1978-1980) ในวันที่ 2 มีนาคม 1978 เพื่อกำหนดเป้าหมายหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กันไปด้วย ซึ่งจะต่อด้วยแผน 5 ปี คือ ปี 1981-1985 ซึ่งจะสอดคล้องกับแผนพัฒนา 5 ปีของเวียดนาม และประเทศในกลุ่มสังคมนิยมโคมิคอน(Council for Mutual Economic CooperationGOMECON) ซึ่งนำโดยสหภาพโซเวียต ซึ่งกลุ่มดังกล่าวจะช่วยเหลือลาวทั้งเงิน วัสดุ-อุปกรณ์ และผู้เชี่ยวชาญ โดยเป้าหมายของแผนพัฒนาสามปี 1978-1980 นี้ รัฐบาลตั้งเป้าไว้สองประการหลัก คือ การพึ่งตนเองในด้านอาหาร และการพัฒนาด้านเกษตร-ป่าไม้เพื่อการค้าและการสะสมทุน⁹

ในเดือนมิถุนายน 1978 นายกรัฐมนตรีไกสอน พมวิหานเดินทางไปเยี่ยมกิจการผลิตในแขวงจำปาสักและสาละวัน และดำริให้มีการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรเป็นครั้งแรกสองวันต่อมารวมการเมืองของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวได้เรียกร้องให้มีการขยายการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรขึ้นทั่วประเทศ โดยกรรมการเมืองได้อธิบายว่า ระบบสหกรณ์จะนำไปสู่การนำของพรรคที่เข้มแข็งในชนบท รัฐบาลได้แจกจ่ายเอกสารคู่มือการจัดตั้งระบบสหกรณ์แก่คณะกรรมการบริหารส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศ โดยภายในเอกสารอ้างว่า ระบบสหกรณ์จะเป็นวิธีการผลิตทางการเกษตรที่ทันสมัยที่สุด และจะเป็นการก้าวกระโดดข้ามทุนนิยม โดยภายในเอกสารระบุถึงการเข้าร่วมสหกรณ์ด้วยความสมัครใจ และการดำเนินงานในสหกรณ์ให้เป็นไปตาม

⁸ "Laos" in Asia Yearbook 1978, p.224.

⁹ Martin Stuart-Fox, A History of Laos(Cambridge: Cambridge University Press, 1997), p. 179.

แนวทางประชาธิปไตย โดยขนาดสหกรณ์จะมีขนาดตามหมู่บ้าน ถ้าหากไม่พอใจก็สามารถออกจากสหกรณ์ได้ เมื่อชาวนาเข้าร่วม ชาวนาเพียงแต่ให้ที่ดินและเครื่องมือการทำงานทำไร่แก่สหกรณ์เพื่อใช้สอย ส่วนทรัพย์สินอื่น ๆ สามารถครอบครองได้ แต่สหกรณ์สามารถนำเอามาใช้ได้ถ้าจำเป็น¹⁰

ในเดือนกรกฎาคม 1978 หนังสือพิมพ์ข่าวประเทศลาวได้รายงานผลการจัดตั้งสหกรณ์ว่ามีกว่า 300 แห่งทั่วประเทศ แต่กว่าร้อยละ 95 อยู่ในแขวงหลัก คือ แขวงจำปาสักในภาคใต้ 180 แห่ง และ 110 แห่งในแขวงเชียงขวางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนอีก 12 แห่งกระจายอยู่ใน 8 แขวงของสาละวัน อັตตปี๋ คำม่วน เวียงจันทน์ ไชยบุรี หลวงพระบาง หัวพัน และอุดมไชย ในเดือน สิงหาคม 1978 ไกสอนกล่าวว่ามีสหกรณ์จัดตั้งทั้งหมดกว่า 700 แห่งทั่วประเทศ และกำลังดำเนินการไปได้ด้วยดี¹¹

อย่างไรก็ดี เกิดอุปสรรคในการผลิตทางเกษตรกรรมของลาว โดยในปลายเดือนสิงหาคมต่อเดือนกันยายน ปี 1978 มีอุทกภัยครั้งใหญ่ มีน้ำท่วมใหญ่ในภาคตะวันตกและภาคใต้ของลาว พื้นที่ร้อยละ 90 ของแขวงจำปาสักถูกน้ำท่วม นอกจากนี้ เมืองที่อูร์มฝั่งโขงถูกท่วมร้อยละ 50 ของเมือง ภัยธรรมชาติดังกล่าวทำให้ลาวต้องสูญเสียข้าวไปถึง 125,000 ตัน นอกจากนี้จะต้องขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศแล้ว ที่สำคัญคือ ลาวยังต้องเผชิญกับความไม่มั่นใจในระบบการผลิตแบบสหกรณ์รวมหมู่ในหมู่ชาวนาที่เริ่มมากขึ้นอีกด้วย โดยเริ่มมีความคิดที่จะกลับไปทำการผลิตแบบเดิมที่น่าจะลดความเสี่ยงได้มากกว่าระบบใหม่ที่เพิ่งเริ่มทดลองมาได้สองปีและต้องพบกับภัยธรรมชาติทั้งสองปี (เกิดภัยแล้งในปี 1977)¹² ถือเป็นจุดเริ่มในการสะสมกระแสการต่อต้านนโยบายทางการเกษตรรวมหมู่ ซึ่งหมายถึงการทำลายความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาล

อย่างไรก็ดี พรรคและรัฐบาล ส.ป.ป.ลาวก็ยังยืนยันที่จะใช้ระบบการผลิตแบบสหกรณ์รวมหมู่ต่อไป โดยสร้างความเชื่อมั่นในหมู่ชาวนา โดยการจัดตั้งคณะกรรมการแนะนำสหกรณ์การเกษตรขึ้นในระดับชาติ ในปลายเดือนพฤศจิกายน 1978 ทำหน้าที่แนะนำประสานงาน ดูแล และรณรงค์การจัดตั้งสหกรณ์แก่ผู้บริหารระดับท้องถิ่น รวมทั้ง ให้คำแนะนำ

¹⁰ สุรัชย์ ศิริไกร, **การพัฒนาเศรษฐกิจ และการเมืองลาว**, หน้า 156.

¹¹ "Laos" in *Asia Yearbook* 1979, p.228.

¹² สุรัชย์ ศิริไกร, **การพัฒนาเศรษฐกิจ และการเมืองลาว**, หน้า 158.

ปรึกษาอื่น ๆ อีกด้วย ในปลายปี 1978 มีสหกรณ์เพิ่มมากขึ้นถึง 1,600 แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในแขวงจำปาสักและคำม่วน โดยในแต่ละสหกรณ์จะมีครอบครัวอยู่ประมาณ 30-40 ครอบครัว มีสมาชิกสหกรณ์คิดเป็นร้อยละ 16 ของชาวนาท้งประเทศ ซึ่งผู้นำ ส.ป.ป. ลาวคาดว่า จะเพิ่มเป็นร้อยละ 30-35 ในปี 1979 โดยความสมัครใจ ซึ่งในความเป็นจริง คือ มาจากการบีบบังคับของสมาชิกพรรคและคณะกรรมการบริหารส่วนท้องถิ่นที่มากขึ้นเรื่อย ๆ โดยในขั้นตอนแรกจะเริ่มจากการเข้าชักชวน หากชาวนายังไม่ยอมจะนำไปยังค่ายสัมมนาซึ่งบางครั้งก็จะกลับมาใน 2 – 3 สัปดาห์ต่อมา แต่ในบางกรณีก็จะมีใครเห็นชาวนาผู้นั้นอีกเลย หรือแม้แต่ผู้ที่เข้าร่วมแล้วอยากจะถอนตัวก็จะถูกจับตัวไปยังค่ายสัมมนาแบบเดียวกัน ซึ่งทำให้ชาวนาเกิดความไม่พอใจจนส่งผลทำให้บริหารงานของสหกรณ์มีปัญหา¹³

1.2.2 การค้าและอุตสาหกรรม

ในด้านการค้า รัฐบาล ส.ป.ป.ลาวเห็นพ่อค้าเป็นหนึ่งในตัวแทนของระบบทุนนิยมที่ซูดริต ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องกำจัดระบบพ่อค้าออกไป ทั้งนี้ส่วนหนึ่งก็เป็นไปเพื่อสร้างความชอบธรรมว่าด้วยการทำให้คนทุกคนเข้าถึงสินค้าได้เท่ากัน ๆ จากที่คนจนมีโอกาสน้อยกว่าชนชั้นปกครองเดิม ในเดือนมกราคม ปี 1976 เริ่มมีการยึดร้านค้าที่ส่งสินค้าจากต่างประเทศและบังคับให้พ่อค้าขายสินค้าให้กับรัฐบาลด้วยเงินที่ตามอัตราค่าเงินที่รัฐบาลตั้งขึ้น นอกจากนี้ การค้าขายระหว่างชาวนากับพ่อค้ายังถูกจำกัด โดยห้ามพ่อค้าซื้อข้าวและสัตว์เลี้ยงจากชาวนาในชนบท นอกจากนี้ การค้าขายระหว่างแขวงก็ถูกจำกัด การเดินทางต้องผ่านด่านต่าง ๆ มากมาย การจำกัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจในลักษณะดังกล่าว นอกจากจะมาจากเหตุผลทางอุดมการณ์แล้ว ส่วนหนึ่งยังเป็นการสร้างความมั่นคงแข็งแรงให้กับอำนาจทางการเมือง และการบริหารของระบอบการปกครองใหม่ด้วย¹⁴ กล่าวคือ รัฐบาลจะกลายเป็นผู้ควบคุมสินค้าอย่างเบ็ดเสร็จ อย่างไรก็ดี จากความไม่สะดวกและการขาดแคลนสินค้าโดยเฉพาะอาหารในบางพื้นที่ โดยเฉพาะนอกเขตเมือง แม้รัฐบาลได้จัดตั้งร้านค้าของรัฐบาลขึ้นมา แต่มีจำนวนน้อยและสินค้ามีไม่มาก ทำให้รัฐบาลต้องมีนโยบายให้ประชาชนพึ่งพาตนเองโดยการปลูกผักเลี้ยงสัตว์เพื่อยังชีพ

¹³ “Laos” in FEER, Asia Yearbook 1980, p.222 และ Grant Evans,

Agrarian Change in Communist Laos(Occasional Paper No.85)(Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1988), pp. 40-41 อ้างถึงใน สุรชัย ศิริไกร, **การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองลาว**, หน้า 162.

¹⁴ Martin Stuart-Fox, **Buddhist Kingdom, Marxist State : The Making of Modern Laos**(White Lotus Press: Bangkok, 2002), p. 185.

เอง ภาวะความขาดแคลนดอกยางนี้เองทำให้มีคนหลบหนีออกจากประเทศเพิ่มมากขึ้นอีกเรื่อย ๆ และเริ่มมีการทำหายความชอบธรรมในนโยบายการค้า เช่น การหันไปพึ่งตลาดมืดแทนร้านค้าของรัฐบาล

ในด้านอุตสาหกรรมนั้นถือได้ว่า อุตสาหกรรมในลาวนั้นมีระดับการพัฒนาที่ต่ำมากทั้งก่อนและหลังการปฏิวัติ ผลผลิตจากอุตสาหกรรมและการทำเหมืองแร่ในลาวมีน้อยกว่าร้อยละ 5 ของผลผลิตมวลรวมประชาชาติ และสร้างงานให้คนลาวได้เพียง 10,000 คน สินค้าที่ผลิตก็เป็นเพียงสินค้าที่ใช้อุปโภคบริโภคเล็กน้อย ๆ ไม่ค่อยมีการผลิตอุตสาหกรรมหนักเท่าใดนัก นอกจากนี้ ยังต้องสั่งวัตถุดิบมาจากต่างประเทศอีกเป็นจำนวนมาก แต่เมื่อสถานะทางการเงินของรัฐบาล ส.ป.ป.ลาวแย่งทำให้ไม่สามารถซื้อวัตถุดิบได้มากพอจนทำให้ผลผลิตตกลงเหลือเพียงร้อยละ 30 และบางกิจการตกลงเหลือเพียงร้อยละ 10-15 ก็มี ทำให้ออกจากจะไม่มีเงินซื้อวัตถุดิบแล้ว รายได้ของรัฐบาลยังลดลงอีกด้วย¹⁵ นอกจากนี้ สิ่งที่เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การพัฒนาอุตสาหกรรมในลาวชะงักงัน คือ การหลบหนีออกมาจากลาวของช่างเทคนิค และผู้มีความรู้ความสามารถ เนื่องจากความหวาดกลัวในการกวาดล้างฝ่ายที่ไม่เห็นด้วย โดยให้ไปที่ค่ายอบรมสัมมนาทางการเมืองที่บางคนเข้าแล้วไม่ได้ออกมา การขาดทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพกลายเป็นปัญหาหลักของรัฐบาล ส.ป.ป. ลาว ซึ่งความขาดแคลนดังกล่าว ไม่สามารถทดแทนด้วยสมาชิกพรรคฯ ที่เคยสู้รบกันมาในช่วงเวลาการปลดปล่อยประเทศ เพราะมีความเชี่ยวชาญเฉพาะการรบและมักไม่มีความรู้มากเท่าใดนัก ซึ่งปัญหานี้จะส่งผลกระทบต่อความชอบธรรมทางการเมืองในระดับการพัฒนาประเทศในเวลาต่อมาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

1.3. การเสริมสร้างแนวคิดชาตินิยมควบคู่กับแนวสังคมนิยมสตาลินนิสต์

หลังการปฏิวัติปี 1975 รัฐบาล ส.ป.ป.ลาวสร้างรัฐชาติลาวขึ้นมาใหม่ โดยเฉพาะมีการเน้นการสร้างอัตลักษณ์ของรัฐชาติลาวในแบบฉบับของรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว โดยเฉพาะการเป็นรัฐชาติแบบสังคมนิยม ซึ่งจะถูกใช้เป็นแหล่งที่มาของอำนาจโดยจะอ้างว่า รัฐบาลเป็นตัวแทนของประชาชนเพื่อรักษาชาติลาวแบบสังคมนิยมที่สร้างขึ้นมานี้เอง นอกจากนี้ แนวคิดชาตินิยมแบบสังคมนิยมยังจะช่วยปล้ำและป้องกันการกลับเข้ามาของ อิทธิพลจักรวรรดินิยมและแนวคิดการ

¹⁵ Grant Evans, *Agrarian Change in Communist Laos*, pp. 10-11 อ้างถึงใน สุรัชย์ ศิริไกร, *การพัฒนาเศรษฐกิจ และการเมืองลาว*, หน้า 131.

ปกครองระบอบเดิมหรือระบอบอื่นที่ไม่ใช่แบบstadalinism ซึ่งจะช่วยให้การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาล ส.ป.ป.ลาวในด้านอื่น ๆ จะไม่ต้องสะดุดต่อไปจะเป็นประเด็นต่าง ๆ ที่รัฐบาล ส.ป.ป.ลาวสร้างแนวคิดเรื่องชาติลาวแบบใหม่

1.3.1. ตราประเทศ

การสร้างสัญลักษณ์หรือตราประเทศขึ้นมาใหม่นั้น รัฐบาล ส.ป.ป.ลาวได้ผ่านร่างกฎหมายเกี่ยวกับตราประเทศซึ่งมีส่วนประกอบและความหมาย คือ “พินเพื่อ หมายถึง อุตสาหกรรม, รวงข้าวและทุ่งนา หมายถึง เกษตรกรรม การป่าไม้ และการทำเหมืองแร่, สายฟ้า หมายถึง ความมั่งคั่ง และอุดมสมบูรณ์ของชาติ, ดาวทอง หมายถึง อนาคตที่โชติช่วง มั่งคั่ง และมั่นคงของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ภายใต้การนำของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวซึ่งมุ่งไปสู่การเป็นสังคมนิยม, ค้อน หมายถึง กรรมมาชีพ, เคียว หมายถึง ชาวนาผู้ใช้แรงงาน(ไม่ใช่ชาวนาเจ้าที่ดิน)ผู้ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ และการที่ค้อนประสานเคียว หมายถึง การประสานกำลังของกรรมมาชีพกับชาวนา ซึ่งนำโดยพรรคประชาชนปฏิวัติลาว เพื่อเป็นพื้นฐานในความเป็นหนึ่งของทุกชาติ ทุกเผ่า และทุกระดับ เพื่อป้องกัน และสร้างประเทศ”¹⁶

ตราประเทศดังกล่าวเป็นไปเพื่อสร้างชาติให้สอดคล้องกับแนวทางสังคมนิยม ที่พรรคฯ ได้ใช้ทั้งสองแนวทางควบคู่กันมาโดยในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองตลอดระยะสงครามปลดปล่อยประเทศ

1.3.2. ภาษา เพลงชาติ ธงชาติ

รัฐบาล ส.ป.ป.ลาวได้พยายามสร้างรูปแบบใหม่ให้กับภาษา เพลงชาติ และธงชาติให้เหมาะสมกับระบอบปกครองใหม่ โดยมีการออกกฎหมายเกี่ยวกับภาษา, เพลงชาติ และธงชาติ โดยกฎหมายที่ว่าด้วยภาษามีเนื้อหว่า หนึ่ง จะใช้ภาษาลาวเป็นภาษาพูด และภาษาที่ใช้ในราชการ สอง ให้หยุดการใช้ราชาศัพท์เว้นแต่จำเป็นต้องใช้ใช้ในกรณีที่เป็นกลอนหรือคำประพันธ์ ทั้งนี้ก็เพื่อพยายามทำให้เกิดความเท่าเทียมกันที่แสดงออกในรูปของภาษา เช่น คำว่า “เสด็จ” หรือ “ท่าน” ถูกยกเลิก แล้วแทนที่โดยคำว่า “สหาย” นอกจากนี้ ยังมี วงวิจิตร ยังตระเวนออกสอนไวยากรณ์ และการเปลี่ยนแปลงการใช้ภาษาใหม่อีกด้วย(ซึ่งเริ่มมีการเปลี่ยนไวยากรณ์ตั้งแต่ปี

¹⁶ Grant Evans, *The Politics of Ritual and Remembrance : Lao since 1975*(Chiang Mai: Silkworm Books, 1998), p.12.

1967 ในเขตอิทธิพลของประเทศลาวมาก่อนแล้ว)¹⁷ การเปลี่ยนแปลงภาษาดังกล่าวเป็นไปเพื่อปรับปรุงการศึกษาและทำให้ประชาชนสามารถอ่านออกเขียนได้ดีขึ้น ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ และที่สำคัญ คือ การที่ประชาชนจะเข้าใจนโยบายและทิศทางการเมืองของรัฐบาล ส.ป.ป.ลาวที่กำลังเสนอออกมาอย่างต่อเนื่อง¹⁸ ซึ่งเสริมการยอมรับความชอบธรรมทางการเมืองของประชาชนมากขึ้น

ส่วนเพลงชาตินั้นยังคงทำนองเดิมไว้แต่ได้มีการเปลี่ยนแปลงเนื้อร้องจากเนื้อหาที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการที่มีลาวลุ่มชาติพันธุ์เดียวมาเป็นการมีลาวหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ถือเป็นความพยายามผสมผสานแนวคิดชาติทั้งจากของเก่ากับใหม่เพื่อให้ประชาชนยอมรับมากที่สุด ในเรื่องธงชาติ มีการยกเลิกธงช้างสามเศียรยืนอยู่บนบัลลังก์ 5 ชั้นภายใต้เศวตฉัตรเก้าชั้น และมีพื้นแดง ซึ่งเป็นธงของรัฐบาลราชอาณาจักร แล้วแทนที่ด้วยธงที่มีแถบสีแดงบน-ล่าง ขนาบแถบน้ำเงินที่มีดวงจันทร์สีขาวอยู่ตรงกลาง อันเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงการต่อสู้เพื่อปลดปล่อยชาติลาว(ธงดังกล่าว คือ ธงของขบวนการลาวอิสระในอดีต)¹⁹

1.3.3. วันชาติและวันสำคัญ

หลังจากทำการปฏิวัติยึดอำนาจแล้ว รัฐบาลส.ป.ป.ลาวได้เปลี่ยนแปลงวันสำคัญของประเทศใหม่ มีทั้งการยกเลิกของเดิมและตั้งวันสำคัญใหม่ขึ้นมา หรือเปลี่ยนแปลงวันที่มีอยู่เดิม ในการเปลี่ยนแปลงวันชาติ จากเดิมในสมัยรัฐบาลราชอาณาจักร วันชาติ คือ วันที่ได้รับเอกราชการฝรั่งเศสในวันที่ 19 กรกฎาคม และ มีวันรัฐธรรมนูญ คือ วันที่ 11 พฤษภาคม หลังจากการปฏิวัติแล้ววันทั้งสองถูกยกเลิกแล้วแทนที่ด้วยวันที่ 2 ธันวาคม วันที่พรรคประชาชนปฏิวัติลาวยึดอำนาจสำเร็จ ซึ่งในวันชาตินี้เองจะมีการเฉลิมฉลอง²⁰ รวมถึง ระลึกถึงผู้เสียสละในการต่อสู้ปลดปล่อยประเทศ นอกจากนี้ วันสำคัญของชาติกลายเป็นวันที่ให้ความสำคัญกับรัฐ, ส่วนราชการหรือโรงเรียนมากกว่าวันสำคัญทางพุทธศาสนา ซึ่งได้แก่ วันปีใหม่ วันปะเทศลาว(6

¹⁷ Ibid., p.13.

¹⁸ Ibid., p.158.

¹⁹ Ibid., p.13.

²⁰ ในการเฉลิมฉลองวันชาตินั้น ความยิ่งใหญ่ของการเฉลิมฉลองนี้จะขึ้นอยู่กับปีนั้นมีวาระสำคัญอะไร เช่น เป็นการครบรอบทศวรรษ(decade) หรือครึ่งทศวรรษ(half-decade) ของปีที่ทำการปฏิวัติสำเร็จ(1975) หรือการก่อตั้งพรรคฯ นอกนั้น อาจจะเป็นปีที่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปีฉบับใหม่ ฯลฯ

มกราคม), วันกองทัพ(2 มกราคม), วันผู้หญิง(8 มีนาคม), วันพรรคประชาชนปฏิวัติลาว(22 มีนาคม), วันปีใหม่ลาว(13-15 เมษายน-เหมือนวันปีใหม่ไทย), May Day, วันเด็ก (1 มิถุนายน), วันลาวอิสระ(13 สิงหาคม), วันปลดปล่อย(23 สิงหาคม), วันเอกราชจากฝรั่งเศส(12 ตุลาคม) และวันชาติ(2 ธันวาคม)²¹

การพยายามสร้างอัตลักษณ์ของชาติดังกล่าวทั้งหมดของรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว เป็นทั้งการส่งเสริมแนวคิดชาตินิยมให้แก่ประชาชน โดยเปลี่ยนจากชาติตามประเพณีที่มีกษัตริย์เป็นประมุข มาเป็นชาติที่เน้นชาติของนักสู้เพื่อสังคมนิยม โดยมีการสร้างสัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น ตราประเทศ และวิธีการกลมกล่อมหลายประการ เช่น เพลงชาติและภาษา ซึ่งแนวคิดสังคมนิยมที่แฝงอยู่จะเป็นส่วนเชื่อมโยงเพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่พรรค เพราะสังคมนิยมที่พรรคฯ เสนอนั้น พรรคฯ จะเป็นตัวแทนเพียงพรรคฯเดียวของชนชั้นผู้ใช้แรงงานทั้งหลาย ซึ่งสามารถนำการปฏิวัติประชาชาติ-ประชาธิปไตยมาแล้ว และยังคงต้องนำการปฏิวัติสังคมนิยมเพื่อผลประโยชน์ทางชนชั้นแท้จริงต่อไปด้วย ดังนั้น ชาติที่เป็นสังคมนิยมก็ควรจะต้องมีพรรคฯ ในการเป็น ผู้ปกครอง

1.4. การสร้างแนวคิดชาติในกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

หลังจากการปฏิวัติ รัฐบาล ส.ป.ป.ลาวได้พยายามรักษาแนวทางการความเสมอภาคระหว่างชนเผ่าต่อจากการที่เคยให้คำมั่นไว้ในช่วงก่อนการปฏิวัติ โดยเสนอกรอบแนวชาตินิยมที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึง ให้สิทธิในการเข้าทำงาน การศึกษาเล่าเรียนทั้งในนอกประเทศของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างเท่าเทียมกัน ทำให้ปัญหาเรื่องเชื้อชาติเบาบางลงไปจากสมัยรัฐบาลราชอาณาจักรในระดับหนึ่ง

อย่างไรก็ดี เมื่อผ่านการปฏิวัติ 1975 มาเรื่อย ๆ ความสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์เริ่มน้อยลง ทั้งนี้มาจากการจับของ สถานการณ์การสู้รบที่จำเป็นต้องใช้พื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ รวมถึง มีการแบ่งแยกหน้าที่ในองค์การปฏิวัติมาตั้งแต่แรก โดยผู้นำระดับสูงในพรรคมักจะเป็นชาวลาวลุ่ม ส่วนพวกลาวเทิงและลาวสูงจะมีตำแหน่งที่ต่ำลงมา และส่วนใหญ่กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้จะอยู่ในส่วนกองทัพปลดปล่อยเสียส่วนใหญ่²² ซึ่งความสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ คือ การเป็นกองกำลังของพรรคฯ ไม่ใช่มีบทบาทในพรรคฯ ทำให้ผู้นำกลุ่มชาติพันธุ์เช่น สีทอน กมมะดัม

²¹ Ibid., p.57.

²² Martin Stuart-Fox, A History of Laos, p. 171.

หรือไฟดางก็ยังไม่มีความหมายในกรรมการเมืองหลังการปฏิวัติ นอกจากนี้ ในขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มยังคงภูมิใจในเกียรติประวัติการต่อสู้และคิดว่าตนยังมีคุณค่า ได้มีการสรุปประเด็นทางเศรษฐกิจและการเมืองว่า กลุ่มชาติพันธุ์อยู่ในสถานะที่ล้าหลัง และสมาชิกพรรคฯ มองว่า เวลาแห่งสงครามผ่านพ้นไปแล้ว และถึงเวลาที่จะต้องพัฒนากันเสียที่²³

แม้พรรคฯ จะลดความสำคัญของบทบาทของกลุ่มชาติพันธุ์ไปบ้าง แต่เพื่อรักษาความชอบธรรมทางการเมืองในหมู่กลุ่มชาติพันธุ์ต่อไป มีการให้อำนาจบางส่วนกับหัวหน้ากลุ่มชาติพันธุ์ในเขตพื้นที่ของตนเอง ซึ่งก็ตรงกับความต้องการของหัวหน้ากลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้อยู่แล้ว รวมถึง ในขณะที่พรรคฯ และรัฐบาลไม่สามารถให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจได้ พรรคฯ จึงมอบอำนาจในการหารายได้ของท้องถิ่นบางประเภท เช่น สิทธิในการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ²⁴ ซึ่งส่วนมากทำโดยเจ้าแขวง ที่พรรคฯ จะให้หัวหน้ากลุ่มชาติพันธุ์เป็นเจ้าแขวงในบางแขวง

1.5. พุทธศาสนา

หลังจากเข้ามาเป็นชนชั้นปกครอง ชนชั้นข้าราชการภายใต้พรรคฯ มีที่ท่าต่อพุทธศาสนาเปลี่ยนไปจากก่อนการปฏิวัติ ทั้งนี้มาจากพุทธศาสนาวางอยู่บนเส้นทางการสร้างสังคมนิยมที่รัฐบาล ส.ป.ป.ลาวกำลังสร้างอยู่ คือ หนึ่ง การมองโลกแบบพุทธศาสนาและค่านิยมที่ได้จากพุทธศาสนาเป็นอุปสรรคต่อการสร้างสังคมนิยม(จิตนิยมที่ขัดกับวัตถุนิยม) สอง อำนาจและองค์กรรมสิทธิ์เป็นเหมือนทางเลือกหนึ่งของสังคมนิยมซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการผูกขาดอำนาจทางสังคมนิยมและการเมืองของพรรคฯ²⁵ อย่างไรก็ตาม แม้แนวคิดพุทธศาสนาจะขัดกับแนวสังคมนิยมในบางมิติ แต่จากการที่พรรคฯ จำเป็นต้องใช้พุทธศาสนาต่อไปเพื่อเสริมเอกลักษณ์ของชาติ“ลาว” และไม่ให้ขัดกับความเชื่อของประชาชนมากเกินไป ทำให้เกิดสภาวะความขัดแย้งที่ในด้านหนึ่งพรรคฯ ยังคงรักษาสถาบันพุทธศาสนา อีกด้านก็ต้องคอยควบคุมการอย่างใกล้ชิด ซึ่งในทีนี้จะเสนอในสองด้านที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาหลังการปฏิวัติ 1975 ดังนี้

²³ Grant Evans, *The Politics of Ritual and Remembrance : Lao since 1975*, p.150.

²⁴ ธีระ นุชเปี่ยม, *อินโดจีนภายใต้ระบบคอมมิวนิสต์ : ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองตั้งแต่ ค.ศ. 1975-1991*, หน้า 92.

²⁵ Martin Stuart-Fox, *Buddhist Kingdom, Marxist State : The Making of Modern Laos*, pp. 136.

1.5.1. การควบคุมองค์กรสงฆ์

หลังจากการปฏิวัติ รัฐบาล ส.ป.ป. ลาว ได้มีการยุบรวมทั้ง สองนิกาย(ธรรมยุต และเถรวาท) เข้ามาอยู่ร่วมกันในองค์กรใหม่ คือ สมาคมเอกภาพพุทธศาสนาลาว (the Lao United Buddhist Association) โดยมีการประกาศเจตนารมณ์ในการก่อตั้งองค์กรดังกล่าว หลังจากการประชุมระดับชาติเมื่อปี 1976 ว่า “สมาคมจะพิทักษ์ประเพณีอันดีงามและวิถีชีวิตของประชาชน รวมถึง จริยธรรมอันดีงามของศาสนา ขณะเดียวกันก็จะทำลายความมั่งงายและชั่วร้ายของสังคมที่เคยมีในระบอบการปกครองเก่า...ซึ่งการเผยแพร่พุทธศาสนาจะต้องควบคู่ไปกับแนวทางและนโยบายของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว...”²⁶ โดยองค์กรดังกล่าวขึ้นต่อองค์กรแนวร่วมแห่งชาติของพรรค และเปลี่ยนกระทรวงศาสนามารวมอยู่ในกระทรวงศึกษาธิการ, กีฬา และศาสนา ฐานะศาสนาประจำชาติของพุทธศาสนาถูกลดคุณค่าลง มีการให้อิสระประชาชนในการนับถือศาสนา และมีการเปลี่ยนพิธีกรรมของรัฐที่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนาอยู่ด้วยมาเป็นรัฐพิธีของอย่างเดียว นอกจากนี้ สภาประชาชนประชุมในเวียงจันทน์เมื่อเดือนธันวาคมปี 1978 ออกกฎหมายเกี่ยวกับสงฆ์อยู่ 2 ฉบับ คือ หนึ่งในนั้นเป็นแนวทางการปฏิบัติของระบอบการปกครองใหม่ โดยระบุว่า “พระและเณรในพุทธศาสนา รวมถึง ในศาสนาอื่นจะต้องมีอิสระในการสั่งสอนศาสนาของแต่ละศาสนา” อย่างไรก็ตาม ก็กำหนดเงื่อนไขว่า วัด และโรงเรียนเอกชนจะต้องควบคุมและทำตามแนวทางการศึกษาแห่งชาติ หรือจะพูดอีกอย่างว่า การสอนศาสนาจะต้องถูกควบคุมโดยรัฐ²⁷

ในด้านความเชื่อ ปะเทศลาวได้หาทางลดความน่าเชื่อถือของแนวคิดพุทธศาสนา โดยมีการวิจารณ์จุดอ่อนที่ไม่สามารถโต้เถียงได้มากที่สุดของพุทธศาสนาที่ปฏิบัติกันในลาว เช่น เจ้าหน้าที่(ของปะเทศลาว)จะโจมตีการมองจักรวาลของพุทธและมีความเชื่อที่ผิดเกี่ยวกับการนับถือผีของพุทธศาสนาในลาว เช่น ชี้ให้เห็นว่า การสำรวจจรวดไม่ได้พบว่า มีสวรรค์แต่อย่างไร และการขุดเจาะน้ำมันก็ไม่ได้พบกับนรกเช่นเดียวกัน รวมถึง การวิจารณ์การกวาดน้ำเพื่อส่งบุญให้กับผู้ล่วงลับเป็นเรื่องน่าขัน นอกจากนี้ ความคิดเรื่องผีหรือจิตวิญญาณควรถูกดูหมิ่น ปะเทศลาวยังตำหนิการถ่วงการพัฒนาทางวัตถุของพุทธศาสนา และยืนยันให้พระสงฆ์ละเว้นการสั่งสอน

²⁶ Cited in Grant Evans, *The Politics of Ritual and Remembrance : Lao since 1975*, p.61.

²⁷ Martin Stuart-Fox, *Buddhist Kingdom, Marxist State : The Making of Modern Laos*, p. 141.

จากลาวในปี 1976)³¹ บางคนจะถูกจับกุม และมีการอ้างว่าในเดือนพฤษภาคม 1978 ก่อนที่จะหนีออกจากลาว พระ 12 รูป ถูกยิงที่แขวงจำปาสักเพราะประท้วงต่อต้านรัฐบาล³² ถึงแม้ จะมีความแตกต่างในการกดขี่สังคมนิยมในพื้นที่เมืองหลวงกับต่างแขวง แต่ก็ยังชัดเจนว่า การแทรกแซงสังคมนิยมยังคงมีต่อไปในช่วงดังกล่าว ในเดือนมีนาคม 1979 พระธัมมะยะโน พระสังฆราชอายุ 87 ปี ได้หนีมายังไทย เลขาธิการของสังฆราชผู้คิดแผนในการหลบหนี รายงานว่า ในหลวงพระบาง พระสังฆราชถูกจำกัดในการศึกษาธรรม และห้ามเทศนา โดยแน่ใจว่า เขาวงชนถูกกีดกันไม่ให้ยุ่งกับสงฆ์ และพระสอนแต่สิ่งที่รัฐบาลต้องการเท่านั้น³³ ความเห็นของผู้คนที่หนีออกจากลาวอาจจะแสดงถึงความรุนแรงที่มากจนเกินความจริงไปบ้าง แต่ก็พอจะเห็นความพยายามในการควบคุมพุทธศาสนาของพรรคฯ ที่มากขึ้น ซึ่งในหัวข้อถัดไปจะชี้ให้เห็นว่า พรรคฯ ยังคงให้เกียรติพระอยู่พอสมควร

แม้พระสงฆ์จะไม่ได้ถูกบังคับให้ทำงานโดยตรง และสามารถออกบิณฑบาตได้อย่างน้อยในเวียงจันทน์(แม้ในทางปฏิบัติจะมีการห้ามปราม) แต่พระสงฆ์ก็ได้รับอาหารในบาตเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เพราะประชาชนก็ได้ปันส่วนข้าวในปริมาณที่น้อยอยู่แล้ว รวมถึง กลัวการเป็นผู้สนับสนุนศาสนา(ซึ่งจะถูกเพ่งเล็ง) บางคนจึงนำอาหารไปที่วัดแทน แต่ก็ไม่เพียงพอที่จะเลี้ยงพระได้ ทำให้พระต้องไปปลูกผักกินเอง ยิ่งไปกว่านั้น พระจะไม่ได้รับปันส่วนข้าวเว้นแต่จะทำงาน ทั้งการทำสวนหรือเข้าร่วมกับผู้อื่นทำการผลิต เช่น การทำหัตถกรรมหรือเข้าร่วมสัมมนาการเมืองและพบปะชุมนุมที่รัฐบาลจัดขึ้น อีกสิ่งหนึ่งที่สงฆ์ได้รับจากประชาชนน้อยลง คือ ผ้าจีวร เป้าหมายของพรรคฯ คือ ทำให้อิทธิพลของพุทธศาสนามีขนาดเล็กลงในระบบสังคมนิยม³⁴

1.5.2. การ ยังคงใช้ภาพลักษณ์ที่ดีของพุทธศาสนา

ในขณะที่ลาวพยายามลดความสำคัญของพุทธศาสนา และเข้าควบคุมองค์กรสงฆ์ให้เข้ามาอยู่ภายใต้การดูแลของทางการมากขึ้น ในอีกด้านหนึ่ง รัฐบาลส.ป.ป.ลาว ก็พยายาม

³¹ “สรุปลปาฐกถาพิเศษของพระมหาจันลา ต้นบัวลี”, *เสียงธรรม* 20, 3(พ.ค. – มิ.ย. 2520): 52.

³² Interview with Bhikkhu Vanna(Nongkhay , 18 November 1978) cited in Martin Stuart-Fox, *Buddhist Kingdom, Marxist State : The Making of Modern Laos*, p. 148.

³³ Ibid., pp. 147-148.

³⁴ Ibid., pp. 148-149.

รักษาภาพลักษณ์ของพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์ของตนเองอยู่ เช่น ไกสอน พมวิหานออกมาแถลงเกี่ยวกับทิศทางการศาสนาในระบอบการปกครองใหม่ที่ยังสร้างภาพของผู้มีหน้าที่ที่สำคัญแก่พระสงฆ์ว่า พระ เณร หรือนักบวช “จะต้องออกไปเพื่อรักษาจิตวิญญาณแห่งความรักชาติ กระตุ้นประชาชน ในการออกแรงในการผลิต และพัฒนาเศรษฐกิจ, เพื่อช่วยประชาชนในการศึกษา ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาด้านวัฒนธรรม และช่วยชักชวน, สั่งสอน และทำให้รู้ผิดชอบสำหรับผู้ที่หลงผิดและไม่ได้เป็นพลเมืองที่ดี”³⁵ หรือ ในภาพข่าวที่เป็นทางการของการประชุมสภาประชาชนปรากฏรูปพระ 6 รูป ซึ่งยืนในตำแหน่งที่มีเกียรติ คือ ทางขวาสุดของแถวหน้าของภาพผู้แทน นอกจากนี้พระสงฆ์ยังคงเป็นผู้ประกอบพิธีในงานศพของสมาชิกพรรคระดับสูง เช่น งานศพของสีทัน กมมะตัน(รองประธานสภาประชาชนสูงสุด) พระชั้นผู้ใหญ่จะอยู่ในตำแหน่งสำคัญคือ ก่อนครอบครัวและครอบครัวทุกศพ³⁶

นอกจากนี้ พระสงฆ์จะถูกเชิญให้เข้าร่วมเหตุการณ์ทางโลกทุกครั้ง เช่น การเฉลิมฉลองวันชาติ ในทางตรงกันข้าม ตัวแทนของรัฐบาลเข้าร่วมงานเทศกาลทางพุทธศาสนา(ที่พรรคฯ อนุญาตให้จัดได้) เช่น ในงานธาตุหลวงในปี 1976 นำโดยหนูฮัก พูมสะหวัน รองนายกรัฐมนตรี และสมาชิกอันดับสองในพรรค ฯ การเผยแพร่สื่อของหน่วยงานรัฐมักนำเอาเหตุการณ์เกี่ยวกับพุทธศาสนาและสงฆ์มารายงานเป็นข่าว เช่น หนังสือพิมพ์ “เสียงประชาชน” รายงานว่า พระที่หลวงพระบางกำลังสอนธรรมะของพุทธศาสนา รวมถึง สอนผู้คนเพื่อให้อ่านออกเขียนได้ และใช้สมุนไพรรักษาผู้คน นอกจากนี้ ยังแสดงการอุปถัมภ์ศาสนาของทางการด้วย เช่น แขวงสะหวันเขต ตัดไม้ทำโรงอาหารให้พระในวัดเขียนยะพูม³⁷

ผู้นำพรรคฯ ออกมากล่าวต่อสาธารณชนในทำนองจะยังคงรักษาพุทธศาสนาให้เป็นสิ่งสำคัญในลาวต่อไป และพยายามเชื่อมโยงพุทธศาสนากับแนวทางคอมมิวนิสต์เหมือนที่เคยทำก่อนการปฏิวัติ พูมี วงวิจิต ซึ่งข้อแตกต่างระหว่างแนวทางการปฏิบัติของระบอบเก่ากับใหม่ต่อพุทธศาสนาว่า ระบอบเก่าไม่เปิดพื้นที่ทางการเมืองให้กับพระสงฆ์พุทธศาสนา แต่ระบอบใหม่ (สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) จะส่งเสริมสิ่งดังกล่าว หรือสุนทรพจน์ของคำตัน เทพบัวลี ซึ่งเคยมีบทบาทในองค์กรพุทธศาสนาของทางการและต่อมาเป็นหัวหน้าของหน่วยงานกิจการทางศาสนาของรัฐบาลในพิธีการต้อนรับสำหรับผู้แทนพุทธจากเวียดนามที่ธาตุหลวงใน

³⁵ Cited in Ibid., p. 142.

³⁶ Ibid., p.143.

³⁷ Ibid.

เวียงจันทน์ปี 1978 โดยเน้นบทบาทของสงฆ์ในลาวยุคใหม่ว่า จะต้องช่วยเหลือการสร้างสังคมนิยมและการเปลี่ยนแปลงประเทศ ก่อนหน้านั้น เขาเคยเสนอว่า พระสงฆ์มีศักยภาพพอเพียงที่จะปฏิบัติ โดยหน้าที่เพื่อชาติและประชาชน และมีสิทธิและหน้าที่อย่างเดียวกับประชาชน³⁸

2. ปัญหาที่เกิดขึ้นหลังจากการสร้างสังคมนิยม

2.1. ปัญหาจากระบบเศรษฐกิจที่สร้างขึ้น

ระบบเศรษฐกิจที่พรรคฯ พยายามจะนำมาใช้หลังการได้อำนาจทางการเมืองมานั้นคือ รูปแบบเดียวกันกับระบบทุนนิยมโดยรัฐที่เคยใช้มาในรัสเซีย ที่ถึงแม้จะไม่มีนายทุนเอกชนแต่ก็ได้มีชนชั้นข้าราชการมาเป็นชนชั้นในการควบคุมการผลิต และใช้การอ้างรัฐเพื่อเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและผลผลิตที่ได้แทน โดยจะชูดรีดเอาผลผลิตที่ได้อย่างหลอ่มล้า เช่น การกำหนดอัตราเงินเดือนหรือค่าตอบแทนที่มากไปกว่ากรรมาชีพทั้งหลาย รวมถึง การคอร์รัปชัน อย่างไรก็ตาม แม้จะมีองค์ประกอบที่แตกต่างออกไปแต่ทุนนิยมโดยรัฐดังกล่าวก็ยังคงมีลักษณะสำคัญของทุนนิยมอยู่ คือ หนึ่ง จะมีการสะสมทุนจากการชูดรีดส่วนเกิน และนำส่วนที่ชูดรีดนั้นไปลงทุนเพื่อสร้างทุนให้เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ สอง คือ จะมีการแข่งขันการสะสมทุนให้มากขึ้นกว่ากลุ่มทุนอื่น ซึ่งนอกจากจะเพื่อสร้างความมั่งคั่งให้กับรัฐแล้ว(ซึ่งเป็นผลดีต่อชนชั้นปกครอง) ยังเป็นไปเพื่อทำลายกลุ่มทุนอื่น ๆ อีกด้วย โดในรัสเซียสมัยสตาลินนิสมีก็มีลักษณะทั้งสองประการ คือ ชนชั้นข้าราชการได้ทำหน้าที่ดึงเอาส่วนเกินออกมาเพื่อสร้างรัสเซียให้เป็นเหมือนบรรษัทขนาดใหญ่ที่กำลังสะสมทุนเพื่อต่อสู้กับบรรษัทอื่น ซึ่งก็คือ ประเทศจักรวรรดินิยมอื่น ๆ นั่นเอง โดยระบบทุนนิยมโดยรัฐดังกล่าวได้ส่งผลเสียต่อชนชั้นกรรมาชีพ คือ การผลิตเพื่อการสะสมและขยายขนาดของทุนที่ใช้หน่วยขนาดใหญ่เช่นรัฐในการสะสมทำให้สัดส่วนของการบริโภคน้อยลงไป โดยเฉพาะเมื่อสัดส่วนของการพัฒนาอุตสาหกรรมหนักในรัสเซียในขณะนั้นเน้นไปทางการผลิตอาวุธด้วยแล้วยิ่งทำให้การบริโภคน้อยลงไปด้วย³⁹ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาที่ทุนนิยมโดยรัฐของรัสเซียมีความยิ่งใหญ่มา(ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง) ทำให้เป็นเป้าหมายของรัฐสังคมนิยมทั่วโลกที่พยายามจะนำเอาแนวสตาลินนิสมาปรับใช้ รวมทั้ง พรรคประชาชนปฏิวัติลาวด้วย

³⁸ Ibid., p. 146.

³⁹ ดูรายละเอียดของระบบทุนนิยมโดยรัฐได้ใน Peter Binns, “ State Capitalism” in *Marxism and the Modern World : Education for Socialists* No. 1 (March 1986) and Tony Cliff , *State Capitalism in Russia* (London: Bookmark , 1996)

ผลที่เกิดขึ้นหลังจากความพยายามเปลี่ยนให้เป็นระบบทุนนิยมโดยรัฐในลาวมีผลที่ตามมาที่สำคัญดังนี้ คือ ทำให้เกิดชนชั้นปกครองใหม่ขึ้นมา นั่นคือ ชนชั้นข้าราชการเหมือนในรัสเซีย ซึ่งควบคุมอำนาจทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองได้อย่างเบ็ดเสร็จ เปิดโอกาสให้เกิดการใช้เส้นสายเพื่อการคอร์รัปชันแต่อาจจะมีปริมาณน้อยกว่าที่เคยเกิดขึ้นในรัสเซียเพราะพลังการผลิตต่ำกว่า นอกจากนี้ การเข้าร่วมกับสหภาพโซเวียตยังทำให้ ส.ป.ป. ลาวกลายเป็นบริวารที่จะต้องพึ่งพิงสหภาพโซเวียตและกลุ่มประเทศโคมิคอนเพื่อความอยู่รอดด้วย ซึ่งเมื่อสหภาพโซเวียตล่มสลายทำให้เกิดวิกฤติและต้องหาความช่วยเหลือโดยไม่เลือกที่มาของความช่วยเหลือตามอุดมการณ์ทางการเมืองแต่อย่างใดในเวลาต่อมา

ความพยายามที่จะนำเอาแนวทุนนิยมโดยรัฐเข้ามาใช้เป็นการตั้งใจดีของพรรคฯ ที่หวังจะใช้รัฐเป็นหน่วยในการพัฒนาประเทศให้ไปสู่ความทันสมัย แต่จากหลาย ๆ ปัจจัยทำให้ในช่วงปี 1975- 1979 ความพยายามสร้างระบบดังกล่าวใน ส.ป.ป.ลาวของรัฐบาลจึงเป็นเพียง “ทุนนิยมโดยรัฐในนามธรรม” เท่านั้น คือ ทุนนิยมโดยรัฐของลาวไม่สามารถเป็นได้ในความเป็นจริงภายในช่วงเวลาดังกล่าว

ทั้งนี้มาจากพรรคฯ ไม่ตระหนักว่า ความยิ่งใหญ่ของรัสเซียในแง่ขนาดด้วยการถูกขูดรีดอย่างเข้มข้นของกรรมาชีพ-ชาวนามากมายโดยชนชั้นปกครอง(ข้าราชการ)รัสเซีย ซึ่งการขูดรีดก็ไม่ได้แบบเนียนและละมุนละม่อมอย่างที่เกิดขึ้นในระบบทุนนิยมเสรี แต่เป็นการขูดรีดโดยใช้การบังคับซึ่งทารุณโหดร้ายมาก ซึ่งพรรคฯ ไม่สามารถกระทำการเช่นนั้นได้ พรรคฯ อ่อนไหวต่อความรู้สึกของชาวนามากโดยจะเห็นได้จากการสังหารจับการทำเกษตรรวมหมู่ทันทีในปี 1979 หลังจากเพิ่งเริ่มในปี 1978

ปัจจัยหลักที่ทำให้พรรคฯ ไม่สามารถสร้างระบบทุนนิยมโดยรัฐให้สมบูรณ์คือ ความไม่พอใจจากชาวนา ถึงแม้ในพื้นที่อิทธิพลของประเทศลาวเดิม ชาวนาจะเคยทำเกษตรรวมหมู่มาบ้างแล้วเพราะความจำเป็นจากการที่มีพื้นที่เพาะปลูกและเครื่องมือในการทำเกษตรอย่างจำกัด เนื่องจากอยู่ในภาวะสงครามและถูกโจมตีทางอากาศบ่อยครั้ง แต่เมื่อรัฐบาล ส.ป.ป.ลาวใช้นโยบายครอบคลุมทั่วทั้งประเทศ ทำให้ชาวนาที่ไม่เคยทำเกษตรรวมหมู่โดยเฉพาะในเขตอิทธิพลเดิมของฝ่ายขวา เกิดความไม่พอใจที่จะต้องนำเอาปัจจัยการผลิตของตนเองมารวมกัน ทั้งที่ดิน วัควาย เครื่องมือทำการเกษตร ยิ่งเมื่อถูกทางรัฐบาล ส.ป.ป.ลาวเร่งรัดและบังคับทำให้เกิดความไม่พอใจมากขึ้น ความไม่พอใจดังกล่าวเกิดจากที่ชาวนาเหล่านี้ไม่เห็นว่าการทำการเกษตรรวมหมู่ของรัฐบาลจะสร้างประโยชน์แก่ตนเองแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้ามจะทำให้เสียประโยชน์ด้วยซ้ำ

เพราะในช่วงเวลาที่ผ่านมาไม่ต้องมีการจ่ายภาษีที่มากมายเพราะได้รับการอุดหนุนจากอเมริกา แต่รัฐบาล ส.ป.ป.ลาวเริ่มให้มีการเก็บภาษีในเดือนกันยายน ปี 1976 ทำให้เริ่มเกิดความไม่พอใจ การแสดงความไม่พอใจของชาวนามีหลายรูปแบบ เช่น การหลบเลี่ยงการจ่ายภาษี การไม่แจ้งรายได้ที่แท้จริงของตนเอง บางคนถึงกับเผาพืชผลของตัวเองเพื่อจะไม่ต้องไม่เสียภาษี⁴⁰ การขยาย การทำการเกษตรรวมหมู่อย่างจริงจังจึงไม่เคยเกิดขึ้นครอบคลุมทั่วประเทศ หน่วยการผลิตที่มีอยู่ เป็นเพียงหน่วยที่เกิดจากการรณรงค์และสมัครใจเท่านั้น ซึ่งไม่สามารถสร้างความเชื่อมโยงกับ หน่วยอื่น ๆ จนเป็นการผลิตระดับรัฐได้เลย

นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมภายในสังคมก็มีผลทำให้ไม่สามารถสร้างทุนนิยมโดย รัฐในลาวได้ แม้ในรัสเซียนั้นจะมีระดับกาพัฒนา ไม่สูงนักหากเทียบกับยุโรปตะวันตกในช่วงเวลา เดียวกัน แต่ก็ยังมีอุตสาหกรรมอยู่บ้าง และมีจำนวนกรรมมาชีพอยู่พอสมควร ซึ่งรากฐานทาง อุตสาหกรรมที่พอจะมีอยู่บ้างเหล่านี้เองที่กลายเป็นพื้นฐานในการพัฒนาของรัสเซีย แตกต่างจาก ลาวที่มีรากฐานทางอุตสาหกรรมน้อยมาก โรงงานของเอกชนมีอยู่ประปราย และเป็นโรงงาน ขนาดเล็กเท่านั้น ดังนั้น กรรมมาชีพในเมืองจึงมีอยู่อย่างจำกัด แต่ประชากรส่วนใหญ่จะเป็น ชาวนามากกว่าร้อยละ 80⁴¹ การขาดรากฐานทางอุตสาหกรรมทำให้ไม่สามารถต่อยอดการพัฒนา ทางเทคโนโลยีออกไปได้อีก นอกจากนี้ การพัฒนาด้านการศึกษาเพื่อเพิ่มคุณภาพของทรัพยากร บุคคลของลาวยังอยู่ในระดับที่ต่ำมากอีกด้วย จักรวรรดินิยมที่เข้ามามีอิทธิพลเหนือผู้ปกครองลาว ทั้งฝรั่งเศสหรืออเมริกาก็ไม่ได้มีการพัฒนาการศึกษาอย่างจริงจังเท่าใดนัก ในช่วงการตกเป็น อาณานิคมของฝรั่งเศส ลาว คือ ดินแดนที่ฝรั่งเศสเข้ามายุ่งเกี่ยวกับกิจการน้อยที่สุด ส่วนใหญ่จะ ให้ความสนใจกับเวียดนามหรือกัมพูชามากกว่า โรงเรียนในลาวมีเพียงเพื่อการศึกษาเบื้องต้นให้ ลูกหลานของผู้ว่าราชการและเจ้าของคนลาวเรียนเท่านั้น การศึกษาระดับสูงจะต้องไปเรียนที่เวียดนาม หรือฝรั่งเศส ส่วนอเมริกาไม่สนใจอะไรนอกจากสงคราม ดังนั้น การพัฒนาคนของลาวมีน้อย มาก นอกจากนี้ เมื่อมีเค้าลางว่า พรรคประชาชนปฏิวัติลาวใกล้จะปฏิวัติสำเร็จ หรือหลังจากการ ปฏิวัติ และเริ่มมีการจับคนเข้าค่ายสัมมนา บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถอยู่แล้วได้เกิดกลัว การเข้าค่ายสัมมนาทำให้หลบหนีออกจากประเทศจำนวนมากทำให้แรงงานคุณภาพที่มีน้อยอยู่ แล้วหดหายลงไปมากยิ่งขึ้น

⁴⁰ สุรัชย์ ศิริไกร, *การพัฒนาเศรษฐกิจ และการเมืองลาว*, หน้า 132.

⁴¹ ภูวดล ทรงประเสริฐ, *อินโดจีนในคริสต์ศตวรรษที่ 20* (กรุงเทพฯ : สมาคม สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2535), หน้า 140.

นอกจากนโยบายเศรษฐกิจหลักของรัฐบาล ส.ป.ป.ลาวไม่สามารถเป็นจริงได้แล้ว นโยบายการค้าที่จำกัดพ่อค้ายังทำให้เกิดการขาดแคลนสินค้าอุปโภคบริโภคอย่างหนัก รวมทั้งค่าเงินกีบที่ลดค่าลงอย่างมาก ซึ่งมาจากการพยายามแลกเปลี่ยนกีบเป็นเงินดอลลาร์ทั้งหมด โดยทั้งจากพ่อค้าที่จำเป็นต้องใช้เงินดอลลาร์ซื้อสินค้าจากต่างประเทศมาขาย และจากข้าราชการหรือนายทหารฝ่ายขวาที่หนีออกจากประเทศ โดยการซื้อเงินในตลาดมืดนั้นดอลลาร์ต่อกีบมีค่าเพิ่มขึ้นอย่างมาก ค่าเงินที่ต่ำลงทำให้ซื้อของจากต่างประเทศได้น้อยลง

นอกจากทุนนิยมโดยรัฐนามธรรมในลาว จะทำให้การอ้างการเป็นสังคมนิยม(แม้ในระบบสตาลินนิสต์)เป็นเรื่องไม่จริงแล้ว การรับความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ(International Monetary Fund : IMF) ยังเป็นการตอกย้ำถึงความเลือนลอยในการกล่าวอ้างถึงการเป็นสังคมนิยมอีกด้วย โดยรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว รับความช่วยเหลือมาตั้งแต่หลังจากการปฏิวัติใหม่ ๆ ที่เศรษฐกิจลาวล้มละลายหลังจากการถอนตัวของอเมริกาซึ่งเคยให้เงินช่วยเหลือเศรษฐกิจของลาวมาตลอดที่รัฐบาลราชอาณาจักรมีอำนาจ โดยการช่วยเหลือครั้งนั้นมีมูลค่าประมาณ 12.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพื่อส่งสินค้าเข้าประเทศหลังจากขาดแคลนสินค้าอย่างหนัก เพราะถูกไทยปิดล้อมการค้าส่งสินค้าเข้า⁴² สาเหตุมาจากการถอนตัวของอเมริกา พันธมิตรของไทยและอีกส่วนมาจากเหตุกระทบกระทั่งในแม่น้ำโขง แต่ในขณะนั้นยังไม่ปรากฏการขึ้นนโยบายของ IMF อย่างชัดเจน แต่ต่อมาในปี 1977 หลังจากปัญหาการขาดแคลนเช่นเดิมทั้งอาหารและสินค้าอุปโภคบริโภค รวมถึง ปัญหาเกี่ยวกับค่าเงินที่ประสบภาวะเงินเฟ้ออย่างหนัก รัฐบาล ส.ป.ป.ลาว ได้ร้องขอความช่วยเหลือจาก IMF อีกครั้ง โดยได้รับเงินช่วยเหลือจำนวน 3.2 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่ง IMF ได้เสนอให้รัฐบาลออกนโยบายใหม่ในการกระตุ้นให้เกษตรกรเร่งผลิตสินค้าจำเป็นต่าง ๆ ตลอดจนเปลี่ยนแปลงนโยบายราคาสินค้า(pricing policy) และจัดการแบบเข้มงวดในเรื่องงบประมาณต่าง ๆ⁴³ ทำให้รัฐบาลกำหนดราคาซื้อขายสินค้า เช่น ข้าวเปลือก ถั่วเหลือง ข้าวโพด และกาแฟจากเกษตรกรในระดับสูง เพื่อที่จะได้สินค้าแล้วกระจายไปสู่ส่วนอื่นที่ขาดได้มากขึ้น รวมถึง ลดมาตรการเข้มงวดในการค้าขายของพ่อค้า โดยอนุญาตให้พ่อค้านำเข้าสินค้าที่สำคัญได้บางชนิด จากลักษณะดังกล่าว ทำให้ภายใต้ระบบทุนนิยมโดยรัฐนามธรรมของลาว นอกจากยังจะไม่สามารถผลิตเพื่อสะสม แล้วนำไปลงทุนพัฒนาส่วนอื่น ๆ ของประเทศได้แล้ว

⁴² ภูวดล ทรงประเสริฐ, *อินโดจีนในคริสต์ศตวรรษที่ 20*, หน้า 143.

⁴³ Nayan Chanda , “Economics Changes in Laos , 1975-1980 “in

ยังเป็นทุนนิยมโดยรัฐที่ต้องยืมเงินจากองค์กรระหว่างประเทศอีกด้วย นอกจากนี้ การเข้ามาของ IMF ที่มีบทบาทกับแนวทางเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีให้กับประเทศที่องค์กรให้ความช่วยเหลือ แสดงให้เห็นแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงที่เริ่มปรากฏลักษณะของทุนนิยมเสรีในลาว โดยเฉพาะหลังปี 1979 ที่มีการห้ามจัดตั้งหน่วยการเกษตรรวมหมู่ในฤดูกาลผลิตใหม่อีก และเริ่มปล่อยให้มีนายทุนรายต่าง ๆ เข้าลงทุนในประเทศโดยถูกกฎหมาย

ในภาพรวม ระบบเศรษฐกิจที่รัฐบาล ส.ป.ป. ลาวสร้างขึ้นมานั้น ถึงแม้จะไม่ได้เป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อผลประโยชน์ให้แก่ชนชั้นข้าราชการโดยตรงและเต็มที่ เพราะการตั้งใจจริงในการพัฒนาประเทศโดยระบบทุนนิยมโดยรัฐไม่สำเร็จจนไม่ได้สร้างมูลค่าขึ้นมากมายพอที่จะชนชั้นข้าราชการจะหาผลประโยชน์ในการผลิตจากการตั้งตำแหน่งสมมติของตนเองขึ้นมาอ้างค่าตอบแทนที่มากกว่าผู้ผลิตได้มากนัก หรือการใช้อำนาจหน้าที่ของตำแหน่งของตนเองในการยกยอก-ทุจริตทั้งผลิตจากกรรมสิทธิ์และชานาที่ทำงานเหมือนอย่างในระบบทุนนิยมโดยรัฐในรัสเซียได้อย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตาม ก็มีข้าราชการส่วนหนึ่งโดยเฉพาะระดับสูงที่หาผลประโยชน์ในรูปแบบดังกล่าวได้บ้างหลังจากผ่านช่วงเวลาหลังการปฏิวัติมาระยะหนึ่ง โดยเฉพาะเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศที่ถูกชนชั้นนี้เอาไปใช้เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง ทุนการศึกษาส่วนใหญ่ก็จะตกอยู่กับลูกหลานของชนชั้นดังกล่าวก่อนกรรมสิทธิ์-ชานา ซึ่งเมื่อรวมสถานการณ์นี้กับความล้มเหลวในการสร้างระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมทำให้ความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาล ส.ป.ป. ลาวเริ่มลดน้อยลงและถูกท้าทายมากขึ้น

2.2. การตอบโต้ของชนชั้นชานาในประเด็นศาสนา-วัฒนธรรม

ถึงแม้จะมีการลดบทบาทของพุทธศาสนา และรัฐมีนโยบายทำเกษตรรวมหมู่ แต่ทั้งหมดเป็นการปฏิบัติทางการเมืองมากกว่าการปรับเปลี่ยนรูปแบบทางเศรษฐกิจ ซึ่งเมื่อการทำเกษตรรวมหมู่ไม่สามารถทำได้อย่างจริงจังหรือไม่กระทบความสัมพันธ์ทางการผลิตเดิม ทำให้ไม่สามารถเปลี่ยนทัศนคติการใช้ชีวิตของชานาได้ ดังนั้น วันสำคัญในประเพณีเก่า ๆ และสำคัญตามวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรมที่มีลักษณะเป็นแบบวงเวียน (the agricultural cycle) ยังคงมีอยู่ และหากมีพิธีกรรมก็ทำกันในวัด โดยเฉพาะในพื้นที่รัฐเข้าไปไม่ถึง วันสำคัญที่จัดตั้งขึ้นใหม่ (เช่น วันชาติ) ชาวบ้านที่ห่างไกลจะเข้าร่วมในกรณีที่เป็นเท่านั้น พุทธศาสนาที่เคยมีอิทธิพลในสังคมชานาของคนลาวกลุ่มมาก่อนยังคงดำรงอยู่ และไม่ได้เป็นรองแนวคิดสตาลินนิสต์ นอกจากนี้ ยังเป็นความคิดพื้นฐานที่ชานายึดถือในการตอบโต้แนวความคิดของชนชั้นปกครองอีกด้วย

ตัวอย่างในการตอบโต้แนวคิดโดยชาวนา เช่น ในงานบุญบั้งไฟ แม้จะมีการห้ามประชาชนที่อยู่ในเมืองรอบนอกของแขวงเข้ามาฉลองงานที่เมืองหลักของแขวง(the province capital) โดยให้แต่ละตำบลจัดพิธีของใครของมัน แต่ในปี 1977 เมื่อฝนไม่ตกตามฤดูกาลชาวบ้านได้กล่าวโทษรัฐบาลเพราะห้ามการจัดงานบุญบั้งไฟ ว่าการห้ามของรัฐบาลทำให้เทวดาบนฟ้าไม่พอใจไม่บันดาลให้ฝนตกลงมา⁴⁴

2.3. ปัญหาการต่อสู้กับกลุ่มต่อต้านรัฐบาล

ถึงแม้พรรคประชาชนปฏิวัติลาวจะได้อำนาจทางการเมืองและสถาปนารัฐบาลภายใต้การควบคุมของพรรคได้แล้ว แต่ระยะเวลาหลังการปฏิวัติสำเร็จใหม่ ๆ การแย่งชิงประชาชนก็ยังคงมีอยู่บ้าง โดยฝ่ายขวาหรือพวกที่สูญเสียอำนาจพยายามสร้างและเผยแพร่แนวคิดต่อต้านคอมมิวนิสต์ไปในหมู่คนลาว เช่น ในประเด็นที่ว่า คอมมิวนิสต์จะเข้ามายึดทรัพย์สินส่วนตัว, จะมาทำให้พุทธศาสนาหมดไป, คอมมิวนิสต์จะมาทำให้ระบบครอบครัวถูกทำลาย จะเกิดการหลับนอนแบบสามัคคี(“แก้มสามัคม นมสามัคคี”)⁴⁵

การโฆษณาถ้อยคำต่อต้านคอมมิวนิสต์มีวิธีการสำคัญ คือ การกระจายเสียงของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งอเมริกา(VOICE OF AMERICA) ทั้งในภาคภาษาลาว ภาษาม้ง และในสถานีวิทยุเครือข่าย นอกจากนี้ ยังใช้คนลาวในค่ายผู้พลัดถิ่นต่าง ๆ (โดยเฉพาะในไทย) ในการประกาศความเลวร้ายที่เกิดขึ้นในลาวจากน้ำมือของฝ่ายคอมมิวนิสต์ ค่ายผู้พลัดถิ่นดังกล่าวได้แก่ ค่ายผู้พลัดถิ่นผู้ลี้ภัย อำเภอเชียงคำ จ.น่าน ศูนย์อพยพผู้ลี้ภัยอำเภอปากชุม จ.เลย ศูนย์อพยพผู้ลี้ภัย จ.หนองคาย ศูนย์อพยพผู้ลี้ภัย จ.อุบลราชธานี รวมถึง ใช้ภิกษุสามเณรจำนวนหนึ่งที่อาศัยอยู่ตามวัดต่างทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดกล่าวร้ายฝ่ายคอมมิวนิสต์เช่นกัน ในกลุ่มผู้หนีจากประเทศมีผู้ที่มีความรู้ความสามารถหนีออกมาด้วย ซึ่งต่อมาส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ นอกจาก ชาวลาวลุ่มแล้วกลุ่มชาติพันธุ์ก็ได้หนีออกมาจากลาวเช่นกัน เช่น กลุ่มไทดำ

⁴⁴ Grant Evans, *The Politics of Ritual and Remembrance : Lao since 1975*, pp.58-59.

⁴⁵ สุจิตา ตันเลิศ, *ไกสอน พมวิหานกับพัฒนาการสังคมนิยมลาวระหว่าง ค.ศ.1975 – 1986* หน้า 126.

และโดยเฉพาะชาวม้ง มีการสรุปเอาไว้ว่า ระหว่างปี ค.ศ. 1975 – กลางปี 1985 มีจำนวนผู้อพยพลี้ภัยจากลาวรวมทั้ง สิ้นรวม 350,000 คน⁴⁶

อย่างไรก็ดี การไหลทะลักของความชอบธรรมทางการเมืองของฝ่ายขวาที่มีต่อฝ่ายคอมมิวนิสต์เป็นเพียงส่วนเล็ก ๆ ส่วนหนึ่งที่ทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งหมดความยอมรับในความชอบธรรมของฝ่ายคอมมิวนิสต์และเดินทางออกนอกประเทศเป็นจำนวนมาก เพราะปัญหาหลักมาจากสิ่งที่พรรคฯ สร้างขึ้นมาเอง คือ การเริ่มไม่มั่นใจต่อระบบเศรษฐกิจทุนนิยมโดยรัฐ การคุกคามสิทธิ และการไม่เคยยอมรับพรรคฯ มาก่อนมากกว่า

นอกจากค่ายอพยพดังที่กล่าวมาแล้ว กลุ่มของคนที่อยู่ต่อด้านรัฐบาลส.ป.ป.ลาว ยังได้มีการรวมตัวกันที่ต่าง ๆ ในต่างประเทศอีกด้วย ทั้งในอเมริกา ออสเตรเลีย ฝรั่งเศส เป็นต้น นอกจากการเผยแพร่แนวคิดต่อต้านคอมมิวนิสต์แล้ว กลุ่มต่อต้านรัฐบาลลาวบางกลุ่มยังตั้งกองกำลังติดอาวุธเคลื่อนไหวยู่ตามแนวตะเข็บชายแดน ซึ่งมักจะเป็นกองกำลังที่มาจากคนที่อยู่ในศูนย์อพยพในประเทศไทยประสานเข้ากับส่วนหนึ่งของกำลังของนายพลวังเป่าทั้งในตะเข็บชายแดนลาว-ไทย และลาว-จีน

อย่างไรก็ดี ข้อสังเกตต่อกลุ่มผู้ต่อต้านรัฐบาลนี้ก็คือ กลุ่มเหล่านี้ถึงแม้จะมีความมุ่งมั่นในการจะโค่นล้มระบบสังคมนิยมและทำให้ รัฐบาล ส.ป.ป.ลาว ต้องออกแรงปราบบ้างในระดับหนึ่ง แต่กลุ่มเหล่านี้ก็ไม่สามารถสร้างแรงกดดันต่อรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว ได้มากนัก ซึ่งมาจากไม่ได้รับการยอมรับความชอบธรรมทางการเมืองตั้งแต่ช่วงสมัยสงคราม ซึ่งยิ่งน้อยลงเมื่อไม่เป็นชนชั้นปกครองที่ใช้อำนาจเสริมความชอบธรรม รวมถึง ขาดการสนับสนุนทั้งทางอาวุธและเงินทองที่เคยได้จากอเมริกาหรือไทย รวมทั้ง ขาดกำลังคนที่คนลาวภายนอกประเทศส่วนใหญ่จะคิดถึงการใช้ชีวิตภายนอกประเทศเป็นอันดับแรกมากกว่าการจะเข้ามาล้มระบบในลาว และเมื่อยิ่งเวลาผ่านไปกลุ่มเหล่านี้ก็ยิ่งอ่อนแรงลงเรื่อย ๆ แต่กลุ่มคนที่เข้ามามีบทบาทของระบบในลาวน่าจะเป็นชนชั้นชาวนาในลาวที่เสนอมาก่อนหน้านี้มาแล้วมากกว่า

⁴⁶ MacAlister Brown and Joseph J. Zaslosloff, *Apprentice*

3. การปรับตัวของรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว เพื่อรักษาความชอบธรรมทางการเมือง

จากการต่อต้านรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว โดยเฉพาะความไม่พอใจของชนชั้นชาวนา และผลผลิตที่ขาดหายไปในช่วงที่มีการใช้ระบบเศรษฐกิจแบบรวมหมู่ ทำให้ในวันที่ 14 กรกฎาคม ปี 1979 พรรคประชาชนปฏิวัติลาวได้ออกแถลงการณ์ห้ามจัดตั้งสหกรณ์ใหม่ในฤดูกาลเพาะปลูกใหม่ พรรคฯ พยายามเลี่ยงการพูดถึงสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง โดยระบุในแถลงการณ์ว่า ศัตรูได้ฉวยโอกาสหยิบจุดอ่อนของการรณรงค์นโยบายสหกรณ์มาโจมตีรัฐบาล โดยแทรกซึมเข้าไปในสหกรณ์และก่อให้เกิดความสับสนในหมู่ชาวนา บ่อนทำลายพรรคและนโยบายของรัฐบาล ก่อความไม่มั่นคงของชนบท ด้วยเหตุนี้ ประชาชนและชาวนาจึงไม่พอใจและไม่มีความสุขและส่งผลกระทบต่อการผลิต บางคนละทิ้งไร่นาของตนไปทำอาชีพอื่น รวมทั้งขายหรือฆ่าสัตว์เลี้ยงอย่างลับ ๆ หรือหลบหนีออกจากประเทศ ซึ่งเป็นปัญหาเร่งด่วนที่อาจจะก่อให้เกิดวิกฤติความชอบธรรมได้หากไม่มีการแก้ไขอย่างเร่งด่วนและมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ชนชั้นปกครองลาวจึงมีการปรับเปลี่ยนการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองดังนี้คือ

3.1. ใช้กลไกตลาดภายใต้มติที่ 7

นอกจากการสั่งระงับการตั้งสหกรณ์ในฤดูกาลผลิตใหม่แล้ว ในปี 1979 นี้ รัฐบาล ส.ป.ป. ลาวยังได้ออกคำสั่งที่เรียกว่ามติที่ 7 (The Seventh Resolution) ซึ่งเป็นจุดเริ่มของการผ่อนคลายความเข้มงวดของกระบวนการทำให้เป็นสังคมนิยมของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว ซึ่งมีมติดังกล่าวส่งผลกระทบในหลาย ๆ ด้าน ทั้งทางด้านการเมือง-สังคม กล่าวคือ มีการผ่อนคลายความเข้มงวดในการควบคุมทางสังคม เช่น ลดการจับตาของหน่วยสอดแนมของพรรคที่ทำหน้าที่ดูพฤติกรรมที่ผิดแปลกของสมาชิกของแต่ละหมู่บ้าน รวมถึง การยินยอมให้มีการจัดประเพณีดั้งเดิมที่ถูกสั่งห้ามตั้งแต่หลังการปฏิวัติใหม่ ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นงานบุญหรืองานเทศกาลตามคติพุทธศาสนา

มติที่ 7 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ ดังนี้⁴⁷

(1) รัฐบาลรับซื้อสินค้าข้าวและพืชผลเกษตรต่าง ๆ จากเกษตรกรในราคาที่สูงขึ้น 300-500 % (เพื่อให้ราคาสินค้าเกษตรมีราคาสูงเกือบเท่าราคาสินค้าในประเทศไทย เพื่อป้องกันการลักลอบนำสินค้าออกนอกประเทศ)

⁴⁷ "Laos" in *Asia Yearbook*, 1980.

(2) รัฐบาลขึ้นราคาสินค้าขายปลีกที่ขายแก่ประชาชน 200-400% เพื่อลดภาระการอุดหนุนราคาสินค้าที่รัฐบาลต้องแบกรับ และเพื่อจะมีรายได้และสามารถแข่งขันที่ทำการค้ากับภาคเอกชนได้ต่อไป

(3) ลดค่าเงินกีบ 75 % จาก 4 กีบ เป็น 10 กีบต่อหนึ่งดอลลาร์สหรัฐ

(4) อนุญาตให้ชาวนาขายผลผลิตในตลาดเสรีได้

(5) อนุญาตให้เอกชนทำการค้าได้

(6) เพิ่มเงินเดือนข้าราชการทั่วประเทศ 170 %

(7) ลดภาษีสินค้าการเกษตรลงและปรับปรุงวิธีการจัดเก็บภาษีใหม่ให้ง่ายต่อการจัดเก็บของเจ้าหน้าที่ และเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลยังได้ยุติการเร่งรัดหนี้สินต่าง ๆ ที่ประชาชนเป็นหนี้รัฐบาลอยู่และไม่อาจจ่ายได้จริง

หลังจากการออกมติที่ 7 นี้ มีการแบ่งเศรษฐกิจออกเป็น 5 แบบ คือ แบบปัจเจก (ผู้ผลิตขนาดเล็กต่าง ๆ เช่น ชาวนา พ่อค้า ช่างหัตถกรรม), แบบสหกรณ์, แบบทุนนิยม (กิจการของเอกชน), การร่วมทุนระหว่างเอกชนกับรัฐ และของรัฐทั้งหมด ซึ่งรัฐบาล ส.ป.ป.ลาวเสนอว่า ทุกแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจลาว⁴⁸

รัฐบาล ส.ป.ป.ลาว ได้ให้ความสำคัญกับการค้าภาคเอกชนมากขึ้น โดยได้เปลี่ยนนโยบายทางการค้าในเดือนธันวาคม 1979 โดยนายกรัฐมนตรี ไกสอน พมวิหาน ออกแถลงการณ์เกี่ยวกับความจำเป็นที่จะต้องมีการค้าเอกชนเอาไว้เพื่อกระจายสินค้าอุปโภคบริโภคสู่ประชาชน โดยกล่าวว่า “การค้ามีความสำคัญต่อการพัฒนาและการฝึกเศรษฐกิจของชาติเข้าด้วยกัน และสร้างโครงข่ายสำหรับการแบ่งงานกันทำและสร้างตลาดภายในประเทศ...แต่ที่ผ่านมากการค้าของลาวได้ถูกจำกัดบทบาทลงเพราะวิธีการบริหารตลาดที่ซับซ้อนของรัฐบาล นอกจากนี้ โครงข่ายการค้าของรัฐบาลยังไม่สามารถตอบสนองของความต้องการของตลาดภายในประเทศได้...ภาคการค้าของเอกชนจึงยังมีบทบาทสำคัญในการขยายและเคลื่อนย้ายสินค้าภายในประเทศ ดังนั้น จึงต้องถูกใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการขายสินค้าปลีกและซื้อสินค้าเกษตร

⁴⁸ Martin Stuart-Fox, *Buddhist Kingdom, Marxist State : The Making of Modern Laos*, p. 189.

และของป่าสำหรับบริษัทการค้าของรัฐบาล โดยอนุญาตให้ทำธุรกิจได้โดยเสรีภายในขอบเขตที่กำหนดโดยรัฐบาล”⁴⁹

ขณะที่ยินยอมให้เอกชนทำการค้า ภาครัฐเองก็ได้จัดตั้งสหกรณ์การค้า(trading cooperation)ขึ้นมา โดยหวังที่จะให้เป็นส่วนช่วยในการกระจายสินค้าออกไปให้ทั่วถึงมากที่สุด เพื่อลดการขาดแคลนสินค้าที่มีส่วนทำให้เกิดปัญหาความมั่นคงตามมา เพราะความขาดแคลนทำให้ข้าราชการหรือแม้แต่พระยังต้องปลูกผักและเลี้ยงสัตว์กินเอง ซึ่งสร้างความไม่พอใจอย่างมากโดยเฉพาะข้าราชการซึ่งเป็นฐานอำนาจสำคัญของพรรคฯ จนหลบหนีออกจากประเทศไปเป็นจำนวนมาก รัฐบาลหวังว่าพ่อค้าจะเป็นตัวกลางเชื่อมระหว่างกรรมกรและชาวนา(การกระจายสินค้าระหว่างสินค้าเกษตรกับอุตสาหกรรม, ชนบทกับเมือง) ส่วนองค์การการค้าของรัฐบาลและสหกรณ์การค้าจะช่วยทำหน้าที่รักษาระดับราคาที่ยุติธรรม

การผ่อนคลายความเข้มงวดในการควบคุมเศรษฐกิจของรัฐบาลลาวยังคงครอบคลุมไปถึงการค้าระหว่างประเทศอีกด้วย ซึ่งสาเหตุหนึ่งมาจากคำแนะนำของผู้แทนจากหน่วยวางแผน (Gosplan) ของสหภาพโซเวียต ที่มาเยือนลาวเมื่อปี 1979 และเจ้าหน้าที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศ(IMF)ที่แนะนำให้ลาวเปิดโอกาสให้ธุรกิจเอกชนเข้ามามีบทบาท โดยเฉพาะการอนุญาตให้นักลงทุนต่างชาติเข้าไปลงทุนในลาวเพื่อสร้างงานให้กับประชาชนลาวเพื่อเพิ่มผลผลิตและการส่งออก ทั้งนี้เกิดจากการตระหนักของรัฐบาลว่าไม่อาจจะควบคุมดูแลได้อย่างทั่วถึงเขตชายแดน โดยเฉพาะที่ติดกับไทย ซึ่งรัฐต้องสูญเสียรายได้เป็นจำนวนมาก ดังนั้น จึงมีการอนุญาตให้เอกชนนำเข้าสินค้าโดยเสรี โดยต้องจ่ายภาษีและค่าธรรมเนียมใบอนุญาตประกอบกิจการ โดยไม่มีการควบคุมปริมาณเงินตราของนักธุรกิจอีกต่อไป รวมถึง สนับสนุนให้เอกชนลาวส่งออกสินค้าออกไปยังต่างประเทศนอกเหนือจากสินค้าที่รัฐผูกขาด คือ ไม้ซุง ดีบุก และกาแฟ อย่างไรก็ดี รัฐบาลก็ยังไม่ปล่อยให้การค้าระหว่างประเทศเป็นไปอย่างเสรีเต็มที่ โดยได้ตั้งบริษัทการค้าแห่งชาติ(Societe Commerce Lao) ควบคู่ไปกับบริษัทนำเข้าและส่งออกของเอกชน นอกจากนี้ยังมีการให้รัฐวิสาหกิจ สหกรณ์ และเจ้าแขวงมีอำนาจในการทำการค้ากับต่างประเทศได้โดยมี

⁴⁹ Hans Luther, “Socialism in a Subsistence Economy : The Laotian Way. An Analysis of Development Patterns in Laos After 1975”, **Monograph**, Social Science Research Institute, Chulalongkorn University, 1983, pp.17-18 อ้างถึงใน สุรัชย์ ศิริไกร, **การพัฒนาเศรษฐกิจ และการเมืองลาว**, หน้า 169.

เงื่อนไขว่าต้องส่งรายได้ให้แก่รัฐบาลกลางร้อยละ 50 ซึ่งสามารถส่งมาในรูปแบบเครื่องมือ หรือเครื่องจักรก็ได้ การผ่อนผันเรื่องการค้าทำให้การค้าชายแดนคึกคักขึ้นอย่างมาก⁵⁰

ช่วงระหว่างการปรับเปลี่ยนแนวทางในการบริหารประเทศด้านเศรษฐกิจช่วง 1979 จนมาในช่วงแผนพัฒนาประเทศ 5 ปี ฉบับแรก พรรคประชาชนปฏิวัติลาวออกตัวออกมาว่าการก้าวไปสู่สังคมนิยมนั้นเป็นหนทางที่ยาวไกล ต้องมีการค้นคว้า การศึกษา และต้องนำเอาปัญหาที่เกิดขึ้นมาพิจารณาควบคู่ไปกับทฤษฎีที่ใช้วางแนวทางสังคมนิยมไว้ตั้งแต่เริ่มแรก ซึ่งแสดงที่ท้ายอมรับว่า ต้องใช้แนวทางตลาดเข้ามาร่วมใช้ในการพัฒนาพื้นฐานเพื่อก้าวเข้าไปสู่สังคมนิยมอย่างสมบูรณ์

3.2. การยังคงพยายามรักษาแนวทางสังคมนิยม

ถึงแม้ รัฐบาล ส.ป.ป.ลาวจะยินยอมให้ระบบตลาดเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจลาวเพื่อสร้างความชอบธรรมโดยเฉพาะแง่ประสิทธิภาพของการบริหาร แต่ก็ยังไม่ละทิ้งการสร้าง ความชอบธรรมจากแนวทางการเมืองสังคมนิยม ทั้งนี้มาจากหากไม่มีการเสนอแนวคิดสังคมนิยมต่อไปจะทำให้พรรคฯ หหมดความชอบธรรมทางการเมืองทันที ดังนั้น พรรคฯ จึงยังคงอ้างแนวคิดสังคมนิยมเป็นแนวคิดหลักทางการเมืองต่อไปอย่างสอดคล้องกับการพยายามปฏิรูป เช่น ไกสอนอ้างถึง แนวคิด “นโยบายเศรษฐกิจใหม่” ของ Lenin เพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่การออกมติที่ 7 ที่แสดงว่าสิ่งที่รัฐบาลกำลังดำเนินการยังเป็นความพยายามไปสู่สังคมนิยม โดยกล่าวว่า “ Lenin ชี้ให้เห็นว่าภายใต้สภาพเศรษฐกิจที่ยังมีอยู่ 5 ประเภท และภายใต้สภาพของการเริ่มต้นก้าวในช่วงเวลาก้าวข้ามทุนนิยม มันไม่สมควรนักหรือความหวังมันไม่มากที่พรรคอะไรก็ตาม จะออกกฎห้ามประชาชนในการแลกเปลี่ยนสินค้าหรือทำการค้า การกระทำเช่นที่วานั้นเหมือนเป็นการฆ่าตัวตายชัด ๆ มันไม่เพราะนโยบายดังกล่าวไม่สามารถประสบความสำเร็จในภาคเศรษฐกิจจริง และมันเป็นการฆ่าตัวตายเพราะพรรคที่ใช้นโยบายดังกล่าวจะล้มละลาย”⁵¹ นอกจากนี้ ไกสอนกล่าวเสริมในทำนองว่า การที่นายทุนได้รับอนุญาตให้เป็นตัวแทนของรัฐในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นเพื่อช่วยรัฐในการส่งเสริมพลังการผลิตไปสู่การเป็นสังคม

⁵⁰ สุรชัย ศิริไกร, การพัฒนาเศรษฐกิจ และการเมืองลาว, หน้า 173.

⁵¹ Cited in Martin Stuart-Fox, A History of Laos, p.183.

นิยม และทุนนิยมก็ยังไม่ได้รับอนุญาตให้ทำทั้งหมด ส่วนใหญ่จะทำในรูปการดำเนินการร่วมกับรัฐบาล⁵²

นอกจากนี้ หลังจากแผนพัฒนา 3 ปี (1978-1980) ได้เริ่มมีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นรูปธรรมและมีความต่อเนื่องทุก ๆ 5 ปี ซึ่งยังคงมีการอ้างว่าอยู่ภายใต้กรอบสังคมนิยมของคักรคอมมิวนิสต์สากลวางเอาไว้ แสดงให้เห็นถึงการยังคงรักษาแนวคิดสังคมนิยมเพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมืองเป็นหลักอยู่ โดยจากความช่วยเหลือของสหภาพโซเวียตในการส่งผู้เชี่ยวชาญมาช่วยวางแผน รัฐบาลลาวก็ได้จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปีฉบับแรก(1981-1985)ออกมา โดยการอ้างที่จะไปถึงเป้าหมายสำคัญ เช่น เพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชนลาวให้ดีขึ้นภายในปี 1985 โดยประชาชนคนหนึ่งจะมีข้าวบริโภคปีละ 350 กิโลกรัม สร้างระบบคมนาคมที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้ง ทางรถไฟเชื่อมต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเวียดนาม สร้างโครงข่ายอุตสาหกรรมขนาดเล็กและขนาดกลางเพื่อแปรรูปสินค้าเกษตร ผักอบรมเจ้าหน้าที่ของพรรคและผู้ดูแลรับผิดชอบทางเศรษฐกิจให้มีความรู้ความสามารถในการบริหารและจัดการทางเศรษฐกิจ และที่สำคัญคือ เปลี่ยนเศรษฐกิจภาคหลักที่ไม่ใช่สังคมนิยมให้เป็นรูปแบบสังคมนิยม⁵³

ในปี 1982 จัดให้มีการประชุมสมัชชาใหญ่ของพรรคครั้งที่ 3 ขึ้น ถือเป็นการประชุมใหญ่ของพรรคที่เปิดเผยมากกว่าครั้งก่อน ๆ ซึ่งยังคงกำหนดยุคสมัยของการปฏิวัติช่วงนั้นว่า เป็นสมัยข้ามผ่านขั้นสู่สังคมนิยมโดยไม่ผ่านทุนนิยม เนื้อหาสาระของการประชุมยังคงเน้นให้สมาชิกพรรคดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในแนวทางและนโยบายของพรรค ในด้านเศรษฐกิจให้มีการค่อย ๆ พัฒนา โดยมุ่งมั่นจะใช้เกษตรกรรมและป่าไม้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาอุตสาหกรรมอยู่เช่นเดิม ในด้านต่างประเทศยังย้ำความกลมเกลียวทางทหารและด้านอื่น ๆ ระหว่างลาว-กัมพูชา-เวียดนาม รวมถึง กับโซเวียตด้วย

3.3. การหันมาใช้แนวชาตินิยม และพุทธศาสนามากขึ้น

ช่วงเวลาที่ออกมมติที่ 7 นอกจากรัฐบาลจะผ่อนปรนด้านเศรษฐกิจแล้วยังผ่อนปรนด้านอื่น ๆ ด้วย การผ่อนปรนในที่นี้หมายถึง ลดความเเกรงตรงตามแนวทางสังคมนิยมลง แล้วเริ่มให้

⁵² Ibid., p. 183.

⁵³ สุรชัย ศิริไกร ,การพัฒนาเศรษฐกิจ และการเมืองลาว, หน้า 179-180.

อิสรประชาชนทั้งการค้าขาย และการใช้ชีวิตประจำวันบ้างในบางส่วน ซึ่งการยินยอมให้ดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาก็รวมอยู่ในนั้นด้วย

พรรคฯ เริ่มมีการผ่อนปรนต่อพุทธศาสนา สมาชิกพรรคก็เริ่มสามารถบวชได้ในระยะเวลาสั้น ๆ เพื่อเป็นการแสดงทดแทนบุญคุณต่อพ่อแม่ที่ป่วยหรือตายได้ Grant Evans แสดงทัศนะว่า แสดงให้เห็นถึงวิกฤติความชอบธรรมเกี่ยวกับตัวตนของผู้นำพรรคฯ ที่ไม่สามารถสร้างมุมมองแบบใหม่ให้แก่ผู้ถูกปกครองได้สำเร็จ เมื่อทำไม่สำเร็จ ชนชั้นปกครองลาวจึงหันกลับมาใช้แนวคิดที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ให้เป็นประโยชน์กับตัวเองให้มากที่สุด ซึ่งมักปรากฏว่ามีการดำเนินพิธีกรรมทางพุทธศาสนาอยู่เรื่อย ๆ พิธีกรรมที่เห็นชัดที่สุด คือ งานศพ ซึ่งเดิมจะจัดงานศพแบบเรียบง่ายให้แก่ผู้นำพรรคฯ ที่ลานธาตุหลวง เช่น งานของ สีทน กมมะตันในปี 1977 ต่อมาในเดือนกันยายน และตุลาคมปี 1978 เมื่อจำนวนแกนนำพรรคฯ เสียชีวิตมากขึ้น เริ่มมีกระแสกดดันให้จัดงานศพที่มีพิธีทางพุทธศาสนา ต่อมาในปี 1980 เริ่มปรากฏการผ่อนคลายจากทางรัฐบาล งานศพในปี 1984 ของเจ้าสุวัณพุมาดิตตนาयरัฐมนตรีในรัฐบาลราชอาณาจักร และที่ปรึกษาประธานประเทศในสมัยรัฐบาลส.ป.ป.ลาว เป็นงานศพเป็นพิธีแบบพุทธอย่างเต็มที่⁵⁴

นอกจากนั้น ยังเพิ่มการใช้แนวชาตินิยมเข้ามาช่วยประสานความขัดแย้งระหว่างชนชั้นที่เกิดขึ้นอีกด้วย ในปี 1980 หลังการออกมติที่ 7 กลายเป็นปีที่มีการเฉลิมฉลองวันชาติที่ยิ่งใหญ่ในเวียงจันทน์แม้ในขณะนั้นลาวต้องเผชิญกับปัญหาทางเศรษฐกิจ และต้องใช้นโยบายรัดเข็มขัดอย่างหนัก(มีการห้ามไม่ให้แขวงอื่น ๆ เฉลิมฉลอง เพราะฟุ่มเฟือย พาเหรดจึงมีแต่เฉพาะในเวียงจันทน์) ซึ่งแกนนำหลักของพรรคฯ เข้าร่วมอย่างพร้อมเพรียง แต่ปีต่อมาพรรคฯ ก็ไม่สามารถจัดใหญ่โตได้เพราะปัญหาเศรษฐกิจ จึงเลียงไปแก้ต่างต่อเจ้าหน้าที่ของพรรคฯ ให้ทราบ ว่า งานเฉลิมฉลองใหญ่วันชาติจะจัดทุก ๆ 5 ปี⁵⁵

จากการแก้ต่าง ทำให้ในปี 1985 (ซึ่งเป็นวาระครบรอบ 10 ปีของการปฏิวัติด้วย) พรรคและรัฐบาลประกาศว่า “จะจัดการเฉลิมฉลองที่ยิ่งใหญ่ ขึ้นมีน กว้างไกล และเป็นของมวลชนในวันที่ 2 ธันวาคม ซึ่งเป็นวันประวัติศาสตร์ ซึ่งงานเฉลิมฉลองจะมีทั่วประเทศ” ซึ่งในการเฉลิมฉลองในวันนั้นเป็นแบบสตาลินเต็มที่(โดยทั่วไปจะมีการแสดงศักยภาพทางทหารอย่างเต็มที่

⁵⁴ ดู Grant Evans, *The Politics of Ritual and Remembrance : Lao since 1975*, pp.63-64.

⁵⁵ *Ibid.*, pp.16-17.

พร้อมกับเผยแพร่อุดมการณ์ชาตินิยมที่สอดคล้องกับแนวคิดสตาลินนิสต์ที่แอบอ้างมาร์กซิสม์) โดยประธานประเทศสุพานวง และนายกรัฐมนตรี ไกสอน พมวิหาน อยู่ตรงกลางของอัมจันทร์ โดยอยู่ข้างกับ เล ดวน แกนนำพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม และเฮง สัมริน ประธานของสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชา อาคารสิ่งก่อสร้างในบริเวณงานได้รับการทาสีใหม่เพื่อการเฉลิมฉลองโดยเฉพาะ มีการใช้ระบบกระจายเสียงในการประชาสัมพันธ์งานดังกล่าวที่กรุงเวียงจันทน์ โดยทำทุกวันเริ่มตั้งแต่ 6 นาฬิกา ในงานจริงมีขบวนพาเหรดที่ลานหน้าธาตุหลวง โดยมีต่อผู้คนที่ซุกภาพของสมาชิกของกรมการเมืองทั้ง 7 คน รวมถึง ภาพของ Marx , Lenin , Engels และโฮจิมินห์ รวมถึง ธงชาติลาวและป้ายคำขวัญต่าง ๆ ส่วนในขบวน นำหน้าด้วยการสวนสนามของทหาร ตำรวจชาย-หญิง ตามมาด้วยกรรมมาชีพชาย และหญิงที่แต่งตัวด้วยชุดหมี่(ชุดทำงานของช่าง)สีน้ำเงิน ต่อด้วยกองกำลังหญิงของกลุ่มชาติพันธุ์ และรถมอเตอร์ไซค์ของตำรวจและทหาร นอกจากนี้ ยังขบวนมีรถถัง รวมถึง เครื่องบินเจท “มิกซ์”(ของรัสเซีย)บินเหนือขบวนอีกด้วย ต่อด้วยทหารผ่านศึก ลูกเสือ ช่างฟ้อนลาว และสมาชิกสหภาพแม่หญิงลาว ตามลำดับ ปิดท้ายขบวนด้วยรถแห่จากกระทรวงต่าง ๆ เช่น ช่างสามตัวจากหน่วยงานป่าไม้⁵⁶

4. ปัญหาที่เกิดจากสร้างความปลอดภัยทางการเมืองในปี 1979

การพยายามสร้างความชอบธรรมทางการเมืองเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว หลังจากถูกต่อต้านจากชนชั้นชาวนาในปี 1979 นั้น ส่วนหนึ่งก็ช่วยชะลอความไม่พอใจของชาวนาได้ และยังสามารถเพิ่มการผลิตในส่วนต่าง ๆ ของประเทศได้ เช่น ในด้านการเกษตร ลาวสามารถทำได้ดีมากขึ้นในการปลูกข้าว โดยในปี 1980 ได้ข้าวเพิ่มจากที่ปลูกในปี 1979 ร้อยละ 16.5 โดยผลิตได้ 1 ล้านตัน ซึ่งทำให้เป็นครั้งแรกที่สามารถปลูกข้าวได้เพียงพอต่อการบริโภคภายในประเทศ และในปี 1981 สามารถผลิตได้ถึง 1.14 ล้านตัน เนื่องจากการฝนฟ้าที่เย็นใจ และการชลประทานที่ดีขึ้น รวมทั้ง การเพิ่มพื้นที่การเพาะปลูก และเพิ่มการใช้เครื่องจักร ถึงแม้จะผลิตได้ลดลงในปี 1983-84 เพราะฝนตกล่าช้า แต่ในปี 1985 สามารถผลิตข้าวได้ถึง 1.4 ล้านตัน

นอกจากนี้ ทางการค้าก็มีสถานการณ์ที่ดีขึ้น รัฐบาลมีการลงทะเบียนนักธุรกิจเอกชนเพื่อเรียกเก็บภาษี ซึ่งในปี 1984 มีธุรกิจเอกชนทั้งหมด 4,670 แห่ง รัฐบาลสามารถเก็บภาษีได้ประมาณ 10 ล้านกีบ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 75 ของเป้าหมายที่รัฐบาลคาดหวังไว้ ในส่วน

⁵⁶ Ibid., pp.17-19.

การค้าระหว่างประเทศ รัฐบาลพยายามระดมทุนเพิ่มเพื่อจัดตั้งบริษัทร่วมทุนระหว่างรัฐบาลและเอกชนชื่อว่า “สหบริษัทขาเข้า-ขาออก” โดยรัฐบาลเป็นผู้ถือหุ้นร้อยละ 51 ผูกขาดสินค้าเข้าและออก โดยสินค้าเข้าที่สำคัญของลาวได้แก่ สินค้าประเภทอาหาร เครื่องจักรยานยนต์ต่าง ๆ พาหนะ น้ำมันปิโตรเลียม เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม และเครื่องมือเครื่องใช้ประเภทโลหะต่าง ๆ ส่วนสินค้าออกหลักของลาวได้แก่ ไม้ซุง ดีบุก กาแฟ ผลิตภัณฑ์ไม้ และกระแสไฟฟ้า ในส่วนกระแสไฟฟ้ามีไทยเป็นผู้ซื้อรายใหญ่โดยซื้อถึงร้อยละ 80 ของกระแสไฟฟ้าทั้งหมดที่ผลิตได้ มีมูลค่าทั้งหมด 43.2 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เท่ากับร้อยละ 90 ของมูลค่าสินค้าส่งออกของลาว

อย่างไรก็ดี ก็ยังมีส่วนที่ทำให้เกิดปัญหาจากการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองแบบใหม่ตามมา ซึ่งสามารถแยกออกเป็นได้เป็นประเด็นหลัก ๆ ต่อไปนี้

4.1. ปัญหาเศรษฐกิจที่ยังไม่ดีขึ้น

แม้จะมีการเพิ่มโอกาสให้มีการลงทุนมากขึ้น แต่ในช่วงแผนพัฒนาฯ 5 ปีฉบับแรก ลาวยังคงมีอุตสาหกรรมที่มีขนาดเล็กและมีปริมาณไม่มากนัก คือ เพียง 100 กว่าแห่ง ประกอบด้วย โรงกลั่นสุราและเบียร์ โรงงานผลิตผงซักฟอก โรงเลื่อย โรงสีข้าว โรงงานผลิตอาหารสัตว์และเหมืองแร่ดีบุก ซึ่งโรงงานเหล่านี้ประสบปัญหาเกี่ยวกับอะไหล่เครื่องจักรและวัตถุดิบที่จะนำมาผลิต ทำให้ทำงานได้เพียงร้อยละ 10-20 ของศักยภาพเต็มที่ของโรงงาน นอกจากนี้ ธนาคารแห่งชาติก็ไม่สามารถหาเงินมาให้อุตสาหกรรมที่เป็นรัฐวิสาหกิจเหล่านี้กู้เพื่อไปปรับปรุงการผลิตได้ และต้องประสบกับปัญหาเดิม ๆ คือ ขาดคนที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการและบริหาร รวมถึงช่างเทคนิคอยู่เช่นเดิม จากการทำไม่สามารถผลิตสินค้าขึ้นใช้เองได้ ทำให้ลาวขาดดุลการค้าอยู่มาก เช่น ในปี 1985 ลาวนำเข้าสินค้าถึง 163 ล้านดอลลาร์สหรัฐ แต่ส่งออกเพียง 48 ล้านดอลลาร์สหรัฐ⁵⁷

นอกจากนี้ จากนโยบายที่เริ่มผ่อนปรนทางเศรษฐกิจ การเริ่มจะปล่อยให้มีการค้าเสรี ทำให้เกิดอัตราเงินเฟ้อ รวมถึง ตลาดมีอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินกีบกับดอลลาร์สหรัฐสูงมาก คือ 390 กีบต่อหนึ่งดอลลาร์สหรัฐ โดยที่อัตราแลกเปลี่ยนของรัฐบาล คือ 108 กีบต่อหนึ่งดอลลาร์สหรัฐเท่านั้น

⁵⁷ สุรัชย์ ศิริไกร, การพัฒนาเศรษฐกิจ และการเมืองลาว, หน้า 194-195.

4.2. ปัญหาคอรัปชั่น

ความพยายามในการปฏิรูปทางเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาประเทศกลายเป็นสาเหตุของการกลับมาของความสัมพันธ์อุปถัมภ์ภายในพรรค ซึ่งนำไปสู่การคอรัปชั่น โดยเฉพาะในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจที่ต้องการอนุมัติต่าง ๆ เช่น ในกระทรวงเศรษฐกิจ และการวางแผน จะมีการใช้เส้นสายตลอดเวลา ทั้งการติดสินบนเพื่อให้การอนุมัติโครงการผ่าน และการขอเลื่อนตำแหน่ง ประจวบเหมาะับบรรยากาศที่มีการปฏิรูปทางเศรษฐกิจที่เริ่มตั้งแต่วันที่ 7 ปี 1979 ทำให้นักธุรกิจพยายามสร้างหลักประกันในธุรกิจของตนเองว่า จะไม่ถูกยึดหรือรบกวนใด และสร้างโอกาสในการลงทุนใหม่ ๆ ของตน โดยสร้างสัมพันธ์กับสมาชิกพรรคระดับสูง ซึ่งนักธุรกิจดังกล่าวก็รวมถึงชนชั้นนำเดิมที่เคยรุ่งเรืองในระบบเก่าของลาวด้วย ถือเป็นกรณีที่น่าอับอายให้กับคนเหล่านี้เป็นอย่างดี

ในปี 1983 มีการจับกุมรัฐมนตรีช่วยว่าการ 2 คน ว่ามีส่วนพัวพันกับการคอรัปชั่น พฤติกรรมทุจริตของข้าราชการทำให้ความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาลเลวร้ายเหมือนที่เกิดในรัฐบาลราชอาณาจักรอีกครั้ง และยังคงต่อเนื่องไปยังช่วงเวลาต่อมา เพราะมีการเปิดเสรีด้านเศรษฐกิจมากขึ้น และการตัดสินใจของศาลก็ยังน่ากังขา กล่าวคือ ในปี 1984 ศาลพิเศษตัดสินว่าไม่ผิด ที่ร้ายกว่านั้น คือ ทั้งสองได้กลับไปทำงานในตำแหน่งเดิม โดยไม่มีคำอธิบายถึงการตัดสินใจใด ๆ ทั้งสิ้น⁵⁸

4.3. ความลึกลับระหว่างแนวคิดสังคมนิยมกับแนวคิดปฏิรูป

ถึงแม้ มติที่ 7 จะมีพื้นฐานแนวคิด คือ การปฏิรูปจากสังคมนิยม(ทุนนิยมโดยรัฐนามธรรม)มาเป็นระบบเศรษฐกิจกลไกตลาดที่รัฐมีส่วนเข้ามาควบคุมอย่างเคร่งครัด แต่สิ่งที่รัฐบาล ส.ป.ป.ลาวเสนอควบคุมมติที่ 7 มาคือ การรักษาแนวทางไปสู่สังคมนิยมอยู่เช่นเดิม เช่น การอ้าง Lenin หรือการยังคงประกาศออกมาเสมอ ๆ ถึงการก้าวไปสู่สังคมนิยม รวมถึง ยังคงให้มีการคงระบบการผลิตแบบเกษตรรวมหมู่ต่อไป ถึงแม้จะเป็นการทำโดยไม่บังคับแล้วก็ตาม โดยหลังจากปี 1985 ที่สามารถเพิ่มผลผลิตข้าวมากขึ้น ทำให้รัฐบาลกลับมาส่งเสริมการทำสหกรณ์การเกษตรอีกครั้ง โดยตั้งเป้าหมายว่าจะเพิ่มปริมาณสมาชิกสหกรณ์จากร้อยละ 44 ของชาวนาในเดือนสิงหาคม ปี 1985 ให้เป็นร้อยละ 60-70 ในอนาคต ในช่วงเดือนมกราคม-สิงหาคมปี 1985 มีจำนวนสหกรณ์เพิ่มขึ้น 350 แห่งจากเดิม 2,500 กว่าแห่ง รวมถึง รัฐบาลยังได้จัด

⁵⁸ Martin Stuart-Fox, A History of Laos, p.188.

ฝึกอบรมให้ความรู้แก่ข้าราชการและเจ้าหน้าที่พรรคการเมืองในการบริหารกิจการสหกรณ์ การเกษตรให้มีประสิทธิภาพอีกด้วย⁵⁹

5.สรุป

การได้อำนาจของชนชั้นปกครองใหม่ของลาว ทำให้ชนชั้นนี้ต้องสร้างความชอบธรรมทางการเมืองขึ้นมารักษาอำนาจของตัวเอง ซึ่งการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองหลักชุดแรกเป็นการดำเนินไปพร้อมกันของการเผยแพร่แนวคิดและการสร้างระบบการผลิตแบบสังคมนิยมสตาลินนิสต์ ซึ่งนอกจากจะได้การยอมรับจากการรักษาการจะสร้างสังคมนิยมที่เคยให้ไว้กับประชาชนในช่วงก่อนสงครามแล้ว ยังจะเป็นไปเพื่อป้องกันการเกิดขึ้นของแนวคิดความชอบธรรมของชนชั้นอื่นที่จะเข้ามาท้าทายด้วย แต่เมื่อระบบเศรษฐกิจที่สร้างขึ้นเกิดปัญหา และชนชั้นชาวนาเริ่มท้าทายความชอบธรรมทางการเมืองของชนชั้นปกครอง ทำให้ชนชั้นปกครองต้องเปลี่ยนชุดแนวคิดความชอบธรรมทางการเมืองอีกครั้ง โดยการเริ่มผ่อนปรนความเข้มงวดทั้งในส่วนแนวคิดและการดำเนินการระบบสังคมนิยมสตาลินนิสต์ลง แต่ก็ยังคงแนวคิดสังคมนิยมที่จำเป็นอยู่ อย่างไรก็ตาม หลังจากการสร้างความชอบธรรมชุดใหม่ ก็เกิดปัญหาเศรษฐกิจ, คอร์รัปชัน และความไม่ชัดเจนของแนวทางการเมืองที่เกิดขึ้น ซึ่งมาทำลายความชอบธรรมทางการเมืองอีกครั้ง ลักษณะของความชอบธรรมทางการเมืองดังกล่าว สะท้อนถึงความขัดแย้งภายในระบบการผลิต โดยเฉพาะความขัดแย้งทางชนชั้น ซึ่งทำให้ความชอบธรรมทางการเมืองต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาตามความขัดแย้งดังกล่าว

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵⁹ สุรัชย์ ศิริไกร, การพัฒนาเศรษฐกิจ และการเมืองลาว, หน้า 193.

บทที่ 5

การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาลลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1986 – 2003

ในบทนี้จะนำเสนอการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองในช่วงหลังการปฏิรูประบบเศรษฐกิจ ปี 1986 ซึ่งมีความแตกต่างกับที่เคยสร้างในช่วงก่อนหน้านี้ ทั้งนี้เงื่อนไขหลักมาจากการเปลี่ยนแนวทางการเมืองของผู้สนับสนุนสำคัญของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวอย่างสหภาพโซเวียต ที่มีนโยบายปฏิรูปและเกิดการล่มสลายในเวลาต่อมา ซึ่งบทนี้จะเสนอการปรับเปลี่ยนทิศทางของการสร้างความชอบธรรมเพื่อรักษาอำนาจของชนชั้นปกครองลาว โดยเฉพาะในการสร้างแนวคิดชาตินิยมใหม่ อย่างไรก็ดี ในอีกส่วนก็จะเสนอถึงปัญหาของการพยายามสร้างความชอบธรรมรอบใหม่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งภายในสังคมลาวที่มีระบบชนชั้นอยู่

1. ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในยุโรปตะวันออก

การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาลลาวในช่วงปี ค.ศ. 1986 – 2003 มีการเปลี่ยนแปลงไปจากที่เคยเป็นในช่วงก่อนหน้านี้ ทั้งนี้เกิดจากสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนไปในช่วงเวลาดังกล่าว สถานการณ์ที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงนโยบายทางเศรษฐกิจของสหภาพโซเวียตที่เริ่มผ่อนปรนทางเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมตลาดนิคมลงในปี 1986 โดยหันมาเปิดเสรีทางเศรษฐกิจ และการผ่อนคลายความเข้มงวดทางสังคมต่าง ๆ ภายใต้อาณัติ “กลาสโนส” กับ “เปเรสตรอยกา” ทำให้เกิด “Gorbachev effect” จนประเทศบริวารหลาย ๆ ประเทศจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อเอาตัวรอด รวมถึง เวียดนาม ซึ่งส่งผลทำให้ลาวที่พึ่งพิงทั้งสองประเทศต้องปรับตัวตาม

ในปี ค.ศ. 1986 พรรคประชาชนปฏิวัติลาวได้จัดให้มีการประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ 4 ขึ้น ณ กรุงเวียงจันทน์ ระหว่างวันที่ 13-15 พฤศจิกายน การประชุมใหญ่ของพรรคในครั้งนี้วาระที่สำคัญที่สุดก็คือ การผ่านร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปี ฉบับที่ 2 (1986-1990) ซึ่งต้องแสดงที่ท่าที่ชัดเจนว่า พรรคตัดสินใจที่จะเลิกเดินไปในทิศทางใด ทั้งนี้มีการวิเคราะห์ของนักวิชาการบางส่วนว่า มีสองสายภายในพรรคที่มีความคิดเห็นขัดแย้งกันในประเด็นการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางเศรษฐกิจ แนวแรกสนับสนุนแนวทาง “จินตนาการใหม่” ของโกสอน โดยใช้หลัก “ถอยหลัง 1 ก้าว ก้าวไปข้างหน้าสองก้าว” กล่าวคือ สภาพเศรษฐกิจของลาวในขณะนั้น

ไม่สามารถจะก้าวเข้าสู่สังคมสังคมนิยมได้อย่างแน่นอน ดังนั้น จึงต้องยอมถอยหลังไปใช้กลไกเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเพื่อสร้างพื้นฐานที่ดี แล้วก้าวไปข้างหน้าทีละก้าว 2 ก้าว ไปสู่การเป็นสังคมนิยม ส่วนแนวที่สอง เป็นแนวที่นำโดยชนูญัก โดยเน้นไปที่การรักษานโยบายทางเศรษฐกิจแบบรัฐควบคุมต่อไป โดยเห็นว่าหากขาดนโยบายทางเศรษฐกิจเช่นที่วุ้นี้แล้วลาวจะไม่สามารถเป็นสังคมนิยมได้เลย ซึ่งในที่สุดแนวทางแรกก็ได้ชัยชนะ

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่า แนวทางที่พรรคเลือกนั้นเป็นการสร้างความสมดุลจากทั้งสองแนวมากกว่าการเลือกเอาแนวทางใดแนวทางหนึ่ง เพราะมีทั้งการยอมให้มีปรับตัวทางเศรษฐกิจ แต่ในขณะเดียวกันพรรคฯ ก็จะต้องควบคุมเศรษฐกิจ(และการเคลื่อนไหวทางการเมือง)อย่างเคร่งครัด ซึ่งทั้งหมดก็เพื่อการสร้างความปลอดภัยให้แก่อำนาจของชนชั้นปกครองเดิมต่อไป

หลังจากการปรับตัวของพรรคฯ และรัฐบาลส.ป.ป.ลาวไปสู่การเริ่มใช้กลไกตลาดในปี 1986 ไม่นาน ในระยะเวลาเปลี่ยนผ่านจากแผนพัฒนา 5 ปี ฉบับที่ 2 (1986-1990) ไปสู่แผนฉบับที่ 3 (1991 -1995) ก็เกิดเหตุการณ์ที่ทำให้พรรคฯ จำเป็นต้องเน้นย้ำแนวการปฏิรูปทางเศรษฐกิจต่อไปเช่นเดิม เหตุการณ์ที่วุ้นั้นคือ การล่มสลายของสหภาพโซเวียต และการหมดอำนาจของพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศยุโรปตะวันออก ซึ่งมีผลต่อความรู้สึกของพรรคฯ ที่กลัวว่าอำนาจของตนอาจจะหมดไปบ้าง ทำให้ออกจากที่พรรคฯ จะต้องรักษาสมดุลระหว่างการรักษาอำนาจแบบเผด็จการและแนวคิดสังคมนิยมสตาลินนิสต์ของตัวเองต่อไป(ซึ่งหากมากไปอาจจะถูกต่อต้าน)กับแนวการปฏิรูปสู่ตลาด(ที่หากมากไปก็จะทำให้อาจจะทำให้ชนชั้นใหม่ที่เติบโตจากระบบเศรษฐกิจแบบใหม่เข้ามายึดอำนาจไปได้) พรรคฯ ยังจะต้องสร้างความชอบธรรมทางการเมืองในฐานะผู้บริหารประเทศที่มีประสิทธิภาพไม่โกงกิน รวมถึง ความชอบธรรมทางการเมืองอื่น ๆ อีก เช่น การปรับโครงสร้างการปกครองให้มั่นคงมากขึ้น ซึ่งจะเสนอรายละเอียดของแต่ละส่วน ต่อไปนี้

1.1.ระบบเศรษฐกิจแบบกลไกตลาด

1.1.1.การสร้างระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ในประเทศ

เมื่อรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว และพรรคประชาชนปฏิวัติลาวตัดสินใจจะสร้างระบบเศรษฐกิจใหม่ คือ ระบบทุนนิยมกลไกตลาดที่พรรคฯ และรัฐบาล ส.ป.ป.ลาวจะคอยควบคุมอยู่ห่าง ๆ เท่านั้น ดังนั้น จึงมีการวางแผนตั้งกรอบการดำเนินงานของระบบเศรษฐกิจใหม่ โดยรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว ได้เปลี่ยนทิศทางของแผนฯ จากกรอบทุนนิยมโดยรัฐมาเป็นทุนนิยมกลไกตลาดมาอยู่

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปีฉบับที่สอง(1986-1990) ซึ่งถูกรับรองเมื่อมีการประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ 4 ของลาว เป็นการยอมรับนโยบายพัฒนาประเทศตามแนวทาง “จินตนาการใหม่(New Thinking)” หรือ “กลไกเศรษฐกิจใหม่ (New Economic Mechanism – NEM)” ที่มีหลักการสำคัญ คือ ผ่อนคลายการควบคุมจากส่วนกลาง และใช้กลไกตลาดในการพัฒนาเศรษฐกิจมากขึ้น รวมถึง การอนุญาตให้รัฐวิสาหกิจมีอิสระในการบริหารกิจการและรับผิดชอบต่อผลการดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจนั้น ๆ เอง เพื่อเป็นแรงจูงใจให้รัฐวิสาหกิจนั้นทำงานให้มีประสิทธิภาพและได้กำไรมากขึ้น นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้เอกชนประกอบธุรกิจได้อย่างเสรี ซึ่งรายละเอียดของแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้มีดังนี้คือ

ในการผลิต รัฐบาลกลางให้อิสระแก่รัฐวิสาหกิจในการกำหนดปริมาณการผลิต ราคา อัตราค่าจ้างและผลกำไร-ขาดทุนด้วยตัวเอง เพื่อให้ผู้บริหารจะปรับปรุงประสิทธิภาพของรัฐวิสาหกิจนั้น ๆ ได้ทันที นอกจากนี้ ยังสามารถเก็บกำไรได้ส่วนหนึ่งไว้เป็นทุนเพื่อพัฒนาได้โดยส่งให้ส่วนกลางตามอัตราที่กำหนด รวมถึง มีอำนาจในการติดต่อค้าขายโดยตรงในตลาดเสรีได้กับทั้งภายในและภายนอกประเทศ ที่สำคัญ ในปี 1989 รัฐบาล ส.ป.ป ลาว เริ่มให้มีนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ให้ทั้งเอกชนลาวและจากต่างประเทศเข้าดำเนินกิจการวิสาหกิจของรัฐ(state enterprise)เกือบทั้งหมดไม่ว่าจะในรูปของการประมูลหรือการเช่า อย่างไรก็ตาม รัฐวิสาหกิจที่เป็น การให้บริการด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานรัฐจะเป็นผู้ดำเนินการต่อไป ตลอดปี 1991 มีความพยายามในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจกว่า 50 แห่งที่อยู่ในความดูแลของกระทรวงต่าง ๆ 15 กระทรวง การแปรรูปรัฐวิสาหกิจเป็นส่วนหนึ่งในการปฏิรูปเศรษฐกิจโดยส่วนหนึ่งเป็นการสร้างตลาดแรงงานที่จะดูดซับเอาประชากรวัยทำงานเข้ามา และการลดการอุดหนุน(subsidy)ของรัฐบาลที่ให้รัฐวิสาหกิจที่มักขาดทุน¹

ในด้านการเกษตร มีการประกาศยกเลิกสหกรณ์การเกษตรแบบรวมหมู่ และยกเลิกการอุดหนุนด้านปัจจัยการผลิต ที่สำคัญ คือ ชาวนาและเกษตรกรจะได้รับสิทธิในการถือครองที่ดินอย่างมั่นคง แต่ว่ากรรมสิทธิ์ในที่ดินยังคงเป็นของรัฐบาล นอกจากนี้ รัฐบาลยังยกเลิกการกำหนดราคาข้าว และพืชผลทางการเกษตรอื่น ๆ ²

¹ มานะ มาลาเพชร, “ลาว” เอเชียรายปี 2535, หน้า 141.

² สมภพ มานะรังสรรค์, “การปฏิรูปเศรษฐกิจลาว : จินตนาการใหม่” ใน เอเชียปริทัศน์ 12, 1 (มกราคม-เมษายน 2534): 40-41.

ในด้านการค้าและการลงทุน รัฐบาลอนุญาตให้เอกชน รัฐวิสาหกิจ และแขวงต่าง ๆ มีอำนาจในการดำเนินธุรกิจได้โดยอิสระ แต่ต้องส่งกำไรในบางส่วนให้กับส่วนกลางตามอัตราที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ ยังยกเลิกการกำหนดอัตราค่าจ้างและราคาสินค้าตายตัว แล้วหันมาใช้กลไกตลาดมากขึ้น อย่างไรก็ตาม รัฐบาลลาวยังคงควบคุมราคาของสาธารณูปโภคที่จำเป็นอยู่ เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ไปรษณีย์ และค่าขนส่ง รวมถึง ยังผูกขาดสินค้าบางชนิดอยู่ เช่น ไม้ซุง กาแฟ ปศุสัตว์ และแร่ธาตุ โดยเอกชนต้องนำเอาสินค้าเหล่านี้มาขายให้กับรัฐบาลก่อน เอกชนจะนำส่วนที่เหลือไปขายได้ก็ต่อเมื่อรัฐบาลส่งมอบสินค้าเหล่านี้ตามพันธะที่รัฐบาลมีกับต่างประเทศไปแล้วเท่านั้น³

ในแผนพัฒนา 5 ปี ฉบับที่สาม(1991-1995) ยังคงเน้นการให้ความสำคัญและพัฒนากลไกตลาดในประเทศ รวมถึง การส่งเสริมการลงทุนจากนักธุรกิจต่างประเทศเช่นเดิมนอกจากนี้ รัฐยังแสดงที่ท่าที่จะวางตัวเป็นกลางไม่ยุ่งเกี่ยวหรือแทรกแซงการดำเนินการทางธุรกิจของเอกชน แต่จะเป็นตัวกลางที่คอยอำนวยความสะดวกให้แก่การแข่งขันทางการค้า นอกจากนี้ จะส่งเสริมและเผยแพร่ข่าวสารหรือระเบียบการเกี่ยวกับการค้าต่าง ๆ แล้ว รัฐบาลยังลดกฎเกณฑ์ที่เป็นอุปสรรคต่อการค้าลงอีกด้วย นอกจากนี้ ยังมีความพยายามในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่ไม่มีประสิทธิภาพให้เอกชนดำเนินการต่อเนื่องจากที่เคยทำมา และมีการยกเลิกการผูกขาดการนำเข้า-ส่งออกสินค้าโดยบริษัทของรัฐบาลอีกด้วย⁴

ในปี 1996 รัฐบาลลาวได้ออกแผนพัฒนาเศรษฐกิจห้าปีฉบับที่ 4 (1996-2000) ออกมาใช้ โดยเป็นการช่วยวางแผนต่อเนื่องมาตั้งแต่ 1993 ของ UNDP และ ADB (ซึ่งแผนดังกล่าวจะไปจบลงที่ปี 2000) โดยแผนฉบับที่สี่นี้จะเพิ่มเป้าหมายในการพัฒนาประเทศโดยใช้รูปแบบทุนนิยมเสรีต่อไป โดยมีความมุ่งหวังที่สำคัญ ๆ คือ พัฒนาลาวให้เป็นศูนย์กลางการผลิตพลังงานไฟฟ้า และเป็นศูนย์กลางการค้าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, รักษาเสถียรภาพด้านการเงิน ราคาสินค้า และอัตราแลกเปลี่ยนโดยให้มีอัตราเงินเฟ้อไม่เกินร้อยละ 10, ส่งเสริมการลงทุนในแต่ละปีให้ได้ร้อยละ 25-30 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ(GDP) และรัฐต้องลงทุนไม่น้อยกว่าร้อยละ 12 ของยอดรวมผลิตภัณฑ์ภายในประเทศ, รักษาอัตราการเพิ่มของประชากรให้อยู่ในระดับร้อยละ 2.4 เพื่อจะบรรลุเป้าหมายทางเศรษฐกิจข้างต้นรัฐบาล

³ สุรชัย ศิริไกร, **การพัฒนาเศรษฐกิจ และการเมืองลาว**(กรุงเทพฯ ฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2542), หน้า 205.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 233.

ลาวจัดให้มีการแบ่งพื้นที่ในการพัฒนาประเทศออกเป็น 3 เขต และ 6 แขวงหลัก ตามความเหมาะสมของแต่ละแขวง

ในประเด็นการลงทุน นอกจากจะยอมให้มีชนชั้นนายทุนเกิดขึ้นภายในประเทศแล้ว ยังเปิดโอกาสให้นักลงทุนต่างชาติเข้ามาลงทุนในลาวอีกด้วย กฎหมายฉบับสำคัญก็คือ “กฎหมายว่าด้วยการลงทุนจากต่างประเทศ” ในปี 1988 โดยยินยอมให้ชาวต่างชาติสามารถนำเงินเข้าไปลงทุนได้ตั้งแต่อ้อยละ 30 ถึงการลงทุนทั้งหมด 100% ซึ่งมีรูปแบบการลงทุนอยู่ 3 แบบ⁵ คือ

(1) ธุรกิจตามสัญญา (Business by Contact) คือ รูปแบบการลงทุนที่นักธุรกิจต่างชาติและองค์กรเศรษฐกิจของรัฐบาลลาว ซึ่งอาจจะเป็นรัฐวิสาหกิจ สหกรณ์การค้า หรือเอกชนของลาวก็ได้ โดยรายละเอียดทางธุรกิจ สิทธิและผลประโยชน์จะไปไปตามสัญญา ระหว่างกัน

(2) วิสาหกิจประสม (Joint Venture) เป็นการลงทุนร่วมระหว่างนักลงทุนต่างชาติกับผู้ลงทุนฝ่ายลาว ซึ่งฝ่ายต่างประเทศจะต้องมีทุนในวิสาหกิจไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 และมากได้ถึงร้อยละ 99 ผู้ร่วมทุนต่างประเทศอาจลงทุนในรูปแบบของเงินตราต่างประเทศ เทคโนโลยี สิทธิบัตรและบริการได้ ตามกฎหมายการลงทุนของลาว วิสาหกิจประสมเป็นนิติบุคคล การแบ่งผลกำไรขาดทุนและความรับผิดชอบต่าง ๆ เป็นไปตามสัดส่วนของการลงทุนของแต่ละฝ่าย ทรัพย์สินที่ใช่วงทุนอาจประเมินเป็นค่าเงินกีบหรือเงินตราสกุลต่างชาติได้โดยระบุไว้ในสัญญา และทรัพย์สิน ของวิสาหกิจประสมจะต้องทำประกันภัยที่มีความมั่นคง

(3) วิสาหกิจที่เป็นทุนของต่างชาติทั้งหมด (Wholly foreign owned companies) เป็นการลงทุนขององค์กรหรือเอกชนต่างชาติทั้งหมด โดยอาจจัดตั้งเป็นบริษัทใหม่ สาขา หรือบริษัทตัวแทนก็ได้ มีฐานะเป็นนิติบุคคล โดยทั่วไปมีระยะเวลาการลงทุนไม่เกิน 15 ปี แต่สามารถขอต่ออายุได้แล้วแต่กิจการ

ในเรื่องที่ดิน กฎหมายที่ดินตามกฎหมายกฤษฎีกาเลขที่ 99 แม้ตามกฎหมายฉบับนี้จะอ้างว่า ที่ดินทั้งหมดในประเทศลาวจะเป็นกรรมสิทธิ์ของประชาชนทั่วประเทศตามหลักของประเทศคอมมิวนิสต์ แต่กฎหมายให้สิทธิการใช้ที่ดินแก่ประชาชนโดยการออก “ใบรับรองการใช้

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 206-207.

ที่ดิน” ซึ่งสามารถนำไปใช้ในทางธุรกิจได้ อย่างไรก็ตาม กฎหมายทรัพย์สินฉบับวันที่ 27 มิถุนายน 1990 ทำให้ที่ดินกลายเป็นทรัพย์สินชนิดหนึ่งซึ่งสามารถจะโอน ขาย ให้เช่า จำนอง และให้เป็นมรดกได้ นอกจากนี้ นักลงทุนต่างชาติยังมีสิทธิครอบครอง และใช้ที่ดินในลักษณะการเช่าจากรัฐหรือในรูปของสัมปทาน รัฐบาลมิได้กำหนดพื้นที่เช่าสูงสุด แต่ระยะเวลาการเช่าไม่เกิน 15 ปี และสามารถขอเช่าต่อได้ สิ่งที่สำคัญของกฎหมายที่ดินฉบับดังกล่าวคือ การเก็บภาษีที่ดิน ถึงแม้สามารถจับจองที่ดินมาได้แต่ไม่ทำประโยชน์ก็ต้องเสียภาษี หากไม่มีเงินจ่ายภาษีก็ต้องคืนที่ดินให้แก่รัฐบาล ซึ่งวิธีการนี้รัฐบาลจะมีที่ดินมากขึ้น และรัฐบาลจะเอาที่ดินเหล่านี้ให้นักลงทุนไปเช่าต่อไป

1.1.2. การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์กับต่างประเทศ

จากการไม่สามารถพึ่งพิงประเทศหลักที่ให้ความช่วยเหลืออย่างสหภาพโซเวียตได้อีกต่อไป และเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจมาเป็นทุนนิยมเสรี ทำให้รัฐบาล ส.ป.ป.ลาวเริ่มฟื้นฟูความสัมพันธ์กับประเทศอื่น ๆ โดยไม่จำกัดค่าย เพื่อเปิดรับโอกาสจากประเทศอื่น ๆ มากขึ้นทั้งทางด้านการช่วยเหลือและการค้า โดยการค้านั้น ลาวประกาศศูค้าที่สำคัญว่ามี ไทย เวียดนาม กัมพูชา และจีน โดยไม่ประกาศว่าใครมีความสำคัญมากน้อยไปกว่ากัน ส่วนในด้านความช่วยเหลือลาวหันไปหาความช่วยเหลือจากประเทศอื่น ๆ เช่น ญี่ปุ่น สวีเดน ออสเตรเลีย ฯลฯ เรียกได้ว่า รัฐบาลมีงบประมาณใช้ก็เพราะเงินช่วยเหลือเหล่านี้

ในด้านการค้าต่างประเทศได้มีการลดทอนขั้นตอนการอนุมัติการลงทุนให้น้อยลงเพื่อดึงดูดนักลงทุน ทั้งนี้โดยการจัดตั้งคณะกรรมการคุ้มครองการลงทุนจากต่างประเทศ (Foreign Investment Management Committee-FIMC) ขึ้นมาอย่างเป็นทางการในปี 1991 เพื่อรับผิดชอบในการอนุมัติโครงการลงทุนจากต่างประเทศเพียงหน่วยงานเดียวหรือที่เรียกว่า One Stop Service⁶

นอกจากนี้ การล่มสลายของสหภาพโซเวียตส่งผลต่อนโยบายการช่วยเหลือลาว โดยมีการตัดความช่วยเหลือลาวตั้งแต่ปี 1991⁷ ทำให้นอกเหนือประเทศอื่นแล้ว องค์การระหว่างประเทศกลายเป็นแหล่งที่มาหลักของเงินทุนที่รัฐได้รับมาลงทุนในการพัฒนาประเทศ โดยองค์กร

⁶ ทรงฤทธิ โพนเงิน, “ลาว : เศรษฐกิจการเมืองหลังยุคสงครามเย็น” เอกสาร
ประการบรรยายโครงการปริทัศน์ประเทศเพื่อนบ้านผ่านมิติภายใน(ม.ป.ท.,2542).

⁷ สุรัชย์ ศิริไกร, การพัฒนาเศรษฐกิจ และการเมืองลาว, หน้า 235.

ระหว่างประเทศดังกล่าวส่วนใหญ่มิมีแนวทางตามแนวเสรีนิยมให้ประเทศลูกหนี้ปฏิบัติเป็นเงื่อนไขในการกู้ยืมเงิน เพราะเชื่อว่า แนวทางดังกล่าวจะทำให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ-สังคม สามารถใช้เงินคืนได้และไม่ต้องพึ่งพิงองค์การระหว่างประเทศต่อไป ซึ่งมีหลายองค์กรที่เข้ามาช่วยรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว ทั้งกองทุนการเงินระหว่างประเทศ(IMF)และธนาคารโลก(World Bank) ซึ่งให้ทั้งเงินกู้และความช่วยเหลือทางด้านเทคนิคในการแก้ไขปัญหาการเงิน-การคลังของลาว นอกจากนี้ ยังมีความช่วยเหลือจากธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย(ADB) รวมถึง โครงการเพื่อการพัฒนาของสหประชาชาติ(UNDP)ในการปฏิรูประบบเศรษฐกิจ-สังคม และระบบข้าราชการให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งแนวทางขององค์กรต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้แนวโน้มของเศรษฐกิจลาวจะเป็นการใช้กลไกตลาดตามแนวทางทุนนิยมอย่างเต็มที่ ในส่วนของ ADB และ UNDP ได้ช่วยวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของลาวไปจนถึงปี 2000 ครอบคลุมแผนพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปี ฉบับที่สี่ไปด้วย

นอกจากนี้ รัฐบาลลาวยังได้ตัดสินใจเข้าร่วมกับองค์การระหว่างประเทศที่สำคัญที่สุดในภูมิภาค คือ อาเซียน(ASEAN) เริ่มตั้งแต่ในเดือนกรกฎาคม ปี 1991 ลาวเริ่มเข้าร่วมประชุมกับกลุ่มอาเซียนในฐานะผู้สังเกตการณ์ แสดงให้เห็นที่ว่าการเข้าร่วมกลุ่มอาเซียนของลาว ในที่สุดก็ได้เข้าเป็นสมาชิกของอาเซียนของลาวในปี 1997

1.2. การเปลี่ยนโครงสร้างการปกครอง

การประชุมสภาประชาชนสูงสุดสมัยที่ 6 ประชุมเมื่อเดือนสิงหาคมปี 1991 เป็นการประชุมเพื่อผ่านร่างรัฐธรรมนูญที่ใช้เวลาร่างนานกว่าทศวรรษ และเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกภายใต้ระบอบสาธารณรัฐ ข้อสังเกตของช่วงเวลาที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ออกมาก็คือ การออกหลังการหมดอำนาจของพรรคคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออก ทำให้สามารถมองได้ว่า พรรคฯ ออกรัฐธรรมนูญออกมาเพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมืองและสร้างหลักประกันในอำนาจของพรรคฯ ไม่ให้น้อยลงหรือหมดอำนาจไปตามกระแสตกต่ำของคอมมิวนิสต์โลก ลักษณะของรัฐธรรมนูญคือความทันสมัยตามมาตรฐานของชาติทั่วไปที่จะต้องมีความหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ ซึ่งสามารถจะเป็นที่มาในการอ้างการเป็นผู้ถืออำนาจรัฐในรูปแบบใหม่ของพรรคฯ และรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว ได้เป็นอย่างดี ต่างจากแต่ก่อนที่อ้างเพียงการเป็นตัวแทนของประชาชนในการต่อสู้เพื่อปลดปล่อยประเทศและสร้างสรรค์สังคมนิยมโดยไม่มีกฎหมาย นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญยังสะท้อนถึงการสร้างรูปแบบการปกครองให้เหมาะสมกับระบบเศรษฐกิจใหม่ที่เป็น

แบบกลไกตลาดที่พรรคฯ คอยควบคุม⁸ เพราะระบบดังกล่าวต้องการการรับรองความสัมพันธ์ทางการผลิตที่เหลื่อมล้ำเอาไว้ หากไม่มีระบบกฎหมายดังกล่าว ระบบเศรษฐกิจก็จะมีหลักประกันความมั่นคงในการดำเนินธุรกิจ สรุปลแล้ว นอกจากรัฐธรรมนูญจะเป็นการสร้าง ความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่พรรคฯ และรัฐบาลส.ป.ป.ลาว แล้ว ยังเป็นส่วนที่เกี่ยวข้อง และสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจไปในตัวอีกด้วย

สาระของรัฐธรรมนูญที่ช่วยสร้างความชอบธรรมทางการเมือง คือ ระบุว่า ให้ อำนาจทั้งหมดเป็นของประชาชนโดยใช้ผ่านการสภาประชาชนที่เป็นองค์กรนิติบัญญัติที่มาจากการเลือกตั้ง รวมถึง การพูดถึงการรับประกันสิทธิของประชาชนในมาตรา 6 โดยระบุว่า "...รัฐ ปกป้องสิทธิ อิสระภาพ และสิทธิประชาธิปไตยของประชาชน...เพื่อรับรองสิทธิและผลประโยชน์อัน ชอบธรรมของประชาชน ห้ามทุกการกระทำแบบอาญาสิทธิ์(เผด็จการ) การข่มขู่อันจะก่อความ เสี่ยงภัยถึงเกียรติ ศักดิ์ศรี ร่างกาย ชีวิต จิตใจและทรัพย์สินสมบัติของประชาชน"⁹

อย่างไรก็ดี ระบอบการปกครองใหม่ ก็ไม่ได้มีประชาธิปไตยแต่อย่างใด อำนาจยัง กระจุกอยู่ที่พรรคฯ ซึ่งเป็นตัวแทนของชนชั้นปกครอง โดยในรัฐธรรมนูญเองก็ไม่มีหลักการแบ่ง อำนาจ(Separation of Power) ทั้งนี้ก็เพื่อตั้งอำนาจทั้งหมดไว้ที่พรรคโดยไม่ต้องมีการถ่วงดุลกับ

⁸ ในปี 1990 สภาประชาชนสูงสุดที่ได้ผ่านร่างกฎหมายหลายฉบับมารับรองการ เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ-สังคมมาก่อนหน้าที่จะมีรัฐธรรมนูญบ้างแล้ว ทั้งร่างกฎหมายอาญา กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีอาญา กฎหมายศาลประชาชน กฎหมายกรรมสิทธิ์ กฎหมาย องค์กรอัยการประชาชน กฎหมายสืบทอตมรดก กฎหมายข้อผูกพันสัญญา กฎหมาย ค่าธรรมเนียมศาล และกฎหมายก่อตั้งธนาคารแห่งรัฐ ตอนปลายปี 1990 ยังมีการผ่านกฎหมาย อีก 7 ฉบับ คือ กฎหมายแรงงาน กฎหมายครอบครัว กฎหมายสัญชาติลาว กฎหมายประกันภัย กฎหมายระบอบการบัญชีรัฐวิสาหกิจ กฎหมายผูกพันนอกสัญญา และกฎหมายดำเนินคดีแพ่ง ซึ่งการกระทำดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของผู้นำลาวในการสร้างระบบกฎหมายเพื่อ รับประกันความมั่นคงในการลงทุนที่กำลังทยอยเข้ามา.

⁹ เรื่องเดช บันเขื่อนศิริขัติย์, **กฎหมายลาว**(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหา จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2538), หน้า 6. อ้างถึงใน ศรีประภา เพชรมีศรี, "มีหรือไม่มี การเมืองใน ลาว?" ใน อุกฤษฏ์ ปัทมานนท์ และพรพิมล ตริโชติ(บ.ก.), **เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : กระบวนการเป็นประชาธิปไตยและการเมืองสมัยใหม่**(กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา, 2542), หน้า 228.

องค์กรใด แม้จะพยายามสร้างภาพว่ามีการถ่วงดุลภายใน โดยมีสภาแห่งชาติ(National Assembly)(จากแต่เดิมคือ สภาประชาชนสูงสุด) เป็นองค์กรนิติบัญญัติที่มีอำนาจในการเลือกตั้ง รับรอง หรือปลดหัวหน้าฝ่ายบริหาร และตุลาการตามการเสนอของคณะกรรมการประจำสภาเป็นตัวแทนการใช้อำนาจ(มาตรา 2, 4, 39 และ 40) แต่จะเห็นว่า อำนาจสูงสุดอยู่ที่คณะกรรมการประจำสภาที่ทำหน้าที่แทนสภาช่วงที่ไม่มีการประชุม คณะกรรมการฯ ดังกล่าวประกอบด้วยสมาชิกสภาจำนวนหนึ่ง โดยมีประธานสภา เป็นประธานคณะกรรมการ¹⁰ ซึ่งประธานสภา จะเป็นสมาชิกระดับสูงของพรรคฯ และผู้ที่จะเป็นสมาชิกสภาได้จะต้องได้รับการรับรองจากพรรคฯ ก่อนเท่านั้น

นอกจากนี้ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่แสดงให้เห็นถึงการรวมอำนาจ คือ การสร้างตำแหน่งประธานประเทศขึ้นมา โดยมีสิทธิ และหน้าที่แต่งตั้งหรือปลดนายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี, แต่งตั้ง โยกย้าย หรือปลดตำแหน่งเจ้าแขวง เจ้าครองกำแพงนคร, เลื่อนยศตำรวจทหาร ระดับนายพลตามการเสนอของนายกรัฐมนตรี ทำให้ประธานประเทศเคยเป็นเพียงตำแหน่งทางพิธีการกลายเป็นตำแหน่งที่มีอำนาจสูงสุด ลักษณะดังกล่าวยังปรากฏในพรรค โดยการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพรรค โดยตัดคณะเลขาธิการพรรคและตำแหน่งเลขาธิการพรรคออก แล้วสร้างตำแหน่ง “ประธานพรรค” ขึ้นมาแทน โดยระบุว่าหน้าที่ “เป็นผู้ประจำการเพื่อขึ้นนำการบริหารงานประจำวันของคณะกรรมการกลางพรรค”¹¹

จะเห็นได้ว่า อำนาจรัฐ(นิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ)ข้างต้นจะขึ้นอยู่ที่พรรคฯ ทั้งหมด อำนาจนิติบัญญัติที่จะต้องเป็นตัวแทนของประชาชนกลับอยู่ภายใต้เงาของพรรคฯ โดยผู้ที่ลงเลือกตั้งนั้นจะต้องได้รับการยินยอมจากพรรคฯ ทำให้กระบวนการทางนิติบัญญัติจะเป็นไปตามความต้องการของพรรคฯเท่านั้น ในกรณีประธานประเทศ แท้จริงก็คือ ผู้เป็นประธานพรรคฯ นั่นเอง(ยกเว้นกรณีที่มีการยกให้ผู้อื่นอีกเป็นประธานประเทศ โดยที่นายพลคำไตเป็นประธานพรรคฯ หลังปี 1992 เพื่อรักษาดุลอำนาจภายในพรรค) ขั้นตอนการเลือกจากสภาแห่งชาติเป็นแค่การสร้างความสะดวกทางการเมืองให้แก่ประธานประเทศเท่านั้น

นอกจากการออกรัฐธรรมนูญและการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการปกครองหรือกฎหมายแล้ว การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองอีกประการในช่วงระยะเวลาดังกล่าว คือ การ

¹⁰ มานะ มาลาเพชร, “ลาว” ใน **เอเชียรายปี** 2535, หน้า 135.

¹¹ อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน.

ใช้ชื่อเสียงของบุคคลมาสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่องค์กร เช่น ในปี 1997 การประชุมสภาแห่งชาติ ครั้งที่ 8 ระหว่างวันที่ 18-20 เมษายน 1997 ในวันที่ 4 พฤศจิกายน ประธานประเทศแต่งตั้งให้พุมมี ทิบพะวอน เจ้าแขวงเชียงขวางมาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการค้า โดยเหตุในการเปลี่ยนนั้นมาจากกรณีที่ พุมมี มีประวัติการทำงานที่ดีในการจัดการการลงทุนในแขวงเชียงขวาง รวมทั้ง มีความสัมพันธ์ที่ดีกับนักลงทุนไทย จีน เวียดนาม¹² ในขณะเดียวกันก็จะมีกรณีบุคคลที่เห็นว่าเป็นต้นเหตุของความผิดพลาดต่าง ๆ เช่น สมัชชาพรรคฯ ครั้งที่ 6 ปี 1996 มีการปรับคำผุ่ย แก้วบัวโลหะ ออกจากคณะกรรมการกลางของพรรคเหมือนเป็นการเชือดแพะหาคนมารับผิดชอบการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยังไม่ไปถึงไหน และปัญหาสังคมต่าง ๆ เช่น ปัญหาอาชญากรรม โสเภณี เพื่อรักษาความชอบธรรมขององค์กรพรรคฯ

นอกจากนี้ ยังมีการเปลี่ยนแปลงในส่วนของอายุของผู้ที่จะเข้ามาทำงานการเมือง โดยเริ่มเปิดโอกาสให้คนอายุน้อย ๆ เริ่มเข้ามามีบทบาทในสภาแห่งชาติ เช่น ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาแห่งชาติปี 1997 สมาชิกสภาแห่งชาติชุดดังกล่าวนี้มีอายุโดยเฉลี่ยน้อยกว่าชุดเดิม (ชุดปี 1992) กล่าวคือ ร้อยละ 73 ของจำนวนสมาชิกมีอายุระหว่าง 35 ถึง 55 ปี ร้อยละ 25 มีอายุมากกว่า 55 ปี และร้อยละ 2 ที่อายุน้อยกว่า 35 ปี¹³ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ก้าวขึ้นมามีบทบาททางการเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะด้านนิติบัญญัติ ซึ่งลาวมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างกฎหมายขึ้นมามากมาย เพื่อรองรับกับสถานะใหม่นั้นก็คือสมาชิกของสมาคมอาเซียน ที่ลาวลงนามเป็นสมาชิกเมื่อปี 1997 ทำให้ลาวต้องสร้างความพร้อมในเรื่องกฎหมายที่จะต้องมีพันธะและข้อตกลงต่าง ๆ กับอาเซียนในอนาคต รวมถึง พรรคฯ ยังได้ทำการปรับปรุงแก้ไขกฎระเบียบของพรรค โดยกำหนดให้สมาชิกพรรคฯ สามารถที่จะอยู่ในตำแหน่งทางการเมืองทั้งในรัฐบาลและคณะปกครองแขวงได้ไม่เกิน 2 สมัย หรือภายใน 10 ปี ติดต่อกัน ซึ่งพรรคอธิบายว่า “...เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ของพรรคได้เข้ามามีบทบาททางการเมือง และการพัฒนาประเทศชาติมากขึ้น...”¹⁴

¹² บงกช หงษ์คำมี, “ลาว” ใน *เอเชียรายปี* 2541, หน้า 158.

¹³ ทรงฤทธิ์ โพนเงิน, “ลาว” ใน *เอเชียรายปี* 2542, หน้า 137.

¹⁴ *เนชั่นสุดสัปดาห์* 9, 459 (19-25 มี.ค. 2544): 84-85.

1.3. การรักษาแนวคิดสังคมนิยมในแนวทางใหม่

แม้แนวคิดสังคมนิยมเคยเป็นแนวคิดที่สำคัญที่สุดในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองในช่วงหลายปีทั้งก่อนและหลังการปฏิวัติ 1975 แต่เมื่อมีการปฏิรูปเศรษฐกิจ แนวคิดนี้ก็กลับเป็นแนวคิดที่ถูกพูดถึงน้อยที่สุด ซึ่งเมื่อรวมกับการล่มสลายของระบบคอมมิวนิสต์ในสหภาพโซเวียต และยุโรปตะวันออก เช่น โปแลนด์ ยูโกสลาเวีย ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์ที่เหลือสิ้นคลอนและมีแนวโน้มจะล่มสลายไปด้วย ทำให้ชนชั้นปกครองของลาวต้องเผชิญหน้ากับสถานการณ์ที่ยากลำบากในการรักษาเสถียรภาพของระบอบ ผู้นำลาวได้เรียกปี 1989 ว่า เป็น “ปีแห่งฝันร้ายสำหรับประเทศสังคมนิยม”

นายไกสอนกล่าวเกี่ยวกับแนวคิดสังคมนิยมใหม่ว่า “การพูดถึงอุดมการณ์สังคมนิยมจะต้องรู้จักพูดให้ถูกที่ถูกทางมากขึ้น ถึงแม้มันจะทำให้การก้าวไปสู่สังคมนิยมช้าไปบ้าง”¹⁵ มีการเปลี่ยนแปลงข้อความที่ปรากฏบนป้ายต่าง ๆ ในงานวันชาติ จากเดิมในปี 1985 ที่เน้นการใช้คำว่า “สังคมนิยม” แต่ในปี 1995 เปลี่ยนมาเป็น “วัฒนธรรม” เช่น “เพื่อสร้างและขยายระบบแห่งความเป็นอิสระของประชาชนภายใต้การนำของพรรค คือ หนทางที่จะนำไปสู่ความวัฒนาถาวร”¹⁶ ในปี 1990 มีการลดสัญลักษณ์ทางอุดมการณ์สังคมนิยม จากการปราศรัยเมื่อพิธีเฉลิมฉลองวันชาติครบรอบ 15 ปี วันที่ 2 ธันวาคม ของไกสอน พมวิหาน โดยมีการตั้งข้อสังเกตว่า มีการพูดถึงสังคมนิยมน้อยกว่าอนาคตที่รุ่งเรืองและความเป็นไปได้ของการเปิดรับกลไกตลาด¹⁷ และที่แปลกอีกประการ คือ มีการตัดพิธีสวนสนามออกไปจากงานเฉลิมฉลองฯ ทั้งที่เคยมีมาตลอดตั้งแต่หลังการปฏิวัติ 1975¹⁸ และในรัฐธรรมนูญปี 1991 ก็ยังไม่พูดถึงสังคมนิยมหรือการก้าวไปสู่สังคมนิยมแม้แต่ในระยะยาวอีกด้วย¹⁹

¹⁵ Martin Stuart-Fox, *A History of Laos* (Cambridge: Cambridge University Press, 1997), p. 196.

¹⁶ Grant Evans, *The Politics of Ritual and Remembrance : Lao since 1975* (Chiang Mai: Silkworm Books, 1998), p.20-21.

¹⁷ **สยามรัฐ**, 4 ธันวาคม 2533, หน้า 3.

¹⁸ มานะ มาลาเพชร, “ลาว” ใน **เอเชียรายปี** 2534, หน้า 156.

¹⁹ ศรีประภา เพชรมีศรี, “มีหรือไม่ การเมืองในลาว?” ใน อุกฤษฏ์ ปัทมานนท์ และพรพิมล ตริโชติ(บ.ก.), **เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : กระบวนการเป็นประชาธิปไตยและการเมืองสมัยใหม่**, หน้า 228.

อย่างไรก็ดี จากการศึกษาที่สังคมนิยมเป็นที่มาของสถานะผู้ปกครองพรรคฯ ตั้งแต่เริ่มแรก และการยังคงเป็นพรรคการเมืองพรรคเดียวของประเทศของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวก็มาจากแนวคิดแบบสังคมนิยมสตาลินนิสต์ ดังนั้น พรรคยังคงต้องใช้สังคมนิยมบ้างเพื่อรักษาความชอบธรรมทางการเมืองของพรรคฯ แต่จะพูดเฉพาะเมื่อเกิดวิกฤติความชอบธรรมเท่านั้น โดยจะพูดถึง "สังคมนิยม" ว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ ดังนั้น เพื่อรักษาเป้าหมายสังคมนิยมที่ถูกต้อง พรรคฯยังจะต้องเป็นผู้ปกครองประเทศ เพราะจะเป็น ผู้เดียวที่รู้ว่าจะนำไปสู่สังคมนิยมที่ถูกต้องได้ เช่น ในวาระครบรอบ 40 ปีของการปฏิวัติในปี 1995 พล.อ.คำไต สีพันดอน นายกรัฐมนตรี ได้ประกาศย้ำถึงแนวทางการปกครองประเทศโดยพรรคประชาชนปฏิวัติลาวพรรคเดียวต่อไปอย่างแข็งขัน โดยกล่าวว่า "...พรรคฯ ยังคงเป็นพรรคเดียวที่ประชาชนให้ความเชื่อมั่นผู้ต่อต้านและความพยายามที่จะทำลายความเป็นผู้นำของพรรคฯ คือ การแสดงให้เห็นถึงการกระทำที่ขัดแย้งต่อความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์และผลประโยชน์ของชาติ..." หรือการประกาศในวาระครบรอบปีเกิดของไกสอน พมวิหาน ซึ่งครบรอบ 75 ปีในปี 1995 ว่า " เราต้องยึดมั่นอุดมการณ์และเป้าหมายสังคมนิยมเอาไว้ เราต้องเพิ่มความเป็นเอกภาพภายในพรรค และต่อต้านแนวคิดหลายพรรค(the multi-party concept)..."²⁰

2. ปัญหาในช่วงหลังการใช้แนว "จินตนาการใหม่"

การเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจหลังแนว "จินตนาการใหม่" เป็นวิธีการที่ชนชั้นปกครองลาว คือ ชนชั้นข้าราชการ ใช้ระบองรักษาอำนาจของตนเองเอาไว้ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลก การเปลี่ยนระบบทุนนิยมโดยรัฐนามธรรมมาเป็นระบบทุนนิยมกลไกตลาดอยู่ภายใต้การควบคุมของชนชั้นตัวเอง ทำให้ชนชั้นข้าราชการยังมีอำนาจอยู่ถือเป็นมรดกจากแนวสตาลินนิสต์ที่ใช้แนวทางพรรคเดียว อย่างไรก็ดี ชนชั้นที่เริ่มเข้ามามีบทบาทในสังคมลาวอย่างมีนัยสำคัญคือ ชนชั้นนายทุน ที่ เริ่มได้รับอนุญาตให้เข้ามาใช้ปัจจัยการผลิตของตัวเองกับแรงงานที่จ้างมาเพื่อให้เกิดผลผลิตที่ตัวเองสามารถขูดรีดเอาส่วนเกินไปเป็นกำไรได้ ซึ่งจากสถานะที่ได้เปรียบในโครงสร้างเศรษฐกิจน่าจะส่งผลให้นายทุนมีสถานะทางการเมืองสูงขึ้นจนท้าทายชนชั้นข้าราชการได้ อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาดูก็จะพบว่าทั้งสองชนชั้นกำลังเกื้อกูลซึ่งกันและกันอยู่ เพราะนายทุนชุดแรก ๆ แท้จริงก็คือ ลูกหลานของชนชั้น

²⁰ Grant Evans, *The Politics of Ritual and Remembrance : Laos since 1975*, p. 2.

ปกครองเดิมและชนชั้นปกครองปัจจุบัน(ลูกของผู้นำพรรคฯทั้งหลาย)²¹ และจากวัฒนธรรมองค์กรที่ได้จากสตาลินนิสม์ ทำให้ข้าราชการติดนิสัยจะอำนวยความสะดวกผู้มาติดต่อราชการเมื่อได้สินบนเท่านั้น ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนายทุนที่ต้องการความสะดวกในการติดต่อธุรกิจกับชนชั้นปกครองที่จะให้ความสะดวกแก่นายทุนเพื่อแลกกับเงินได้ใ้มีความแนบแน่นและแยกออกจากกันยาก

แม้การพัฒนาของระบบทุนนิยมทำให้ชนชั้นกรรมาชีพเติบโตขึ้นเป็นลำดับ แต่กรรมาชีพเหล่านี้เป็นเหมือนกรรมาชีพในช่วงสงครามปลดปล่อยประเทศกล่าวคือ เป็นกรรมาชีพในการผลิตภาคบริการ-การค้ามากกว่าการผลิต ดังนั้น ปริมาณ, ฝีมือ และการรวมตัวยังน้อยอยู่ แต่ชนชั้นที่มีอยู่เดิมไม่เปลี่ยนแปลงคือ ชาวนา ที่ยังคงเป็นชนชั้นที่มีจำนวนมากของสังคมลาวอยู่ต่อไป เพราะถึงแม้จะมีนายทุนเอกชนแต่การลงทุนในปัจจุบันการผลิตอย่างที่ดินยังคงน้อยอยู่จนถึงทุกวันนี้ ทำให้ชาวนายังคงมีที่ดินพอทำกินในระบบเศรษฐกิจยังชีพของตนเองต่อไปได้ ซึ่ง Grant Evans เสนอว่า ในลาว ยังไม่เกิดลักษณะคนจนจะยิ่งจนลง คนรวยยิ่งรวยขึ้น เพราะคนส่วนใหญ่ยังคงใช้ชีวิตและมีฐานะอย่างเคยทำมา คือ การเป็นเกษตรกรทำกินในที่ดินของตัวเอง ซึ่งมีที่ดินเพียงพอจะเลี้ยงชีพและอาจจะนำผลผลิตที่เหลือไปขายนำเงินมาซื้อสินค้าที่จำเป็นที่ตนเองผลิตไม่ได้²² ซึ่งจากลักษณะสังคมดังกล่าว ทำให้ไม่ต้องพูดถึงการที่กรรมาชีพ(หรือชาวนา)จะสามารถรวมตัวกันจากมีจิตสำนึกทางชนชั้นเพียงพอ จนเกิดความขัดแย้งทางชนชั้นอย่างกว้างขวางรุนแรงได้ การประท้วงในใจกลางเมืองที่เกิดขึ้นมักเริ่มจากนักศึกษาหรือข้าราชการที่ได้รับรู้แนวคิดต่างไปจากที่รัฐบาลใช้สร้างภาพชอบธรรมมากกว่า (อย่างไรก็ตาม เมื่อมองทิศทางพัฒนาความเหลื่อมล้ำน่าจะมากขึ้นในอนาคตเมื่อเกิดการพัฒนาพลังทางการผลิต ซึ่งจะนำไปสู่การเร่งเข้าครอบครองปัจจัยการผลิตของนายทุน)

อย่างไรก็ดี การปฏิรูปภายใต้ระบบชนชั้นก็ยังคงมีปัญหาซึ่งส่งผลกระทบต่อความชอบธรรมทางการเมืองของชนชั้นปกครองอยู่ในเวลาต่อมา ซึ่งมีปัญหาหลัก ๆ ดังนี้ คือ

²¹ Grant Evan, *Laos peasant under socialism and post-socialism*(Chiang Mai: Silkworm Books, 1995), p. xv.

²² *Ibid.*, pp. xxiii-xxiv.

2.1. ปัญหาทางเศรษฐกิจ

การยอมรับให้ระบบทุนนิยมกลไกตลาดเข้ามาในระบบเศรษฐกิจทำให้เกิดปริมาณการค้าเพิ่มมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็สร้างปัญหาภายในระบบเศรษฐกิจนี้เช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นปัญหาธรรมดาของระบบทุนนิยม เช่น ปัญหาการขาดดุลการค้า เพราะลาวยังคงเป็นประเทศผู้ซื้อหรือสั่งสินค้าเข้ามามากกว่าการเป็นประเทศผู้ผลิต ยิ่งเมื่อเปิดการค้าให้ง่ายมากขึ้นก็ยิ่งทำให้การขาดดุลการค้าเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเงินเฟ้อ และอัตราแลกเปลี่ยนอีกด้วย

นอกจากนี้ การที่เศรษฐกิจลาวไปผูกพันกับระบบทุนนิยมระหว่างประเทศ ทำให้เมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจของระบบทุนนิยมระหว่างประเทศ ทำให้ส่งผลกระทบต่อสถานะทางเศรษฐกิจของลาวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และยังลาวเป็นประเทศเล็ก ๆ ที่ไม่มีมาตรการป้องกันตัวเอง ขาดเงินสำรองที่มากพอแต่ต้องพึ่งพิงเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศ ทำให้ผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจปี 1997 ส่งผลเสียต่อระบบเศรษฐกิจลาวเป็นอย่างมาก

ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจทำให้เป้าหมายที่วางไว้ในระหว่างการประชุมใหญ่ครั้งที่ 6 ของพรรคเมื่อปี 1996 คือ การทำให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ(GDP) ขยายตัวเพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ยระหว่าง 8 - 8.5 % ต่อปีในตลอดช่วงปี 1996 - 2000 ภายใต้เป้าหมายเพื่อทำรายได้เฉลี่ยของประชากรลาวเพิ่มขึ้นเป็น 500 ดอลลาร์สหรัฐต่อคนในปี 2000 แต่ผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติแผนการที่เป็นจริงนั้น กลับว่า GDPของลาวในช่วงเวลาดังกล่าวเพิ่มเพียงอัตรา 6.2 % ต่อปี และรายได้เฉลี่ยในปี 2000 ของชาวลาวยู่ที่ 350 ดอลลาร์สหรัฐต่อคนต่อปีเท่านั้น²³

2.2. ปัญหาคอร์รัปชัน

จากกระแสชาลงของแนวทางคอมมิวนิสต์ที่ต่อเนื่องมาจากปี 1990 ทำให้ในปี 1993 มีการวิพากษ์วิจารณ์พรรคฯ ทั้งจากสมาชิกพรรคฯ เอง รวมถึง สื่อมวลชนของพรรคฯ และรัฐบาล ซึ่งหัวข้อที่วิพากษ์วิจารณ์กันมากก็คือ การคอร์รัปชันของข้าราชการ ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากการปฏิรูปทางการค้าและอัตราเงินเดือนที่น้อยกว่ารายจ่ายมาก โดยเงินเดือนเฉลี่ยของข้าราชการอยู่ที่ 200,000 กีบหรือไม่ถึง 1,000 บาทต่อเดือน ในขณะที่กัวยเดี่ยวเผอซามหนึ่งราคา 30-40 บาท ความไม่สมดุลของรายรับ-รายจ่ายดังกล่าวทำให้ข้าราชการบางคนถึงกับต้องหนีงานประจำไปรับจ้าง หรือข้าราชการบางคนใช้อำนาจหน้าที่ของตัวเองอำนวยความสะดวกแก่นักธุรกิจ เช่น

²³ เนชั่นสุดสัปดาห์ 9,459 (19-25 มี.ค. 2544): 84-85.

การใช้เส้นสายในการประมูลหรือสัมปทานของรัฐเพื่อแลกกับเงินสินบน รูปแบบการทุจริตดังกล่าว เป็นมาตั้งแต่เริ่มมีการเปิดโอกาสให้นายทุนเอกชนเข้ามามีบทบาทในปี 1979 ซึ่งเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ และความคิดเป็นข้าราชการเพื่อผลประโยชน์ในระบบอุปถัมภ์ดังกล่าว กลายเป็นแนวคิดหลักของคนที่จะมาเป็นข้าราชการไปแล้ว โดยมีการสัมภาษณ์ของนักวิชาการไทยว่า ถ้าเป็นข้าราชการแล้วลำบากทำไมถึงไม่ลาออก ซึ่งได้รับคำตอบว่า “ลาออกไปทำไมในเมื่อว่าการอยู่ในวงการรัฐบาลลาว ยังคงพอมีประโยชน์ตอบแทนอยู่บ้าง”²⁴

ปัญหาการคอร์รัปชัน บั่นทอนความชอบธรรมทางการเมืองของพรรคฯ และรัฐบาล ส.ป.ป. ลาว กลุ่มต่อต้านรัฐบาลก็นำเอาปัญหานี้เสนอต่อประชาชนเสมอ ซึ่งพรรคฯ รู้ตัวและถือว่ามีความสำคัญ เพราะประสพการณ์ก่อนการปฏิวัติ 1975 ก็พบว่าฝ่ายขวาขาดความชอบธรรมทางการเมืองส่วนหนึ่งก็มาจากการคอร์รัปชัน ทำให้พรรคฯ เริ่มสร้างความชอบธรรมโดยสร้างมาตรการออกสำรวจการทำงานของหน่วยงานของพรรค(party unit) ใน 15 แขวงจากทั้งหมด 17 แขวง ซึ่งคณะกรรมการควบคุม และตรวจสอบของพรรคฯ และรัฐ(State-Party Control and Inspection Board) พบว่า หน่วยงานของพรรคฯ 287 หน่วยยังอยู่ในสภาพที่เข้มแข็ง 17,556 หน่วยพอใช้ และ 2,201 หน่วยอยู่ในสภาวะอ่อนแอ ในระดับสมาชิกพรรคฯ พบว่า 8,688 คน ถูกจัดให้เป็นสหยากระดับเข้มแข็ง 15,754 คนอยู่ในระดับปกติ 22,879 คนอยู่ในระดับอ่อนแอ และ 243 คนไม่มีคุณภาพ โดยมีสมาชิกพรรคฯ รวมร้อยละถูกขับออกจากพรรค

นอกจากนี้ พรรคฯ พยายามกู้ชื่อเสียงโดยจัดตั้งศูนย์ฝึกรวมทั่วประเทศ รวมทั้งประสานงานร่วมมือกับโรงเรียนการปกครองและคุ้มครองรัฐในการจัดหลักสูตรฝึกรวมเจ้าหน้าที่พรรคฯ ทั้งในส่วนกลางและท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังมีการจัดตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจปราบปรามการฉ้อราษฎร์บังหลวง(Ad hoc Committee for Suppression on Acts of Corruption) รวมถึงการออก “กฎหมายต่อต้านการฉ้อราษฎร์บังหลวงและการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ” ในเดือนมกราคม 2000 โดยเชื่อว่าจะช่วยป้องกันการคอร์รัปชัน และทำให้ประสิทธิภาพในการบริหารประเทศเพิ่มมากขึ้น

อย่างไรก็ดี จากการที่การคอร์รัปชันการเป็นวัฒนธรรมของข้าราชการลาวไปแล้ว ทำให้ปัญหานี้ยังสามารถบั่นทอนความชอบธรรมทางการเมืองของพรรคฯ และรัฐบาลต่อไป

²⁴ เนชั่นสุดสัปดาห์ 9,445(11-17 ธ.ค. 43): 88-89.

2.3. การต่อต้านพรรคฯ และรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว

จากปัญหาทั้งสองข้างต้น และจากการไม่เห็นด้วยกับลักษณะสตาลินนิสต์ของพรรคฯ ของประชาชน ที่อำนาจทางการเมืองการปกครองของลาวผูกขาดอำนาจไว้ที่พรรคฯ ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถมีสิทธิในการแสดงออกทางการเมืองตามแนวประชาธิปไตย รวมถึง ความไม่พอใจจากกลุ่มที่ไม่พอใจระบบคอมมิวนิสต์มาตั้งแต่ต้น เช่น เคยเป็นฝ่ายขวาก่อนการปฏิวัติปี 1975 ทำให้การต่อต้านรัฐบาลมาจากหลายทิศทางหลายกลุ่ม มีทั้งใช้ความรุนแรงในการต่อสู้ และใช้แนวทางการเมืองในการเรียกร้องให้รัฐบาล ส.ป.ป.ลาว ปฏิรูปการเมืองอย่างจริงจัง ซึ่งสามารถแบ่งเป็นกลุ่มหลัก ๆ ได้ดังนี้

2.3.1. กลุ่มชาวม้ง

รัฐบาล ส.ป.ป.ลาว ไม่เคยไว้ใจชาวม้งมานาน เพราะชาวม้งเป็นส่วนหนึ่งของการทำสงครามลับของอเมริกาในลาว โดยอเมริกาสนับสนุนชาวม้งภายใต้การนำของนายพลวังเป่าให้ต่อสู้กับขบวนการปะเทดลาว และแม้ปะเทดลาวจะได้รับชัยชนะ แต่ม้ง(เฉพาะกลุ่มที่เป็นปฏิปักษ์กับฝ่ายซ้าย)ก็ยังเคลื่อนไหวอยู่อย่างต่อเนื่อง รวมถึง มีการส่งอาวุธและปัจจัยสนับสนุนจากต่างประเทศโดยเฉพาะอเมริกาเข้ามายังลาวเพื่อก่อตั้งรัฐม้งอิสระอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ การเข้ามาของสมาชิกแนวร่วมปลดแอกชาวลาว(Lao People's Liberation Front) คือ นายไมเคิล วัง ชาวม้งอเมริกันเชื้อสายม้ง หลานของนายพลวังเป่า กับนายฮั่ว ลี ได้ลักลอบนำอาวุธยุทโธปกรณ์ และเงินจำนวน 79,000 เหรียญสหรัฐฯ เข้าทางจังหวัดเชียงใหม่ของไทยเข้าไปในแขวงบ่อแก้วเพื่อสนับสนุนกลุ่มม้งติดอาวุธเมื่อปี 1999 อย่างไรก็ตาม การกระทำของทั้งสองก็ไม่มีผล และเชื่อกันว่าถูกสังหารในเวลาต่อมา นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มม้งอีกกลุ่มคือ เจ้าฟ้า ซึ่งมีพื้นที่ปฏิบัติการอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ และเขตปกครองพิเศษไซสมบูนโดยในปี 2000 ได้บุกโจมตีที่ว่าการอำเภอเมืองขุนในแขวงเชียงของซึ่งปฏิบัติการทางทหารอยู่ในภาคกลางและภาคเหนือของประเทศ รัฐบาล ส.ป.ป.ลาวเห็นว่า การปราบปรามกลุ่มม้งเป็นเรื่องสำคัญของการท่องเที่ยวลาว ซึ่งประเด็นความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งกลุ่มม้งติดอาวุธมักจะทำลายสิ่งมีชีวิตในเส้นทางที่จะไปทุ่งไหหินอยู่เสมอ นอกจากการเป็นปฏิปักษ์มาตั้งแต่สมัยสงครามแล้ว ชาวม้งที่ยังอาศัยอยู่ในลาวส่วนหนึ่ง(ชาวม้งอีกส่วนหนึ่งออกจากลาวหลังจากการกวาดล้างของรัฐบาล โดยมีทั้งลี้ภัยไปยังต่างประเทศ เช่น อเมริกา ฝรั่งเศส รวมถึงการอาศัยอยู่ในค่ายอพยพในไทย)ยังไม่พอใจต่อนโยบายของรัฐบาลลาวที่ต้องการโยกย้ายเอาชนกลุ่มน้อยมาอยู่ในพื้นที่ราบและห้ามการผลิตของตนเอง ทั้งนี้เกิดจากประเทศที่ให้ความช่วยเหลือกำหนดเงื่อนไขของการช่วยเหลือว่า รัฐบาลลาวจะต้องปราบปรามการทำไร่เลื่อนลอย การตัดไม้ทำลายป่า และการปลูกพืชยาเสพติด

เช่น ฝิ่น และกัญชาอย่างจริงจัง ซึ่ง ชาวเขา(รวมถึงม้ง)จะเป็นคนทำเสียเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้น ชาวม้งยังไม่พอใจนโยบายกระจายความเจริญที่เข้าไปไม่ถึงพื้นที่ของตัวเองอีกด้วย

2.3.2. กลุ่มผู้สนับสนุนอดีตฝ่ายขวา

นอกจากกลุ่มม้งติดอาวุธแล้วยังมีขบวนการต่อต้านรัฐบาลลาวที่เรียกตัวเองว่า ขบวนการแนวร่วมแห่งชาติลาวเพื่อประชาธิปไตย(United Lao National Resistance for Democracy) และพรรคความเป็นกลาง ความยุติธรรม และประชาธิปไตยแห่งลาว(Lao Neutral Justice and Democratic Party) ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่เป็นอดีตทหารฝ่ายนิยมกษัตริย์ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ตามแนวชายแดนด้านจังหวัดอำนาจเจริญและอุบลราชธานีของไทย หลังจากการปฏิวัติปี 1975 เป้าหมายของขบวนการนี้ คือ การโค่นล้มระบอบสังคมนิยมในลาว โดยได้รับการสนับสนุนด้านการเงินและอาวุธยุทโธปกรณ์จากญาติและผู้สนับสนุนจาก ต่างประเทศโดยเฉพาะจากอเมริกา แกนนำของกลุ่มที่สำคัญ คือ นายสีสุก ไชยะแสง แกนนำ ขององค์กรแรก และนายสงว แสงสุลา แกนนำขององค์กรที่สอง ซึ่งทั้งสองได้เคลื่อนไหวในแนว ชายแดนโดยปลุกระดมชาวลาวยอพยพในจังหวัดอำนาจเจริญ และอุบลราชธานี รวมทั้งชักชวนคน ไทยที่มีฐานะยากจน และไม่มีที่ดินทำกินให้เข้าร่วมขบวนการด้วยโดยสัญญาว่า จะให้ค่าตอบแทน ที่สูง รวมทั้งหากโค่นล้มรัฐบาลลาวสำเร็จจะให้ตำแหน่งราชการที่สูง ๆ ไปด้วย ขบวนการทั้งสอง จะคอยก่อความวุ่นวายอยู่เป็นระยะแต่ก็ไม่ใหญ่โต อย่างไรก็ดี ได้มีการฉวยโอกาสช่วงที่รัฐบาล ลาวประสบปัญหาในด้านต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจที่ประสบกับวิกฤติเศรษฐกิจ หรือ การเมืองที่เริ่มมี กระแสความไม่พอใจจากทั้งนักศึกษาประชาชน ข้าราชการ เข้าก่อความไม่สงบ โดยเฉพาะกรณี ที่เป็นข่าวดังไปทั่วโลก โดยสมาชิกขบวนการจำนวน 60 พร้อมอาวุธครบมือ (ทั้งคนลาวพลัดถิ่น และคนไทย) บุกโจมตี และยึดด่านตรวจคนเข้าเมืองและด่านศุลกากรที่บ้านวังเตาในแขวงจำปาสัก ซึ่งตั้งอยู่ตรงข้ามจังหวัดอุบลราชธานีของไทยเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2000 ถึงแม้ ความสำเร็จ ทางทหารจะไม่บรรลุผล โดยกลุ่มต่อต้านรัฐบาลบางคนจะถูกฆ่า บางส่วนถูกจับกุมไปอีก จำนวนหนึ่ง บางส่วนหลุดกลับมายังฝั่งไทยได้อีกจำนวนหนึ่ง แต่การติดต่อกับนักข่าวไว้ก่อน ล่วงหน้าทำให้ข่าวการยึดด่านวังเตาเป็นที่รับรู้ไปทั่วโลก ซึ่งเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับกลุ่มต่อต้าน รัฐบาลลาวทั้งสอง ทำให้ได้รับการสนับสนุนเพิ่มขึ้น

กลุ่มต่อต้านรัฐบาลลาวอีกกลุ่ม คือ กลุ่มเชื้อสายกษัตริย์ลาวนำโดยเจ้าสุลิลง สว่าง ซึ่งลี้ภัยอยู่ที่ฝรั่งเศสยังได้ใช้เวลาที่เกิดเหตุการณ์ที่ด่านวังเตา เสนอตัวเป็นแกนนำในการ กอบกู้ประเทศจากปัญหาทางการเมืองและเศรษฐกิจด้วยการสถาปนาระบอบการปกครองแบบ กษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญขึ้นในลาว

2.3.3. กลุ่มนักศึกษา ประชาชน และข้าราชการ

ขบวนการของนักศึกษานั้น ได้มีการเคลื่อนไหวครั้งใหญ่เมื่อ วันที่ 26 ตุลาคม ปี 1999 โดยขบวนการนักศึกษาลาวเพื่อประชาธิปไตย(Lao Student Movement for Democracy) ซึ่งมีแกนนำเป็นนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยดงดกพยายามจัดการชุมนุมประท้วงในกรุงเวียงจันทน์ โดยมีเป้าหมาย คือ ให้รัฐบาลลาออก และจัดให้มีการเลือกตั้งอย่างเสรีขึ้นตามระบอบประชาธิปไตย แสดงให้เห็นถึงความไม่พอใจของประชาชน ซึ่งถือเป็นการรวมตัวทำทลายอำนาจรัฐบาลลาวอย่างเปิดเผยเป็นครั้งแรก นอกจากนี้ ในวันที่ 26 ตุลาคมของปี 2000 ได้มีชาวต่างชาติ 5 คน ซึ่งเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองในรัฐสภายุโรปที่ชื่อว่า Transnation Radical Party ได้ทำการประท้วงที่หน้าหอคำ(สำนักงานประธานประเทศ)ในกรุงเวียงจันทน์ ทั้งนี้ เป้าหมายของการประท้วงมีทั้งการระลึกถึงวันที่นักศึกษาออกมาประท้วงในปี 1999 และยังคงเรียกร้องข้อเสนอของการประท้วงครั้งนั้นอีกด้วย

นอกจากนี้ ยังมีความพยายามในการทำการประท้วงรัฐบาล ส.ป.ป.ลาวในต่างประเทศอีกด้วย ในปี 2003 ได้มีการชุมนุมประท้วงหน้าสถานทูตลาวใน 5 ประเทศ คือ อเมริกา ฝรั่งเศส เบลเยียม รัสเซีย และออสเตรเลีย เนื่องในโอกาสครบรอบ 3 ปี ของเหตุการณ์ 26 ตุลาคม ปี 1999 ของการเรียกร้องประชาธิปไตยของนักศึกษา และประชาชนลาว ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก Transnation Radical Party เช่นเดิม รวมถึง กลุ่มเรียกร้องประชาธิปไตยในเวียดนาม พม่า และกัมพูชา โดยมีเป้าหมาย คือ การเรียกร้องให้พรรคประชาชนปฏิวัติลาวเลิกการผูกขาดอำนาจ จัดให้มีการเลือกตั้งอย่างเสรี และประชาชนคนลาวมีสิทธิเสมอภาคทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นสิ่งเดียวกับที่นักศึกษาเคยเรียกร้องเมื่อปี 1999 อย่างไรก็ตาม มีสิ่งที่แตกต่างกันออกไปคือ การประท้วงที่หน้าสถานทูตลาวในปี 2003 นี้มีการเพิ่มข้อเรียกร้องต่อนานาชาติในการกดดันต่อรัฐบาลลาวด้วยการเพิ่มเงื่อนไขให้ทางการลาวปฏิบัติเพื่อแลกกับความช่วยเหลือที่จะให้ลาวต่อไป เช่น ข้อความในจดหมายเปิดผนึกถึงรัฐบาลอเมริกา และรัฐบาลในกลุ่มสหภาพยุโรปเนื่องในวาระครบรอบ 3 ปี การประท้วงปี 1999ว่า “...งบประมาณคิดเป็นมูลค่าหลายล้านดอลลาร์สหรัฐที่นานาประเทศได้ให้ความช่วยเหลือแก่รัฐบาลลาวในแต่ละปี หรือหลายพันล้านดอลลาร์สหรัฐนับจากปี 1988 เป็นต้นมาจนถึงทุกวันนี้ แต่หาได้ช่วยทำให้สภาพชีวิตของประชาชนลาวดีขึ้นแต่อย่างใดไม่ หากแต่มีเพียงผู้นำกลุ่มผู้นำลาวเท่านั้นที่มีฐานะร่ำรวยขึ้น ในขณะที่ลาวยังคงเป็นประเทศที่อยู่ในกลุ่มยากจนที่สุดในโลก...” ซึ่งจดหมายดังกล่าวจัดทำขึ้นโดย 1 ใน 5 ของผู้ที่เคยไปประท้วงหน้าหอคำ(สำนักงานประธานประเทศลาว)ในปี 2000 คือ

วนิดา เทพสุวัน ประธานขบวนการลาวเพื่อสิทธิมนุษยชน(Lao Movement for Human Rights) กับ Olivere Dupuis สมาชิกรัฐสภายุโรป²⁵

การเคลื่อนไหวของกลุ่มต่อต้านรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว ถึงแม้จะสร้างความหนักใจแก่รัฐบาลได้ในระดับหนึ่ง แต่รัฐบาลก็สามารถรักษาอำนาจของตัวเองเอาไว้ได้ โดยใช้ทั้งการปราบปรามหรือการปฏิเสธข้อเรียกร้อง สิ่งที่รัฐบาลกังวลน่าจะเป็นผลกระทบทางอ้อมมากกว่า โดยเฉพาะผลประโยชน์ที่รัฐบาลส.ป.ป.ลาวจะได้หลังจากนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจ เช่น การเข้ามาลงทุนของต่างประเทศ หรือปัญหาการจะไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ รวมถึง ปัญหาเรื่องการท่องเที่ยว²⁶ ซึ่งเมื่อเกิดความไม่สงบภายในลาว ผลประโยชน์ต่าง ๆ เหล่านี้ก็จะลดน้อยลง ในกรณีความช่วยเหลือจากต่างประเทศ กลุ่มต่อต้านบางกลุ่มจะส่งรายงานให้ประเทศ หรือองค์กรระหว่างประเทศที่ให้ความช่วยเหลือแก่ลาวให้ทราบถึงข้อสังเกตบางประการเช่น ปัญหาด้านสิทธิมนุษยชน สิทธิทางการเมือง ความเป็นประชาธิปไตย การไม่สนใจต่อสิ่งแวดล้อม(เช่นในกรณีการขุดถนนสร้างเขื่อน) เพื่อให้ประเทศหรือองค์กรเหล่านั้นงดการช่วยเหลือต่อลาว ซึ่งรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว กลัวปัญหาผลประโยชน์ หรือการเข้ามาตรวจสอบ หรือแทรกแซงจากภายนอกมากกว่า การที่ตัวเองจะปราบปราม และรักษาอำนาจไว้ไม่ได้

2.4. การเข้ามาของอิทธิพลจากต่างประเทศโดยเฉพาะไทย

การเปลี่ยนจากการคบค้ากันเฉพาะในประเทศในกลุ่มอุดมการณ์เดียวกัน(โลกเสรีและโลกสังคมนิยม)มาเป็นระบบตลาดโลกที่อาศัยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมาเป็นสิ่งเชื่อมความสัมพันธ์มากกว่าอุดมการณ์ทางการเมือง ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างลาวกับต่างประเทศ โดยเฉพาะไทยมีความใกล้ชิดกันมากขึ้นเพราะเป็นประเทศทุนนิยมที่ใกล้กับลาวมากที่สุด ซึ่งมีสินค้าที่ลาวต้องการมากมาย รวมถึง เป็นประตูสู่โลกทุนนิยมที่สำคัญ โดยในปี 1991 มีการตกลงสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงระหว่างไทยกับลาวเป็นแห่งแรกระหว่างรัฐบาลของทั้งสองประเทศ ซึ่งสะพานข้ามแม่น้ำโขงดังกล่าวจะเชื่อมโยงกับโครงการต่าง ๆ ที่กำลังจะเกิดขึ้นในภูมิภาคในรูปแบบของความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศต่าง ๆ ที่มีแม่น้ำโขงเป็นตัวเชื่อม เช่น

²⁵ เนชั่นสุดสัปดาห์ 11, 543 (28 ต.ค. 2545): 88.

²⁶ กระทรวงต่างประเทศของอเมริกาและออสเตรเลียประกาศห้ามนักท่องเที่ยวของตนไม่ให้เข้าไปยังลาวเมื่อเกิดเหตุการณ์ลอบวางระเบิดหรือความไม่สงบขึ้น ส่วนนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นได้มีการยกเลิกการข้ามแม่น้ำโขงจากหนองคายเป็นจำนวนมากในช่วงที่เกิดความไม่สงบ

โครงการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ โดยต้องการเชื่อมเส้นทางทั้งทางน้ำ บก อากาศระหว่างจีน ลาว พม่า และไทย ในวันที่ 8 เมษายน 1994 ก็ได้มีการเปิดใช้สะพานมิตรภาพไทย-ลาวอย่างเป็นทางการ จากการพัฒนาความสัมพันธ์กับไทยในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจทำให้ไทยกลายเป็นคู่ค้าที่สำคัญ และเป็นประเทศที่มีนักลงทุนเข้าไปลงทุนในลาวมากที่สุดในปัจจุบัน

ในขณะที่ชนชั้นปกครองลาวรักการเข้ามาของไทยเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจของลาว ซึ่งจะส่งผลดีแก่ชนชั้นตัวเอง แต่ในขณะเดียวกันก็กลัวอิทธิพลของไทยด้วย เพราะอาจจะส่งผลกระทบต่อทัศนคติของคนลาวทั้งในการปกครอง หรือวิถีคิดที่เปิดกว้างกว่าการยอมรับเพียงแต่สิ่งที่รัฐบาลป้อนให้ซึ่งอาจจะนำมาสู่การทำทลายความชอบธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ทำให้รัฐบาลส.ป. ลาวพยายามจะจำกัดอิทธิพลของไทย เช่น ในทางเศรษฐกิจ ก็ได้พยายามจะไปใช้ท่าเรือด่านของเวียดนามในการขนส่งสินค้ามากขึ้น หรือการสร้างแนวชาตินิยมเข้ามาปกป้องอิทธิพลทางความคิดจากไทย เป็นต้น

3. การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองภายใต้กระแสชาตินิยมใหม่

ท่ามกลางแนวคิดต่าง ๆ ที่รัฐบาล ส.ป.ลาวและพรรคประชาชนปฏิวัติลาวใช้สร้างความชอบธรรมทางการเมืองตั้งแต่หลังการปฏิรูปปี 1986 แนวคิดชาตินิยมควบคู่พุทธศาสนาเป็นแนวคิดหลักที่ถูกใช้มาอย่างต่อเนื่อง ความสำคัญของแนวคิดชาติ-ศาสนา คือ เป็นการสร้างและปลูกความรู้สึกความเหมือนกันหรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนภายในขอบเขตรัฐชาติลาว ความรู้สึกเหมือนกันดังกล่าวจะช่วยทำให้ลดความไม่พอใจต่อผู้ปกครองของชนชั้นผู้ถูกปกครองได้มากในระดับหนึ่ง ซึ่งยิ่งเมื่อเกิดปัญหา เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ การประท้วง ชนชั้นปกครองลาวก็จะยิ่งใช้แนวชาติ-ศาสนาเข้ารักษาความชอบธรรมทางการเมือง เช่น การแถลงของนายคำไต สีพันดอน ในโอกาสครบรอบ 45 ปีของการก่อตั้งพรรคเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2000 หลังการเดินขบวนของนักศึกษาปี 1999 ซึ่งเน้นว่า ความจงรักภักดีของประชาชนที่มีต่อพรรค จะเป็นรากฐานสำคัญของความเข้มแข็ง และความเจริญก้าวหน้าของประเทศ ดังนั้น จึงขอให้ประชาชนแสดงความอดทนร่วมกันฝ่าฝืนอุปสรรคต่าง ๆ เหมือนสมัยที่เคยร่วมมือกันภายใต้การนำของพรรคเพื่อปกป้องเอกราชของชาติ²⁷

ลักษณะหนึ่งของการใช้แนวชาติ-ศาสนา คือ ส่วนหนึ่งเป็นการปกป้องอิทธิพลของรัฐชาติอื่นและอีกส่วนเป็นการโจมตีชาติอื่นไปในตัวด้วย โดยเฉพาะรัฐชาติที่อาจจะส่งผลกระทบ

²⁷ สุณัย ผาสุข, “ลาว” ใน *เอเชียรายปี* 2544, หน้า 123.

ต่อความชอบธรรมทางการเมืองของระบอบ ส.ป.ป.ลาว ซึ่งรัฐชาติที่สำคัญที่สุด คือ ไทย ที่แม้จะมีความสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจทุนนิยมในลาว แต่รัฐบาลลาวกลับเกรงอิทธิพลไทยเป็นอย่างมาก เพราะเกรงว่าประชาชนได้รับอิทธิพลแนวคิดจากไทยที่มีความหลากหลายมากกว่าในลาว เช่น แนวคิดในการปกครอง ประชาธิปไตย สิทธิ-เสรีภาพในด้านต่าง ๆ ซึ่งอาจจะถูกคนลาวนำมาเปรียบเทียบว่า ไทยมีระดับการพัฒนามากกว่า ทำให้ควรเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจการเมืองให้เป็นแบบไทย หรือหากไม่ใช่แบบไทยก็อาจจะเป็น"แบบอื่น"ได้ ซึ่งความคิด"แบบอื่น" ส่วนใหญ่ก็จะผ่านมาจากประเทศไทยนี้เอง ทำให้รัฐบาลสร้างแนวชาตินิยมต่อต้านไทยไว้ไม่น้อย ทำให้เมื่อเกิดกรณีพิพาทเกี่ยวกับลาว - ไทยไม่ว่าเรื่องใดเช่น กรณีกล่าวหา นิโคล เทริโอ นักร้องชาวไทยได้ตำหนิผู้หญิงลาวว่าสกปรก กระแสความไม่พอใจจะสามารถลุกลามในหมู่คนลาวอย่างกว้างขวางได้ไม่ยากนัก

นอกจากนี้ ถึงแม้ รัฐบาลลาวจะมีความสัมพันธ์กับราชวงศ์ไทยในหลายด้าน เช่น การใช้แบบอย่างโครงการหลวงและแนวทางการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นแบบอย่างในการพัฒนา หลังจากนายโกสอน พมวิหานเข้าเยี่ยมชมนุญศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ นอกจากนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารียังได้ให้ความช่วยเหลือแก่ลาวมากมาย และมักจะเสด็จเยือน ส.ป.ป.ลาวอย่างสม่ำเสมออีกด้วย แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าว ตรงกับความต้องการของรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว และพรรคประชาชนปฏิวัติลาวในระดับหนึ่งเท่านั้น กล่าวคือ ต้องการเพียงให้เห็นว่า ลาวมีความสำคัญพอที่ราชวงศ์ของไทยให้ความสนใจ และนักลงทุนไทยต้องตระหนักเอาไว้ ห้ามทำอะไรที่ไม่ดีกับลาว ซึ่งไม่ได้มีอะไรมากไปกว่านี้ เพราะหากมีการพัฒนาความสัมพันธ์กับราชวงศ์ให้มากขึ้นอาจจะทำให้เกิดลัทธินิยมกษัตริย์ในลาวได้ (ซึ่งมีกลุ่มต่อต้านรัฐบาล ส.ป.ป.ลาวที่ใช้แนวนิยมกษัตริย์นี้ต่อสู้ด้วย) เช่น มีการห้ามสมเด็จพระเทพฯ เข้าพบ(อดีต)เจ้าหญิงของลาว หลังจากสมเด็จพระเทพฯ ทำความเคารพอดีตเจ้าหญิงลาวในปี 1990²⁸ จนอาจจะทำให้เกิดความประทับใจในหมู่ประชาชนลาวได้ หากเกิดแนวคิดระบอบกษัตริย์แพร่หลาย ความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาลส.ป.ป.ลาว และพรรคฯ ก็จะลดน้อยลง

²⁸ Grant Evans, *The Politics of Ritual and Remembrance : Lao since 1975*, pp.109-110.

สิ่งที่จะเสนอต่อไป คือ รายละเอียดของแนวคิดชาติ-ศาสนาเพื่อชี้ให้เห็นว่าชนชั้นปกครองลาวมีความพยายามในการใช้แนวคิด-ศาสนาเพื่อจะปกป้องรักษาความชอบธรรมทางการเมืองของตนเองจากการเข้ามาทำลายของชนชั้นอื่นอย่างไร

3.1. แนวคิดชาติ

จากการสร้างรัฐชาติ ในช่วงปี 1975-1985 ที่มีลักษณะของรัฐที่ใช้อุดมการณ์ทางการเมืองเป็นหลัก เพื่อแสดงความแตกต่างกับรัฐอื่น ๆ ที่ส่วนใหญ่มีระบบเศรษฐกิจการเมืองแตกต่างจากรัฐชาติลาวออกไป กล่าวคือ รัฐส่วนใหญ่ในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นรัฐทุนนิยมเสรี การรักษาความเป็นตัวตนของความเป็นรัฐลาวจึงสร้างทั้งความเป็นรัฐสังคมนิยมผสมกับส่วนอัตลักษณ์ของลาว เช่น วัฒนธรรม, ประเพณี, ประวัติศาสตร์, รูปแบบ, สัญลักษณ์ของประเทศ แต่ก็เน้นแนวสังคมนิยมมากเป็นพิเศษ แต่เมื่อลาวต้องปฏิรูปแนวทางเศรษฐกิจมาใกล้เคียงกับรัฐทุนนิยมอื่น ๆ (แต่ทางการเมืองก็ยังคงใช้ระบอบพรรคเดียวต่อไป) ทำให้การสร้างตัวตนของรัฐชาติลาวรูปแบบใหม่ออกมา

รัฐบาล ส.ป.ป.ลาวได้สร้างประวัติศาสตร์ลาวขึ้นมาใหม่ โดยเน้นย้ำความกล้าหาญของชนชาติลาวที่ไม่ด้อยไปกว่าชาติอื่น แนวประวัติศาสตร์ดังกล่าวจะมีประโยชน์ต่อพรรคและรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว ตรงที่สามารถนำเอาประวัติศาสตร์การต่อสู้และชัยชนะของตนมาอ้างว่าเป็นหนึ่งในชัยชนะของคนชาติลาว ซึ่งพรรคฯ มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการต่อสู้ดังกล่าว ดังนั้น การที่มีพรรคฯ เป็นผู้ปกครองก็เป็นเรื่องที่เหมาะสมแล้ว นอกจากนี้ การกระทำดังกล่าวเป็นการปลุกกระแสรักชาติเพื่อลดความขัดแย้งที่กำลังเกิดและอาจจะเกิดขึ้นในอนาคตระหว่างชนชั้นผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองอีกด้วย

โดยในปี 2000 กระทรวงแถลงข่าว และวัฒนธรรม ได้จัดพิมพ์หนังสือ “ประวัติศาสตร์ลาว(ดีกดำบรรพ์-ปัจจุบัน)” ภายใต้การชี้แนะของ โอสะกัน ทำมะเทวา สมาชิกกรมการเมืองศูนย์กลางของพรรคและหัวหน้าคณะโฆษณาคณะโฆษณาคณะโฆษณากลางพรรคประชาชนปฏิวัติลาว และดำเนินการค้นคว้าโดย ดร.สุเมต โพธิสาน ผู้อำนวยการหอพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รวมทั้งหนูไซ พูมมะจัน โดยหนังสือประวัติศาสตร์ลาวแบ่งช่วงระยะเวลาและเหตุการณ์ในอดีตเป็น 6 ตอน คือ ตอนที่ 1 ว่าด้วยประวัติศาสตร์ลาวโบราณ(จากยุคหินถึงสมัยพระเจ้าฟ้างุ้ม) ตอนที่ 2 ว่าด้วยอาณาจักรล้านช้างสมัยขยายตัว และเจริญรุ่งเรือง ตอนที่ 3 ว่าด้วยศึกดินลาว ความแตกแยก และการต่อสู้ของประชาชนลาวในการกอบกู้เอกราช(ค.ศ.1695-1893) ตอนที่ 4 ว่าด้วยการต่อสู้ของประชาชนลาวต้านลัทธิล่าเมืองขึ้นจักรวรรดินิยมฝรั่งเศส(ค.ศ.1893-1954) ตอนที่ 5

ว่าด้วยการต่อสู้และการนำพาอันปรีชาสามารถและฉลาดของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวด้านการเป็นเมืองขึ้นแบบใหม่ของจักรพรรดินิยมอเมริกา, ความสำเร็จของการปฏิวัติชาติประชาธิปไตย และเพื่อก้าวหน้าไปตามทิศทางสังคมนิยม(ค.ศ.1954-1975) ตอนที่ 6 ศักราชใหม่แห่งการสร้างประเทศลาว สันติภาพ เอกราช เอกภาพ และวัฒนาถาวร(ค.ศ.1975-1999) ซึ่งรวมทั้งหมดมีความหนา 1,310 หน้า²⁹

ในหนังสือ “ประวัติศาสตร์ลาว” ดังกล่าว มีใจความสรุปว่า ภายใต้อาณัติที่ผ่านมามากกว่าในระบบศักดินาหรืออาณานิคม ลาวต้องเผชิญกับ “ศัตรู” ของชาติตลอดมา ทั้งสยาม(ไทย) ฝรั่งเศส และอเมริกา อย่างไรก็ดี จากการที่ประชาชนชาวลาวมีจิตใจรักชาติและมีจิตใจต่อสู้เข้มแข็ง ทำให้สามารถรวมใจกันต่อสู้กับศัตรูเหล่านี้ตลอดมา ที่สำคัญที่สุด คือ การที่พรรคประชาชนปฏิวัติลาวเข้ามาเป็นศูนย์กลางในการต่อสู้ในยุคใหม่ จนลาวสามารถสร้างศักราชใหม่ที่ลาวเป็นไทแก่ตนเองได้ในที่สุด³⁰ จะเห็นได้ว่า หนังสือประวัติศาสตร์ใหม่นี้สื่อและสร้างกระแสดชาตินิยมให้แก่ชนชั้นผู้ถูกปกครองลาวที่จะปกปิดความแตกต่างระหว่างชนชั้นภายในประเทศ เขตชุมชนพรรคฯ ที่เป็นศูนย์กลางอำนาจของชนชั้นปกครอง และป้ายความผิดทั้งหลายไปที่ศัตรูต่างชาติแทน

ท่ามกลางการปลุกกระแสชาตินิยม สิ่งที่น่าเป็นห่วงคือ มีความพยายามในการบิดเบือนประวัติศาสตร์ในส่วนของชนกลุ่มน้อย โดยในปี 1996 สีสะนา สีसान อดีตรัฐมนตรีกระทรวงวัฒนธรรม และอดีตหัวหน้าคณะกรรมการสังคมนิยมของลาวเสนอว่า ประวัติศาสตร์ที่บอกว่าคนลาวลุ่มอพยพมายังดินแดนลาว ซึ่งมีลาวเทิงอาศัยอยู่ก่อนแล้วเป็นการอธิบายที่ผิด ซึ่งที่ถูกคือ คนลาวอยู่ที่นี้มานานพอ ๆ กับที่ลาวเทิงอยู่ นอกจากนี้ สีสะนา ยังกล่าวเชิงท้าทายว่า ลองไปหาวีรบุรุษของชนกลุ่มน้อยว่ามีที่เหมือนวีรบุรุษโบราณของคนลาวอย่างขุนบรม(วีรกษัตริย์คนหนึ่งของลาวหรือไม่อีกด้วย³¹ การกระทำของพรรคฯ ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มของความพยายามในการกีดกันชนกลุ่มน้อยออกไปจากอัตลักษณ์ของชาติลาวแท้ ๆ ที่รัฐทุนนิยมทั่วไปทำวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยจะกลายเป็นเพียงส่วนประกอบของวัฒนธรรมลาวลุ่มที่เป็นหลักไป ซึ่งอาจสร้างปัญหาที่กลับมาท้าทายความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาล ส.ป.ป.ลาวในอนาคต

²⁹ เนชั่นสุดสัปดาห์ 10, 477 (23-29 ก.ค. 2544): 90.

³⁰ เรื่องเดียวกัน.

³¹ Grant Evans, *The Politics of Ritual and Remembrance : Lao since 1975*, pp.150-151.

นอกจากนี้ รัฐบาลลาวยังได้สร้างภาพลักษณ์ของกษัตริย์ลาวในประวัติศาสตร์ก่อนฝรั่งเศสให้มีความยิ่งใหญ่และกล้าหาญควบคู่ไปกับการสร้างประวัติศาสตร์ชาติที่แม้จะมีฐานะและอำนาจที่ด้อยกว่าเพื่อนบ้านรอบข้างไปบ้างก็ตาม โดยพรรคและรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว จะพยายามเลือกเอาเฉพาะกษัตริย์ที่มีวีรกรรมโดดเด่นที่พอจะสามารถนำมาสร้างประวัติศาสตร์เสริมแนวชาตินิยมได้เท่านั้น เพราะการยกย่องกษัตริย์แบบไม่เลือกอาจจะเป็นการปลุกแนวคิดนิยมกษัตริย์ขึ้นมา นอกจากนี้ อาจเกิดความขัดแย้งที่ว่า ทำไมพรรค ยกย่องกษัตริย์ ทั้ง ๆ ที่เป็นผู้ล้มสถาบันนี้เอง ซึ่งกษัตริย์องค์แรกคือ เจ้าอะนวง

เจ้าอะนวง หรืออะนุ เป็นผู้นำลาวที่ก่อการกบฏต่อไทยครั้งใหญ่ที่สุดในปี ค.ศ. 1826 ซึ่งสุวิทย์ ธีรศาสตร์ ให้ความเห็นว่าเป็นกบฏลาวต่อไทยที่ใหญ่ที่สุดนับตั้งแต่ไทยปกครองลาวมา 47 ปี ซึ่งมีผลกระทบต่อจำนวนประชากรในประเทศลาว รวมถึงการตั้งถิ่นในภาคอีสานของไทย เนื่องจากการต้อนรับคนมาจากลาว³²

ในหนังสือ “ประวัติศาสตร์ลาว” ของรัฐบาลลาว ระบุไว้ว่า เจ้าอะนวงเป็นเจ้าของลาวที่ถูกจับไปอยู่ในธนบุรีตั้งแต่เล็ก ต่อมาช่วยสยามทำสงครามจนได้ชัยชนะหลายครั้ง จนได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้ามหาชีวิตของลาว แต่ก็ยังมีจิตใจรักชาติลาวและคิดที่จะกอบกู้เอกราชของชาติเสมอ ซึ่งพยายามทำหลังจากการเข้าร่วมพิธีเพลิงศพของรัชกาลที่ 2 โดยจากความร่วมมือของเจ้าเมืองต่าง ๆ อย่างไรก็ดี กบฏเจ้าอะนวงก็ถูกปราบ³³ เจ้าอะนวงจะพ่ายแพ้ แต่รัฐลาวยังคงยกย่องเจ้าอะนวงในฐานะวีรบุรุษผู้จุดประกายสำนึกการต่อสู้เสมอ ดังคำกล่าวที่ว่า “ถึงแม้ขบวนการต่อสู้ของประชาชนลาว ที่ต่อต้านศักดินาสยามที่นำโดย ‘เจ้าอะนวง’ จะพ่ายแพ้ก็ตาม แต่มันก็มีความหมายทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญต่อชาติลาว มูลเชื้อต่อสู้อันองอาจกล้าหาญ และวีรกรรมอันกล้าเลิศจนครั้งนั้นได้ฝังลึกอยู่ในจิตใจของลาวทุกคน...”³⁴ การยกย่องเจ้าอะนวงนอกจากจะปลุกกระแสชาตินิยมแล้ว ยังเป็นการสร้างกระแสต่อต้านอิทธิพลของไทยอีกด้วยจากการพูดถึงการเอาเปรียบของศักดินาสยามและการหาญกล้าเข้าต่อสู้กับไทยแม้รู้ว่าด้อยกว่าก็ตามของเจ้าอะนวง (รวมถึง กรณีที่ลาวการปฏิเสธรว่า มีทำวสุรนาหรือยาโมที่คนไทยบางคนเชื่อว่ามีด้วย)

³² เนชั่นสุดสัปดาห์ 10, 477(23-29 ก.ค. 2544): 91.

³³ เรื่องเดียวกัน.

³⁴ เรื่องเดียวกัน.

กษัตริย์อีกพระองค์หนึ่งที่ลาวได้ยกย่อง คือ เจ้าฟ้าร่ม ตัวอย่างคากล่าวยกย่อง เจ้าฟ้าร่ม เช่น “การมีอนุสาวรีย์เพื่อเป็นการระลึกถึงคุณงามความดีของเจ้าฟ้าร่มมหาราชในฐานะที่เป็นเจ้ามหาชีวิต ผู้รวบรวมอาณาจักรล้านช้างอันยิ่งใหญ่เมื่อ 650 ปีก่อนนั้น ย่อมนับเป็นสิ่งที่มีความค่าอย่างยิ่งสำหรับคนลาวทั้งชาติในยุคปัจจุบัน เพราะคุณค่าที่วามนี้ ไม่เพียงจะมีต่อการปลุกจิตสำนึกรักชาติของคนลาวเท่านั้น หากแต่ยังรวมไปถึงคุณค่าในการปลูกฝังการรับรู้เรื่องราวในประวัติศาสตร์ให้แก่คนลาวรุ่นใหม่ด้วย” ซึ่งการสร้างอนุสาวรีย์เจ้าฟ้าร่มนั้น กลายมาเป็นเรื่องสำคัญของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว โดยตัวอนุสาวรีย์นั้นจะสร้างด้วยทองแดงหนัก 3.5 ตัน สูง 4.3 เมตร ภายในพื้นที่ขนาด 10,807 ตารางเมตรในนครเวียงจันทน์ ซึ่งแล้วเสร็จสมบูรณ์ และประกอบพิธีเฉลิมฉลองอย่างเป็นทางการในวันที่ 5 มกราคม 2003³⁵

นอกจากกษัตริย์ในอดีตแล้ว ยังมีการยกย่องวีรบุรุษสามัญชนที่สำคัญอีกคนหนึ่ง เสมอกษัตริย์อีกด้วย ซึ่งมีความร่วมสมัยกว่าวีรบุรุษในรูปแบบกษัตริย์ซึ่งอยู่ในสมัยโบราณ คือ นายไกสอน พมวิหาน โดยนายไกสอนเป็นผู้นำคนสำคัญของพรรคประชาชนปฏิวัติตั้งแต่สมัยการต่อสู้กับเจ้าอาณานิคม รวมถึง การต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองมาเป็นระบบสังคมนิยม ต่อมาได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รวมถึง เป็นประธานประเทศและประธานพรรคในเวลาเดียวกันเป็นคนแรกหลังจากการปรับโครงสร้างการปกครองเมื่อปี 1991

นายไกสอนได้รับการยกย่องจากพรรคฯ เป็นอย่างมาก การริเริ่มในการสร้างอนุสาวรีย์วีรบุรุษก็เริ่มสร้างอนุสาวรีย์ของนายไกสอนนี้เอง โดยมีการจัดสร้างหลังจากการอสัญกรรมของนายไกสอนปลายปี 1992 ต่อมาได้มีการจัดสร้างรูปปั้นครึ่งตัวขนาดเท่าตัวจริงของนายไกสอน แล้วนำไปตั้งไว้ที่หน้าสำนักงาน กระทรวง แขนง และเมืองต่าง ๆ กว่า 142 เมืองทั่วประเทศ รวมถึง การสร้าง “สวนไกสอน” ในทุกเขตตัวเมืองทั่วประเทศอีกด้วย นอกจากนี้ ยังได้มีการจัดสร้างการสร้างพิพิธภัณฑ์ ไกสอน พมวิหาน ในนครเวียงจันทน์ ซึ่งมีมูลค่าการก่อสร้างเกือบ 10 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ควบคู่กันไปด้วย

นอกจากอนุสาวรีย์ของวีรบุรุษคนสำคัญ ๆ ข้างต้นแล้ว ทางพรรคประชาชนปฏิวัติลาวยังมีแนวทางที่ยกย่องวีรบุรุษของชาติคนอื่นต่อไป รวมถึง สร้างอนุสาวรีย์ของวีรบุรุษเหล่านั้นด้วย โดยพันดวงจิต วงสา กรรมการบริหารศูนย์กลางพรรคและรัฐมนตรีว่าการกระทรวง แถลงข้าวและวัฒนธรรมของลาว ที่มีต่อสื่อมวลชนหลังจากงานเฉลิมฉลองอนุสาวรีย์เจ้าฟ้าร่ม ว่า

³⁵ เนชั่นสุดสัปดาห์ 11, 553 (6 ม.ค. 2546): 88.

“...พรรคและรัฐบาลลาวยังมีแผนการที่จะก่อสร้างอนุสาวรีย์วีรชนแห่งชาติคนอื่น ๆ อีกต่อไปอย่าง
ไม่หยุดยั้ง โดยในระยะอันใกล้นี้จะเตรียมความพร้อมเพื่อดำเนินการสร้างอนุสาวรีย์เจ้าสุริ
ยวงศ์ และอนุสาวรีย์เจ้าอนุวงศ์...”³⁶

อย่างไรก็ดี จะเห็นข้อแตกต่างระหว่างการก่อสร้างรูปปั้นไกสอน หอพิพิธภัณฑ
ไกสอน และสวนไกสอนกับอนุสาวรีย์เจ้าฟ้าร่มตรงที่กรณีแรก(ไกสอน)ใช้งบประมาณของรัฐบาล
ลาว ส่วนกรณีหลังใช้งบประมาณจากการสมทบทุนด้วยเงินบริจาคของประชาชนลาวที่เรียกว่า
“กองทุน” จากทั่วประเทศ ทั้งนี้เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการสร้างสัญลักษณ์ของชาติ ซึ่งเป็น
การสร้างจิตสำนึกเรื่องชาติ และความรู้สึกสามัคคีกันในหมู่ประชาชนไปพร้อมกัน

จะเห็นได้ว่า แนวคิดเรื่องชาติลาวยังคงเป็นแนวคิดหลักในการสร้างความชอบ
ธรรมทางการเมืองให้แก่ชนชั้นปกครองลาวต่อไป แต่จะใช้แนวคิดชาติที่เป็นชาติตามประเพณี-
วัฒนธรรม เป็นชาติลาวของทุกชนชั้นมากกว่าชาติของนักผู้สังคมนิยม, ชาติของแนวร่วมกรรมมาชีพ-
ชาวนา โดยมีการสร้างประวัติศาสตร์ชาติขึ้นมาใหม่กับการสร้างวีรบุรุษของชาติขึ้นมาเป็นตัวอย่าง
ให้ประชาชนลาวเอาเยี่ยงอย่าง เพื่อลดความไม่พอใจของชนชั้นผู้ถูกปกครองกับชนชั้นปกครองที่มี
“ชาติ” เดียวกัน ซึ่งพรรคฯ ใช้แนวทางนี้มาอย่างจริงจังตั้งแต่เริ่มมีการปฏิรูปทางเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ดี ก็เช่นเดียวกับการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองที่ผ่านมาในแต่ละ
ช่วง ที่เมื่อมีการสร้างความชอบธรรมหนึ่งออกมาแล้วมักจะเกิดปัญหาในตัวพรรคหรือวิธีการที่ไป
ลดความน่าเชื่อถือลง ซึ่งการสร้างแนวชาตินิยมก็มีสิ่งที่สามารถย้อนมาบั่นทอนความชอบธรรม
ของรัฐบาลได้เช่นกัน โดยเฉพาะในกรณีการสร้างอนุสาวรีย์ เพราะเงินที่นำมาสร้างไม่ใช่จำนวน
น้อย เพียงแค่หอพิพิธภัณฑไกสอน พมวิหานก็ใช้งบไปกว่า 10 ล้านดอลลาร์แล้ว³⁷ แต่พรรคก็
ยังประกาศจะสร้างสิ่งก่อสร้างเกี่ยวกับวีรบุรุษต่อไป ซึ่งขัดแย้งกับความจริงที่รัฐควรจะนำเงิน(ที่
ได้มาจากความช่วยเหลือหรือกู้ยืม)ไปพัฒนาประเทศ หรือช่วยเหลือคนจนที่มีอยู่ก่อนประเทศ
มากกว่า

³⁶ เรื่องเดียวกัน.

³⁷ เนชั่นสุดสัปดาห์ 9,445 (11-17 ธ.ค. 43): 88-89.

3.2. การปรับใช้ศาสนาเพื่อสนับสนุนชาตินิยมใหม่

ท่ามกลางการปฏิรูปทางเศรษฐกิจ ที่เริ่มเปิดรับเอาระบบทุนนิยมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจของประเทศ สิ่งที่เข้ามาพร้อม ๆ กัน ก็คือ วัฒนธรรมแนวใหม่ ทั้งแนวคิดแฟชั่นการแต่งกาย การร้องรำทำเพลง ซึ่งรัฐบาลลาวให้ความเห็นในที่สาธารณะว่า เป็นการทำลายความเป็นตัวตนของลาวไป และถือว่าเป็น“ความเสื่อมโทรมของค่านิยมดั้งเดิม” แต่ความจริงน่าจะมาจากการรู้ตัวว่า แนวคิดสังคมนิยมของพรรคฯ เริ่มอ่อนแอและถูกท้าทาย พรรคฯ จึงต้องหันไปพึ่งแนวคิดชาตินิยมมากขึ้น จากการใช้พุทธศาสนาถูกใช้ให้เป็นสิ่งที่คู่กับชาติลาวมาตลอด รวมถึงลักษณะศักดิ์สิทธิ์ที่น่าเลื่อมใสที่เพาะบ่มอยู่ในตัวศาสนายิ่งทำให้พรรคฯ หันกลับมาเน้นการใช้พุทธศาสนาควบคู่ไปกับแนวชาตินิยมในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองอีกครั้ง

หลังปี 1986 รัฐบาลมีท่าทีผ่อนปรนมากขึ้นในการแสดงออกทางศาสนา โดยเฉพาะผู้นำพรรคฯ ที่แสดงออกว่าความจริงแล้วตัวเองก็อยากแสดงออกและปฏิบัติตัวเองว่าเป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัดมาตั้งนานแล้ว ตัวอย่างที่สำคัญคือ ท่าทีของไกสอน พมวิหานที่แสดงออกว่า ศรัทธาพุทธศาสนาอย่างแรงกล้าต่างจากนโยบายของพรรคตลอดมาที่พยายามลดคุณค่าทางพุทธศาสนาก่อนหน้านี้³⁸

รัฐบาลเริ่มมีการอนุญาตให้เด็กหนุ่มบวชได้ แต่ต้องได้รับการอนุญาตจากหน่วยงานของรัฐในท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังมีการประกาศว่า แม้สมาคมเอกภาพพุทธศาสนาแห่งลาวมีอำนาจในการตัดสินใจปัญหากิจการของสงฆ์ แต่จะไม่มีสิทธิในการจำกัดความเชื่อของประชาชน นอกจากนั้น ยังให้องค์กรสงฆ์มีความร่วมมือกับต่างประเทศด้วย โดยเน้นไปที่การติดต่อกับประเทศอดีตคอมมิวนิสต์ คือ เวียดนาม, กัมพูชา, มองโกเลีย อีกส่วนก็ให้เป็นความร่วมมือระดับนานาชาติ ซึ่งหลังปี 1990 ระดับ“นานาชาติ” ดังกล่าวกลับกลายเป็นว่าการติดต่อกับสงฆ์ของไทย อดีตศัตรูของรัฐบาล ส.ป.ป. ลาวมากที่สุด เช่น มีสงฆ์ลาวไปเรียนยังประเทศไทย(โดยปลายทศวรรษที่ 1990 พระกว่า 60 รูปเข้าเรียนหนังสือในโรงเรียนสำหรับพระในไทย)³⁹ รวมถึงการช่วยเหลือทางด้านตำราเรียน บางครั้งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างวัดต่อกัน ซึ่งเป็นการ

³⁸ Grant Evans, *The Politics of Ritual and Remembrance : Lao since 1975*, p. 64.

³⁹ ดู Martin Stuart-Fox , *Buddhist Kingdom, Marxist State : The Making of Modern Laos* (White Lotus Press: Bangkok , 2002), p. 152.

เปลี่ยนแปลงที่สำคัญมากเพราะในสมัยที่มีควบคุมพุทธศาสนาถือว่า การติดต่อกับสงฆ์ไทยเป็นเรื่องต้องห้าม⁴⁰

ในรัฐธรรมนูญ ปี 1991 มีการยกย่องพุทธศาสนาให้เหนือกว่าศาสนาอื่น(จากที่เหมือนจะเคยเท่ากันในช่วงหลังปฏิวัติใหม่ ๆ) โดยมีคำที่แสดงออกในลักษณะดังกล่าวว่า “รัฐเคารพและปกป้องการกระทำทุกอย่างที่ถูกกฎหมายของพุทธศาสนิกชน และผู้ศรัทธาในศาสนาอื่น นอกจากนี้ รัฐยังจะปลุกระดมและกระตุ้นพระสงฆ์, เณรในพุทธศาสนา และนักบวชในความเชื่อต่าง ๆ ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะมีส่วนในการส่งเสริมผลประโยชน์ของประเทศและประชาชน”⁴¹

การทำให้แนวคิดพุทธศาสนากับชาตินิยมเป็นเรื่องเดียวกันกลายเป็นเรื่องหลัก เช่น ในปี 1995 มีการยกย่องพุทธศาสนาและพระว่าเป็นผู้นำของความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมลาว และยกย่องว่า พระเป็นผู้ที่รักษาความรู้และวัฒนธรรมดั้งเดิมเอาไว้ จาน น้อย อินทะวง ประธานแนวลาสร้างชาติกล่าวในปี 1995 ว่า “ขณะนี้พุทธศาสนามีลักษณะที่สำคัญอย่างยิ่งยวดคือ การเดินทางสายกลางและความใส่ใจในวัฒนธรรมของชาติ ทั้งนี้เพราะพุทธศาสนา คือ ส่วนสำคัญของวัฒนธรรมแห่งชาติ” หรือ พระอาจารย์วิจิตร สิงกะลาด ประธานของสมาคมพุทธศาสนาเป็นหนึ่งลาว ร้องขอพระสงฆ์ว่า “ให้นำทางในการฟื้นฟูวัฒนธรรมเพื่อสร้างความยั่งยืนยาวของวิถีชีวิตแบบลาวเอาไว้”⁴² หรือ คำตัน เทพบัวลี ผู้ดูแลพุทธศาสนาของพรรคฯ เสนอความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับวัฒนธรรมลาวว่า “พุทธศาสนาไม่สามารถแยกออกจากชาติลาวได้ พระสงฆ์ไม่สามารถแยงออกจากประชาชนคนลาวได้”

สัญลักษณ์ทางศาสนาที่สำคัญที่สุดในลาวคือ “ธาตุหลวง” ถูกสร้างให้เป็นเหมือนสัญลักษณ์ของชาติ ซึ่งนอกจากจะนำไปแทน “ค้อน-เคียว” ในตราประเทศแล้ว ยังมีการสร้างความสอดคล้องกันระหว่างธาตุหลวงกับชาติลาวเพิ่มขึ้นด้วย เช่น ในปี 1995 มีการสร้างประวัติของธาตุหลวงใหม่โดยผสมผสานตำนานกับเรื่องจริง ซึ่งประวัติดังกล่าวถูกเขียนขึ้นโดยองค์การของพรรคฯ คือ แนวลาสร้างชาติ เรื่องราวเริ่มด้วยการเดินทางที่น่าตื่นตาตื่นใจของพระพุทธเจ้าและสาวกของพระองค์มายังลาวเมื่อกว่า 2,000 ปีก่อน ซึ่งบริเวณที่มานั้นก็คือ สถานที่ตั้งของธาตุหลวงใน

⁴⁰ Grant Evans, *The Politics of Ritual and Remembrance : Lao since 1975*, pp. 64-65.

⁴¹ Ibid., pp.65-66.

⁴² Ibid., p.67.

ปัจจุบัน นอกจากนี้ งานวันฉลองธาตุหลวงได้เข้าสู่การเป็นงานประจำปีของลาวอย่างเต็มรูปแบบ เพื่อเพิ่มความยิ่งใหญ่ของงานและดึงประชาชนให้เข้าร่วมงานในปริมาณมาก เช่น ในปี 1995 มีร้านขายสินค้ากว่า 600 ร้าน ซึ่งมีทั้งร้านค้าจากต่างประเทศและภายในประเทศเอง รวมถึง ส่วนของกระทรวงต่าง ๆ ที่แสดงนิทรรศการเกี่ยวกับความเติบโตทางเศรษฐกิจ และเผยแพร่แผนงานต่าง ๆ ของกระทรวงของตน

4. สรุป

การเปลี่ยนแปลงการสร้างความปลอดภัยทางการเมืองหลังการปฏิรูปเศรษฐกิจ ตามแนวคิดนาการใหม่ของลาวที่เสนอมาข้างต้น พอจะสรุปในที่นี้ได้ว่าเป็นไปตามแนวคิดนิยม วิชาการวิเศษของแนวคิดมาร์กซิสม์ ที่จะมีการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างพื้นฐานและโครงสร้างส่วนบน ไปตลอดเวลา ซึ่งความขัดแย้งทางชนชั้นเป็นส่วนสำคัญที่กำหนดทิศทางของการเปลี่ยนแปลง โดยหลังจากปี 1986 ความขัดแย้งทางชนชั้นในประเทศสังคมนิยมในยุโรปตะวันออกทำให้ชนชั้นปกครองในประเทศเหล่านี้สูญเสียอำนาจทางการเมืองไปส่วนหนึ่ง ซึ่งส่งผลกระทบต่อลาวที่ต้องพึ่งพิงทางเศรษฐกิจ รวมถึง อุดมการณ์ต่อประเทศเหล่านี้โดยเฉพาะสหภาพโซเวียต นอกจากนี้ ความขัดแย้งทางชนชั้นภายในก็ยังมีส่วนในการเปลี่ยนแปลงด้วยเพราะเกิดความไม่พอใจในระบบทุนนิยมโดยรัฐจากชาวนา จากปัจจัยดังกล่าวทำให้ชนชั้นปกครองลาวปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบใหม่จากการควบคุมปัจจัยการผลิตของชนชั้นข้าราชการในระบบทุนนิยมโดยรัฐนามธรรม มาเป็นให้นายทุนเอกชนสามารถเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตเพื่อดำเนินการผลิตได้โดยอยู่ภายใต้การควบคุมของชนชั้นปกครองเก่าอย่างใกล้ชิดเพื่อผลประโยชน์ของชนชั้นต่อไป ดังนั้น เพื่อป้องกันความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบดังกล่าว รัฐบาล ส.ป.ป.ลาว ตัวแทนของชนชั้นปกครองลาวจึงต้องสร้างชุดแนวคิดความชอบธรรมทางการเมืองขึ้นมาเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างส่วนบนเพื่อรักษาการครองความเป็นใหญ่ทางความคิดของชนชั้นตนเองในการป้องกันการท้าทายจากชนชั้นอื่น ซึ่งแม้จะมีกลุ่มต่อต้านหลายกลุ่มแต่ก็ยังไม่สามารถท้าทายความชอบธรรมของชนชั้นปกครองลาวดังกล่าวได้อย่างถึงแก่น โดยเปลี่ยนจากชุดแนวคิดที่เคยใช้ในระบบทุนนิยมโดยรัฐนามธรรมมาเป็นชุดแนวคิดใหม่ทั้งการเปลี่ยนแปลงทิศทางเศรษฐกิจโดยหวังจะสร้างคุณภาพชีวิตของชนชั้นผู้ถูกปกครองในลาวให้ดีขึ้นเพื่อลดความไม่พอใจ รวมถึง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการปกครองโดยเฉพาะในส่วนของรัฐธรรมนูญ ที่จะประกันความมั่นคงของอำนาจของชนชั้นปกครองอย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นครั้งแรก สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ การปลุกกระแสชาติ-ศาสนาแบบใหม่ที่ไม่มีแนวคิดสังคมนิยมเป็นหลักขึ้นมา ซึ่งถือเป็นการใช้แนวคิดชาติมาคลุมปกปิดความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนั่นเอง

บทที่ 6

สรุป

จากการศึกษาลาวตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง เราจะเห็นได้ว่า ลาวยังคงมีระบบชนชั้นอยู่ แม้แต่ในช่วงที่มีการประกาศตัวว่าเป็นประเทศสังคมนิยมที่ใช้มาร์กซิสม์-เลนินนิสม์เป็นแนวทางการเมือง แต่แท้ที่จริงคือ การใช้ระบบสตาลินนิสม์ การมีระบบชนชั้นภายในสังคม ทำให้เกิดการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองขึ้นมาแข่งขันกันของแต่ละชนชั้น เพื่อช่วงชิงอำนาจทางการเมืองซึ่งจะมีส่วนในการนำผลประโยชน์มาสู่ชนชั้นตัวเอง เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงภายในโครงสร้างทางสังคม ทั้งในส่วนของโครงสร้างพื้นฐาน และในส่วนของโครงสร้างส่วนบน ที่รวมถึงความชอบธรรมที่มีการสร้างขึ้นในอดีต ก็มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของการสร้างความชอบธรรมของชนชั้นต่าง ๆ ในเวลาต่อมา โดยเฉพาะส่วนของชนชั้นผู้ปกครองที่จะต้องหาทางรักษาความชอบธรรมแห่งการมีอำนาจของชนชั้นตัวเองจากการท้าทายสถานะทางอำนาจของชนชั้นผู้ปกครอง ที่นับวันจะมีการรวมตัวและมีความหลากหลายมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งสามารถจะลำดับการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง ที่สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะความขัดแย้งทางชนชั้นในช่วงเวลา 3 ช่วงหลัก ดังต่อไปนี้

ช่วงแรกคือ ในช่วงก่อนการปฏิวัติ 1975 ที่ปะเทดลาวเริ่มจากการสร้างความยอมรับในประชาสังคมในพื้นที่ปลดปล่อยของตัวเองก่อน คือ ในเขตภูเขาและที่ราบสูงในตอนเหนือของประเทศ ประเด็นหลักของการสร้างความชอบธรรมให้แก่การมีอำนาจของปะเทดลาว คือ การใช้แนวคิดชาติ-ศาสนาในรูปแบบใหม่และแนวคิดสังคมนิยมแบบสตาลินนิสม์ โดยอ้างว่าชาติ-ศาสนาคือเป็นของชนชั้นกรรมาชีพ-ชาวนาไม่ใช่ของชนชั้นปกครองเดิมที่รับใช้จักรวรรดินิยม นอกจากนี้ ยังมีส่วนที่พูดถึงการสร้างสังคมนิยมที่เท่าเทียมกัน ทำให้สามารถสร้างความประทับใจแก่ชนชั้นผู้ถูกปกครองที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ทั้งคนลาวลุ่มเอง กลุ่มชาติพันธุ์หรือแม้แต่พระสงฆ์ ซึ่งทั้งหมดกลายเป็นกำลังให้แก่ปะเทดลาว และเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชนะฝ่ายขวาได้ในที่สุด ซึ่งแตกต่างกับรัฐบาลราชอาณาจักร ที่เสนอแนวชาติ-ศาสนาแบบอนุรักษนิยมว่า การมีและใช้อำนาจทางการเมืองของรัฐบาลราชอาณาจักรเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของคนในชาติและศาสนาเดียวกัน ในประเด็นของชาติ รัฐบาลราชอาณาจักรนำเอาสัญลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของลาวมาตั้งแต่ในสมัยฝรั่งเศสเป็นเจ้าของอาณานิคมมาใช้ เช่น นำเอาที่สำคัญทางภูมิทัศน์มาเป็นอัตลักษณ์ของรัฐชาติ เช่น การนำเอาธาตุหลวงมาเป็นตราหรือสัญลักษณ์ของประเทศ รวมถึง การนิยาม

ชาติที่กีดกันเชื้อชาติหรือกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่ไม่ใช่ชาวลาวลุ่มออกไป ส่วนการใช้แนวคิดพุทธศาสนาในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของลาวนั้นเน้นเรื่องบุญ-กรรม อย่างไรก็ดี การร่วมมือกับเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสและอเมริกาสร้างขีดจำกัดของการสร้างความชอบธรรมดังกล่าว

การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งทางชนชั้น ภายในหลังยุคระบอบอาณานิคมที่มีชนชั้นปกครอง คือ นายทุนหรือพ่อค้าและข้าราชการที่แต่เดิมคือ ชนชั้นศักดินาที่ถูกเปลี่ยนสถานะโดยเจ้าอาณานิคม ซึ่งต้องการผลประโยชน์จากการร่วมมือกับฝรั่งเศสและอเมริกาเพื่อรักษาความมั่งคั่งของชนชั้นต่อไป ส่วนขบวนการปะเทดลาวเป็นฝ่ายที่พยายามสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ที่เป็นเอกราชและเอ่ยถึงแนวชนชั้นกรรมาชีพ-ชาวนา โดยต้องการโค่นล้มโครงสร้างเดิมที่คนลาวส่วนใหญ่ถูกปกครองจากเจ้าอาณานิคม รวมถึง คนลาวที่เข้าร่วมกับเจ้าอาณานิคม ความชอบธรรมทางการเมืองของแต่ละฝ่ายจึงเป็นไปตามความขัดแย้งในการเล็งเห็นถึงผลประโยชน์ดังกล่าว

ในช่วงที่สอง คือ หลังการปฏิวัติ 1975 มีการเปลี่ยนแปลงของชุดความชอบธรรมอีกครั้ง ทั้งนี้มาจากการที่ผู้นำของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวต้องรักษาความชอบธรรมทางการเมืองที่ตนเคยใช้อ้างในช่วงเวลาสงคราม จึงได้พยายามในการนำเอาระบบสตาลินนิสต์ที่มีระบอบการปกครองการปกครองแบบพรรคเดียวและมีระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมโดยรัฐที่เคยเกิดขึ้นในรัสเซียมาใช้ รวมถึง การสร้างความชอบธรรมอื่น ๆ โดยจะเสนอผ่านแนวคิดสตาลินนิสต์อย่างเข้มข้น เช่น การสร้างแนวคิดชาติแบบสังคมนิยม รวมทั้ง พยายามลดคุณค่าของสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่สนับสนุนแนวคิดสังคมนิยมสตาลินนิสต์ เช่น ลทธิทิพผลของพุทธศาสนา และจำกัดประเพณีทางพุทธดั้งเดิมต่าง ๆ โดยเฉพาะพิธีกรรมที่เกี่ยวกับกษัตริย์

อย่างไรก็ดี ชุดแนวคิดความชอบธรรมทางการเมืองก็ต้องเปลี่ยนอีกครั้งจากการที่ระบบเศรษฐกิจนี้ทำลายผลประโยชน์ของชนชั้นชาวนา ซึ่งเป็นชนชั้นหลักของประเทศ โดยชนชั้นนี้เป็นชนชั้นที่ครอบครองปัจจัยการผลิต คือ ที่ดินและเครื่องมือทำกินได้ในระดับหนึ่ง และพึงพอใจที่จะได้ผลผลิตที่ตนทำได้ในที่ดินของตนเอง เมื่อรัฐบาล ส.ป.ป.ลาวได้พยายามนำเอาระบบทุนนิยมโดยรัฐเข้ามาใช้ ซึ่งมีแนวทางปฏิบัติ คือ รวมเอาปัจจัยการผลิตมารวมกันเป็นของกลาง และการห้ามจัดงานประเพณีที่สอดคล้องกับการผลิตของชาวนาซึ่งเคยปฏิบัติกัน เช่น พิธีขอฝน-แห่บั้งไฟ งานเทศกาลหลังการเก็บเกี่ยว ฯลฯ ทำให้เกิดการท้าทายความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาลส.ป.ลาว ทั้งการไม่เข้าร่วมโครงการของรัฐ หรือการเผาทำลายผลผลิต เมื่อทั้งการต่อต้านของชาวนาและการเริ่มไม่พอใจของชนชั้นข้าราชการเองโดยเฉพาะระดับล่างจากรายได้ไม่

พอกับรายจ่าย ทำให้ชนชั้นปกครองลาวต้องเปลี่ยนแปลงแนวคิดความชอบธรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยรัฐบาลได้ออกมติที่ 7 เพื่อลดความไม่พอใจของชาวนา มีทั้งการปล่อยให้ประเพณีหรือพิธีกรรมที่ประชาชนที่เคยถูกห้ามให้กลับมาปฏิบัติกันได้ อย่างไรก็ตาม พรรคฯ ยังคงกล่าวถึงการมุ่งไปในการสร้างสังคมสังคมนิยมอยู่ในบางส่วน

การสร้างความชอบธรรมในช่วงดังกล่าว สะท้อนถึงความขัดแย้งทางชนชั้นในระบบเศรษฐกิจ-การเมืองแบบใหม่ที่สร้างขึ้น ระหว่างชนชั้นปกครองที่เกิดขึ้นใหม่ นั่นคือข้าราชการ ที่อ้างรัฐในการครอบครองปัจจัยการผลิตโดยรวม จนทำให้ชนชั้นปกครองลาวใหม่นี้จำเป็นต้องสร้างความชอบธรรมทางการเมืองข้างต้นเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในโครงสร้างส่วนบนในการรักษาความมั่นคงในความสัมพันธ์ทางการผลิตนี้เอาไว้ กับชนชั้นผู้ถูกปกครองอื่น ๆ โดยเฉพาะชนชั้นชาวนาที่มีผลประโยชน์และทัศนคติต่อระบบการผลิตแตกต่างไป ซึ่งได้ทำลายความชอบธรรมของชนชั้นข้าราชการ ดังนั้น ชนชั้นข้าราชการจึงต้องปรับเปลี่ยนชุดแนวคิดอีกครั้งเพื่อที่ระงับความไม่พอใจของชาวนาไม่ให้ลุกลามขึ้นมาเป็นการโค่นล้มสถานะที่เหนือกว่าของชนชั้นตัวเอง

ในช่วงที่สาม คือ หลังปี 1986 มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดที่ใช้สร้างความชอบธรรมทางการเมืองอีก โดยชนชั้นปกครองเลือกที่จะใช้แนวคิดไกลตลาดขึ้นมาเพื่อแก้ไขวิกฤติความชอบธรรมให้แก่ตนเองหลังจากการเริ่มหมดอำนาจของพรรคคอมมิวนิสต์ในรัฐสตาลินนิสต์ต้นแบบอย่างสหภาพโซเวียตและรัฐอื่น ๆ ในยุโรปตะวันออก รวมถึง ปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศที่สะสมเรื่อยมา อย่างไรก็ตาม การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองโดยการปฏิรูปเศรษฐกิจทำให้เกิดปัญหาใหม่ตามมา ทั้งการเปิดให้มีเสรีในทางเศรษฐกิจและการใช้ชีวิตในระดับหนึ่งทำให้ความชอบธรรมทางการเมืองมีความไม่มั่นคงเพราะช่องทางกรรไกรกับโลกภายนอกของประชาชนลาวกว้างขวางขึ้น จนกลัวว่าชนชั้นผู้ถูกปกครองจะได้รับอิทธิพลทางความคิดจากประเทศอื่นโดยเฉพาะไทย รวมถึง การที่เศรษฐกิจไม่ได้ดีขึ้นมากนักโดยเฉพาะในส่วนของชนชั้นผู้ถูกปกครอง แต่ปัญหาการคอร์รัปชันกลับมากขึ้น ทำให้ชนชั้นปกครองลาวต้องสร้างชุดแนวคิดความชอบธรรมใหม่อีกครั้ง โดยแนวคิดที่ใช้ในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองในช่วงเวลานี้แตกต่างกับการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองในช่วงปี 1975-1985 ค่อนข้างมาก โดยแนวคิดที่ใช้มีความคล้ายคลึงกับการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของชาติอื่น ๆ ในระบบทุนนิยมทั่วไป กล่าวคือ เน้นการสร้างความคิดให้เป็นแบบเดียวกันภายในรัฐ โดยจะใช้แนวชาติ-ศาสนาเพื่ออ้างความเป็นชาติเดียวกัน และสร้างกฎหมายลายลักษณ์อักษรเพื่ออ้างความเท่าเทียมกัน ซึ่งทั้งหมดก็เป็นไปเพื่อระงับและปกปิดความขัดแย้งทางชนชั้นที่ก่อตัวมากขึ้นหลังจากใช้ไกลตลาด

อย่างไรก็ดี รัฐบาล ส.ป.ป.ลาวยังคงต้องรักษาส่วนของสังคมนิยมที่เป็นที่มาของระบอบการปกครองพรรคเดียวเอาไว้เอาไว้บางส่วน

ท่ามกลางการสร้างความปลอดภัยทางการเมืองของชนชั้นปกครอง ก็ยังมีชนชั้นผู้ปกครองที่พยายามสร้างความชอบธรรมทางการเมืองขึ้นมาต่อผู้ แต่มีลักษณะที่กระจัดกระจาย ส่วนหนึ่งเป็นคนลาวที่เคยมีอำนาจในลาวในยุคก่อนการปฏิวัติ ซึ่งหวังที่จะกลับเข้ามาใช้อำนาจใหม่ แนวคิดที่กลุ่มต่อต้านนี้ คือ การนำเอาแนวคิดนิยมกษัตริย์มาใช้อีกครั้ง โดยอ้างว่า ตามประวัติศาสตร์ชาติลาวและตามคติบุญกรรมของพุทธศาสนา ผู้นำ(ประมุข)ควรจะต้องเป็นกษัตริย์จึงจะเหมาะสม ดังนั้น คนเหล่านี้จึงเสนอให้เปลี่ยนการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตยที่มีกษัตริย์เป็นประมุข อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวอยู่ภายนอกประเทศลาวเป็นส่วนใหญ่ จะมีเข้ามาก่อความวุ่นวายสร้างสถานการณ์ในลาวอยู่บ้างแต่ก็ไม่ได้ใหญ่โตจนพอที่จะโค่นล้มรัฐบาล ส.ป.ป.ลาวได้ อีกกลุ่มหนึ่งเป็นชนชั้นข้าราชการเองร่วมกับปัญญาชนที่เพิ่งจะมีมากขึ้นหลังจากมีความสงบในประเทศ โดยแนวคิดหลักของกลุ่มนี้เป็นการเรียกร้องประชาธิปไตย แต่เนื่องจากเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ทำให้ไม่สามารถต่อสู้กับชนชั้นปกครองที่สร้างความเข้มแข็งในประเด็นความชอบธรรมมานานกว่า รวมถึงยังมีอำนาจการเมือง ทำให้การออกมาเรียกร้องของกลุ่มนี้ถูกปราบได้หมด นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มม้ง ที่เคลื่อนไหวโดยมีแนวคิดหลักคือ การสร้างรัฐม้งอิสระ ซึ่งรัฐบาล ส.ป.ป.ลาวมักจะจัดให้ชาวม้งเป็นผู้ต้องหาสำคัญในการสร้างความวุ่นวายในลาว เพราะถือว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เคยร่วมมือกับฝ่ายขวารบกับขบวนการปะเทดลาว แต่ก็เช่นเดียวกับกลุ่มต่อต้านรัฐบาลอื่น ๆ ที่ไม่สามารถสู้รบกับฝ่ายรัฐบาลได้เพราะเป้าหมายของขบวนการยังคงจำกัดอยู่เฉพาะในปัญหาชาวม้งและเคลื่อนไหวโดยชาวม้งเท่านั้น

การเปลี่ยนแปลงชุดแนวคิดความชอบธรรมในช่วงนี้ สะท้อนให้เห็นถึงผลจากความขัดแย้งทางชนชั้นหลายรูปแบบที่ก่อตัวมากขึ้น ตั้งแต่สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจในลาวที่ส่วนหนึ่งมาจากความขัดแย้งทางชนชั้นในประเทศยุโรปตะวันออกมีส่วนทำให้พรรคคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออกหมดอำนาจ และอีกส่วนมาจากความขัดแย้งภายในประเทศที่ชนชั้นผู้ถูกปกครองไม่พอใจต่อทั้งนโยบายและปัญหาเศรษฐกิจ ซึ่งผลก็คือการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการผลิตในลาว ที่ชนชั้นข้าราชการยินยอมให้มีชนชั้นอื่นสามารถเข้ามาร่วมครอบครองปัจจัยการผลิตได้เพื่อหวังจะเพิ่มการผลิตที่จะช่วยลดปัญหาทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะชนชั้นนายทุนที่สามารถครอบครองปัจจัยการผลิตและจ้างกรรมมาชีพเพื่อการผลิตได้ภายใต้การควบคุมของชนชั้นข้าราชการ โดยทั้งสองชนชั้นนี้คือประโยชน์ต่อกัน เช่น เรื่องผลประโยชน์ที่ข้าราชการจะได้ผลประโยชน์จากทั้งค่านายหน้า สินบน ที่กลายเป็นค่านิยมของข้าราชการลาว

ส่วนฝ่ายนายทุนก็จะได้รับความสะดวกในการทำธุรกิจ เพื่อรักษาสถานะได้เปรียบของตัวเองชนชั้นข้าราชการจึงพยายามความชอบธรรมทางการเมืองของตนเองต่อไป ซึ่งจะส่งผลดีแก่ชนชั้นพันธมิตรใหม่นั้นคือ ชนชั้นนายทุนด้วย โดยจะใช้แนวชาติ-ศาสนาที่ลบแนวสังคมนิยมออกไปเป็นหลัก รวมถึง แนวนิติธรรม(rules of law) อย่างไรก็ดี ระบบทุนนิยมแบบใหม่ได้สร้างความขัดแย้งทางชนชั้นขึ้นอยู่ดี โดยเฉพาะความเหลื่อมล้ำทางรายได้ รวมถึง วิกฤติความชอบธรรมทางการเมืองอื่น ๆ เช่น การคอร์รัปชัน หรือการไม่เป็นประชาธิปไตย ทำให้เริ่มมีการทำทนายจากชนชั้นผู้ถูกปกครองที่มีหลายกลุ่มและมีสร้างชุดแนวคิดความชอบธรรมขึ้นมาหลากหลาย แต่ก็ยังไม่สามารถต่อสู้กับชนชั้นปกครองได้อย่างสมน้ำสมเนื้อเท่าใดนัก

สิ่งที่พบในลาวในการศึกษาครั้งนี้พอจะยืนยันได้ว่า การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองในลาวตั้งแต่ปี 1975 นั้นสอดคล้องกับมุมมองของแนวมาร์กซิสต์ที่เลือกมาศึกษา ที่เสนอว่า ความชอบธรรมทางการเมืองจะเปลี่ยนแปลงไปตามแนวคิดวัตถุนิยมวิภาษวิธี ที่เชื่อว่าทุกสิ่งมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน แต่เป็นไปในลักษณะขัดแย้งซึ่งกันและกันจนทำให้มีการเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาโดยเฉพาะการขัดแย้งในระบบการผลิต ทั้งความขัดแย้งระหว่างโครงสร้างพื้นฐานกับโครงสร้างส่วนบน และจากความขัดแย้งภายในโครงสร้างทั้งสอง ส่วนผู้ที่กำหนดรูปแบบของความชอบธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปภายใต้ความขัดแย้งนี้ก็คือ ชนชั้น ซึ่งมีผลประโยชน์ที่จะปกป้องและรักษาแตกต่างกันออกไปในแต่ละชนชั้น โดยแต่ละแนวความคิดก็เข้าไปเพื่อการครองความเป็นใหญ่ทางความคิดปกปิดจิตสำนึกของชนชั้นอื่น ๆ ที่จะเข้ามาทำลายความชอบธรรมทางการเมืองของชนชั้นตนเอง

ข้อคิดเห็นเกี่ยวอนาคตของประเด็นความชอบธรรมทางการเมืองในลาว

ถึงแม้ การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว และพรรคฯ ในปัจจุบันจะสามารถครองความเป็นใหญ่ทางความคิด โดยปิดบังความขัดแย้งทางชนชั้น และยับยั้งการเกิดจิตสำนึกทางชนชั้นได้ในระดับหนึ่ง แต่หากมองถึงเนื้อหาแนวคิดที่นำมาใช้ในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองแล้ว ยังพบว่ามึจุดอ่อนในตัวเองอีกมาก โดยเฉพาะการขัดกับความเป็นจริงอันได้แก่ **หนึ่ง** แนวคิดชาติ ที่แม้จะรวมเอากลุ่มชาติพันธุ์เข้ามาอยู่ในลาวและเสนอแนวคิดความเท่าเทียมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญที่ช่วยให้พรรคฯ เอาชนะได้ในสงครามปลดปล่อยประเทศ แต่ในความเป็นจริงกลุ่มชาติพันธุ์ยังคงเป็นพลเมืองชั้นสองภายในลาวอยู่ดี เช่น การพัฒนาจากภาครัฐเข้าไปไม่ถึงพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะกลุ่มที่รัฐเห็นเป็นปฏิปักษ์ เช่น ม้งที่เคยรบกับรัฐบาล ส.ป.ป. ลาว **สอง** พุทธศาสนา เช่นเดียวกับแนวคิดชาติ พุทธศาสนาไม่ใช่ศาสนาเดียวที่คนในลาวนับถือ คนส่วนใหญ่ของประเทศคือกลุ่มชาติพันธุ์ที่นับ

ถือผีเป็นส่วนใหญ่ การอ้างพุทธศาสนาสร้างความปลอดภัยทางการเมืองจะเป็นการขัดความเชื่อของคนจำนวนมากในลาวมากขึ้นไปอีก **สาม** เป้าหมายสังคมนิยมที่พรรคฯ วาดเอาไว้เพื่อสร้างความปลอดภัยทางการเมืองให้แก่ตนเองไม่เคยมีจริง(ในระบบทุนนิยมโดยรัฐ) และไม่มีวันมีจริงเพราะการหันมาใช้ระบบเศรษฐกิจแบบตลาดจะทำให้ระบบชนชั้นมีความสลับซับซ้อนและความจะเกิดความขัดแย้งทางชนชั้นมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งหากชนชั้นปกครองที่เป็นคนสร้างระบบเศรษฐกิจนี้ขึ้นมาเองยังคงดำรงอยู่อย่างมั่นคง สิ่งที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้ไม่ได้มุ่งไปสู่สังคมนิยมอย่างแน่นอน **สี่** กฎหมายรัฐธรรมนูญที่กล่าวถึงที่มาของรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว พูดถึงหลักการประชาธิปไตย เช่น การเลือกตั้ง, อำนาจมาจากประชาชน ฯลฯ แต่ในความเป็นจริง พรรคฯ คือ ผู้เดียวที่มีอำนาจเด็ดขาด รัฐธรรมนูญก็ออกมาโดยอำนาจของพรรคฯ ตั้งแต่แรก ดังนั้น เนื้อหาประชาธิปไตยภายในรัฐธรรมนูญ คือ เรื่องโกหกเท่านั้นเอง

ถึงแม้จะมีจุดอ่อนของแนวคิดที่ใช้ในการสร้างความปลอดภัยทางการเมืองที่ไม่ค่อยมีความสมเหตุสมผล แต่ชนชั้นปกครองลาวในปัจจุบันก็ยังคงรักษาการครองความเป็นใหญ่ทางความคิดได้อย่างมั่นคงในระดับหนึ่ง ซึ่งจะเห็นได้จากการสามารถรักษาเสถียรภาพของระบอบการปกครองได้ท่ามกลางการทำลายจากกลุ่มต่อต้านหลายกลุ่ม หากมองตามแนวคิดมาร์กซิสต์แล้ว ที่เป็นเช่นนี้ส่วนหนึ่งมาจากชนชั้นกรรมาชีพยังไม่มีพลังในลาว ทั้งนี้มาจากจำนวนที่ยังคงมีไม่มากและไม่สามรถสร้างจิตสำนึกทางชนชั้นได้

การที่กรรมาชีพในลาวมีไม่มาก ซึ่งเป็นมาตั้งแต่ก่อนการปฏิวัติ น่าจะมาจากการที่ได้รับความอับอายจากนิคมมาตั้งแต่เริ่มต้นเพราะพรรคประชาชนปฏิวัติลาวจำเป็นต้องแสวงหาความช่วยเหลือในการทำสงครามกู้ชาติจึงต้องหันไปพึ่งรัสเซียทำให้ได้รับความอับอายของนิคมมาด้วย อิทธิพลของนิคมทำให้พรรคฯ เข้าไม่ถึงแนวมาร์กซิสต์ ไม่เปิดโอกาสให้ชนชั้นกรรมาชีพ รวมทั้ง ชนชั้นอื่น ๆ ได้แสดงออกอย่างเป็นทางการเพื่อร่วมกันสร้างสังคมนิยมกับพรรคฯ อย่างเต็มที่หลังจากการสู้รบ ซึ่งหากเปิดโอกาสให้ชนชั้นผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการพัฒนา (รวมถึง ประชาธิปไตยในส่วนอื่นของสังคม) ตั้งแต่ระยะแรก ๆ หลังการปฏิวัติจะสามารถพัฒนาพลังทางการผลิตในลาวได้มากกว่าที่เกิดขึ้น เพราะบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถยังมีอยู่พอสมควรในลาวขณะนั้น ซึ่งจะช่วยให้การพัฒนาสังคมนิยมจะมีความเป็นไปได้มากกว่านี้ รวมทั้งจะทำให้กรรมาชีพมีจำนวนมากขึ้น และเมื่อรวมกับประชาธิปไตยที่มีแล้ว กรรมาชีพน่าจะเป็นชนชั้นที่สามารถกุมอำนาจและปกป้องประโยชน์ทางชนชั้นของเขาไว้ได้ แต่เมื่อมีการบังคับให้เข้าร่วมกับพรรคฯ ไม่ว่าจะป็นประเด็นวิธีการผลิตหรือความคิดเห็นด้วยวิธีการรุนแรง ทำให้บุคลากรเหล่านี้ไม่เข้าร่วมและหนีออกจากประเทศจนกลายเป็นปัญหาสำคัญในการพัฒนา

ประเทศแม้ในช่วงเวลาที่พรรคฯ ไม่สนใจสังคมนิยมแล้วก็ตาม นอกจากนี้ การไม่เข้าใจแนวมาร์กซิสต์ ยังทำให้เกิดชนชั้นปกครองใหม่ คือ ชนชั้นราชการ ที่แม้จะมีความต้องการพัฒนาประเทศ แต่ก็ไม่ได้แสดงบทบาทเป็นตัวแทนของชนชั้นกรรมาชีพ-ชาวนา และทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาสังคมนิยมแต่อย่างใด รวมทั้ง ยังสร้างระบบการผลิตที่ไม่มีประสิทธิภาพ(ที่หากจะมีประสิทธิภาพจะต้องชู้ดรีดอย่างเข้มข้น ซึ่งก็ไม่ได้ไม่ว่าจะเลือกทางใด) และแยกตัวออกจากชนชั้นผู้ใช้แรงงาน และใช้อำนาจกดขี่ชนชั้นเหล่านี้ โดยเฉพาะการใช้อำนาจในการคอร์รัปชัน จากปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้สังคมนิยมไม่เกิดขึ้น ส่งผลให้กรรมาชีพไม่มีการพัฒนาด้านปริมาณและที่มีอยู่ก็ไม่มีการพัฒนาจิตสำนึกทางชนชั้นเท่าใดนัก

อย่างไรก็ดี แม้ลาวในปัจจุบันจะมีระบอบการปกครองแบบพรรคการเมืองเดียวซึ่งมีอำนาจเบ็ดเสร็จ แต่ก็มีระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และรัฐก็ให้การสนับสนุนการพัฒนา ระบบทุนนิยม รวมทั้ง ได้รับเงินกู้ และเงินทุนพัฒนาจากต่างประเทศ เช่น จากญี่ปุ่น ฯลฯ และจากองค์กรระหว่างประเทศ เช่น ADB ฯลฯ ทำให้มีโอกาสที่จำนวนกรรมาชีพจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งหากมองตามแนวมาร์กซิสต์แล้ว เมื่อจำนวนกรรมาชีพมีมากพอและสามารถสร้างจิตสำนึกทางชนชั้นได้ ก็น่าจะสามารถโค่นล้มระบบชนชั้นภายในลาวได้ โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากจุดอ่อนหลาย ๆ ประการในการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง จิตสำนึกทางชนชั้นน่าจะเกิดขึ้นได้หากมีการพยายามวิเคราะห์ปัญหาทางชนชั้นเพื่อเปิดหน้าต่างของชนชั้นปกครอง อย่างไรก็ตาม นี่เป็นเรื่องของอนาคตที่จะเกิดขึ้นในทิศทางใดก็ยังไม่อาจจะสรุปได้อย่างแน่ชัด เป็นสิ่งที่ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหลายจะต้องให้ความสนใจ ทั้งนักวิชาการที่สนใจประเด็นลาวในการติดตามความเปลี่ยนแปลง, รัฐบาล ส.ป.ป.ลาว ที่จะต้องระวังการตอบโต้แนวคิดความชอบธรรมทางการเมือง, กรรมาชีพลาวที่จะตระหนักถึงการครองความเป็นใหญ่ทางความคิดของชนชั้นปกครองลาว หรือแม้แต่กรรมาชีพทั่วโลกที่จะต้องเข้าร่วมในการสนับสนุนขบวนการกรรมาชีพลาวหากหวังสร้างโลกสังคมนิยมตามแนวคิดมาร์กซิสต์ให้สำเร็จต่อไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

ไกลสอน พมวิหาน. **สรณิพนธ์เล่ม 1 :เกี่ยวกับการปฏิวัติชาติ -ประชาธิปไตย**.กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์สันติธรรม, ม.ป.ป..

คาร์ล มาร์กซ์ และ เฟเดอริค เองเงิลส์. **แถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์** . กรุงเทพฯ : ชมรม

หนังสือประชาธิปไตยแรงงาน, 2545.

เจอโรม คาราเบล. **ความขัดแย้งของการปฏิวัติ : อันโตนิโย กรัมสกี กับปัญหาของ**

ปัญญาชน, แปลโดย สมบัติ พิศสะอาด .กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง,

2525 .

ใจ อึ้งภากรณ์ (บ.ก.). **อะไรนะลัทธิมาร์คส์เล่ม 1**. กรุงเทพฯ : ชมรมหนังสือประชาธิปไตย

แรงงาน, 2545.

ใจ อึ้งภากรณ์ และคณะ. **อะไรนะลัทธิมาร์คส์เล่ม 2**.กรุงเทพฯ : ชมรมหนังสือประชาธิปไตย

แรงงาน, 2545.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. **ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช,

2526.

ทองฤทธิ โพนเงิน. ลาว. **เอเชียรายปี (2542): 137-145.**

ทองฤทธิ โพนเงิน. ลาว. **เอเชียรายปี (2538):129-143.**

ทองฤทธิ โพนเงิน. ลาว : เศรษฐกิจการเมืองหลังยุคสงครามเย็น. **เอกสารประกอบการบรรยาย**

โครงการปริทัศน์ประเทศเพื่อนบ้านผ่านมิติภายใน.ม.ป.ท.,2542.

ธีระ นุชเปี่ยม. **อินโดจีนภายใต้ระบบคอมมิวนิสต์ : ความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง**

ตั้งแต่ ค.ศ. 1975-1991 . กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย.

เนชั่นสุดสัปดาห์ 9 459 (19-25 มี.ค. 2544): 84-85.

เนชั่นสุดสัปดาห์ 10, 477 (23-29 ก.ค. 2544): 90.

เนชั่นสุดสัปดาห์ 11, 543 (28 ต.ค. – 2 พ.ย.2545): 88.

เนชั่นสุดสัปดาห์ 11, 553 (6 -12 ม.ค. 2546): 88.

เนชั่นสุดสัปดาห์ 9,445 (11-17 ธ.ค. 43): 88-89.

บงกช หงษ์คำมี. ลาว. **เอเชียรายปี (2541):158-173.**

ประวัติศาสตร์ฉบับกระทรวงศึกษาธิการ ลาว, แปลโดย สมชาย นิลอาภิ.กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์มติชน, 2545.

พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์. **ทฤษฎีเศรษฐกิจการเมือง**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2546.

พุมิ วงวิจิต, **ในความทรงจำของพุมิ วงวิจิต**, แปลโดย พิษณุ จันทรวีพัน . กรุงเทพฯ :
เนชั่นบุ๊คส์. 2546.

ภูวดล ทรงประเสริฐ. **อินโดจีนในคริสต์ศตวรรษที่ 20**. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่ง
ประเทศไทย, 2535.

มานะ มาลาเพชร. ลาว. **เอเชียรายปี** (2534):147-163.

มานะ มาลาเพชร. ลาว. **เอเชียรายปี** (2535):133 -151.

มานะ มาลาเพชร. ลาว. **เอเชียรายปี** (2536):147-163.

รุ่งมณี(นามแฝง). **สงครามปฏิวัติในลาว**. กรุงเทพฯ :สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2519.

เรื่องเดช ปันเขื่อนศิริขัตติย์. **กฎหมายลาว**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
2538.

ศรีประภา เพชรมีศรี. มีหรือไม่มี การเมืองในลาว?. ใน อุกฤษฏ์ บัณฑิตานนท์ และพรพิมล ศรี
โชติ(บ.ก.). **เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : กระบวนการเป็นประชาธิปไตยและ
การเมืองสมัยใหม่**, หน้า 215-240. กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา, 2542.

สมบัติ อ่างอัญญวงศ์. **การเมือง : แนวคิดและการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เสมาธรรม
, 2547.

สมภพ มานะรังสรรค์. การปฏิรูปเศรษฐกิจลาว : จินตนาการใหม่. **เอเชียปริทัศน์** 12, 1
(มกราคม-เมษายน 2534): 40-41.

สยามรัฐ (4 ธันวาคม 2533): 3

สรุปปาฐกถาพิเศษของพระมหาจันลา ต้นบัวลี. **เสียงธรรม** 20, 3(พ.ค. – มิ.ย. 2520): 52.

สัญญาชัย สุวังบุตร. **ตลอดสภกับเส้นทางปฏิวัติรัสเซีย ค.ศ.1917** . กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภาการ
พิมพ์, 2547.

สุณัย ผาสุก. ลาว. **เอเชียรายปี** (2544): 122-143.

สุธิดา ตันเลิศ. **ไกสอน พมวิหานกับพัฒนาการสังคมนิยมลาวระหว่าง ค.ศ.1975 –
1986** . วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร,
2541.

สุรัชย์ ศิริไกร. **การพัฒนาเศรษฐกิจ และการเมืองลาว**. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบ
ไฟ, 2541.

ภาษาลาว

โกสอน พมวิหาน. **นิพนธ์เลือกเฟ้น เล่ม 1**. เวียงจันทน์: สำนักพิมพ์จำหน่ายขึ้นแห่งรัฐ, 1985.
เจ้าสุพานวงผู้นำในการปฏิวัติ. เวียงจันทน์: คณะกรรมการวิทยาศาสตร์สังคมแห่ง ส.ป.ป. ลาว,
 1989.

ภาษาอังกฤษ

Alagappa, M.(ed.) **Political Legitimacy in Southeast Asia : The Quest for Moral Authority**. California: Standford Univ. Press ,1995.

Beetham, D. **The Legitimation of Power**. London: Macmillan , 1991.

Binns, P. **State Capitalism. Marxism and the Modern World : Education for Socialists No. 1** .March 1986.

Brown, M. and Zasaloff, J. J. **Apprentice Revolutionaries : The Communist Movement in Laos(1930-1985)**. California: Hoover Institution Press, 1986 .

Chanda, N . **Economic Changes in Laos , 1975 -1980** in Stuart – Fox, M.
 (ed.)**Contemporary Laos** . St. Lucia: University of Queensland Press, 1982.

Cliff, T. **State Capitalism in Russia** . London: Bookmark , 1996.

Coicaud, J. **Legitimacy and Politics : A contribution to the study of political right and political responsibility**. Cambridge: Cambridge University Press, 2002 .

Dommen, A. J. **Conflict in Laos : The Politics of Neutralization**. New York: Frederick A. Praeger, 1967.

Evans, G. **The Politics of Ritual and Remembrance : Lao since 1975**. Chiang Mai : Silkworm Books, 1998.

Evans, G. **Agrarian Change in Communist Laos.Occasional Paper No.85**. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1988.

Evans, G. **Laos peasant under socialism and post-socialism**. Chiang Mai : Silkworm Books, 1995.

FEER, **Asia Yearbook 1978**.

FEER, **Asia Yearbook 1979**.

FEER, **Asia Yearbook 1980**.

- Johnston, J. and Dolowitz, D.P. Marxism and Social Class. in Gamble, A., March, D. and Tant, T. (eds.) **Marxism and Social Science**, pp.129-151. London: MacMillan, 1999.
- Halpern, J.M. Government, Politics and Social Structure in Laos. in **Southeast Asia Studies, Monograph Series, No. 4**. New Haven Conn: Yale University Press, 1964.
- Langer, P.F. and Zasaloff J. J. **North Vietnam and the Pathet Lao : Partners in the Struggle for Laos**. New York: Harvard University Press, 1970.
- Lipset, S. M. **Political Man**. London: Heinemann, 1960.
- Luther, H. Socialism in a Subsistence Economy : The Laotian Way. An Analysis of Development Patterns in Laos After 1975. **Monograph**, Social Science Research Institute, Chulalongkorn University, 1983.
- Marx, K. **Selected Writings**. New York: Oxford University Press, 2000.
- Marx, K. and Engels, F. **Selected Works**. Moscow: Progress Publishers, 1969.
- McLellan, D. **Marxism after Marx**. New York: Harper & Row Publishers, 1979.
- Shively, W. Phillips. **Power and Choice : An Introduction to Political Science**. New York: McGraw Hill, 2003.
- Stuart-Fox, M.(ed). **Contemporary Laos**. St. Lucia: University of Queensland Press, 1982.
- Stuart-Fox, M. **A History of Laos**. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
- Stuart-Fox, M. **Buddhist Kingdom, Marxist State : The Making of Modern Laos**. Bangkok: White Lotus Press, 2002.
- Thepbualij K. **Kan Meuang kap Sasana phut nai lao**.n.p.: Naeo Lao Hak Xat Press, 1976.,
- Thepbuali, K. **Pha Song Lao kap kan pativat**. Viang Chan: Naeo Lao Hak Xat Press, 1975.
- Toye, H. **Laos : Buffer State or Battleground**. London: Oxford University Press, 1968.
- Weber, M. **On charisma and institution building: Selected papers**. Chicago : University of Chicago Press, 1968.
- Zasaloff, J.J. **The Pathet Lao : Leadership and Organization**. Lexington: D.C. Heath and Co,1973.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นาย อนูรัตน์ ฝืนถึงภูมิ เกิดเมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2523 สำเร็จการศึกษา
ระดับมัธยมศึกษาจากโรงเรียน ปริณสร้อยแยลส์วิทยาลัย จังหวัด เชียงใหม่ สำเร็จการศึกษา
ปริญญาตรีรัฐศาสตรบัณฑิตจากคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อปีการศึกษา 2544
และได้เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิตที่คณะรัฐศาสตร์ ภาควิชาการปกครอง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2545.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย